

РЕПУБЛИКА
СРБИЈА

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

**REDOVAN GODIŠNJI IZVEŠTAJ
POVERENIKA ZA ZAŠTITU RAVNOPRAVNOSTI
ZA 2015. GODINU**

15. mart 2016. godine

SADRŽAJ:

UVODNA REČ	5
SAŽETAK	8
1. O POVERENIKU ZA ZAŠTITU RAVNOPRAVNOSTI	13
1.1. STRUČNA SLUŽBA POVERENIKA	14
1.2. STRATEGIJA RAZVOJA INSTITUCIJE ZA PERIOD OD 2016-2020. GODINE	16
2. NORMATIVNI OKVIR OSTVARIVANJA I ZAŠTITE RAVNOPRAVNOSTI	18
2.1. PREGLED VAŽEĆIH PROPISA	18
2.2. NORMATIVNE IZMENE U TOKU 2015. GODINE	20
3. OPIS STANJA U OSTVARIVANJU I ZAŠTITI RAVNOPRAVNOSTI	25
3.1. IZVEŠTAJI EU, MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA I UGOVORNIH TELA	26
3.1.1. <i>Praksa Evropskog suda za ljudska prava</i>	32
3.2. IZVEŠTAJI I ISTRAŽIVANJA DOMAĆIH INSTITUCIJA I ORGANIZACIJA	36
3.3. PRAKSA POVERENIKA ZA ZAŠTITU RAVNOPRAVNOSTI	51
3.4. KLJUČNI PROBLEMI U OSTVARIVANJU I ZAŠTITI OD DISKRIMINACIJE	53
3.4.1. <i>Diskriminacija na osnovu pola</i>	54
3.4.2. <i>Diskriminacija na osnovu nacionalne pripadnosti</i>	56
3.4.3. <i>Diskriminacija na osnovu invaliditeta</i>	59
3.4.4. <i>Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije</i>	61
3.4.5. <i>Diskriminacija izbeglica, interno raseljenih lica, tražilaca azila i migranata</i>	63
3.4.6. <i>Diskriminacija na osnovu starosnog doba</i>	65
4. POSTUPANJE POVERENIKA ZA ZAŠTITU RAVNOPRAVNOSTI NA SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE	67
4.1. DISKRIMINACIJA NA OSNOVU POLA I RODA	72
4.1.1. <i>Mišljenja i preporuke</i>	73
4.1.2. <i>Preporuke mera za ostvarivanje ravnopravnosti</i>	79
4.1.3. <i>Upozorenja i saopštenja</i>	80
4.2. DISKRIMINACIJA NA OSNOVU NACIONALNE PRIPADNOSTI I ETNIČKOG POREKLA	85
4.2.1. <i>Mišljenja i preporuke</i>	86
4.2.2. <i>Preporuke mera za ostvarivanje ravnopravnosti</i>	93
4.2.3. <i>Upozorenja i saopštenja</i>	93
4.3. DISKRIMINACIJA NA OSNOVU INVALIDITETA	95
4.3.1. <i>Mišljenja i preporuke</i>	96
4.3.2. <i>Preporuke mera za ostvarivanje ravnopravnosti</i>	103
4.3.3. <i>Saopštenja</i>	104
4.4. DISKRIMINACIJA NA OSNOVU STAROSNOG DOBA	105

4.4.1. Mišljenja i preporuke	106
4.4.2. Preporuke mera za ostvarivanje ravnopravnosti.....	111
4.4.3. Saopštenja	112
4.5. DISKRIMINACIJA NA OSNOVU SEKSUALNE ORIJENTACIJE I RODNOG IDENTITETA.....	113
4.5.1. Mišljenja i preporuke	114
4.5.2. Upozorenja i saopštenja.....	117
4.6. DISKRIMINACIJA IZBEGLICA, INTERNO RASELJENIH LICA, MIGRANATA I TRAŽILACA AZILA.....	119
4.6.1. Mišljenja i preporuke	120
4.6.2. Upozorenja i saopštenja.....	122
4.7. DISKRIMINACIJA NA OSNOVU ZDRAVSTVENOG STANJA.....	123
4.7.1. Mišljenja i preporuke	124
4.7.2. Preporuke mera za ostvarivanje ravnopravnosti.....	127
4.7.3. Saopštenja	128
4.8. DISKRIMINACIJA NA OSNOVU DRUGIH LIČNIH SVOJSTAVA.....	128
4.8.1. Mišljenja i preporuke	129
4.8.2. Upozorenja i saopštenja.....	134
4.9. VIŠESTRUKA DISKRIMINACIJA	135
4.9.1. Mišljenja i preporuke	136
4.9.2. Saopštenja	140
4.10. PREDLOZI ZA OCENU USTAVNOSTI.....	140
4.11. MIŠLJENJA NA NACRTE ZAKONA I DRUGIH OPŠTIH AKATA.....	143
4.12. SUDSKI POSTUPCI	157
4.13. ISHODI POSTUPAKA	163
5. SARADNJA POVERENIKA.....	191
5.1. SARADNJA SA ORGANIMA JAVNE VLASTI.....	191
5.1.1. Saradnja sa Narodnom skupštinom Republike Srbije.....	191
5.1.2. Saradnja sa predstavnicima izvršne vlasti.....	194
5.1.3. Saradnja sa jedinicama lokalne samouprave	196
5.2. SARADNJA SA ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA.....	198
5.3. MEĐUNARODNA SARADNJA	203
5.3.1. Saradnja sa Misijom OEBS-a u Srbiji	206
5.3.2. Saradnja sa Delegacijom EU.....	208
5.3.3. Saradnja sa Fondom Ujedinjenih nacija za decu (UNICEF).....	210
5.3.4. Saradnja sa Nemačkom organizacijom za tehničku saradnju (GIZ).....	211
5.3.5. Saradnja sa Savetom Evrope.....	212
5.4. OSTALI VIDOVI SARADNJE	213
5.4.1. Saradnja sa Evropskom mrežom tela za ravnopravnost (EKVINET)	215
5.4.2. Godišnja konferencija Poverenika	217
5.4.3. Nacionalno takmičenje u simulaciji suđenja.....	219
5.4.4. Beogradski maraton – Ravnopravno do cilja	220
6. MEDIJSKO IZVEŠTAVANJE.....	221

7. IZVRŠAVANJE OBAVEZA PO ZAKONU O SLOBODNOM PRISTUPU INFORMACIJAMA OD JAVNOG ZNAČAJA	224
8. IZVEŠTAJ O IZVRŠENJU FINANSIJSKOG PLANA	225
9. PREPORUKE ZA SUZBIJANJE DISKRIMINACIJE I UNAPREĐENJE RAVNOPRAVNOSTI	229
PRILOG: STATISTIČKI PRIKAZ RADA POVERENIKA U 2015. GODINI	232
BROJ PREDMETA PO GODINAMA	232
BROJ PREDMETA U 2015. GODINI	232
PODNOŠIOCI PRITUŽBI	233
<i>Fizička lica podnosioci pritužbi</i>	<i>233</i>
<i>Ostali podnosioci pritužbi</i>	<i>233</i>
OSNOV DISKRIMINACIJE (LIČNO SVOJSTVO)	233
OSNOV DISKRIMINACIJE PO BROJU (JEDNO/VIŠE LIČNIH SVOJSTAVA)	234
OSNOV DISKRIMINACIJE – NACIONALNA PRIPADNOST	237
OSNOV DISKRIMINACIJE – STAROSNO DOBA	238
OBLASTI DRUŠTVENIH ODNOSA NA KOJE SE PRITUŽBE ODNOSE	238
<i>Oblast rada i zapošljavanja</i>	<i>242</i>
<i>Postupanje organa javne vlasti</i>	<i>244</i>
<i>Javno informisanje i mediji</i>	<i>245</i>
<i>Pružanje usluga i/ili korišćenje javnih površina i objekata</i>	<i>246</i>
<i>Obrazovanje i stručno usavršavanje</i>	<i>247</i>
PROTIV KOGA SU PRITUŽBE PODNETE	248
BROJ PRITUŽBI PO REGIONIMA	249
ISHODI POSTUPAKA	249
POSTUPANJE PO PREPORUKAMA	250
POSTUPANJE PO PREDMETIMA	250

Сви појмови употребљени у извештају у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе

UVODNA REČ

Uvažene narodne poslanice i narodni poslanici,

Poštovani čitaoci i čitateljke,

Pred vama je šesti Redovan godišnji izveštaj Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za 2015. godinu. Ovo je ujedno i prvi izveštaj o radu u petogodišnjem mandatu nove poverenice, koju je Narodna skupština Republike Srbije izabrala 27. maja 2015. godine.

Kao samostalni državni organ, nezavisan u obavljanju poslova utvrđenih Zakonom o zabrani diskriminacije i specijalizovan za sprečavanje i zaštitu od diskriminacije, Poverenik ostvaruje svoju ulogu u suzbijanju diskriminacije i postizanju pune ravnopravnosti svih članova društva, jer poštovanje ljudskih prava predstavlja fundamentalnu vrednost i polaznu osnovu za razvoj svake zemlje.

Ohrabruje konstantan porast broja pritužbi koje su naš glavni instrument u zakonom datim ovlašćenjima, jer to pokazuje da sve veći broj građana i građanki ima poverenje u ovu instituciju. U odnosu na prethodnu godinu broj obraćanja građana je porastao za gotovo petinu. Ovaj broj se naročito značajno uvećao u drugoj polovini 2015. godine, što ne znači da u našem društvu ima više diskriminacije, već da institucija, s jedne strane povećava svoju vidljivost i intezivnije deluje u suzbijanju diskriminacije u našem društvu, a sa druge strane, da se diskriminacija kao pojava sve više prepoznaje i da je sve veći broj građana i građanki spremno da zatraži zaštitu.

Praksa Poverenika pokazuje da se najveći broj pritužbi, kao i svake godine, podnese zbog diskriminacije u postupku zapošljavanja ili na poslu. Međutim, kada je u pitanju osnov diskriminacije, za razliku od ranijih godina, Poverenik je u 2015. godini dobijao najviše pritužbi gde je kao lično svojstvo naveden pol i rod, a rodna ravnopravnost je dominirala upravo i kao tema u javnosti. Jedan od razloga za povećanje broja pritužbi po ovom osnovu bilo je i usvajanje Zakona o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru, zbog čega nam se obratio veliki broj žena i strukovnih organizacija. Zbog diskriminatornih odredaba u ovom zakonu, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je zajedno sa Zaštitnikom građana, podneo predlog za ocenu ustavnosti Ustavnom sudu Srbije. Ustavni sud je ocenio da bi primenom spornih odredaba navedenog zakona nastale neotklonjive štetne posledice za lica na koje bi se ovaj zakon primenio. S tim u vezi do donošenja konačne odluke o spornim pitanjima, Ustavni sud je obustavio od izvršenja pojedinačne akte koji bi bili doneti na osnovu odredaba spornog člana Zakona.

Dramatičan podatak da su u porodičnom nasilju u protekloj godini ubijene 34 žene, stavilo je u fokus nadležnih organa i stručne javnosti potrebu za donošenjem hitnih mera za rešavanje ovog gorućeg problema u našoj državi i zaštitu ljudskih prava i život bez nasilja. Poverenik je u vezi sa ovim problemom pozvao nadležne da što pre usklade zakonodavni okvir sa ratifikovanom Istambulskom konvencijom i što pre uvedu hitne mere zaštite kako bi se na najefikasniji način zaštitile žene žrtve nasilja.

Okolnosti u kojima je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti ušao u novu fazu svoga rada i sprovođenja zakonom propisanih nadležnosti, vremenski su se poklopile sa alarmantnim porastom broja izbeglica

sa Bliskog Istoka i iz severne Afrike, pa je drugi deo 2015. godine obeležio i povećan broj pritužbi koje su se odnosile na diskriminaciju izbeglih osoba. Poverenik je bio prisutan na terenu i u prihvatnim centrima, gde se na licu mesta upoznao sa teškoćama i potencijalnim slučajevima diskriminacije za vreme boravka ovih lica u Srbiji.

Tokom 2015. godine usvojeni su pojedini zakoni koji su od značaja za zaštitu i unapređivanje ravnopravnosti u određenim oblastima. Važeći propisi, inače, pružaju dobar pravni okvir za zaštitu od diskriminacije, ali i dalje postoji potreba za njihovim usklađivanjem sa standardima Evropske unije. S tim u vezi, za rad Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, od važnosti su bila dva dokumenta: prvi je Godišnji izveštaj o napretku Srbije u procesu evropskih integracija, a drugi je pozitivno mišljenje Evropske komisije na Akcioni plan za pregovaračko poglavlje 23. U Godišnjem izveštaju o napretku Srbije u procesu evropskih integracija je navedeno da je potrebno dodatno usklađivanje postojećeg antidiskriminacionog okvira, i to u pogledu obima izuzetaka od načela jednakog postupanja, definisanja posredne diskriminacije i obaveze razumnog prilagođavanja za zaposlene sa invaliditetom, dok je u mišljenju Evropske komisije na Akcioni plan za pregovaračko poglavlje 23, ocenjeno da je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti svojim posvećenim radom doveo do značajnog povećanja svesti o diskriminaciji, kao i da je jačanje njegovih kapaciteta u narednom periodu neophodno u cilju daljeg unapređenja zaštite i prevencije od diskriminacije.

U drugoj polovini godine poseban akcenat u radu Poverenika stavljen je na rešavanje zaostalih problema koji se odnose na materijalno finansijsko poslovanje i sprovođenje preporuka iz Izveštaja Državne revizorske institucije, kao i rešavanje nedostatka poslovnog prostora, kao jednog od bitnih preduslova za rad institucije. Povereniku su krajem 2015. godine dodeljene adekvatne poslovne prostorije, koje se adaptiraju preko Uprave za zajedničke poslove republičkih organa i u koje se očekuje useljenje sredinom 2016. godine.

Bitan segment u daljem unapređivanju rada Poverenika kao centralnog tela specijalizovanog za borbu protiv svih oblika i vidova diskriminacije i uspešnog ostvarivanja vizije i misije Poverenika, predstavlja i izrada strategije razvoja institucije za naredni period od 2016 – 2020. godine. Vizija Poverenika je Srbija kao otvoreno i tolerantno društvo ravnopravnih ljudi koje svima pruža jednake mogućnosti, a misija iskorenjivanje svih oblika diskriminacije i ostvarivanje pune ravnopravnosti u svim oblastima društvenog života. Evaluacija prve Strategije razvoja Poverenika predstavila je dobru polaznu osnovu za usvajanje nove strategije, koja će u aprilu biti dostupna javnosti. Nastaviće se rad na daljem jačanju kapaciteta institucije; povećanju vidljivosti i pristupačnosti; unapređenju metodologije praćenja realizacija preporuka; unapređenju saradnje sa organizacijama civilnog društva, medijima, sindikatima i nacionalnim savetima nacionalnih manjina.

Da bi vidljivost i prepoznatljivost fenomena diskriminacije i same institucije bila veća, ključno je partnerstvo sa medijima, koji su naši važni saveznici. Zbog toga je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, u saradnji sa Misijom OEBS-a u Srbiji od 2015. ustanovio godišnju medijsku nagradu, čiji je cilj uspostavljanje takve atmosfere u društvu koja će imati nultu toleranciju za diskriminaciju.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, sprovođenjem poslova iz svog delokruga, ali i proaktivnim pristupom, nastoji da maksimalno štiti i afirmiše principe ravnopravnosti, jednakih mogućnosti i tolerancije, koristeći sva svoja ovlašćenja. Diskriminacija predstavlja osnovnu i najzastupljeniju

povredu principa jednakosti i zato je nastavak rada na njenom suzbijanju od izuzetnog značaja za razvoj društva kao celine i svakog njegovog člana ponaosob.

U predstojećem periodu, pred nama su brojni izazovi koje kao društvo moramo da prevaziđemo, kako bi različitosti po bilo kom osnovu bile prihvaćene. Zato na kraju, umesto zaključka, želim da jedna inspirativna misao podstakne svakoga ko bude čitao ovaj izveštaj, da u vremenu koje je pred nama sopstvenim primerom doprinese izgradnji Srbije kao tolerantnijeg društva. „Svi mi, kao građani i građanke, moramo da sprečavamo nepravedne postupke i nemo posmatranje, jer je ulog – svet u kome svi mi živimo.” (Hana Arent)

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti
Brankica Janković

SAŽETAK

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nastavio je delovanje na suzbijanju svih vidova, oblika i slučajeva diskriminacije i unapređivanju ravnopravnosti, koristeći svoja zakonska ovlašćenja i u 2015. godini. Šesti redovni godišnji izveštaj Poverenika za zaštitu ravnopravnosti ujedno je i prvi izveštaj o radu u petogodišnjem mandatu nove poverenice Brankice Janković, koju je Narodna skupština Republike Srbije izabrala 27. maja 2015. godine. Treba naglasiti da je u toku 2015. godine obezbeđen adekvatan poslovni prostor za rad Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i da se preseljenje Stručne službe i početak rada u novom prostoru planira polovinom 2016. godine.

Trend porasta broja predmeta u kojima je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti postupao nastavio se i u 2015. godini. U poređenju sa 2014. godinom, kada je Poverenik postupao u 884 predmeta, 2015. godina je okončana sa 1040 predmeta, što je porast broja predmeta od oko 20%. Vidljivost Poverenika se povećala, a u skladu sa tim i broj osoba koje prepoznaju diskriminaciju i koje su spremne da potraže zaštitu od diskriminacije. Porast broja pritužbi ne znači da u našem društvu ima više diskriminacije, već da institucija, s jedne strane povećava svoju vidljivost i intezivnije deluje u suzbijanju diskriminacije u našem društvu, a sa druge strane, da se diskriminacija kao pojava sve više prepoznaje. Poverenik je primio 797 pritužbi, koje su podneli građani, organizacije civilnog društva, pravna lica i drugi. Pored toga, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, koristeći svoja druga zakonska ovlašćenja dao je 215 preporuka mera za ostvarivanje ravnopravnosti, 17 mišljenja na nacрте zakona i drugih opštih akata, podneo jednu krivičnu prijavu i jedan predlog za ocenu ustavnosti i zakonitosti i izdao devet upozorenja i 35 saopštenja. Preporuke koje se odnose na konkretne slučajeve diskriminacije skoro se u potpunosti sprovode, odnosno u 89,1% je postupljeno po datim preporukama.

Pritužbe zbog diskriminacije Povereniku za zaštitu ravnopravnosti najčešće podnose fizička lica. Kao i prethodnih godina, muškarci se češće obraćaju od žena, pa od svih pritužbi koje su podnela fizička lica, muškarci su podneli oko 55%, a žene oko 45%. Raste i broj pritužbi koje podnose pravna lica, posebno broj pritužbi organizacija civilnog društva. U toku 2015. godine, pravna lica podnela su 121 pritužbu, od čega su organizacije civilnog društva podnele 101 pritužbu. Najveći broj pritužbi primljen je iz Beogradskog regiona (25,3%), a najmanje iz regiona Južne i Istočne Srbije (9,5%) i sa Kosova i Metohije (0,2%).

Najviše pritužbi ove godine podneto je zbog diskriminacije na osnovu pola (22,1%), a slede pritužbe zbog diskriminacije na osnovu nacionalne pripadnosti (18,4%), zbog diskriminacije na osnovu invaliditeta (11,3%) i zbog diskriminacije na osnovu starosnog doba (9,4%). Što se tiče oblasti u kojima se diskriminacija najčešće pojavljuje, najveći broj pritužbi kao i prethodnih godina, podneto je zbog diskriminacije u postupku zapošljavanja ili na poslu (36,3%), a ovo je oblast u kojoj žene podnose veći broj pritužbi, za razliku od drugih oblasti društvenog života u kojima se muškarci češće pojavljuju kao podnosioci pritužbi. Sledeće po broju su pritužbe zbog diskriminacije u postupku pred organima javne vlasti (oko 23%) i zbog diskriminacije prilikom pružanja javnih usluga ili pri korišćenju objekata i površina (8,3%). Slično kao i prethodnih godina, najveći broj pritužbi podnet je protiv državnih organa, odnosno, organa javne vlasti – čak 50%, a nakon toga slede pravna lica (oko 28%), fizička lica, grupe lica i na kraju organizacije.

S tim u vezi, a polazeći od broja podnetih pritužbi može se konstatovati da su u Srbiji diskriminaciji najviše izložene žene, osobe sa invaliditetom, pripadnici romske nacionalne manjine, a žene i deca iz ovih marginalizovanih grupa su u lošijem položaju jer su često izloženi dvostrukoj ili višestrukoj diskriminaciji. Žene su izložene diskriminaciji posebno na tržištu rada, a i rodno zasnovano nasilje nad ženama je i dalje veoma rasprostranjeno. Položaj romske populacije je i dalje loš, a izloženi su diskriminaciji u skoro svim oblastima društvenog života, posebno u oblasti obrazovanja, rada i zapošljavanja, kao i socijalne i zdravstvene zaštite. Kada su u pitanju osobe sa invaliditetom, smetnje za ravnopravno uključivanje u sve društvene odnose počinju od sfere obrazovanja i zapošljavanja, što dodatno pogoršava njihov položaj usled izostanka efikasne podrške za samostalan život. Pristup objektima i uslugama je značajno otežan ili potpuno onemogućen, a prisutni su i rizici od institucionalizacije, dok je njihova politička zastupljenost gotovo zanemarljiva.

Prema podnetim pritužbama posle diskriminacije po osnovu pola, nacionalne pripadnosti ili etničkog porekla i invaliditeta, najbrojnije su pritužbe po osnovu ličnih svojstava, i to: starosnog doba, seksualne orijentacije, bračnog ili porodičnog statusa, zdravstvenog stanja, članstva u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i rodnog identiteta. Jedan od razloga zbog kojih je ove godine najveći broj pritužbi po polu bilo je i usvajanje Zakona o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru, zbog čega nam se obratio veliki broj žena i strukovnih organizacija. Zbog diskriminatornih odredaba u ovom zakonu, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je zajedno sa Zaštitnikom građana, podneo predlog za ocenu ustavnosti Ustavnom sudu Srbije. Ustavni sud je ocenio da bi primenom spornih odredaba navedenog zakona nastale neotklonjive štetne posledice za lica na koje bi se ovaj zakon primenio. S tim u vezi do donošenja konačne odluke o spornim pitanjima, Ustavni sud je obustavio od izvršenja pojedinačne akte koji bi bili doneti na osnovu odredaba spornog člana Zakona.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti i zaposleni u stručnoj službi nastavili su tokom 2015. godine rad na povećanju vidljivosti institucije i promovisanju principa ravnopravnosti i zabrane diskriminacije, kroz učešće na različitim predavanjima i prezentacijama, organizovanje promotivnih skupova i učešće na konferencijama, stručnim skupovima i okruglim stolovima. Proširena je i saradnja sa drugim nezavisnim državnim organima, organizacijama civilnog društva, međunarodnim organizacijama, državnim organima i institucijama i medijima.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nastavio je saradnju sa inostranim partnerima u zemlji i inostranstvu, na bilateralnom i multilateralnom planu, stavlajući poseban akcenat na međunarodnu saradnju - partnerstva i zajedničke aktivnosti sa misijama i kancelarijama međunarodnih organizacija, redovne aktivnosti u okviru članstva u Evropskoj mreži tela za ravnopravnost (EKVINET).

Da bi vidljivost i prepoznatljivost fenomena diskriminacije i same institucije bila veća, ključno je partnerstvo sa medijima, koji su naši važni saveznici. Zbog toga je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, u saradnji sa Misijom OEBS-a u Srbiji od 2015. godine ustanovio godišnju medijsku nagradu, čiji je cilj uspostavljanje takve atmosfere u društvu koja će imati nultu toleranciju za diskriminaciju.

U okviru saradnje sa Evropskim centrom za prava Roma iz Budimpešte (ERRC), organizovan je šestomesečni program stažiranja u Stručnoj službi Poverenika za stažiste romske nacionalnosti, sa

ciljem da se stažistima obezbedi neposredno iskustvo u radu u nezavisnoj instituciji, kao i da se osnaže, steknu praktično iskustvo i znanje kroz svakodnevni rad u instituciji Poverenika, prodube znanje o različitim aspektima politika ravnopravnosti koje su usmerene na inkluziju romske zajednice i podizanje svesti javnosti o neophodnosti uključivanja svih manjinskih grupa u rad organa javne vlasti.

Povereniku za zaštitu ravnopravnosti odobreno je 72.904.000 dinara u 2015. godini, a Zakonom o budžetu za 2016. godinu za rad Poverenika su predviđena sredstva u iznosu od 81.255.000 dinara. Od ukupno odobrenih sredstava u budžetu Republike Srbije za 2015. godinu, potrošeno je 46.737.187 dinara, odnosno, 64% sredstava.

U 2015. godini sprovedene su neke od preporuka koje je Poverenik dao u svojim ranijim izveštajima, ali veći broj preporuka i dalje nije sproveden ili je sproveden samo delimično. Uzimajući u obzir ranije date preporuke, od kojih je najveći broj i dalje aktuelan, na osnovu uvida stečenih u postupku po pritužbama tokom 2015. godine, kao i na osnovu drugih relevantnih dostupnih podataka o problemima u ostvarivanju ravnopravnosti, dajemo sledeće preporuke:

1. Uspostaviti i operacionalizovati jedinstven, centralizovan i standardizovan sistem za prikupljanje, beleženje i analizu relevantnih podataka za praćenje pojave diskriminacije i načina funkcionisanja sistema pravne zaštite od diskriminacije.

2. Bez odlaganja pristupiti izradi dokumenata strateškog tipa čije je važenje isteklo u 2015. godini. Novi strateški dokumenti treba da budu bazirani na evaluaciji prethodno važećih strategija i uz uvažavanje trenutnog stanja i potreba društvenih grupa na koje se odnose. Prilikom pripreme svih strateških dokumenata obezbediti rodnu perspektivu, realno definisati ciljeve i aktivnosti, obezbediti izvore finansiranja i spovesti širok konsultativni proces sa svim zainteresovanim grupama. Pored toga, potrebno je pristupiti blagovremenoj izradi onih strateških dokumenata čije važenje ističe u 2016. godini.

3. Intenzivirati rad na sprovođenju mera utvrđenih nacionalnim, pokrajinskim i lokalnim strateškim dokumentima i akcionim planovima, koje treba da omoguće postizanje pune ravnopravnosti depriviranih i marginalizovanih društvenih grupa, uključujući žene i decu iz ovih grupa, kako bi se stvorili uslovi da efektivno uživaju sva garantovana prava bez diskriminacije, uz obaveznu participaciju predstavnika ovih društvenih grupa.

4. Propisati obavezu „urodnjavanja“ svih javnih politika (gender mainstreaming), tj. integrisanje rodne perspektive u javne politike, kako bi se obezbedilo uklanjanje sistemskih i strukturnih uzroka rodne neravnopravnosti i stvorili uslovi za transponovanje rodne ravnopravnosti, kao evropske vrednosti, na koherentan i sistematičan način. Nastaviti rad na integrisanju rodne perspektive u sve odluke i politike na nacionalnom, pokrajinskom i lokalnom nivou. Obezbediti doslednu primenu pravila o rodnoj analizi nacrtu zakona i drugih propisa i analizi njihovih efekata na žene i muškarce.

5. Propisati obavezu svih organa javne vlasti i privatnih poslodavaca da razviju interne mehanizme za suzbijanje i zaštitu od diskriminacije, vođenje rodno balansirane kadrovske politike i upravljanje nacionalnom, etničkom, verskom, jezičkom i drugom raznovrsnošću.

6. Preduzeti sve potrebne mere kako bi sastav državnih organa, organa lokalne samouprave i drugih organa javne vlasti odgovarao nacionalnom sastavu stanovništva na njihovom području, povećanjem

broja zaposlenih pripadnika nacionalnih manjina i njihovim školovanjem i osposobljavanjem za obavljanje poslova.

7. Usvojiti Zakon o rodnoj ravnopravnosti, kako bi se obezbedilo uklanjanje sistemskih i strukturnih uzroka rodne neravnopravnosti i omogućilo uživanje svih garantovanih prava u skladu sa Ustavnim načelom ravnopravnosti polova i obavezom razvijanja politike jednakih mogućnosti.

8. Unaprediti normativni okvir sistema zaštite od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, u skladu sa standardima utvrđenim ratifikovanom Istanbulsom konvencijom. Takođe, potrebno je da svi organi javne vlasti preduzmu sve potrebne mere iz svoje nadležnosti radi unapređivanja efikasnosti i delotvornosti u pružanju porodičnog i krivičnog zaštite od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, uz obezbeđivanje koordinisanog i efikasnog delovanja institucija sistema u pružanju podrške i pomoći žrtvama.

9. Bez odlaganja doneti Pravilnik o bližim kriterijumima za prepoznavanje oblika diskriminacije od strane zaposlenog, učenika i trećeg lica u ustanovi obrazovanja i vaspitanja i obezbediti sve uslove za njegovu primenu.

10. Usvojiti Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, kojim će se obezbediti delotvoran pristup pravdi, bez diskriminacije po bilo kom osnovu, uključujući i pristup pravdi za žrtve diskriminacije.

11. U što kraćem roku izmeniti propise koji se odnose na lišenje poslovne sposobnosti u skladu sa savremenim socijalnim modelom invaliditeta i međunarodnim standardima u ovoj oblasti, kako bi se obezbedilo da osobe sa invaliditetom, uz odgovarajuću podršku, na ravnopravnoj osnovi uživaju sva garantovana prava.

12. Unaprediti pravni položaj transpolnih osoba, donošenjem posebnog zakona ili izmenama i dopunama postojećih propisa, kako bi se transpolnim osobama omogućilo da novi identitet u potpunosti integrišu u svoj privatni i profesionalni život, uz puno poštovanje prava na privatnost.

13. Doneti propise kojima se omogućava registracija istopolnih parova i regulišu dejstva, pravne posledice i način prestanka registrovanih partnerstva, u skladu sa preporukama Saveta Evrope.

14. Izmeniti Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom i izričito propisati da pravo na roditeljski dodatak može da ostvari i otac deteta, ukoliko majka nema državljanstvo Srbije.

15. Kontinuirano raditi na edukaciji nosilaca pravosudnih funkcija, policijskih službenika, zaposlenih u državnoj upravi, zaposlenih u sistemu obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite i zaposlenih u inspekcijama rada iz oblasti antidiskriminacionog prava, kako bi se obezbedilo da pravilno i ujednačeno tumače i primenjuju antidiskriminacione propise, u skladu sa međunarodnim standardima i praksom međunarodnih institucija.

16. Preduzeti mere kako bi se u nastavne programe i nastavne materijale integrisale teme koje razvijaju kulturu mira, tolerancije, razumevanja i uvažavanja različitosti, rodne ravnopravnosti i nediskriminacije. Iz nastavnih materijala ukloniti diskriminatorne sadržaje i sadržaje koji podržavaju stereotipe i predrasude. U programe srednjih škola uvesti zdravstveno vaspitanje o reproduktivnom i seksualnom zdravlju.

17. Obezbediti jednake mogućnosti u pristupu visokom obrazovanju mladima iz podzastupljenih grupa, uključujući i osobe sa invaliditetom, uvođenjem posebnih mera i dopunom standarda za akreditaciju visokoškolskih ustanova u pogledu pristupačnosti prostora, obezbeđivanja asistivnih tehnologija i odgovarajućih servisa za podršku studentima. Inicirati usvajanje internih pravila o načinu postupanja u slučajevima diskriminacije u visokoškolskim ustanovama.

18. Izjednačiti Republiku Srbiju kao poslodavca za direktne i indirektne budžetske korisnike sa ostalim poslodavcima u pogledu načina ispunjavanja obaveze zapošljavanja osoba sa invaliditetom.

19. Izmeniti i dopuniti Zakon o zabrani diskriminacije, u saradnji sa Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti, u cilju postizanja pune usklađenosti sa pravnim tekovinama Evropske unije, a posebno u pogledu obima izuzetaka od načela jednakog postupanja i obaveze da se obezbedi razumno prilagođavanje radnog mesta za osobe sa invaliditetom. Takođe, izmenama i dopunama propisati adekvatna rešenja za prevazilaženje problema i teškoća koji su uočeni u primeni zakona.

1. O POVERENIKU ZA ZAŠTITU RAVNOPRAVNOSTI

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je inokosni državni organ, ustanovljen Zakonom o zabrani diskriminacije,¹ samostalan i nezavisan u obavljanju poslova utvrđenih zakonom. Poverenik ima širok krug zakonskih ovlašćenja koja ga čine centralnim nacionalnim telom specijalizovanim za sprečavanje i suzbijanje svih oblika i vidova diskriminacije.

Usvajanjem Zakona o zabrani diskriminacije, drugih antidiskriminacionih zakona i ustanovljavanjem Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, Republika Srbija je pokazala svoje jasno opredeljenje za poštovanje ljudskih i manjinskih prava i suzbijanje diskriminacije u našem društvu. Time je učinila značajan korak ka implementaciji međunarodnih i evropskih antidiskriminacionih standarda, pa je i nadležnost Poverenika široko određena, u skladu sa međunarodnim standardima, kako bi se omogućilo da efikasno i delotvorno sprečava i štiti od diskriminacije i doprinosi ostvarivanju i unapređivanju ravnopravnosti.

U periodu od 5. maja 2010. godine do 5. maja 2015. godine, poverenica za zaštitu ravnopravnosti bila je prof. dr Nevena Petrušić. Narodna skupština Republike Srbije izabrala je Brankicu Janković za novu poverenicu za zaštitu ravnopravnosti 27. maja 2015. godine, na period od pet godina. Poverenica je diplomirala na Pravnom fakultetu u Beogradu i doktorantkinja je na Fakultetu bezbednosti u Beogradu. Brankica Janković je ekspertkinja u oblasti socijalne zaštite, posebno zaštite starijih lica. Poverenica za svoj rad, u skladu sa Ustavom i zakonima, odgovara Narodnoj skupštini Republike Srbije.

Samostalnost i nezavisnost institucije Poverenika predstavljaju osnovne postulate i ključne pretpostavke za uspešno ostvarivanje njene društvene uloge i misije. Poverenik nema naredbodavna ni represivna ovlašćenja i ne odlučuje o pravima i obavezama pravnih subjekata, već svoju zakonsku ulogu ostvaruje izdavanjem preporuka, opomena, upozorenja, izveštajima, zakonodavnim inicijativama i dr.

Jedna od osnovnih nadležnosti Poverenika jeste postupanje po pritužbama zbog diskriminacije. Pritužbu može podneti svako fizičko i pravno lice, grupa lica, kao i organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava. U postupku po pritužbama Poverenik za zaštitu ravnopravnosti daje mišljenje da li je došlo do povrede odredaba Zakona o zabrani diskriminacije, daje preporuke o načinu otklanjanja povrede prava i izriče zakonom utvrđene mere za slučaj da diskriminator ne postupi po preporuci Poverenika.

Poverenik pruža informacije podnosiocu pritužbe o njegovom pravu i mogućnosti pokretanja sudskog ili drugog postupka zaštite, odnosno o načinima zaštite prava, a ovlašćen je da preporuči medijaciju, ukoliko oceni da je slučaj podoban za medijaciju.

Poverenik je zakonom ovlašćen da u javnom interesu pokreće tzv. strateške parnice za zaštitu od diskriminacije, pri čemu Poverenik sam bira slučajeve u kojima će zatražiti građanskopravnu zaštitu od diskriminacije pred sudom. Najčešće su to slučajevi učestale i široko rasprostranjene diskriminacije, kao i oni slučajevi koji izazivaju teške posledice na pripadnike marginalizovanih društvenih grupa, a u pogledu kojih postoje dobri izgledi za uspeh i potencijal za ostvarivanje ciljeva strateškog parničenja.

¹ „Službeni glasnik RS”, broj 22/09

Pored toga, Poverenik je ovlašćen da podnosi prekršajne i krivične prijave, a može podneti i predloge za ocenu ustavnosti i zakonitosti.

Poverenik je ovlašćen i dužan da upozorava javnost na najčešće, tipične i teške slučajeve diskriminacije, preporučuje organima javne vlasti i drugim licima preduzimanje mera za ostvarivanje ravnopravnosti, prati sprovođenje zakona i drugih propisa u oblasti zaštite ravnopravnosti i zabrane diskriminacije, daje mišljenja o nacrtima zakona i drugih propisa i inicira donošenje novih propisa ili izmenu propisa sa aspekta svoje nadležnosti.

Poverenik podnosi redovan godišnji izveštaj o radu Narodnoj skupštini Republike Srbije, koji sadrži ocenu stanju u oblasti zaštite ravnopravnosti, a ako postoje naročito važni razlozi, može samoinicijativno ili na zahtev Narodne skupštine da podnosi i posebne izveštaje. Svaki izveštaj sadrži preporuke za preduzimanje mera čiji je cilj prevazilaženje uočenih slabosti i delotvornije sprečavanje i suzbijanje diskriminacije.

Pored redovnih godišnjih izveštaja, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti podneo je do sada Narodnoj skupštini tri posebna izveštaja – o diskriminaciji osoba sa invaliditetom, o diskriminaciji dece i diskriminaciji žena.

Važan deo aktivnosti Poverenika odnosi se i na uspostavljanje i održavanje saradnje sa organima nadležnim za ostvarivanje ravnopravnosti i zaštitu ljudskih prava na teritoriji autonomne pokrajine i lokalne samouprave, koja je u prethodnom periodu bila veoma uspešna.

1.1. Stručna služba Poverenika

Protekla godina obeležena je daljim intenzivnim radom na izgradnji i jačanju kadrovskih kapaciteta stručne službe Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Glavni ograničavajući faktor u njenom potpunom formiranju i radu u punom kapacitetu, predstavlja nedostatak adekvatnog poslovnog prostora. U šestoj godini od formiranja institucije, Poverenik nije još uvek dostigao ni nivo od 50% popunjenosti radnih mesta.

Imajući u vidu da poslovni prostor u Beogradskoj br. 70 u Beogradu, koji Poverenik za zaštitu ravnopravnosti koristi, ne ispunjava osnovne uslove za prijem građana tj. ne ispunjava uslove za očuvanje njihovog prava na privatnost i bezbednost, Poverenik je prinuđen da organizuje rad prijemne kancelarije na drugoj, fizički odvojenoj lokaciji, koja ispunjava uslove za prijem stranaka. Takođe, odvojenost prijemne kancelarije i njen rad van sedišta organa, u poslovnom prostoru koji koriste organi državne uprave, otežava organizaciju rada Poverenika za zaštitu ravnopravnosti.

Uprkos određenim preprekama, postoji trend konstantnog povećanja broja pritužbi i telefonskih poziva, što potvrđuje da postoji velika potreba građana za neposrednim kontaktom, savetom i pomoći u slučajevima kada se osećaju diskriminisano, a ujedno i da raste njihovo poverenje u ovaj državni organ. U ovoj godini postignuta je veća vidljivost, dostupnost i prepoznatljivost Poverenika za zaštitu ravnopravnosti u javnosti, a tome su doprinele redovne aktivnosti poverenice i zaposlenih u stručnoj službi, dobra saradnja sa medijima i druge aktivnosti koje su sa ovim ciljem preduzimate u 2015. godini. Osim povećanja broja pritužbi, građani

su se češće obraćali Povereniku za određene informacije i savete. Broj ovakvih obraćanja (telefonom i elektronskom poštom) prilično je veliki, preko 1500 telefonskih poziva i nekoliko stotina mejlova. Međutim, otvaranjem regionalne kancelarije Poverenika u Novom Pazaru nisu postignuti očekivani rezultati. Regionalne kancelarija u Novom Pazaru, trebalo je da omogući građanima iz tog dela Srbije da se neposredno obrate Povereniku i da se upoznaju sa nadležnostima i postupkom u slučaju diskriminacije, međutim broj obraćanja lokalnog stanovništva izuzetno je mali kao i broj pritužbi iz ovog dela Srbije. Ova kancelarija predstavlja veliki dodatni trošak u poređenju sa očekivanim ishodima.

Poverenik je posvećen kontinuiranom unapređenju stručnih znanja i veština zaposlenih kroz razne oblike formalnog i neformalnog obrazovanja. U protekloj godini zaposleni su pohađali veliki broj radionica, obuka i stručnih seminara, kao što su: obuka iz pravnog engleskog ILEC koja će se nastaviti i u 2016. godini, obuka iz znakovnog jezika, obuka za ovlašćene podnosiocima zahteva za pokretanje prekršajnog postupka, radionice za unapređenje rada u postupanju po pritužbama u okviru tvining projekta „Podrška unapređenju ljudskih prava- nulta tolerancija za diskriminaciju”, radionice o strateškom planiranju, seminar za sprovođenje postupka javnih nabavki u skladu sa izmenjenom zakonskom regulativom itd. Zahvaljujući članstvu u Evropskoj mreži tela za ravnopravnost (Ekvinet) zaposleni su aktivno uključeni u rad nekoliko radnih grupa ove mreže, što omogućava razmenu iskustava i upoznavanje sa antidiskriminacionom praksom i standardima rada drugih tela za ravnopravnost.

Postignut nivo znanja, stručnosti i iskustva zaposlenih u stručnoj službi Poverenika omogućava im da i sami kontinuirano drže obuke i seminare iz oblasti antidiskriminacionog prava za različite profesionalne grupe i najširu javnost. U toku 2015. godine zaposleni su održali nekoliko seminara za nosioce pravosudnih funkcija, za službenike zaposlene u državnoj upravi, za studente Pravnog fakulteta i Fakulteta političkih nauka u Beogradu, predstavnike nacionalnih saveta nacionalnih manjina i druge.

Iako Poverenik za zaštitu ravnopravnosti uspešno ostvaruje svoju funkciju i zakonom propisane nadležnosti i postaje vidljiviji i pristupačniji građanima, postoji potreba za daljim jačanjem kapaciteta institucije. Ovo se ogleda pre svega u pogledu prostornih uslova za rad stručne službe, daljeg unapređenja organizacione strukture, popunjavanja preostalog broja upražnjenih radnih mesta, daljeg opšteg i specifičnog stručnog usavršavanja i unapređenja procedura i postignutih standarda postupanja.

Nakon pet godina rada i brojnih zahteva za dobijanje odgovarajućeg prostora za rad, Komisija za stambena pitanja i raspodelu službenih zgrada i poslovnih prostorija Vlade Republike Srbije u novembru 2015. godine dodelila je Povereniku za zaštitu ravnopravnosti novi poslovni prostor sa odgovarajućim brojem kancelarija. Prostor još uvek nije u funkciji i trenutno ga renovira Uprava za zajedničke poslove republičkih organa, koja nas je obavestila da se useljenje može očekivati sredinom 2016. godine.

1.2. Strategija razvoja institucije za period od 2016-2020. godine

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti doneo je 2012. godine Strategiju razvoja institucije² za period 2012-2015. Strategija je nastala kao rezultat potrebe da se definišu prioriteti rada Poverenika, u cilju unapređivanja delovanja i uspešnog ostvarivanja misije Poverenika. Nezavisnost, poštovanje različitosti, profesionalnost i transparentnost, permanentna edukacija zaposlenih, dostupnost i inkluzivnost utvrđeni su kao ključna polazišta i načela. Vizija Poverenika je Srbija kao otvoreno i tolerantno društvo ravnopravnih ljudi koje svima pruža jednake mogućnosti, a misija iskorenjivanje svih oblika diskriminacije i ostvarivanje pune ravnopravnosti u svim oblastima društvenog života.

Poverenik je u strategiji razvoja institucije utvrdio četiri prioriteta: a) delotvorno suzbijanje i zaštita od diskriminacije; b) povećanje vidljivosti i dostupnosti institucije; v) podizanje svesti javnosti o diskriminaciji i g) efikasna i funkcionalna stručna služba Poverenika. Prioriteti su utvrđeni uz uvažavanje političkih, ekonomskih, društvenih i drugih okolnosti u kojima Poverenik za zaštitu ravnopravnosti deluje, a posebno uzimajući u obzir potrebu da se široko rasprostranjena i duboko ukorenjena diskriminacija prepoznata i iskoreni. U strategiji su prepoznati i navedeni društveni akteri sa kojima treba uspostaviti saradnju i od kojih se očekuje da doprinose sprečavanju i suzbijanju diskriminacije u Srbiji, u skladu sa svojim ovlašćenjima i društvenom ulogom.

S obzirom da je Strategija razvoja Poverenika za zaštitu ravnopravnosti doneta za trogodišnji period, odnosno da je važila do 31. decembra 2015. godine, tokom novembra i decembra 2015. godine blagovremeno su započete aktivnosti na izradi novog strateškog dokumenta Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Uz puno učešće svih zaposlenih u stručnoj službi, uz podršku i pomoć Nemačke organizacije za tehničku saradnju (GIZ) Srbija, analizirani su ostvareni rezultati u kontekstu projektovanih ciljeva i teškoća i izazova sa kojima se Poverenik susretao u radu, analizirano je okruženje u kome postupa Poverenik, a koje je od značaja za njegov rad i delovanje.

Evaluacija prethodne strategije pokazala je određeni stepen izvršenja postavljenih strateških ciljeva i zadataka i izrazitu posvećenost zaposlenih ostvarenju misije i vizije Poverenika. Realizovane su brojne planirane aktivnosti koje su doprinele postizanju postavljenih trogodišnjih strateških prioriteta Poverenika. Najmanji stepen izvršenja postignut je u oblasti organizacije i koordinacije rada i ostvarenja ciljeva u Sektoru za opšte poslove, o čemu svedoči i izveštaj Državne revizorske institucije.

U periodu važenja strategije Poverenik je kontinuirano davao mišljenja na nacrtu zakona i drugih propisa; pratio i analizirao priloge u štampanim i elektronskim medijima; prikupljao i analizirao relevantne sudske odluke u antidiskriminacionim parnicama i krivičnim i prekršajnim postupcima; kreirao i realizovao programe edukacija za nosioce pravosudnih funkcija, zaposlene u državnoj upravi i za predstavnike lokalne samouprave; uspostavio saradnju sa nacionalnim savetima nacionalnih manjina; aktivno pratio proces izrade Strategije za borbu protiv diskriminacije; realizovao obuku i izradio priručnik za medijatore i medijatorke za sprovođenje medijacije u slučajevima diskriminacije, kao i obuku za zaposlene u cilju prepoznavanja medijabilnih slučajeva diskriminacije; realizovao obuke za dobrovoljne ispitivače diskriminacije; izradio Komunikacionu strategiju; ustanovio vizuelni identitet institucije, redizajnirao internet prezentaciju i pokrenuo naloge na društvenim mrežama Twitter

² Strategija razvoja institucije Poverenika za zaštitu ravnopravnosti dostupna je na: <http://www.ravnopravnost.gov.rs/lat/oNama.php>

i Fejsbuk; organizovao promotivne kampanje i skupove na lokalnom nivou, gostovanja u radio i TV emisijama; davao izjave za štampu, saopštenja i upozorenja javnosti o najtežim, tipičnim i teškim slučajevima diskriminacije; organizovao radionice i realizovao regionalnu konferenciju u cilju podizanja svesti medija o važnosti suzbijanja diskriminacije, izradio antidiskriminacioni medijski priručnik; uspostavio saradnju sa Unicefom radi zajedničkih aktivnosti na suzbijanju diskriminacije među decom i mladima; formirao Panel mladih „Isterivači diskriminacije” koji su prošli nekoliko obuka o diskriminaciji, a obučeni su za vršnjačku edukaciju na temu tolerancije i zabrane diskriminacije; izradio brošuru za mlade za prepoznavanje diskriminacije i organizovao letnju školu za članove i članice Panela mladih; otvorio prijemnu kancelariju; kontinuirano radio na unapređenju organizacije i načina rada stručne službe, obučavanju i stručnom usavršavanju zaposlenih i uspostavljanju i unapređivanju softvera za internu bazu podataka i adekvatnu obradu informacija o predmetima.

Evaluacija strategije pokazala je da su pojedini strateški ciljevi i zadaci preširoko i preambiciozno postavljeni tako da ih nije bilo moguće realizovati samo sopstvenim angažovanjem, kao što je to bio slučaj u planiranom zadatku da se izradi predlog, uspostavi, evaluira i unapredi sistem monitoringa diskriminacije u Srbiji. Određene ciljeve i zadatke nije bilo moguće realizovati u potpunosti ili u planiranim rokovima zbog nedostatka sredstava i nedovoljnih kapaciteta koji se nisu mogli razvijati planiranom brzinom. Tako nisu kreirane i realizovane obuke za predstavnike poslodavaca i sindikata u saradnji sa Nacionalnom službom za zapošljavanje, a godišnja nagrada za najbolji tekst u novinama i priloga u elektronskom mediju ustanovljena je tek u 2015. godini, uz podršku Misije OEBS-a u Srbiji.

U strategiji je takođe bilo predviđeno praćenje izrade i primene opšteg akta o bližim kriterijumima za prepoznavanje oblika diskriminacije od strane zaposlenog, učenika ili trećeg lica u ustanovi, koji na osnovu odredaba Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, zajednički propisuju ministar nadležan za oblast obrazovanja i ministar nadležan za poslove ljudskih prava. Nedonošenje ovog važnog opšteg akta prouzrokovalo je nemogućnost ispunjenja planiranog strateškog zadatka Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Treba napomenuti da se od nekih zadataka potpuno odustalo u toku perioda realizacije strategije. To je bio slučaj sa iniciranjem izmene odredbe člana 38. Zakona o zabrani diskriminacije kojom bi se omogućila primena medijacije u svim fazama postupka, jer je u međuvremenu ustanovljeno, na osnovu prakse Poverenika, da je potrebno izmeniti više odredaba Zakona o zabrani diskriminacije.

Evaluacija prve Strategije razvoja Poverenika predstavlja dobru polaznu osnovu za razvoj nove strategije, koja će biti izrađena tokom prvih meseci 2016. godine. Nakon prvih sastanaka povodom evaluacije prethodne strategije, tokom decembra 2015. godine svi zaposleni su učestvovali u diskusiji o novim strateškim prioritetima Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Iako novi strateški dokument nije izrađen do kraja izveštajnog perioda, može se konstatovati da postoji saglasnost oko nekih budućih strateških prioriteta: dalje jačanje kapaciteta institucije; povećanje vidljivosti i pristupačnosti; unapređenje metodologije praćenja realizacija preporuka; unapređenje saradnje sa organizacijama civilnog društva, medijima, sindikatima i nacionalnim savetima nacionalnih manjina.

2. NORMATIVNI OKVIR OSTVARIVANJA I ZAŠTITE RAVNOPRAVNOSTI

2.1. Pregled važećih propisa

Razumevajući važnost poštovanja ljudskih prava i nediskriminacije, Republika Srbija je proteklih godina ratifikovala najvažnije univerzalne i regionalne sporazume u oblasti ljudskih prava i zabrane diskriminacije. Pored toga, u poslednjih deset godina usvojeni su antidiskriminacioni zakoni čime je izgrađen dobar antidiskriminacioni pravni okvir.

Diskriminacija je zabranjena Ustavom Republike Srbije³, koji u čl. 21. propisuje da su pred Ustavom i zakonom svi jednaki, da svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije, da je zabranjena svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta. Pored toga, Ustavom je propisano da se ne smatraju diskriminacijom posebne mere koje Republika Srbija može uvesti radi postizanja pune ravnopravnosti lica ili grupe lica koja su suštinski u nejednakom položaju sa ostalim građanima.

Doneti su opšti i posebni antidiskriminacioni zakoni: Zakon o zabrani diskriminacije⁴, Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina⁵, Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom⁶ i Zakon o ravnopravnosti polova⁷. Pored toga, antidiskriminacione odredbe su sadržane u mnogim zakonima kojima se uređuju pojedine oblasti društvenih odnosa: Zakon o radu⁸, Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom⁹, Zakon o zdravstvenoj zaštiti¹⁰, Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja¹¹, Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju¹², Zakon o srednjem vaspitanju i obrazovanju¹³, Zakon o crkvama i verskim zajednicama¹⁴, Zakon o pravima pacijenata¹⁵, Zakon o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama¹⁶ Zakon o kretanju uz pomoć psa vodiča¹⁷, Zakon o upotrebi znakovnog jezika¹⁸ i drugi zakoni.

Krivičnopravna zaštita od diskriminacije uređena je Krivičnim zakonikom Republike Srbije,¹⁹ kojim je propisano više krivičnih dela u vezi sa zabranom diskriminacije. Pored toga, kao jedina obavezna otežavajuća okolnost odredbom člana 54a Krivičnog zakonika propisana je mržnja zbog pripadnosti

³ „Službeni glasnik RS”, broj 98/06

⁴ „Službeni glasnik RS”, broj 22/09

⁵ „Službeni list SRJ”, broj 11/02, „Službeni list SCG”, broj 1/03 – Ustavna povelja i „Službeni glasnik RS”, broj 72/09 - dr. zakon i 97/13-US

⁶ „Službeni glasnik RS”, broj 33/06

⁷ „Službeni glasnik RS”, broj 104/09

⁸ „Službeni glasnik RS”, broj 24/05, 61/05, 54/09, 32/13 i 75/14

⁹ „Službeni glasnik RS”, broj 36/09 i 32/13

¹⁰ „Službeni glasnik RS”, broj 107/05, 72/09 - dr. zakon, 88/10, 99/10, 57/11, 119/12, 45/13-dr.zakon, 93/14, 96/15 i 106/15

¹¹ „Službeni glasnik RS”, broj 72/09, 58/11, 55/13, 35/15 i 68/15

¹² „Službeni glasnik RS”, broj 55/13

¹³ „Službeni glasnik RS”, broj 55/13

¹⁴ „Službeni glasnik RS”, broj 36/06

¹⁵ „Službeni glasnik RS”, broj 45/13

¹⁶ „Službeni glasnik RS”, broj 45/13

¹⁷ „Službeni glasnik RS”, broj 29/15

¹⁸ „Službeni glasnik RS”, broj 38/15

¹⁹ „Službeni glasnik RS”, broj 85/05, 88/05 – ispr, 107/05 - ispr, 72/09, 111/2009, 121/12, 104/13 i 108/14

rasi i veroispovesti, zbog nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, osim ako nije propisana kao obeležje krivičnog dela.

Uspostavljen je celovit sistem pravne zaštite od diskriminacije, koji obuhvata mehanizme građanskopravne, krivičnopravne i prekršajnopravne zaštite, te ovi propisi pružaju dobar pravni okvir i adekvatne instrumente za zaštitu od diskriminacije, njeno sprečavanje i suzbijanje, u skladu sa međunarodnim i evropskim standardima.

U prethodnom periodu Vlada Republike Srbije donela je više strateških dokumenata koja su od značaja za efikasniju primenu antidiskriminacionog zakonodavstva: Strategiju za smanjenje siromaštva, Strategiju razvoja socijalne zaštite²⁰, Nacionalnu strategiju o starenju²¹, Strategiju unapređenja položaja osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji za period 2007-2015²², Strategiju reintegracije povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji²³, Nacionalnu strategiju za poboljšanje položaja žena i unapređenje rodne ravnopravnosti²⁴, Strategiju za unapređenje položaja Roma u Republici Srbiji²⁵, Strategiju za upravljanje migracijama²⁶, Strategiju razvoja sistema besplatne pravne pomoći u RS²⁷, Strategiju o HIV infekciji i AIDS-u²⁸, Nacionalnu strategiju za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima²⁹, Nacionalnu strategiju zapošljavanja za period 2011-2020³⁰, Strategiju razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020³¹, Strategiju prevencije i zaštite od diskriminacije³², Nacionalnu strategiju za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica za period 2015-2020³³, Strategiju razvoja sporta u RS za period 2014-2018³⁴, Nacionalnu strategiju za mlade za period od 2015 do 2025³⁵ i druge strategije.

Treba imati u vidu da su neke od ovih strategija već iscrpele razloge svog donošenja ili su donete za određene periode koji su istekli, npr. Strategija za smanjenje siromaštva, Nacionalna strategija o starenju (2006-2015), Strategija za unapređivanje položaja Roma u Republici Srbiji (2009-2015), Strategija unapređenja položaja osoba sa invaliditetom (2007-2015), Strategija razvoja i promocije društveno odgovornog poslovanja u Republici Srbiji (2010-2015), Nacionalna strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja do 2015. godine, ali su ove strategije imale značajnu ulogu u našem sistemu. Potrebno je pristupiti donošenju novih strateških dokumenata koji će biti zasnovani i na evaluaciji prethodnih strategija uz uvažavanje trenutnog stanja i potreba grupa na koje se odnose.

Kao država kandidatkinja za članstvo u Evropskoj uniji, Srbija je u procesu usaglašavanja svog zakonodavstva sa pravnim tekovinama Evropske unije. Antidiskriminacioni propisi koji su prethodnih godina usvojeni, uglavnom su usklađeni sa zakonodavstvom Evropske unije, uključujući Povelju o

²⁰ „Službeni glasnik RS”, broj 18/05

²¹ „Službeni glasnik RS”, broj 76/06

²² „Službeni glasnik RS”, broj 1/07

²³ „Službeni glasnik RS”, broj 15/09

²⁴ „Službeni glasnik RS”, broj 15/09

²⁵ „Službeni glasnik RS”, broj 27/09

²⁶ „Službeni glasnik RS”, broj 59/09

²⁷ „Službeni glasnik RS”, broj 74/10

²⁸ „Službeni glasnik RS”, broj 26/11

²⁹ „Službeni glasnik RS”, broj 27/11

³⁰ „Službeni glasnik RS”, broj 37/11

³¹ „Službeni glasnik RS”, broj 107/12

³² „Službeni glasnik RS”, broj 60/13

³³ „Službeni glasnik RS”, broj 62/15

³⁴ „Službeni glasnik RS”, broj 1/15

³⁵ „Službeni glasnik RS”, broj 22/15

osnovnim pravima u EU iz 2007. godine, Direktivu 2000/43/EC o jednakom tretmanu bez obzira na rasno ili etničko poreklo, Direktivu 2000/78/EC kojom se ustanovljava opšti okvir za ravnopravan tretman u zapošljavanju, Direktivu 2006/54/EC Evropskog parlamenta i Saveta o jednakom tretmanu muškaraca i žena u pogledu zaposlenja i zanimanja, Direktivu Saveta 2004/113/EC o jednakom tretmanu muškaraca i žena u pogledu dostupnosti i isporuke dobara i usluga i dr. Iako važeći propisi pružaju dobar pravni okvir i adekvatne instrumente za zaštitu od diskriminacije, kao i za sprečavanje i suzbijanje diskriminacije i dalje postoji potreba za njihovim usklađivanjem sa antidiskriminacionim propisima i standardima Evropske unije. U Godišnjem izveštaju Evropske komisije o napretku Srbije za 2015. godinu ukazano je da je u ovoj oblasti potrebno dodatno usklađivanje u pogledu obima izuzetaka od načela jednakog tretmana, definicije posredne diskriminacije i obaveze razumnog prilagođavanja prostora za zaposlene sa invaliditetom.

Za dalji razvoj i unapređivanje antidiskriminacionog zakonodavstva i politika, od važnosti su i strateški dokumenti Evropske unije kojima su utvrđeni ciljevi i prioriteti delovanja Evropske unije u pojedinim oblastima, kao što su na primer: Evropska strategija za osobe sa invaliditetom (2010-2020), Evropska platforma za borbu protiv siromaštva i socijalne uključenosti, Strategija za ravnopravnost žena i muškaraca (2010-2015) i dr.

2.2. Normativne izmene u toku 2015. godine

U protekloj godini su usvojeni pojedini zakoni koji su od značaja za zaštitu od diskriminacije i unapređivanje ravnopravnosti u pojedinim oblastima. Neki zakoni su bili predmet javnih rasprava u kojima je učestvovao i Poverenik, a na zahtev predlagača ili samoinicijativno, Poverenik je davao mišljenja o pojedinim nacrtima zakona, što je izloženo u odgovarajućim delovima ovog izveštaja. U nastavku će biti prikazan pregled relevantnih izmena u zakonodavstvu tokom 2015. godine.

U januaru 2015. godine usvojen je *Zakon o prevenciji i dijagnostici genetičkih bolesti, genetički uslovljenih anomalija i retkih bolesti*.³⁶ Ovim zakonom uređuju se prava, obaveze i odgovornosti učesnika u medicinskim postupcima prevencije i dijagnostikovanja genetičkih bolesti, genetički uslovljenih anomalija i retkih bolesti, u svrhu zaštite ljudskog zdravlja i dostojanstva, a naročito kod ispitivanja i analize bioloških uzoraka namenjenih da identifikuju genske karakteristike koje se nasleđuju ili stiču tokom ranog prenatalnog razvoja. Odredbama člana 9. propisano je da niko ne sme da bude diskriminisani niti doveden u nepovoljan položaj zbog svojih genetičkih karakteristika, genetičkih osobina njemu genetički povezanog lica ili zbog samog preduzimanja ili nepreduzimanja genetičkog ispitivanja. Ovim zakonom je prvi put omogućeno sprovođenje dodatnih dijagnostičkih postupaka u inostranim zdravstvenim ustanovama za pacijente kod kojih nije moguće utvrditi dijagnozu u Republici Srbiji duže od šest meseci.

³⁶ „Službeni glasnik RS”, broj 8/2015

U martu 2015. godine usvojen je Zakon o kretanju uz pomoć psa vodiča³⁷. Ovaj zakon predstavlja dugo očekivanu novinu u našem pravnom sistemu kojim se obezbeđuje ostvarivanje Ustavom zajemčenih osnovnih načela koja se odnose na uživanje ljudskih prava, a naročito na zabranu diskriminacije i uvođenje posebnih mera radi postizanja pune ravnopravnosti osoba sa invaliditetom sa ostalim građanima. Zakonom se uređuje pravo osoba sa invaliditetom na kretanje uz pomoć psa vodiča u svim sredstvima javnog prevoza, u svim objektima u javnoj upotrebi i u radnom prostoru. Osobe koje se kreću uz pomoć psa vodiča imaju pravo na slobodan pristup i boravak na javnim površinama kao što su saobraćajnice, trgovi, ulice, zelene površine i druge površine za kretanje i boravak lica, pravo na pristup i boravak u svom radnom prostoru, kao i u svakom drugom prostoru.

Izjednačavanje mogućnosti, pristupačnost i omogućavanje ostvarivanja prava u skladu sa potrebama osoba koje se kreću uz pomoć psa vodiča jesu osnovni ciljevi koji se ovim zakonom postižu, u smislu omogućavanja što potpunije socijalne inkluzije osoba sa invaliditetom u sve društvene tokove. Primena ovog zakona omogućuje, odnosno, olakšaće ostvarivanje mnogih prava, jer će pored samog kretanja doprineti lakšem pristupu obrazovanju, zdravstvenim i drugim uslugama, zapošljavanju i radu. S aspekta zabrane diskriminacije i unapređivanja ravnopravnosti, pozitivni efekti usvajanja ovog zakona nisu samo izjednačavanje mogućnosti osoba sa invaliditetom sa ostalim građanima, već i otklanjanje predrasuda o osobama sa invaliditetom uopšte, unapređenje svesti građana o različitim načinima ispunjenja potreba, a samim tim i smanjenje diskriminacije osoba sa invaliditetom u društvu.

U aprilu 2015. godine donet je Zakon o upotrebi znakovnog jezika³⁸, čiji je cilj izjednačavanje mogućnosti, pristupačnost i omogućavanje ostvarivanja različitih prava gluvih osoba, čime se doprinosi ostvarivanju osnovnih načela koja se odnose na uživanje ljudskih prava i na zabranu diskriminacije. Ovim zakonom uvedene su posebne mere radi postizanja pune ravnopravnosti osoba sa invaliditetom sa ostalim građanima, kao i pune uključenosti gluvih osoba u donošenje odluka koje se tiču standardizacije i upotrebe znakovnog jezika.

Zakonom je uređena upotreba znakovnog jezika, odnosno pravo na učenje znakovnog jezika i pravo na upotrebu usluge tumača za znakovni jezik, način upotrebe usluge tumača za znakovni jezik, mere za podsticanje primene i unapređenje upotrebe znakovnog jezika kroz informisanje i obrazovanje na znakovnom jeziku i druga pitanja od značaja za upotrebu znakovnog jezika.

Shvatanje da gluve osobe imaju ograničene mogućnosti zbog drugačijeg načina komuniciranja plod su zastarelih i prevaziđenih shvatanja i stereotipnih stavova i pogleda, a često su izvor diskriminatornog ponašanja prema gluvim osobama. U obrazloženju za donošenje Zakona o upotrebi znakovnog jezika navedeno je da će se potpuna inkluzija svih osetljivih grupa i iskorenjivanje diskriminatornog ponašanja ostvariti, između ostalog, ostvarivanjem prava svake osobe da izrazi svoje ideje, misli i osećanja koristeći jezik koji najbolje zadovoljava njegove komunikacione potrebe. Ako bilo ko uskraćuje ovu slobodu ili propisuje način da se ta sloboda uskraćuje, uskraćuje neotuđivo ljudsko pravo na komunikaciju.

Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku³⁹ usvojen je u maju 2015. godine. Svrha ovog zakona je obezbeđivanje sudske zaštite prava na suđenje u razumnom roku sa ciljem da predupredi nastajanje povrede prava na suđenje u razumnom roku. Sudska zaštita prava na suđenje u razumnom

³⁷ „Službeni glasnik RS”, broj 29/2015

³⁸ „Službeni glasnik RS”, broj 38/15

³⁹ „Službeni glasnik RS”, broj 40/15

roku uključuje i istragu koju sprovodi javni tužilac. Pravo na suđenje u razumnom roku imaju sve stranke u sudskom postupku, izvršnom postupku, učesnici u vanparničnom postupku, oštećeni u krivičnom postupku, privatni tužilac i oštećeni kao tužilac, ako su istakli imovinskopравни zahtev.

Ovim zakonom razrađena je ustavna norma kojom je propisano da svako ima pravo da nezavisan, nepristrastan i zakonom ustanovljen sud, pravično i u razumnom roku, javno raspravi i odluči o njegovim pravima i obavezama, osnovanosti sumnje koja je bila razlog za pokretanje postupka, kao i o optužbama protiv njega⁴⁰. Ova ustavna formulacija u suštini oslikava formulaciju odredbe člana 6. Evropske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda pod rubrumom *Pravo na pravično suđenje*. Treba istaći da je pravo na suđenje u razumnom roku važno pravo i da je ovaj zakon rezultat neophodnosti da se zakonom propiše i razradi način zaštite ustavnog prava na pravično suđenje, kako bi se pospešila njegova delotvornost.

U maju 2015. godine, usvojen je Zakon o potvrđivanju Protokola br.15 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda⁴¹. Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda jedan je od najznačajnijih dokumenata kojim se garantuju prava i slobode, a zabranjuje se između ostalog, diskriminacija i zloupotreba prava. Konvencijom se garantuje da će članice Saveta Evrope osigurati osnovna građanska i politička prava, ne samo svojim građanima, već svakome pod svojom jurisdikcijom. Ovom Konvencijom je osnovan Evropski sud za ljudska prava čiji rad unapređuje Protokol br. 15. Protokol je sačinjen kako bi se obezbedila osnova za jednostavniji i efikasniji postupak pred Evropskim sudom za ljudska prava, kao i da se izmene i dopune pojedine odredbe konvencije sa ciljem njenog prilagođavanja savremenim potrebama čime će se doprineti boljoj zaštiti ljudskih prava i sloboda.

Rasprava u vezi sa Zakonom o izmenama i dopunama zakona o policiji⁴², koji je usvojen u julu 2015. godine, bila je povod da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti uputi mišljenje predlagaču i preporučiti čitav niz rešenja koja su bitna sa aspekta ostvarivanja rodne ravnopravnosti i zaštite od nasilja. Između ostalog, Poverenik je dao mišljenje da policijske službenike treba ovlastiti da u slučajevima nasilja u porodici, na mestu događaja, izriču hitne mere privremenog udaljavanja sa adrese stanovanja lica koje vrši nasilje prema članovima porodice na minimum 14 dana, kao i privremene zabrane kontaktiranja sa članom porodice u cilju sprečavanja daljeg vršenja nasilja, a da pitanje vlasništva nad kućom ne sme da ima bilo kakvog uticaja na izricanje predloženih mera. Time bi se omogućilo izricanje „hitnih mera zaštite” žrtvi nasilja u situacijama neposredne opasnosti, nezavisno od pokretanja sudskih postupaka za šta je potrebno mnogo više vremena. Cilj ovakvih mera je da se učinilac nasilja fizički udalji sa lica mesta tj. iz mesta stanovanja i ukloni dodatni teret traganja za bezbednim smeštajem za žrtve, koja često nije sama, već sa decom. Međutim, ovo mišljenje Poverenika nije prihvaćeno.

Razlozi za izmene i dopune Zakona o policiji sadržani su u proceni bezbednosnih rizika u Republici Srbiji koji nastaju ili se menjaju sa promenom rizika na globalnom nivou i u regionu, kao i kada postoje indicije da bi na teritoriji Republike Srbije moglo doći do narušavanja javnog reda u većem obimu. Ovim zakonom je regulisano postupanje policije u stanju povećanog rizika, a veoma je važno i da je uveden pravni osnov da policija u slučajevima kada je prijavljen nestanak lica, reaguje i primenjuje

⁴⁰ Član 32. stav 1. Ustava RS

⁴¹ „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, br.10/15

⁴² „Službeni glasnik RS”, broj 64/15

ovlašćenja u cilju pronalaska izvršioca krivičnog dela i žrtve, koristeći sve raspoložive mere i radnje, bez odlaganja.

Krajem jula usvojen je Zakon o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru⁴³ kojim se utvrđuje način određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru, kao i obim i rokovi smanjenja broja zaposlenih do dostizanja utvrđenog maksimalnog broja zaposlenih. Odredbom člana 5. stav 1. tačka 2. ovog zakona, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti stavljen je u nepovoljniji položaj u odnosu na prethodno stanje, imajući u vidu da se Zakon o određivanju maksimalnog broja zaposlenih u republičkoj administraciji⁴⁴ nije primenjivao na instituciju Poverenika. U mišljenju koje je Poverenik dao na nacrt ovog zakona ukazano je da određivanje maksimalnog broja zaposlenih u instituciji Poverenika za zaštitu ravnopravnosti treba da ostane u direktnoj nadležnosti Narodne skupštine Republike Srbije, koja daje saglasnost na akt o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji poslova, a ne da o tome odlučuje skupštinski odbor, odnosno, da se ta odluka donosi na nižem nivou. Međutim, ovo mišljenje Poverenika nije uvaženo. Pored toga, odredba člana 20. stav 1. ovog zakona, kojom je propisano da „*zaposlenom u javnom sektoru za vreme primene ovog zakona prestaje radni odnos kada navrší godine života i staž osiguranja koji su propisani zakonom za odlazak u starosnu penziju*”, bila je povod da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, zajedno sa Zaštitnikom građana, podnese predlog za ocenu ustavnosti Ustavnom sudu Srbije. Analiza ove odredbe, zajedno sa analizom ostalih relevantnih propisa, pokazala je da zaposlenom u javnom sektoru radni odnos prestaje po sili zakona, samim sticanjem prava na starosnu penziju, što znači da su ovom odredbom očigledno u nejednak položaj stavljene žene u odnosu na muškarce zaposlene u javnom sektoru. Sagledavajući i analizirajući odredbe drugih zakona kojima je regulisano pitanje odlaska u starosnu penziju, može se zaključiti da su žene zaposlene u javnom sektoru dovedene u neravnan položaj u odnosu na muškarce zaposlene u javnom sektoru, jer su uslovi propisani za sticanje prava na starosnu penziju drugačiji za žene, odnosno, one pre muškaraca stižu pravo na starosnu penziju. Samim tim, ženama zaposlenim u javnom sektoru, primenom odredaba ovog zakona, radni odnos će prestajati ranije nego muškarcima. Na osnovu zajedničkog predloga za ocenu ustavnosti Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i Zaštitnika građana, Ustavni sud Srbije doneo je rešenje kojim je obustavio izvršenje pojedinačnog akta ili radnje preduzete na osnovu odredaba člana 20. Zakona o načinu utvrđivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru⁴⁵, do donošenja konačne odluke.

Zakon o udžbenicima⁴⁶ usvojen je krajem jula 2015. godine. U toku višemesečne javne rasprave, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti davao je Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja tri puta mišljenje na različite tekstove Nacrta zakona. Iako su određene preporuke i sugestije Poverenika prihvaćene, treba ukazati da jedna od najvažnijih primedaba Poverenika za zaštitu ravnopravnosti nije prihvaćena. Naime, Zakonom o udžbenicima uvedena je posebna kategorija udžbenika – udžbenik za učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom. Međutim, kao što je već ukazano u mišljenjima Poverenika, ne postoji osnov ni opravdanje da učenici sa smetnjama u razvoju koriste udžbenike čiji je sadržaj prilagođen njihovim sposobnostima, potrebama i mogućnostima. Postojanje posebnih udžbenika za učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom suprotno je antidiskriminacionim propisima kojima je zabranjena diskriminacija na osnovu smetnji u razvoju i invaliditeta. S druge strane, postojanje udžbenika u drugim formatima, kao što su na primer udžbenici štampani na

⁴³ „Službeni glasnik RS”, broj 8/15

⁴⁴ „Službeni glasnik RS”, broj 104/09

⁴⁵ „Službeni glasnik RS”, broj 85/15

⁴⁶ „Službeni glasnik RS”, broj 68/15

Brajevom pismu, udžbenici u audio formatu, sa uvećanim slovima i slično, ne predstavljaju diskriminaciju već upravo njeno otklanjanje, jer se na taj način uvažavaju specifičnosti određenih učenika, ali ni te udžbenike ne treba označavati kao udžbenike za učenike sa smetnjama u razvoju i sa invaliditetom, već kao udžbenike u drugom formatu, kojima se obezbeđuje da nastavni sadržaji budu pristupačni.

*Zakonom o trgovačkom brodarstvu*⁴⁷ uređen je prevoz i pristup tržištu, pravni status broda i stvarnopravni odnosi na brodu, odgovornost i ograničenje odgovornosti za potraživanja u unutrašnjoj plovidbi i pomorska potraživanja, ugovori, plovidbene nezgode, merodavno pravo i isključiva nadležnost sudova Republike Srbije za sporove u oblasti trgovačke plovidbe sa elementom inostranosti i drugo.

Odredbama člana 397. ovog zakona propisano je da se visina prevoznine određuje ugovorom i da se prevoznina plaća prilikom izdavanja putne karte, a ako putna karta nije izdata, prilikom ulaska na brod, ako nije drugačije ugovoreno. Ugovorni uslovi ili tarife koje primenjuje vozar ili prodavac putnih karata nude se bez direktne ili indirektno diskriminacije po osnovu nacionalnosti putnika ili po osnovu mesta poslovnog sedišta vozara ili prodavca putne karte. Ovim zakonom je regulisano pitanje dostupnosti i obaveštavanja, te je propisano da u saradnji sa organizacijama koje zastupaju lica sa invaliditetom ili lica sa smanjenom pokretljivošću, vozari i lučki operateri dužni su da utvrde ili uvedu nediskriminišuće uslove za pristup na prevoz lica sa invaliditetom ili lica sa smanjenom pokretljivošću i lica u pratnji.

*Zakon o obnovi nakon elementarne i druge nepogode*⁴⁸ usvojen je u decembru 2015. godine i njime se uređuje postupak obnove i pružanje pomoći građanima i privrednim subjektima koji su pretrpeli materijalnu štetu usled elementarnih i drugih nepogoda. Ovim zakonom jasno su propisana načela jednakosti i zabrane diskriminacije. Odredbama člana 6. kojima je regulisano načelo ravnopravnosti građana u ostvarivanju prava na pomoć, propisano je da svaki građanin ostvaruje pravo na pomoć za slučaj elementarne i druge nepogode pod uslovima i u postupku propisanim ovim zakonom, ravnopravno sa drugim građanima i bez diskriminacije po bilo kom osnovu, s tim što se ne smatra diskriminacijom primena zakonom propisanih mera radi zaštite posebno ranjivih grupa i građana. Propisano je takođe da će se u obavljanju poslova iz ovog zakona nadležni organi posebno starati o ostvarivanju principa ravnopravnosti polova, a naročito voditi računa da nijedna odluka, mera ili radnja ne podstiče ili dovodi do nepovoljnijeg položaja žena.

U decembru 2015. godine usvojen je još jedan zakon koji sadrži antidiskriminacionu odredbu, *Zakon o izmenama i dopunama Zakona o pravu na besplatne akcije i novčanu naknadu koju građani ostvaruju u postupku privatizacije*⁴⁹. Odredbama člana 7. ovog zakona izmenjen je Zakon o pravu na besplatne akcije i novčanu naknadu koju građani ostvaruju u postupku privatizacije, tako što je propisano da se u postupku prodaje akcija, odnosno udela poštuju principi javnosti i nediskriminacije.

Zakonom o zadrugama⁵⁰ uređuju se pravni položaj zadruga, njihovo osnivanje, upravljanje i organi zadruge, sticanje i prestanak statusa zadrugara, imovina i poslovanje zadruge, fondovi, raspodela

⁴⁷ „Službeni glasnik RS”, broj 96/15

⁴⁸ „Službeni glasnik RS”, broj 112/15

⁴⁹ „Službeni glasnik RS”, broj 112/15

⁵⁰ „Službeni glasnik RS”, broj 112/15

dobiti i pokriće gubitaka u zadrugama, prestanak zadruge i druga pitanja značajna za položaj i rad zadruge.

Zakonom je uređeno da socijalne zadruge obavljaju različite delatnosti radi ostvarenja socijalne, ekonomske i radne uključenosti, kao i zadovoljenja drugih srodnih potreba pripadnika ugroženih društvenih grupa ili radi zadovoljenja opštih interesa unutar lokalne zajednice. Socijalni ciljevi socijalne zadruge bliže se određuju zadružnim pravilima. Socijalne zadruge dužne su da najmanje polovinu ostvarene dobiti, odnosno viška prihoda nad rashodima, koje ostvaruju obavljanjem delatnosti ulažu u unapređenje i ostvarivanje postavljenih socijalnih ciljeva. Pod pripadnicima ugroženih društvenih grupa, u smislu ovog zakona, smatraju se lica koja pripadaju društvenim grupama koje se nalaze u stanju socijalne potrebe u skladu sa zakonom koji uređuje oblast socijalne zaštite i obezbeđivanja socijalne sigurnosti građana i zakonom koji uređuje zabranu diskriminacije.

U decembru je donet Zakon o izmenama i dopunama zakona o naučnoistraživačkoj delatnosti⁵¹ kojim je, između ostalog, omogućeno donošenje nove strategije naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 10 godina, racionalizacija mreže naučnoistraživačkih organizacija, kao i bolja saradnja institucija. Ovim zakonom je utvrđeno da se prilikom imenovanja članova matičnih naučnih oblasti vodi računa o ravnomernoj zastupljenosti naučnih grana i disciplina u okviru naučne oblasti, kao i o kompetentnosti istraživača za naučnu oblast, granu i disciplinu za koju se obrazuje matični naučni odbor, kao i o rodnoj ravnopravnosti, što je novina koja je od značaja sa aspekta unapređenja rodne ravnopravnosti. Prilikom imenovanja članova Nacionalnog saveta iz reda predstavnika organizacija koje obavljaju naučnoistraživačku delatnost vodi se računa o rodnoj ravnopravnosti i ravnomernoj zastupljenosti svih šest naučnih oblasti.

3. OPIS STANJA U OSTVARIVANJU I ZAŠTITI RAVNOPRAVNOSTI

Na osnovu prethodnih godišnjih izveštaja Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, može se konstatovati da u Srbiji i dalje ne postoje objedinjeni podaci o pojavi diskriminacije, iako je evidentno da je diskriminacija raširena pojava u svim oblastima društvenog života. Da bi sistem adekvatno odgovorio na pojavu diskriminacije, neophodno je da postoje podaci o vrsti, oblicima, osnovama, rasprostranjenosti diskriminacije i drugi podaci svih organa i institucija koji se na različite načine bave sprečavanjem diskriminacije. Evidentno je da postoji potreba za uspostavljanjem jedinstvenog centralizovanog sistema za prikupljanje ovih podataka. Nepostojanje podataka otežava praćenje pojave diskriminacije, efekata primene zakonskih instrumenata za zaštitu od diskriminacije, kao i posebnih mera koje se preduzimaju u cilju ostvarivanja ravnopravnosti pojedinih marginalizovanih društvenih grupa. Iako je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti još 2011. godine preporučio uspostavljanje jedinstvenog i centralizovanog sistema prikupljanja podataka relevantnih za praćenje pojave diskriminacije i načina funkcionisanja sistema pravne zaštite od diskriminacije, kao jednog od

⁵¹ „Službeni glasnik RS”, broj 112/15

ključnih uslova za efikasnu borbu protiv diskriminacije i unapređenja ravnopravnosti u društvu, taj sistem još uvek nije uspostavljen.

Sa ciljem da pružimo uvid u stanje ostvarivanja i zaštite ravnopravnosti, u ovom delu izveštaja prezentovani su izveštaji i drugi relevantni dokumenti međunarodnih organizacija, a nakon toga su predstavljeni rezultati istraživanja i izveštaja domaćih institucija i nevladinih organizacija sprovedenih u toku 2015. godine. Opis stanja u pogledu ostvarivanja i zaštite ravnopravnosti upotpunjen je kratkim prikazom ključnih problema u ostvarivanju i zaštite od diskriminacije, na osnovu saznanja iz postupaka koje je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti sproveo po pritužbama, kao i iz drugih izvora. Treba imati u vidu da smo nastojali da uključimo sve dostupne i relevantne izvore, ali da sigurno postoji još izveštaja i istraživanja, kako međunarodnih tako i nacionalnih organizacija i institucija, koja nisu uključena u redovan godišnji izveštaj Poverenika za zaštitu ravnopravnosti.

3.1. Izveštaji EU, međunarodnih organizacija i ugovornih tela

Pomaci koje Republika Srbija preduzima na planu sprečavanja i suzbijanja diskriminacije su vidljivi, ali i dalje postoji potreba za dubljim i aktivnijim delovanjem u ovoj oblasti, što potvrđuju izveštaji Evropske unije, međunarodnih organizacija i ugovornih tela.

U Izveštaju Evropske komisije o napretku Republike Srbije u procesu evropskih integracija u 2015. godini navedeno je da u punoj meri treba obezbediti promovisanje i zaštitu prava najranjivijih i najviše diskriminiranih grupa, uključujući žene, LGBT populaciju, osobe sa invaliditetom i osobe koje žive sa HIV-om/sidom, i delotvorno sprovoditi istrage, gonjenje i kažnjavanje za krivična dela motivisana mržnjom.⁵² Potrebno je ojačati napore usmerene ka poboljšanju teških uslova života i borbu protiv diskriminacije Roma i poboljšati koordinaciju Vlade u okviru politike integracije Roma. Posebno je ukazano da treba uložiti dodatne napore kako bi se osiguralo da se deca neprijavljenih roditelja odmah registruju, da je neophodno obezbediti poštovanje međunarodnih standarda u prinudnim iseljenjima i preseljenjima, a legalizacija neformalnih romskih naselja treba da se posmatra kao način kojim se omogućava uređivanje tih naselja i njihova obuhvaćenost urbanističkim planiranjem. Pored toga, potrebni su dodatni asistenti u nastavi i zdravstveni medijatori da bi se rešilo pitanje visoke stope napuštanja škole među romskom decom, kao i slab pristup zdravstvenoj zaštiti.

U izveštaju se od Srbije zahteva da delotvornije sprovede okvir za borbu protiv diskriminacije, promoviše jednakost i obezbedi integraciju manjina, kao i osoba koje pripadaju najranjivijim grupama. Kako je navedeno, zakonodavstvo Srbije o zabrani diskriminacije generalno je u skladu sa evropskim standardima, ali je dodatno usklađivanje potrebno naročito u pogledu obima izuzetaka od načela jednakog postupanja, definisanja posredne diskriminacije i obaveze razumnog prilagođavanja za zaposlene sa invaliditetom.⁵³ Navedeno je da treba sprovesti Akcioni plan za Strategiju za borbu protiv diskriminacije, da je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nastavio sa podizanjem svesti i promovisanjem mehanizama zaštite od diskriminacije, ali da još uvek nema adekvatne prostorije za

⁵² Izveštaj dostupan na adresi:

http://www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/godinj_izvestaj_15_final.pdf

⁵³ Ponovljen zahtev iz prethodnog godišnjeg izveštaja EK o napretku Srbije.

rad, te da je potrebno osnažiti kapacitete Poverenika. U izveštaju je ukazano da tretman osoba sa mentalnim invaliditetom u institucijama, kao i postupak lišavanja poslovne sposobnosti osoba sa psihosocijalnim i intelektualnim teškoćama treba uskladiti sa međunarodnim standardima, na šta je i Poverenik za zaštitu ravnopravnosti ukazivao u svojim prethodnim izveštajima.

Pohvaljene su pojedine aktivnosti sa ciljem promovisanja prava LGBT osoba, među kojima događaji u kojima je domaćin bila Narodna skupština, obuke za policijske službenike za rad sa žrtvama trans i homofobičnog nasilja, učešće Srbije i potpisivanje zajedničke izjave ministara regiona na IDAHO forumu u Crnoj Gori, kao i Povorka ponosa koja je održana u Beogradu 20. septembra 2015. godine, drugu godinu za redom bez većih incidenata. Međutim, istaknuto je da se LGBT osobe i aktivisti i dalje često suočavaju sa govorom mržnje i pretnjama, a u nekim slučajevima i sa fizičkim nasiljem, a ne postoje centralizovani zvanični podaci o broju krivičnih dela motivisanih homofobijom i transfobijom. U izveštaju je navedeno da je potrebna veća politička posvećenost unapređenju kulture poštovanja LGBT osoba i obezbeđivanju zabrane diskriminacije na poslu, u sektoru zdravstva i u sistemu obrazovanja. Takođe, potrebno je ukinuti školske udžbenike koji sadrže diskriminatorne sadržaje i urediti postupak pravnog priznavanja posledica promene pola.

Evropska komisija je u septembru dala pozitivno mišljenje o Nacrtu akcionog plana za pregovaračko poglavlje 23⁵⁴ kojim su definisane mere i rokovi za reforme koje Srbija namerava da preduzme u oblasti pravosuđa, osnovnih prava i borbe protiv korupcije u cilju harmonizacije i standardizacije sa propisima i standardima Evropske unije. U ovom dokumentu, između ostalog je navedeno da je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti svojim posvećenim radom doveo do značajnog povećanja svesti o diskriminaciji i da je jačanje njegovih kapaciteta u narednom periodu neophodno u cilju daljeg unapređenja zaštite i prevencije od diskriminacije.⁵⁵ Pored toga, Akcionim planom su predviđene izmene i dopune Krivičnog zakonika u 2016. godini u delu koji se odnosi na dopunu krivičnog dela povreda ravnopravnosti iz člana 128. i to tako da se ovo delo može izvršiti ako se zbog seksualne orijentacije ili rodnog identiteta nekom licu ograniče ili uskrate prava čoveka i građanina.⁵⁶

U novembru je Komitet za ljudska prava UN razmatrao Treći periodični izveštaj Republike Srbije o primeni Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. U delu izveštaja koji se odnosi na nediskriminaciju, navedeni su statistički podaci o radu Poverenika za zaštitu ravnopravnosti od uspostavljanja institucije 2010. godine, a oblast rada i zapošljavanja navedena je kao oblast u kojoj se najčešće pojavljuje diskriminacija.

U Izveštaju Visokog komesara UN za ljudska prava Komitetu za ljudska prava o diskriminaciji i nasilju protiv pojedinki i pojedinaca zasnovanih na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu⁵⁷ Srbija je svrstana u grupu zemalja u kojoj su od 2011. učinjeni pozitivni pomaci usvajanjem novih ili revizijom postojećih zakona koji sankcionišu zločine iz mržnje, kao i preduzimanjem drugih mera kojima se sprečavaju homofobični i transfobični napadi i nasilje. Komesar ističe da je Srbija među zemljama koje su usvojile priručnike i sprovele obuke za pripadnike policije, nastavno osoblje i druge javne

⁵⁴ Finalna verzija dostupna na sajtu Ministarstva pravde Republike Srbije: <http://www.mpravde.gov.rs/tekst/9849/finalna-verzija-akcionog-plana-za-pregovaranje-poglavlja-23-koja-je-usaglasena-sa-poslednjim-preporukama-i-potvrdjena-od-strane-evropske-komisije-u-briselu-.php>

⁵⁵ Tački 3.6.1.11. Jačanje kapaciteta Poverenika za zaštitu ravnopravnosti u skladu sa postojećom sistematizacijom radnih mesta. Kontinuirano, počinje od prvog kvartala 2016.

⁵⁶ Pored toga, akcionim planom su predviđene i zajedničke obuke za sudije, javne tužioce i policijske službenike u cilju unapređenja znanja i veština neophodnih za efikasno gonjenje zločina iz mržnje i dr.

⁵⁷ Dokument Generalne skupštine A/HRC/29/23 od 4. maja 2015. godine, dostupan na engleskom jeziku na adresi: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/HRC/29/23&referer=/english/&Lang=E

službenike u ovoj oblasti, kao i onih koje su sprovele nacionalne kampanje u cilju suzbijanja homofobije i transfobije.

U Zaključnim zapažanjima na drugi periodični izveštaj Srbije o primeni Konvencije protiv mučenja (torture) i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, Komitet UN protiv torture pozvao je Srbiju da javno osudi pretnje i napade na branitelje i braniteljke ljudskih prava, novinare i novinarku, LGBT osobe i pripadnike i pripadnice romske populacije, da se suzdrži kroz delovanje ili propuštanje, od podržavanja takvih napada, kao i da osigura brzu, detaljnu i delotvornu istragu u svim slučajevima pretnji i napada na ove grupe, garantujući da se napadači osude i kazne u skladu sa ozbiljnošću napada.⁵⁸ Pored toga, Komitet protiv torture nalaže državi da sprovede mere podizanja svesti kako bi iskorenila predrasude i stereotipe, kao i da usvoji politike za borbu protiv zločina iz mržnje i diskriminacije, posebno na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta i etničkog porekla.

U Ženevi su u septembru 2015. godine predstavljeni alternativni izveštaji o primeni Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom Komitetu za prava osoba sa invaliditetom, koje su podnele koalicija organizacija koje rade na polju zaštite prava osoba sa invaliditetom u Srbiji,⁵⁹ Inicijativa za prava osoba sa mentalnim invaliditetom MDRI-S, Disability Council International i Zaštitnik građana⁶⁰.

Alternativni izveštaji su podneti komitetu na Inicijalni izveštaj o sprovođenju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji iz 2012. godine⁶¹, nakon čega je u oktobru 2015. godine, Komitet za prava osoba sa invaliditetom u oktobru uputio Vladi Republike Srbije listu pitanja⁶², koja će biti razmatrana krajem marta 2016. godine, uz učešće predstavnika civilnog društva. Komitet je tražio dostavljanje informacije o definiciji diskriminacije na osnovu invaliditeta, kao i o procedurama zaštite i propisanim sankcijama. Pored toga, zatražene su informacije o razumnom prilagođavanju za osobe sa invaliditetom, kao i o posebnim merama za sprečavanje diskriminacije osoba sa invaliditetom, posebno u vezi sa Zakonom o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti i Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja. U vezi sa položajem žena sa invaliditetom, zatražene su informacije o pravnim merama, uključujući odredbe krivičnog prava, kojima se žene i devojke sa invaliditetom štite od seksualnog zlostavljanja i nasilja i kojima se garantuju njihove šanse za jednako učešće na tržištu rada.

Republika Srbija je krajem februara dostavila Evropskom komitetu za socijalna prava Saveta Evrope četvrti periodični izveštaj o primeni odredaba Revidirane evropske socijalne povelje (RESP)⁶³, koji se odnosio na tematsku grupu „Deca, žene i migranti“⁶⁴. Komitet je nakon razmatranja izveštaja usvojio

⁵⁸ Dokument je dostupan na sajtu Visokog komesara UN za ljudska prava, na adresi: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/112/60/PDF/G1511260.pdf?OpenElement>

⁵⁹ Nacionalna organizacija osoba sa invaliditetom (NOOIS) koju čini mreža od 15 organizacija na nacionalnom nivou, Centar za samostalni život osoba sa invaliditetom Srbije i Centar za orijentaciju društva – regionalni centar za nadgledanje prava osoba sa invaliditetom u Evropi.

⁶⁰ Izveštaji dostupni na adresi: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=SRB&Lang=EN

⁶¹ Dostupno na http://www.ljudskaprava.gov.rs/images/konvencije/inicijalni_izvestaj_na_srpskom_jeziku.pdf

⁶² Lista pitanja se odnosi na Inicijalni izveštaj o sprovođenju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, koji je država podnela 2012. godine. Dokument je na engleskom jeziku dostupan na adresi: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/226/45/PDF/G1522645.pdf?OpenElement>

⁶³ U obimnom izveštaju, između ostalog, navse da u Srbiji, nakon izmena u zakonodavstvu 2013. godine, ne zastarevaju seksualni delikti prema deci (Zakon o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima, „Službeni glasnik RS“, br. 32/2013). Izveštaj je dostupan na engleskom jeziku na adresi:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680488938>

⁶⁴ Izveštaj o primeni RESP za period 1. januar 2010 – 31. decembar 2013. godine u odnosu na pravo dece i omladine na zaštitu, pravo zaposlenih žena na zaštitu materinstva, pravo porodice na socijalnu pomoć, pravnu i ekonomsku zaštitu, pravo dece i omladine na socijalnu, zakonsku i ekonomsku zaštitu i pravo radnika migranata i njihovih porodica na zaštitu i pomoć.

zaključke na zasedanju 4. decembra 2015⁶⁵ i utvrdio neusklađenost u primeni nekoliko odredaba RSEP⁶⁶. Komitet je ukazao da je trajanje dnevnog i nedeljnog radnog vremena za radnike mlađe od 16 godina neopravdano dugo, pozvao je Srbiju da pruži dodatne informacije u vezi sa primenom odredbe koja se odnosi na pravo porodice na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu a konstatovao je da nije obezbeđena jednaka podrška iz oblasti porodične zaštite za strane državljane. Komitet je zaključio da stanje u Srbiji nije u skladu sa odredbama o pravu dece i omladine na socijalnu, zakonsku i ekonomsku zaštitu jer fizičko kažnjavanje dece u porodici i u institucijama nije eksplicitno zabranjeno zakonima. Neusklađenost je utvrđena i u odnosu na prava radnika migranata i njihovih porodica na zaštitu s obzirom da članovima porodice radnika migranata nije garantovano samostalno pravo da ostanu u zemlji nakon ostvarivanja prava na ponovno okupljanje porodice, a radnik migrant može biti izbačen iz zemlje ukoliko su razlozi ostanka drugačiji od onih zbog kojih se izjasnio da boravi u Srbiji.

Za veći broj odredaba RESP u odnosu na koje je odlučivao, Komitet je od Srbije zahtevao dodatne informacije kako bi mogao da utvrdi da li je stanje u zemlji u skladu sa tim odredbama, dok je za ostale utvrdio usklađenost.⁶⁷

Izveštaj o primeni odredaba iz tematske grupe „Zapošljavanje, obuke i jednake mogućnosti“⁶⁸ RESP, Srbija je trebalo da dostavi do kraja oktobra 2015. godine. Izveštaj je između ostalog trebao da uključi i informacije u vezi sa primenom zaključaka Evropskog komiteta za socijalna prava Komiteta za 2014. godinu koji se odnose na tematsku grupu „Prava iz radnog odnosa“. U Zaključcima o ispunjenju određenih obaveza iz Povelje za 2014. za Srbiju koji su objavljeni u januaru 2015, utvrđena je neusaglašenost stanja u odnosu na odredbe RESP koje se odnose na otkazni rok u slučaju prestanka radnog odnosa, ako zaposleni ne ostvaruje rezultate rada ili nema potrebna znanja i sposobnosti za obavljanje poslova na kojima radi, zatim u pogledu prava na organizovanje, u odnosu na cenzus koji je postavljen da bi se oformilo udruženje poslodavaca, kao i u pogledu prava zaposlenih na štrajk u delu koji se tiče minimuma procesa rada u delatnostima od opšteg interesa. U pogledu 11 pitanja Komitet nije mogao da donese zaključak zbog nedostatka informacija, te je konstatovao da je Srbija prekršila obavezu izveštavanja uskraćivanjem informacija o određenim pitanjima.

Na zasedanju u januaru 2015. godine objavljen je i prvi Poseban izveštaj o odredbama Povelje koje Srbija nije prihvatila⁶⁹, nakon sastanka sa predstavnicima relevantnih institucija u Beogradu, u novembru 2014. godine. Izveštaj se odnosi na neprihvaćene odredbe tematske grupe „Prava iz radnog odnosa“.⁷⁰ U odnosu na prava radnika sa porodičnim obavezama na jednake mogućnosti i jednak tretman, Srbija je dobila generalno pozitivnu ocenu s obzirom da postoji pravni okvir za jednake mogućnosti i sprečavanje diskriminacije. Međutim, Komitet će zahtevati bliže informacije o odsustvu sa rada radi nege deteta, socijalnom osiguranju i pravima iz penzijskog osiguranja. Na

⁶⁵ Izveštaj je dostupan na engleskom jeziku na adresi: http://www.coe.int/en/web/turin-european-social-charter/coming-events/-/asset_publisher/aRI58qE6clPz/content/conclusions-2015-to-be-published-on-27-january

⁶⁶ Član 7. stav 4, član 16, član 17. stav 1, član 19. st. 6, 8. i 10.

⁶⁷ Tekst Povelje je dostupan na adresi: http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/revidirana_evropska_socijalna_povelja.pdf

⁶⁸ Pravo na rad, na profesionalnu orijentaciju, profesionalnu obuku, pravo osoba sa invaliditetom na nezavisnost, socijalnu integraciju i učešće u životu zajednice, pravo na unosan posao na teritoriji druge strane ugovornice, pravo na jednake mogućnosti i jednak tretman u pitanjima zapošljavanja i rada bez diskriminacije po osnovu pola, pravo na zaštitu u slučajevima prestanka radnog odnosa i pravo radnika na zaštitu njihovih potraživanja u slučaju nesolventnosti poslodavca.

⁶⁹ Republika Srbija je kao potpisnica Evropske socijalne povelje (ESP) obavezna da dostavlja periodične izveštaje o poštovanju odredaba Povelje. Profil Srbije u vezi sa primenom RESP je dostupan na stranici:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680483170>

⁷⁰ Ona obuhvata segmente prava na pravične uslove rada, prava na profesionalnu obuku, prava radnika migranata i njihovih porodica na zaštitu i pomoć, prava radnika sa porodičnim obavezama na jednake mogućnosti i jednak tretman i prava na stanovanje.

osnovu podataka iz prakse sudova, Komitet je zaključio da najviše neusklađenosti postoji u vezi sa ograničenim naknadama po osnovu prestanka radnog odnosa i nedostatkom adekvatnih mehanizama zaštite.

Komesar Saveta Evrope za ljudska prava Nils Muižnieks posetio je Srbiju u periodu od 16-20. marta 2015. godine. U izveštaju o poseti⁷¹ ukazao je na lošu poziciju prisilno raseljenih osoba, nedovoljan i neadekvatan pristup kvalitetnom obrazovanju i stanovanju za Rome, loš položaj osoba sa invaliditetom a posebno osoba sa psihosocijalnim i intelektualnim invaliditetom, uključujući i decu, koji su smešteni u institucije socijalne zaštite, veliki broj osoba sa invaliditetom koji su lišeni poslovne sposobnosti i nezadovoljavajući položaj žena, koje su i dalje diskriminisane u mnogim oblastima, posebno u zapošljavanju, kao i nasilje nad ženama.

Komitet ministara Saveta Evrope usvojio je u julu 2015. godine Rezoluciju CM/ResCMN(2015)8 o primeni Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u Srbiji.⁷² Kao pozitivni razvojni trendovi navedeno je da je Srbija nastavila da jača zakonske odredbe koje regulišu ostvarivanje prava nacionalnih manjina, da je došlo do značajnog institucionalnog razvoja i da su vlasti učinile velike napore na razvijanju sveobuhvatnih politika za podsticanje jednakih mogućnosti za Rome, posebno u vezi sa aktivnostima preduzetim za rešavanje problema u pribavljanju ličnih dokumenata. Komitet je izrazio zabrinutost zbog nedovoljno razvijenih međuetničkih odnosa, nepostojanja sveobuhvatnog i strateškog pristupa integraciji nacionalnih manjina i nepostojanja sveobuhvatnih podataka o ravnopravnosti, što otežava osmišljavanje ciljanih i delotvornih politika za prevazilaženje diskriminacije nacionalnih manjina. Navedeno je da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti još uvek nema uslove da zaposli dovoljno osoblja, kao i da šira javnost ne razume u dovoljnoj meri zakonodavstvo o zabrani diskriminacije. Komitet je preporučio Srbiji da okonča prinudna iseljenja i nastavi sa naporima da uvede u nacionalno pravo odredbe kojima se garantuje pravo na adekvatno stanovanje i bez prinudnih iseljenja, da hitno razmotri pristup Roma zdravstvenoj zaštiti, da nastavi sa naporima za eliminisanje segregacije romske dece u obrazovanju i bez odlaganja osmisli mere za povećanje pristupa inkluzivnom obrazovanju i poboljša ishode obrazovanja za romsku decu. Pored toga, preporučeno je podsticanje delotvornog učešća nacionalnih manjina, uključujući i one brojčano manje, u izborni proces i preduzimanje mera u vezi sa nedovoljnom zastupljenošću nacionalnih manjina u državnoj upravi, naročito na republičkom nivou. Srbija je pozvana da nastavi sa naporima za formiranje multietničkih policijskih snaga i za revidiranje Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, uz stalne konsultacije sa predstavnicima svih manjina i civilnog društva, kako bi se obezbedilo delotvorno učešće pripadnika nacionalnih manjina u svim pitanjima koja ih se tiču.

U izveštajima vodećih međunarodnih organizacija za zaštitu ljudskih prava Human Rights Watch (HRW) i Amnesty International (AI) u 2015. godini o Srbiji se uglavnom govori u kontekstu izbegličkoj krize i međunarodnih obaveza države u vezi sa poštovanjem prava migranata. Mediji u Srbiji su preneli vest da je zamenica direktora za Evropu AI u razgovoru sa državnim sekretarom MUP-a Srbije u oktobru istakla da „iako je žarište migracione krize u zemljama Evropske unije, Srbija je demonstrirala najveću efikasnost u tretmanu migranata u regionu, što AI, kao međunarodna nevladina

⁷¹ Savet Evrope, Komesar za ljudska prava, Izveštaj o poseti Srbiji 16-20. marta 2015. godine, dostupno na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2331051&Site=CommDH&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864>

⁷² Dokument dostupan na adresi: <http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/nacionalne-manjine2/multilateralni-ugovori/okvirna-konvencija/treci-ciklus>

organizacija koja štiti ljudska prava, posebno vrednuje”.⁷³ Međutim, na internet sajtu ove organizacije nalaze se tekstovi i izveštaji koji su u suprotnosti sa ovom izjavom. Izveštaj iz jula 2015. godine pod nazivom „Granične zemlje Evrope – povrede prava migranata i izbeglica u Makedoniji, Srbiji i Mađarskoj”⁷⁴ zasniva se na preko stotinu intervju sa migrantima koji su prošli kroz ove tri zemlje i ukazuje na povrede ljudskih prava migranata u periodu od jula 2014. do marta 2015. godine. Osnovne povrede prava koje se navode su neadekvatan tretman, nasilje i „reketiranje”, kao i nasilna odvracanja od pograničnih policijskih službi, a kao osnovni sistemski problemi navedeni su neusklađenost propisa o azilu sa međunarodnim standardima, te nedosledna primena i nefunkcionalni sistemi azila.⁷⁵

Na određene probleme ukazao je i HRW, koji je u periodu između novembra 2014. i januara 2015. godine intervjuisao 81 tražioca azila, uključujući 18 dece na različitim lokacijama u Srbiji i Makedoniji⁷⁶ i utvrdio veći broj povreda prava.

U izveštaju AI iz aprila 2015. godine, tri godine nakon prinudnog iseljenja više od stotinu romskih porodica iz neformalnog naselja kod „Belvila”, ukazano je na neuspeh projekta Evropske komisije da za ove porodice obezbedi adekvatan smeštaj, pa većina ovih porodica i dalje živi u rasno segregisanim metalnim kontejnerima, a oko 50 porodica možda nikada neće ni biti adekvatno smešteno.⁷⁷

UNICEF u Srbiji je u martu 2015. godine objavio konačni izveštaj o praćenju stanja i položaja žena i dece u Srbiji za 2014. godinu – MICS 2014⁷⁸. Istraživanja pokazuju da uprkos činjenici da je u Srbiji osnovno obrazovanje obavezno i besplatno, postoji razlika u pismenosti u odnosu na različite grupe žena. Od žena koje nemaju obrazovanje pismeno je samo 15%, dok je među ženama koje imaju osnovno obrazovanje pismeno 88%. Oko 80% mladih žena u romskim naseljima je pismeno, a velike razlike postoje i u odnosu na imovno stanje – 51% mladih žena koje žive u najsiromašnijim domaćinstvima je pismeno, u poređenju sa 98% žena koje žive u najbogatijim domaćinstvima. Pored toga, zabrinjavajući podatak je da samo 69% dece iz romskih naselja u Srbiji, koja su uzrasta za polazak u osnovnu školu, pohađa prvi razred osnovne škole.

Istraživanje pokazuje da je čak 43% dece uzrasta 1–14 godine bilo izloženo barem jednom vidu psihološkog ili fizičkog kažnjavanja od članova domaćinstva u prethodnih mesec dana, a u većini slučajeva se u domaćinstvima koristi kombinacija nasilnih praksi disciplinovanja. Dok je 39% dece bilo izloženo psihološkom, oko je 17% bilo izloženo fizičkom kažnjavanju, pri čemu su mlađa deca više izložena nekom vidu fizičkog disciplinovanja nego starija deca: u uzrastu 1–2 godine fizički je bilo kažnjavano 25% dece, a u uzrastu 10–14 godina 8%. Po pitanju fizičkog kažnjavanja dece, najuočljivija razlika je da u domaćinstvima u kojima lice na koje se vodi domaćinstvo nema

⁷³ „Amnesti: Srbija demonstrirala najveću efikasnost“, RTS, 23. oktobar 2015. godine, dostupno na adresi:

<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/2080819/Amnesti%3A+Srbija+demonstrirala+najve%C4%87u+efikasnost.html>

⁷⁴ Izveštaj dostupan na engleskom jeziku na adresi: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur70/1579/2015/en/>

⁷⁵ Isto, strana 6.

⁷⁶ Dostupno na adresi: <https://www.hrw.org/news/2015/04/15/serbia-police-abusing-migrants-asylum-seekers>

⁷⁷ Tekst je na engleskom jeziku dostupan na adresi: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/04/serbia-forcibly-evicted-roma-still-awaiting-resettlement-despite-eu-millions/>

⁷⁸ Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u Srbiji 2014 i Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u romskim naseljima u Srbiji 2014, Konačni izveštaj, Republički zavod za statistiku i UNICEF, Beograd 2015, Publikacija je dostupna na adresi:

https://mics-surveys-prod.s3.amazonaws.com/MICS5/Central%20and%20Eastern%20Europe%20and%20the%20Commonwealth%20of%20Independent%20States/Serbia%20%28Roma%20Settlements%29/2014/Final/Serbia%20%28National%20and%20Roma%20Settlements%29%202014%20MICS_Serbian.pdf

obrazovanje fizički je kažnjavan veći broj dece (24%) nego u domaćinstvima u kojima lice na koje se vodi domaćinstvo ima visoko obrazovanje (13%).

Rezultati istraživanja pokazuju i da postoji problem tzv. maloletničkih brakova, posebno u romskoj populaciji, a koji predstavljaju povrede ljudskih prava, ugrožavaju razvoj devojčica i često dovode do ranih trudnoća, nezavršavanja škole i društvene izolacije. Oko 4% mladih žena iz opšte populacije starosti 15–19 godina trenutno je udato ili je u vanbračnoj zajednici, dok je u romskim naseljima ovaj procenat daleko veći i iznosi čak 43%. Rana udaja je u direktnoj vezi sa obrazovanjem, u opštoj populaciji je 35% žena sa osnovnim obrazovanjem udato pre 18. godine i manje od 1% žena sa visokim obrazovanjem, dok je u romskoj populaciji 57% žena starosti 20–49 godina, udato pre napunjene 18. godine, sa sličnim razlikama prema nivou obrazovanja.

Deo ovog istraživanja odnosio se i na stavove žena o partnerskom nasilju, a jedno od pitanja je bilo da li muževi/partneri imaju pravo da udare ili tuku svoje žene/partnerke iz različitih razloga. U romskim naseljima, 37% žena smatra da muž/partner ima pravo da udari ili tuče svoju ženu ili partnerku iz najmanje jednog od pet ponuđenih razloga, naspram 4% žena iz opšte populacije. Skoro jedna od tri žene iz romskih naselja opravdava nasilje u slučajevima kada žena zanemari decu, a jedna od pet žena opravdava nasilje ukoliko žena pokaže da je nezavisna, npr. izađe bez njegovog znanja ili se svađa s njim. Treba imati u vidu da je opravdavanje nasilja češće prisutno kod žena koje žive u najsiriromašnijim domaćinstvima, kao i kod žena sa niskim nivoom obrazovanja.

3.1.1. Praksa Evropskog suda za ljudska prava

U 2015. godini Evropski sud za ljudska prava razmatrao je postojanje diskriminacije u nekoliko zanimljivih slučajeva.

Najznačajnija presuda doneta je u predmetu *Idetoba i drugi protiv Gruzije (Idetoba and Others v. Georgia)*, predstavka br. 73235/12, presuda od 12. maja 2015), gde je Evropski sud prvi put priznao da zločin iz mržnje koji je učinjen prema pojedincima na osnovu njihove seksualne orijentacije dovodi do kršenja Evropske konvencije i to člana 3. (zabrana torture), a u vezi sa članom 14. (zabrana diskriminacije). Evropski sud je našao da država nema diskreciono pravo u odnosu na obaveze koje proizlaze iz člana 3. Evropske konvencije, dok član 1. nameće obavezu državama da preduzmu pozitivne mere kako bi osigurale da pojedinci, koji se nalaze pod jurisdikcijom države, budu zaštićeni od svih oblika zlostavljanja, uključujući zlostavljanje koje vrše pored službenih i privatna lica. Ove podrazumeva kako preventivne mere, tako i preduzimanje delotvorne istrage. Prilikom ispitivanja navodnog zlostavljanja, države imaju obavezu da preduzmu sve razumne mere kako bi ispitale moguće diskriminatorne motive. Evropski sud je posebno uzeo u obzir da su vlasti znale ili da su mogle znati za rizik koji postoji po mirno okupljanje LGBT populacije u ovom slučaju. Sud je podvukao da tretiranje nasilja i brutalnosti sa diskriminatornom namerom, na isti način kao i slučajeva gde nema ovog motiva, znači ignorisanje specifične prirode akata koji posebno ugrožavaju ljudska prava⁷⁹. Ova presuda šalje jasnu poruku državama da imaju obavezu da adekvatno zaštite LGBT populaciju od

⁷⁹ Do istog zaključka u odnosu na verski motivisane napade Evropski sud je došao i u slučaju *Milanović protiv Srbije, (Milanovic v. Serbia)*, predstavka br. 44614/07, presuda od 14. decembra 2010)

govora mržnje i ozbiljnih pretnji, kao i od fizičkog zlostavljanja koje proizlazi iz straha, strepnje i nesigurnosti. Ovo je drugi put da je Evropski sud našao da tretman zasnovan na mržnji prema LGBT populaciji predstavlja nehuman i ponižavajući tretman⁸⁰.

U predmetu *Oliari i drugi protiv Italije (Oliari and Others v. Italy*, predstavka br. 18766/11 i 36030/11, presuda od 21. jula 2015) Evropski sud nije raspravljao o postojanju diskriminacije, ali predmet zavređuje pažnju jer se radi o predstavki tri homoseksualna para koja na osnovu italijanskog zakonodavstva nisu imala mogućnost zasnivanja braka, niti registrovanog partnerstva. Evropski sud je u konkretnom slučaju našao da je došlo do povrede člana 8. Evropske konvencije (pravo na privatnost) jer trenutna pravna zaštita istopolnih partnera ne obezbeđuje suštinske potrebe onih koji se nalaze u stabilnoj vezi i nije dovoljno pouzdana. Evropski sud je prihvatio da bi za istopolne partnere, koji se nalaze u istoj situaciji kao i podnosioci predstavke, najbolji način pravnog priznanja bile građanska zajednica ili registrovano partnerstvo. Evropski sud je posebno naglasio da postoji trend priznavanja istopolnih zajednica u zemljama članicama Saveta Evrope (24 države od ukupno 47 članica Saveta Evrope), kao i da je Ustavni sud Italije više puta insistirao na takvoj zaštiti i priznanju. Sud je uzeo u obzir i činjenicu da većina građana u Italiji podržava pravno priznanje istopolnih zajednica.

I položaj osoba koje žive sa HIV-om ponovo se našao pred Evropskim sudom. Tako je u predmetu protiv Grčke (*Martzaklis and Others v. Greece*, predstavka br. 20378/13, presuda od 9. jula 2015), sud razmatrao uslove u kojima je 13 osoba koje žive sa HIV-om pritvoreno u psihijatrijskom delu zatvora i utvrdio da su ti uslovi bili neadekvatni, kao i da su postojale brojne neregularnosti u vezi sa medicinskim tretmanom. Time je uzrokovana fizička i psihička patnja podnosilaca predstavke, posebno zbog loših sanitarnih uslova, prenatrpanosti ćelija i primanja novih pacijenata koji su patili od zaraznih bolesti, a bili su smešteni zajedno sa njima. Podnosioci predstavke su se posebno žalili na činjenicu da su bili izloženi „getoizaciji” u posebnom krilu zatvorske bolnice, kao i da vlasti nisu ispitivale da li ovi uslovi odgovaraju njihovom zdravstvenom stanju. Evropski sud je naglasio da su prema nacionalnom zakonodavstvu, osobe koje žive sa HIV-om imale pravo da budu puštene kući, te da podnosiocima predstavke nije omogućen pravni lek na osnovu kojeg bi mogli da traže ispitivanje zatvorskih uslova ili mogućnost oslobađanja zbog zdravstvenog stanja, što je dovelo do kršenja Evropske konvencije.

Takođe, Evropski sud je u 2015. godini raspravljao i o predmetima u kojima je različit tretman zasnovan na tradicionalno ukorenjenim stavovima prema određenoj grupi. Još 1974. godine, Savet ministara uveo je pomoć za raseljena lica, u vidu izdavanja izbegličke karte koja im je omogućavala razne beneficije, uključujući i pomoć u obezbeđenju stanovanja. Deca i žene su mogli biti registrovani samo na osnovu izbegličke karte njihovih očeva, odnosno muževa. S druge strane, deca i muževi raseljenih žena bili su izričito izuzeti od mogućnosti da budu registrovani kao raseljena lica. U predmetu *Vrontou protiv Kipra (Vrontou v. Cyprus*, predstavka br. 33631/06, presuda od 1. oktobra 2015), podnositeljka predstavke je državljanka Kipra čija je majka bila izbeglica od 1974. godine. Ona je 2002. godine tražila da joj se izda izbeglička karta, na osnovu njenog izbegličkog statusa. Ovaj zahtev je odbijen jer otac podnositeljke predstavke nije imao izbeglički status. Vlada se branila time da su 70-ih godina prošlog veka muškarci imali primarnu ulogu hranitelja porodice i da su deca raseljenih žena bila zavisna od neraseljenih očeva, a ne od raseljenih majki. Evropski sud je pronašao da je u

⁸⁰ Prvi put je to bilo 2012. godine u predmetu koji se ticao zlostavljanja zatvorenika koji je bio pripadnik seksualne manjine (*X. v. Turkey*, predstavka br. 24626/09, presuda od 9. oktobra 2012).

ovom predmetu došlo do kršenja člana 14. Evropske konvencije, zajedno sa članom 1. Prvog protokola (pravo na imovinu) i člana 13 (prava na delotvoran pravni lek). Evropski sud je naglasio da sva deca imaju slične potrebe, te da razlikovanje koje je zasnovano na opštim pretpostavkama, tradicijama i društvenim stavovima nema dovoljno opravdanje kada je u pitanju različiti tretman zasnovan na polu, niti može biti opravdan potrebom da se finansijska sredstva usmere prema prioritetnim grupama.

U slučajevima protiv Litvanije (*Sidabras and Džiautas v. Lithuania*, predstavka br. 55480/00 i 59330/00, presuda od 27. jula 2004; *Rainys and Gasparavičius v. Lithuania*, predstavka br. 70665/01 i 74345/01, presuda od 7. aprila 2005), bivši službenici KGB-a (poreski inspektor, tužilac i pravnik u privatnoj kompaniji za telekomunikacije), otpušteni su na osnovu litvanskog Zakona o KGB-u iz 1999. godine, kojim im je zabranjeno da konkurišu za zaposlenje u javnom sektoru i na više mesta u privatnom sektoru. Razmatrajući činjenice ovog slučaja, Evropski sud je našao da su podnosioci predstavke bili u drugačijem položaju od drugih lica u Litvaniji koja nisu radila za KGB, kao i da je zabrana rada u privatnom sektoru značajno uticala na mogućnost sticanja izvora zarade, sa očiglednim posledicama na uživanje prava na privatni život. Evropski sud je posebno naglasio da ograničenje mogućnosti pronalaska posla u privatnoj kompaniji, zbog nedostatka lojalnosti državi, ne može biti opravdano na isti način kao i ograničenja zaposlenja u javnom sektoru. I pored ovih presuda, zakon o KGB-u je ostao na snazi, zbog čega su lica ponovo podnela predstavku Evropskom sudu. Tako je u slučaju *Sidabras i drugi protiv Litvanije (Sidabras and Others v. Lithuania*, predstavka br. 50421/08, presuda od 23. juna 2015), Evropski sud utvrdio kršenje Evropske konvencije i to člana 14. (zabrana diskriminacije) u vezi sa članom 8. (pravom na privatnost) u odnosu na trećeg podnosioca predstavke, pravnika u privatnoj kompaniji za telekomunikacije, koji nije mogao da se zaposli u privatnom sektoru ni nakon prethodne presude suda. Evropski sud je našao da izričito pozivanje domaćeg suda na Zakon o KGB-u zbog kojeg lice ne može ponovo da se zaposli kao pravnik u privatnoj kompaniji za telekomunikacije, odakle je 2000. godine otpušten, nesumnjivo dovodi do diskriminacije.

U *King protiv Portugala (Qing v. Portugal*, predstavka br. 69861/11, presuda od 5. novembra 2015), podnositeljka predstavke je kineska državljanka udata za portugalskog državljanina, koja živi i radi u Portugalu. Ona je pritvorena na godinu i po dana u krivičnom postupku u kojem je optužena za pranje novca, falsifikovanje i pomaganje u ilegalnoj imigraciji. Određen joj je pritvor zbog osnovane sumnje da je učinila dela za koja se tereti, a koja su deo organizovanog kriminala, zbog čega je postojala bojazan da će uticati na istragu ili nastaviti kriminalne aktivnosti ako bude puštena na slobodu. Takođe je domaći sud u više navrata uzeo u obzir da je ona strana državljanka i da je velika verovatnoća da bi puštanjem na slobodu pobegla iz zemlje. Ona se žalila na povredu člana 5. st. 1. i 3. Evropske konvencije (pravo na slobodu i bezbednost ličnosti), tvrdeći i da je odluka o njenom zadržavanju u pritvoru bila diskriminatorna jer je zasnovana na njenom državljanstvu. Evropski sud je uzeo u obzir da je u konkretnom slučaju optuženo šestoro lica, pripadnika kriminalne grupe, od kojih su petoro bili kineski državljani. Od njih šestoro, troje je držano u pritvoru, dok se troje lica branilo sa slobode, od kojih su dvoje kineski državljani. Time je Evropski sud zaključio da podnositeljka predstavke nije dokazala da je diskriminisana po osnovu svog državljanstva. Međutim, čak i da se može pretpostaviti da je razlika napravljena na osnovu državljanstva podnositeljke predstavke, Evropski sud je naglasio da ne može da ignoriše posebne ciljeve pritvaranja i postojanje relevantnih osnova koji mogu opravdati različit tretman prema podnositeljki predstavke tokom trajanja krivičnog postupka. Evropski sud je već utvrdio da opasnost od bekstva ne može biti analizirana samo na osnovu težine zaprećene

kazne, već i u odnosu na druge relevantne faktore koji mogu ili potvrditi postojanje opasnosti ili dovesti do drugačijeg zaključka. U te okolnosti spadaju procena karaktera ličnosti, njen moral, imovina, povezanost sa državom u kojoj joj se sudi, kao i međunarodni kontakti (videti *Bolech v. Switzerland*, predstavka br. 30138/12, presuda od 29. oktobra 2013). Uzevši u obzir težinu dela za koju se podnositeljka predstavke teretila, njenu povezanost sa međunarodnim kriminalnim grupama i sporazum između Portugala i Kine kojim se onemogućava izručenje sopstvenih državljana, Evropski sud je pronašao da nije bilo povrede člana 14. u vezi sa članom 5. stav 1 tačka c) Evropske konvencije.

U predmetu protiv Rumunije (*Costel Gaciu v. Romania*, predstavka br. 39633/10, presuda od 23. juna 2015) Evropski sud je razmatrao i „drugi status“ koji nije izričito naveden u članu 14. Evropske konvencije. Naime, podnosilac predstavke je uhapšen i držan u pritvoru, zajedno sa još tri pritvorenika, u maloj ćeliji u kojoj nije bilo prozora ni ventilacije, a nije imao ni pristup vodi, dok je toalet mogao da koristi po dnevnom programu. Pored loših zatvorskih uslova, podnosilac predstavke se žalio i na činjenicu da mu nije omogućena poseta bračnog druga tokom trajanja pritvora (godinu i deset meseci) i to samo na osnovu činjenice da nije osuđen. Prema domaćem pravu, lice protiv koga se vodi prekrivični postupak nema pravo na posete bračnog druga, bez obzira na dužinu trajanja pritvora, za razliku od zatvorenika koji imaju to pravo. On je posebno tvrdio da ovakav tretman nije opravdan i da je on, čija krivica još uvek nije utvrđena, izložen težoj meri od onog koji je osuđen. Takođe, tvrdio je da je zbog ove zabrane njegov brak okončan, što mu je nanelo značajnu patnju, posebno imajući u vidu da ima dvoje dece. Evropski sud je razmatrajući činjenice ovog slučaja pošao od toga da se boravak u pritvoru može smatrati kao stavljanje pojedinca u različitu pravnu situaciju, čime se utiče na njegove lične okolnosti i postojanje, što se može podvesti pod „drugi status“ iz člana 14. Evropske konvencije. Međutim, da bi se utvrdilo postojanje diskriminacije, neophodno je ispitati da li se pritvorenici i zatvorenici nalaze u istovetnoj situaciji, što ne znači da izvesne razlike koje postoje kod različitih grupa koje su lišene slobode onemogućavaju primenu ovog člana. Po Evropskom sudu, dovoljno je da lice pokaže da se nalazilo u sličnoj situaciji sa drugima koji su različito tretirani, zbog čega je Evropski sud prihvatio da su ovo dve analogne grupe. Evropski sud je uzeo u obzir da više od polovine država ugovornica priznaje bračne posete pritvorenicima, kao i da mnogobrojni međunarodni standardi ukazuju na postojanje obaveze da im se omogući poseta. Ova mera se primenjuje na sve pritvorenike i nema individualni karakter, kao što u konkretnom slučaju zločin za koji je lice optuženo nije imalo veze sa njegovom porodicom, niti je njegova supruga bila svedok, niti je domaći sud posedovao bilo kakve informacije da je ona umešana u krivične aktivnosti. Iz tog razloga, Evropski sud nije našao da postoji poseban razlog da se podnosiocu predstavke onemogući bračna poseta. Sud je posebno ukazao na činjenicu da se Vlada branila postojanjem zakonske norme, bez objašnjenja zašto je ovo ograničenje bilo neophodno i opravdano u konkretnom predmetu, te je postupala diskriminatorno, zbog čega je došlo do povrede člana 14. u vezi sa članom 8. Evropske konvencije.

U predmetu *Perincek protiv Švajcarske (Perinçek v. Switzerland)*, predstavka br. 27510/08, presuda Velikog veća od 15. oktobra 2015), postavilo se pitanje krivične osude turskog političara, koji je javno izjavio da masovna deportacija i masakr kojem su izloženi Jermeni tokom Otomanskog carstva ne može da se smatra genocidom. Švajcarski sudovi su smatrali da su motivi za ovu izjavu bili rasistički i nacionalistički, te da ova izjava nije doprinela istorijskoj debati. Podnosilac predstavke je smatrao da je njegova osuda dovela do povrede člana 10. (slobode izražavanja). Evropski sud je zaključio da nije bilo neophodno u demokratskom društvu da se podnosilac predstavke krivično osudi kako bi se zaštitila prava jermenske zajednice. Sud je posebno uzeo u obzir sledeće činjenice: ova izjava nije

pozivala na mržnju i netoleranciju, kontekst u kojem je izjavljena nije označen kao izazivanje tenzije ili posebnog istorijskog tona u Švajcarskoj, ne može se uzeti da izjave utiču na dostojanstvo članova jermenske zajednice do mere koja zahteva ozbiljan krivični odgovor, a švajcarski sudovi cenzurišu podnosioca predstavke samo zbog iznošenja mišljenja koji je različit od većinskog stanovišta u Švajcarskoj povodom ovog pitanja.

Konačno, u *Delfi AS protiv Estonije (Delfi AS v. Estonia*, predstavka br. 64569/09, presuda Velikog veća od 16. juna 2015) Evropski sud je prvi put ispitivao odgovornost za komentare korisnika na internet portalu. Firma podnosioca predstavke, koja stavlja vesti na portal iz komercijalnih razloga, žalila se da nije odgovorna za uvredljive komentare koje su ostavili čitaoci na jedan članak. Na zahtev pravnika te kompanije, komentari su uklonjeni nakon šest nedelja. Evropski sud je našao da osuda firme podnosioca predstavke nije dovela do kršenja člana 10. Evropske konvencije. Sud je uzeo u obzir da je većina spornih komentara identifikovanih i anonimnih korisnika bila takve prirode da se može smatrati nezakonitim govorom. Sud je priznao da kada komentare na internet portalima ostavljaju treća lica i kada oni predstavljaju direktnu pretnju po fizički integritet pojedinaca, može doći do odgovornosti države ugovornice Evropske konvencije, kada ona ne preduzme mere da ukloni jasno nezakonite komentare bez odlaganja, čak i bez obaveštenja žrtve ili treće strane. Uzimajući u obzir sve navedene kriterijume, posebno ekstremnu prirodu komentara, činjenicu da su komentari postavljeni na profesionalnom sajtu, kao i nedovoljnost mera da se komentari uklone bez odlaganja, doveli su do govora mržnje i govora kojim se izaziva nasilje.

3.2. Izveštaji i istraživanja domaćih institucija i organizacija

Vlada Republike Srbije usvojila je u aprilu Drugi i treći periodični izveštaj o primeni Konvencije o pravima deteta koji sadrži i informacije o primeni oba protokola uz ovu konvenciju i podnela ga Komitetu za prava deteta sa zakašnjenjem.⁸¹ U ovom izveštaju je navedeno da je Panel mladih Poverenika za zaštitu ravnopravnosti „Isterivači diskriminacije” osnovan tokom 2012. godine, čime je deci omogućeno da izraze svoje mišljenje o pojavi i uzrocima diskriminacije, kao i da predlože programe i aktivnosti za koje smatraju da bi postigle najviše efekata kod mladih. U izveštaju se navodi i da je Poverenik 2013. godine pripremio Poseban izveštaj o diskriminaciji dece, prema kojem su diskriminaciji najčešće izložena deca romske nacionalne manjine i deca sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, da je do diskriminacije najčešće dolazilo u predškolskim ustanovama i školama, najčešće iz razloga nepreduzimanja adekvatnih preventivnih mera i izostanka pravovremene reakcije odgovornih lica u situacijama kada je do diskriminacije već došlo, kao i da su romska deca češće žrtve diskriminatornog vršnjačkog postupanja, a da se deca sa smetnjama u razvoju i invaliditetom nalaze u nepovoljnijoj poziciji u procesu deinstitucionalizacije.

Tokom oktobra – meseca borbe protiv digitalnog nasilja, kao odgovor na zabrinjavajući broj mladih ljudi koji su se suočili ili se suočavaju sa digitalnim nasiljem, aktivirana je SOS platforma za pomoć žrtvama digitalnog nasilja. Aplikacija je nastala u okviru projekta „Prevenција digitalnog nasilja”, koji u partnerstvu realizuju UNICEF, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i kompanija Telenor.

⁸¹ Izveštaj je dostupan na adresi:

http://www.ljudskaprava.gov.rs/images/konvencije/drugi_i_treci_periodicni_izvestaj_o_primeni_KPD_srb.pdf

Dostupna je na Fejsbuk stranici „Biraj reči – hejt spreči” i omogućava i žrtvama i svedocima da nasilje prijave i spreče u realnom vremenu, u trenutku kada se dešava.⁸² U okviru projekta je sprovedeno istraživanje⁸³ koje je pokazalo da je čak 84% srednjoškolaca bar jednom u toku prethodne godine izložilo sebe nekom od rizika na internetu. Dve trećine ispitanih srednjoškolaca bili su žrtve nekog oblika digitalnog nasilja, dok se 30% našlo u ulozi svedoka digitalnog nasilja. Samo jedan odsto je zatražilo pomoć odraslih u školi, a mnogo više ih se obratilo za pomoć svojim vršnjacima. Uznemiravanje na društvenim mrežama doživelo je 18% osnovaca i 17% srednjoškolaca, a u ulozi žrtve snimanja mobilnim telefonom ili kamerom našlo se 12% učenika srednjih i 9% učenika osnovnih škola. Veoma je zabrinjavajuće da je čak 15% ispitanih srednjoškolaca prihvatilo da se sastane sa osobom koju su upoznale preko interneta.

Evaluacija implementacije Nacionalne strategije o starenju Republike Srbije za period 2006 – 2015,⁸⁴ je pokazala da je određen napredak postignut, ali da je proces implementacije tekao sporije nego što se očekivalo i nego što je isplanirano. Između ostalog, evaluacija je pokazala da starijim ženama nije omogućeno učešće u radu institucija javne vlasti u adekvatnoj meri, da su nesrazmerno opterećene obavezama nege bolesnih i nemoćnih članova porodice i generalno nesrazmerno opterećene kućnim poslovima i mnogo češće žrtve nasilja u porodici. Takođe, položaj starijih žena na selu je izrazito ugrožen s obzirom na nedostatke penzijskog sistema u odnosu na poljoprivrednice.

Kancelarija za ljudska i manjinska prava objavila je Analizu o funkcionisanju saveta za međunacionalne odnose⁸⁵, kao mehanizama koji omogućavaju učešće nacionalnih manjina u javnim poslovima, osnovanim u nacionalno mešovitim jedinicama lokalne samouprave. U analizi se navodi da su prema kriterijumima ustanovljenim zakonom, 72 jedinice lokalne samouprave nacionalno mešovite i imaju obavezu da osnuju savet za međunacionalne odnose, a da su akte kojima je osnovan savet donela predstavnička tela u samo 53 lokalne samouprave. Štaviše, iako su u ovim lokalnim samoupravama osnovana samostalna radna tela za međunacionalne odnose, ta tela ili nisu aktivna ili se njihovi članovi retko sastaju i samo sporadično razmatraju razna pitanja u vezi sa ravnopravnošću. U istraživanju je navedeno da saveti u nacionalno mešovitim jedinicama lokalne samouprave još nisu postali tela koja bi u punoj meri doprinosila ostvarivanju, zaštiti i unapređivanju nacionalne ravnopravnosti i međuetničkom dijalogu na lokalnom nivou, a dobijene informacije pokazuju da praksa nije jednoobrazna i da su saveti razmatrali i pitanja koja se ne bi mogla svrstati u pitanja ostvarivanja nacionalne ravnopravnosti. Kako se navodi, uzroke za to treba tražiti u nedovoljno jasnom zakonskom određenju pojma „ostvarivanje, zaštita i unapređivanje nacionalne ravnopravnosti”, te bi preciznijim definisanjem tog pojma lokalne samouprave bile u mogućnosti da aktima o osnivanju saveta bliže urede njegov delokrug rada, što bi savetu davalo mogućnost da postane kompetentno telo za vođenje politike nacionalne ravnopravnosti na lokalnom nivou.

Zaštitnik građana je objavio publikaciju „Prevenција i zaštita dece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorišćavanja” koju čine izabrane preporuke, mišljenja i inicijative za izmene propisa Zaštitnika građana sa tekstom Konvencije Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i

⁸² Više informacija na adresi: <http://www.unicef.rs/novosti/sos-aplikacija-za-podrsku-zrtvama-digitalnog-nasilja-599.html>

⁸³ Na uzorku od 3876 učenika, 1379 nastavnika i 3078 roditelja.

⁸⁴ Republički zavod za socijalnu zaštitu, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, UNFPA, UNDESA (2015), dostupna na engleskom jeziku na adresi:

http://rs.one.un.org/content/dam/unct/serbia/docs/Publications/FINAL_Evaluation_of_the_National_Strategy_on_Ageing.pdf

⁸⁵ Publikacija je dostupna na adresi: http://www.ljudskaprava.gov.rs/images/pdf/nacionalne_manjine/Analiza_SMO_2015.pdf

seksualnog zlostavljanja.⁸⁶ U ovoj publikaciji, koja je namenjena svim profesionalcima koji rade sa decom i za decu, istaknuto je da postojeći sistem zaštite deteta od seksualnog zlostavljanja u Srbiji ne raspolaže efikasnim mehanizmima prevencije seksualnog zlostavljanja i zaštite deteta u slučaju seksualnog zlostavljanja bez obzira gde se ono događa. Stručna lica koja postupaju u zaštiti dece i lica koja rade sa decom često nemaju dovoljna znanja o seksualnom nasilju nad decom, njegovoj rasprostranjenosti, specifičnostima položaja deteta žrtve, prepoznavanju seksualnog nasilja i manifestaciji seksualnog zlostavljanja i merama zaštite. Pored toga, kako je navedeno u istraživanju, njihovo postupanje ponekad je opterećeno predrasudama i stereotipima u odnosu na ono što deca govore, posebno u slučajevima seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja dece iz marginalizovanih grupa, kada su naročito izražene predrasude o „tradiciji”, „kulturi”, „navikama” i „obrasima ponašanja” – što izuzetno negativno utiče na pravilnost procena i kvalitet usluga i mera koje se radi zaštite deteta preduzimaju. Navedeno je i da sve ovo vodi ignorisanju patnje deteta, a zanemarivanje stručnih mišljenja koja ukazuju na seksualno zlostavljanje, odsustvo mera zaštite i mera usmerenih ka oporavku deteta, pa i održavanje seksualnog nasilja nad detetom, čime nadležni organi, umesto pružalaca zaštite, postaju institucionalni zlostavljači deteta.

Zaštitnik građana je podneo UN Komitetu za prava osoba sa invaliditetom izveštaj o primeni Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom⁸⁷, u kojem je navedeno da je u Srbiji ostvaren izvestan napredak u poboljšanju položaja osoba sa invaliditetom, ali da i dalje ostaju složeni problemi koji onemogućavaju osobe sa invaliditetom da uživaju garantovana prava. Ukazano je da su osobe sa mentalnim invaliditetom u veoma lošem položaju, da su u velikom broju smeštene u institucije jer nisu razvijene usluge u zajednici koje bi im omogućile ostvarivanje prava na život u zajednici. Podrška koja je osobama sa invaliditetom delimično dostupna kroz sistem obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite nije dovoljna za otklanjanje prepreka koje postoje u obrazovanju, rehabilitaciji, zapošljavanju i samostalnom životu osoba sa invaliditetom.

Zaštitnik građana navodi da je nepristupačnost javnih zgrada i dalje veoma veliki problem koji onemogućava osobe sa invaliditetom da ostvaruju svoja prava. Pored toga, ukazano je da nema jasne odluke ni jasnog plana implementacije procesa deinstitucionalizacije osoba sa invaliditetom koje su u institucijama socijalne i zdravstvene zaštite, kao i da postoje problemi u primeni propisa o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom.

U saradnji sa Udruženjem za reviziju pristupačnosti, Zaštitnik građana izradio je interaktivnu „Mapu pristupačnosti” koja treba da omogući uvid u realno stanje pristupačnosti na području Srbije.⁸⁸ Baza uključuje podatke o pristupačnosti stajalištima javnog prevoza, javnim parking mestima rezervisanim za osobe sa invaliditetom, pešačkim prelazima i javnim objektima u nadležnosti jedinica lokalne samouprave, kao i objektima elektroprivrede. Lokalne samouprave, nevladine organizacije i građani pozvani su da se uključe u prikupljanje što većeg broja podataka za ovu interaktivnu mapu, čiji se sadržaj, u skladu sa promenama na terenu, neprekidno menja i dopunjava.

Zaštitnik građana je u decembru objavio Deklaraciju o zaštiti i promovisanju prava izbeglica i migranata koju su potpisali predstavnici ombudsmana/nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava

⁸⁶ Zaštitnik građana, dostupno na adresi: http://www.ombudsman.pravadeteta.com/attachments/394_publicacija%20Lanzarot%20pdf.pdf

⁸⁷ Dostupno na adresi: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=SRB&Lang=EN

⁸⁸ Dostupno na adresi: <http://mapapristupacnosti.rs/>

na konferenciji „Ombudsmani/nacionalne institucije za zaštitu ljudskih prava: izazovi za ljudska prava u uslovima izbegličke/migrantske krize” održanoj 23-24. novembra u Beogradu. Pozivajući se na načela poštovanja ljudskih prava izbeglica i migranata, obezbeđivanje nesmetanog pristupa proceduri traženja azila, zaštite prava kroz prekograničnu saradnju, sprečavanja nečovečnog i ponižavajućeg postupanja, jačanja mera integracije i spajanje porodica, promovisanja i zaštite ekonomskih i socijalnih prava i obezbeđivanja mera zaštite za ranjive grupe, ombudsmani su uvideli potrebu da svoja nastojanja usmere ka zaštiti i promociji prava migranata i izbeglica u skladu s međunarodnim i regionalnim standardima ljudskih prava.⁸⁹

Pokrajinski zaštitnik građana Autonomne Pokrajine Vojvodine sproveo je novo istraživanje o položaju žena u nacionalnim savetima nacionalnih manjina, odnosno njihovom učešću u radu nacionalnih saveta, u nameri da pokaže koliko je nakon poslednjih izbora za članove nacionalnih saveta ispoštovana zakonska obaveza kandidovanja 30% žena na listama i koliko njih je zaista izabrano u nacionalni savet. Ovo istraživanje je pokazalo, slično kao i prethodna dva istraživanja o položaju žena u nacionalnim savetima, na potrebu promovisanja žena na mestima odlučivanja.⁹⁰ Podaci pokazuju da je nakon izbora u oktobru 2014. godine u članstvu nacionalnih saveta bilo 106 žena, osam više nego u prethodnom periodu, odnosno, nešto više od trećine. Od 106 žena u nacionalnim savetima, 61 ima visoku stručnu spremu (oko 60%), dok je u slučaju muškaraca taj procenat oko 50, odnosno, od 205, njih 109 ima visoku stručnu spremu. Došlo je do povećanja broja žena na mestu predsednica u odnosu na prethodni period, kada je samo jedna žena bila na čelu nacionalnog saveta. Sada su na čelu nacionalnog saveta dve žene. Na mestu potpredsednika saveta je 15 muškaraca i devet žena. Uočljivo je da što je funkcija od nižeg značaja u unutrašnjoj hijerarhiji nacionalnog saveta, razlika između broja muškaraca i žena je manja, a samo na čelu odbora za obrazovanje je više žena (6 žena u odnosu na 4 muškarca) Pored odbora za obrazovanje, kulturu, obaveštavanje i službenu upotrebu jezika i pisma, pojedini nacionalni saveti obrazovali su i druga radna tela u kojima je podjednako muškaraca i žena. Međutim, mnogo je više radnih tela u kojima nema nijedne žene, dok s druge strane, nema radnog tela u kojem nema nijednog muškarca. Samo tri nacionalna saveta - hrvatske, makedonske i slovačke manjine imaju radno telo koje se bavi položajem žena i zaštitom njihovih prava.

Pokrajinski ombudsman je objavio analizu položaja koordinatora za romska pitanja u 19 jedinica lokalne samouprave u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini⁹¹ u kojima su angažovani koordinatori za romska pitanja. Analiza je pokazala da je u Vojvodini prisutna sistemska diskriminacija Roma koja je najčešća i najočiglednija u ustanovama zdravstvene zaštite. Navedeno je da zaposleni u ustanovama zdravstvene zaštite, na osnovu izgleda i ponašanja, odnosno socijalnog statusa, kao i na osnovu pretpostavljene nacionalne pripadnosti, otežavaju pristup uslugama sistema zdravstvene zaštite ili uskraćuju pravo na njihovo korišćenje pripadnicima romske nacionalne manjine. Pored toga, zaposleni u centrima za socijalni rad Romima korisnicima materijalne podrške socijalno ugroženim licima koji nemaju prebivalište, odbijaju da kao prebivalište navedu adresu centra za socijalni rad. Uočeno je i izbegavanje obaveze škola, odnosno, odbijanje da tamo gde postoji dovoljan broj zainteresovanih

⁸⁹ Dostupno na adresi: <http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/posebni-izvestaji/4467>

⁹⁰ Dostupno na adresi: <http://www.ombudsmanapv.org/riv/attachments/article/1573/Polozaj-zena-u-nacionalnim-savetima-nacionalnih-manjina-cir.pdf>

⁹¹ „Koordinatori za romska pitanja u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini”, Novi Sad, 2015. Izveštaj je dostupan na adresi: http://www.ombudsmanapv.org/riv/attachments/article/1650/2015_Romski_koordinatori.pdf

Roma i kvalifikovan nastavni kadar, uvedu fakultativnu nastavu romskog jezika sa elementima nacionalne kulture.

Istraživanje Pokrajinskog ombudsmana „Poznavanje jezika i pisama nacionalnih manjina koji su u ravnopravnoj službenoj upotrebi u organima pokrajinske uprave”⁹² pokazalo je da od 13 posmatranih organa Pokrajinske uprave, samo u pet organa opštim aktom propisano poznavanje jezika nacionalne manjine, kao poseban uslov za rad na određenim radnim mestima. Tamo gde je takav uslov i propisan, u velikom broju slučajeva poznavanje jezika nacionalne manjine postavljeno je alternativno sa poznavanjem stranog jezika. Pored toga, nije uređen način dokazivanja poznavanja jezika nacionalne manjine i u najvećem broju slučajeva nije propisan potreban nivo znanja tog jezika za određeno radno mesto. Prilikom propisivanja poznavanja jezika nacionalne manjine kao posebnog uslova za određeno radno mesto nije se vodilo računa o tome na kojim radnim mestima se komunikacija sa građanima obavlja kao redovan posao, odnosno, da zaposleni koji vode upravne postupke u odgovarajućem broju vladaju jezicima nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi.

Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova AP Vojvodine objavio je *Priručnik za uvođenje rodnog budžetiranja u programsku strukturu budžeta – Ka rodno odgovornom budžetu*,⁹³ koji predstavlja vodič organima javne uprave u implementaciji rodnog budžetiranja. U ovoj publikaciji, koja između ostalog sadrži dosadašnja iskustva pokrajinske vlade na ovom polju i metodologiju za uvođenje rodnog budžetiranja, istaknuto je da su prilikom izrade budžeta za 2016. godinu preduzeti naredni koraci u daljem integrisanju rodnog budžetiranja u programsku strukturu budžeta.

Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova AP Vojvodine sproveo je anketu⁹⁴ u okviru akcije „16 dana aktivizma u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja”, na ulicama gradova u Vojvodini, u kojoj je učestvovalo blizu 400 ispitanika. Svaki drugi ispitanik izjasnio se da direktno (37%) ili preko poznanika (27%) poznaje ženu koja je žrtva nasilja u porodično-partnerskom odnosu, ali preko 40% kaže da ne zna da li bi, odnosno, da zavisi od situacije da li bi prijavio nasilje nad ženama. Preko 70% ispitanika smatra da žene nemaju ravnopravan status u našem društvu, a čak 76% priznaje da sumnja u efikasnost sistema zaštite žrtava, dok samo 3% anketiranih zna da je iz iskustva žena iz okruženja, stepen zaštite dobar. Na pitanje kome bi prijavili nasilje prema ženama, prvi izbor anketiranih bio je policija (58%), potom socijalne službe (19%), a odmah iza toga slede organizacije civilnog sektora koje se bave ovom temom. Iako skoro polovina ispitanika misli da je najčešći oblik nasilja prema ženama u Srbiji psihičko nasilje, ispitanici većinski smatraju (78%) da se verbalno i psihičko nasilje ne definiše kao ozbiljan problem.

Istraživanje „Odnos policije prema diskriminaciji” koje je sprovele Kriminalističko-policijska akademija u 2015. godini daje uporedni prikaz stavova pripadnika policije opšte nadležnosti i saobraćajne policije prema diskriminaciji sa stavovima pripadnika kriminalističke policije (KP) iz prošlogodišnjeg istraživanja, u odnosu na iste pojmove i vrednosne stavove.⁹⁵ Istraživanje pokazuje da čak po 49%

⁹² Dostupno na adresi: http://www.ombudsmanapv.org/riv/attachments/article/1589/Istrazivanje_sluz_upotreba_jezika_2015.pdf

⁹³ Publikacija je dostupna na adresi:

http://www.spriv.vojvodina.gov.rs/images/dokumenti/ravnopravnost/Ka_rodno_odgovornom_programskom_budzetu.pdf

⁹⁴ Detaljnije na adresi: <http://www.spriv.vojvodina.gov.rs/index.php/pocetna/81-vesti-cirilica/374-2015-12-08-14-25-09>

⁹⁵ Osnovna zapažanja i zaključci su dati na osnovu niza pitanja koja se odnose na cilj policijske delatnosti i prioritet funkcija, stav prema primeni zakona (prava), prepoznavanje diskriminacije, stepen njenog prisustva i ugroženosti društvenih grupa. Oblast u kojoj je

ispitanika iz saobraćajne policije (SP) i policije opšte nadležnosti (PON) ne zna šta je suština diskriminacije. Pripadnici SP i PON prepoznaju Rome (16%) i pripadnike LGBT populacije (13%) kao najviše diskriminisane grupe, a u oba istraživanja skoro polovina ispitanika nema stav povodom tog pitanja. S druge strane, prema LGBT osobama (39%) je najizraženija socijalna/etnička distanca, zatim prema migrantima (37%), osobama koji žive sa HIV/sidom (37%) i Albancima (36%). Primetno je da je nešto veća socijalna/etnička distanca prisutna kod pripadnika saobraćajne policije u odnosu na policiju opšte nadležnosti, ali je ukupno niža u odnosu na pripadnike kriminalističke policije.⁹⁶

Čak 74% ispitanika nije znalo da navede u kojoj je oblasti prema njihovom mišljenju diskriminacija najviše prisutna, a oni koji su naveli oblast ističu zapošljavanje (12%). U pogledu odnosa prema merama koje bi poboljšale položaj osetljivih grupa, skoro polovina ispitanika se ne slaže sa tvrdnjom da bi „pripadnicima nacionalnih manjina trebalo da se omogući da se državnim institucijama obraćaju na maternjem jeziku, iako to košta budžet”. Mediji, političke stranke, nevladine organizacije i Vlada, prema mišljenju ispitanika, najviše su odgovorne za pojavu diskriminacije, ali ujedno i najuticajnije na njeno smanjivanje u društvu. Kao i u prethodnom istraživanju stavova pripadnika kriminalističke policije, tako je i u ovom potvrđeno da pripadnici SP i PON smatraju da policija, kao institucija, nije odgovorna niti da ima uticaj po pitanju pojave i obima diskriminacije.

U pogledu ličnog doživljaja diskriminacije, 82% ispitanika smatra da nije nikada bio izložen diskriminaciji, a svaki drugi navodi da se neće nikome obratiti ukoliko bude izložen diskriminaciji. Kada je reč o diskriminaciji kao društvenom problemu koji treba prioritetno rešavati, 41% svih ispitanika smatra da je diskriminacija značajan problem ali da postoje veći problemi sa kojima se naši građani suočavaju. Zabrinjavajući je podatak da 54% ispitanika ne zna da li u našem društvu postoji ustanova koja štiti ravnopravnost svih građana. Iako niži u odnosu na prošlogodišnje stavove KP, zabrinjavaju visoki procenti slaganja sa tvrdnjom da je „homoseksualnost bolest koju treba lečiti” – 47% i „nemam ništa protiv homoseksualaca, ali neka oni to rade kod svoje kuće” – 59%. Rezultati istraživanja pokazuju značajne regionalne razlike⁹⁷, što bi trebalo uzeti u obzir prilikom planiranja dalje edukacije policijskih službenika i podizanja nivoa njihove svesti o diskriminaciji.

Pregled Drugog nacionalnog izveštaja o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji za period 2011-2014, koji je Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva (SIPRU) objavio u junu 2015. godine, navodi da su ugrožene i osetljive grupe stanovništva, kao što su osobe sa invaliditetom, starije osobe, Romi, siromašni, izbegla i raseljena lica, osobe drugačije seksualne orijentacije, osobe lišene slobode, nacionalne manjine i osobe koje žive sa HIV-om, posebno izložene diskriminaciji i još uvek imaju teškoća u ostvarivanju Ustavom zagarantovanih ljudskih prava⁹⁸. Između ostalog, u izveštaju je navedeno da je zapošljavanje nedostupno za osobe starije od 50 godina, da nedostatak i otežana dostupnost zdravstvenih i usluga socijalne zaštite doprinosi isključivanju i

diskriminacija najviše izražena, govor mržnje, socijalno-etničku distancu, odnos prema merama koje poboljšale položaj osetljivih grupa i prema institucijama po pitanju diskriminacije, lični doživljaj diskriminacije i analizu stereotipnih tvrdnji.

⁹⁶ Na primer prosek izraženih distanci kod pripadnika KP prema LGBT populaciji je 49%, dok je u totalu za SP i PON navedenih 39%.

⁹⁷ Tako se PU Zaječar izdvaja kao uprava u kojoj su najviši procenti onih koji se slažu sa navedenim tvrdnjama. Na primer, čak 81% ispitanika iz ove uprave se slaže sa tvrdnjom „nemam ništa protiv homoseksualaca ali neka oni to rade kod svoje kuće”, što je gotovo duplo više u odnosu na ispitanike iz PU Vranja, gde je procenat slaganja 45%. I u pogledu ostalih izjava pripadnici PU Zaječar pokazuju značajno više procenata slaganja sa izjavama koje formiraju indeks diskriminacije. Na drugom mestu se mogu izdvojiti pripadnici PU Beograd, zatim PU Subotica, PU Novi Sad, PU Novi Pazar, dok su najniži procenti slaganja povodom navedenih tvrdnji utvrđeni kod pripadnika PU Kragujevac i PU Vranje.

⁹⁸ Dostupno na: <http://socijalnouklucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2015/07/Pregled-2.-nac.-izvestaja-CIR.pdf>

diskriminaciji posebno ranjivih kategorija ruralnog stanovništva, te da su pored žena i mladih, socijalno isključeni i stariji i deca, a posebno deca sa invaliditetom.

U istraživanju *Delotvornost sistemskih mehanizama za sprečavanje nasilja prema ženama i nasilja u porodici*⁹⁹ koje je sproveo Autonomni ženski centar, navodi se da izolovanost određenih društvenih grupa, posebno Roma, seoskog stanovništva i starijih osoba, ali i osoba sa invaliditetom, doprinosi odsustvu realistične slike o veličini problema nasilja u porodici. Najveći broj intervjuisanih profesionalaca iz sistema zaštite od nasilja u porodici, vidi odustajanje žrtve od sudskog postupka kao najveći problem za povećanje efikasnosti sistema zaštite. Navedeno je da su predstavnici zdravstvenih ustanova retko pohađali obuke, neki od njih nisu upoznati sa postojanjem posebnog protokola o zaštiti od nasilja, a većina ne popunjava formular za dokumentovanje nasilja, procenjujući da je preobiman za aktuelne uslove rada. Utvrđeno je da ovom sistemu nedostaje uređen i ažuran informacioni sistem koji bi omogućio regularno izveštavanje o svim relevantnim pitanjima.¹⁰⁰ Značajan broj slučajeva nasilja ne bude prijavljen, a na najveći broj prijava policija reaguje samo usmenim upozorenjem. Prijavljeni slučajevi se procesuiraju s polovičnim uspehom, jer je odustajanje znatno i pre i tokom postupka. Kaznena politika je blaga i ne postoji dovoljna povezanost službi i razmena informacija o ishodu postupka, odnosno nema ustaljenih načina komuniciranja između određenih službi, a čak ni kada su načini komuniciranja propisani, izveštavanje nije redovno. U istraživanju je navedeno da su najveći problemi u pogledu saradnje i koordinacije sistema praćenja kao i procene efekata rada.

Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP) obavio je istraživanje o bezbednosnim iskustvima žena u javnom prostoru u Novom Pazaru i ispitao faktore koji utiču na ugrožavanje njihove bezbednosti, sa ciljem da podstakne dijalog o bezbednosti žena u javnom prostoru i na taj način motiviše širu zajednicu da bezbednosne probleme posmatra i iz ugla žena.¹⁰¹ Neki od nalaza pokazuju da je Savet za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti Novog Pazara, koji postoji od 2002. godine, u potpunosti marginalizovan u aktuelnom skupštinskom sazivu, bezbednost žena nije tema o kojoj se govori, a saradnja saveta sa drugim institucijama je slaba. Žene u Novom Pazaru ne osećaju se potpuno sigurno u javnom prostoru, skoro polovina žena (44%) je izjavila da se ponekad ne oseća bezbedno dok šeta noću svojim komšilukom, dok je to isto reklo 21% muškaraca. Istraživanje je pokazalo da su žene u javnom prostoru često izložene seksualnim komentarima i dobacivanjima muškaraca, najčešće zbog „neprikladnog” oblačenja.¹⁰² Žene uglavnom ne zovu policiju zato što smatraju da je rad policije neefikasan, te da prijavljivanje slučaja policiji ne garantuje rasvetljavanje krivičnog dela, već da naprotiv, može doprineti tome „da žena bude na lošem glasu”. Ne samo da žene doživljavaju seksualno uznemiravanje u javnom prostoru nego one ta iskustva imaju, kako ističu i u odnosu sa policijskim službenicima koji bi trebalo da brinu za njihovu bezbednost, pa poverenje u policiju slabi. U ovakvim slučajevima zbog postupanja policijskih službenika često dolazi i do sekundarne viktimizacije, navodi se u izveštaju. Na pitanje o tome ko treba da brine o bezbednosti

⁹⁹ Publikacija dostupna na adresi: http://socijalnoukljuivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Delotvornost_sistemskih_mehanizama_za_sprečavanje_nasilja_prema_zenama-Rezime.pdf

¹⁰⁰ Kao što su broj registrovanih slučajeva nasilja prema ženama i u porodici, razvrstan prema vrsti nasilja, specifičnim svojstvima žrtve i učinioca i tipu relacije između njih, broj recidiva, broj i vrsta izrečenih mera i sankcija i slično.

¹⁰¹ Publikacija „(Ne)bezbedne u javnom prostoru”, Radovanović. Đan, BCBP, Beograd, 2015, dostupna je na adresi: http://www.bezbednost.org/upload/document/studija_o_bezbednosti_zena.pdf

¹⁰² Nalazi pokazuju da većina žena to prihvata kao svakodnevicu i ne pridaje previše značaja tim pojavama mada je uvek prisutna određena strepnja. Žene, dakle, normalizuju situacije u kojima su izložene verbalnom nasilju i preuzimaju na sebe „odgovornost” za takvo ponašanje muškaraca, pravdajući njihov o ponašanje svojim „neprikladnim” izgledom. Kako ne bi ugrozile svoju bezbednost, žene su primorane da usklađuju svoje obrasce ponašanja sa društveno ustanovljenim normama.

žena, žene su odgovorile da najčešće same brinu o svojoj ličnoj bezbednosti, a ukoliko bi procenile da se nalaze u situaciji koja ugrožava njihovu sigurnost na nekom javnom mestu, pre bi se obratile organizacijama civilnog društva koje su specijalizovane za pružanje podrške ženama nego što bi se obratile policiji.

Pored toga, Beogradski centar za bezbednosnu politiku prošle godine je objavio studiju o uticaju javnih nabavki u sistemu bezbednosti na rodnu ravnopravnost.¹⁰³ U studiji je navedeno da je društvena dimenzija sistema javnih nabavki zanemarena u Srbiji, uprkos činjenici da one izuzetno utiču na ekonomiju, a samim tim i na svakodnevni život građanki i građana. Imajući u vidu da je rodna perspektiva prisutna u svim društvenim tokovima, studija ispituje različite društvene uloge muškaraca i žena koje utiču na organizaciju, sprovođenje i realizaciju javnih nabavki, kao i koje posledice proizvode.

Praksis je u oktobru objavio istraživanje o pristupu Romkinja socioekonomskim pravima u Srbiji¹⁰⁴ koje pruža određene informacije o pristupu Romkinja pravu na zdravlje, obrazovanje, zapošljavanje, socijalnu pomoć, kao i informacije o uslovima stanovanja u 10 opština na jugu Srbije. Rezultati pokazuju da 79% anketiranih Romkinja ima zdravstvenu knjižicu, 73% je prijavljeno kod Nacionalne službe za zapošljavanje, malo manje od 40% ostvaruje prava iz socijalne zaštite, a oko 30% je završilo osnovnu školu.

Kao najčešći razlog za neostvarivanje prava iz socijalne zaštite i neposedovanje zdravstvene knjižice naveden je nedostatak potrebnih dokumenata, siromaštvo je najveći uzrok neupisivanja ili prekida osnovnog obrazovanja, dok se prihodi najčešće ostvaruju obavljanjem poslova na „crno”. Istraživanje pokazuje da Romkinje najčešće očekuju nepovoljan tretman zbog svoje nacionalne pripadnosti, pa svako drugačije ponašanje predstavlja dovoljan razlog za zadovoljstvo, a tako se doživljava i poštovanje propisa, iako je ono obaveza svih institucija. Muškarci su u većem broju slučajeva, u ime porodice, nosioci prava na socijalnu pomoć, u 80% slučajeva muškarac je vlasnik ili zakupac objekta, dok je 85% Roma i samo 35% Romkinja izjavilo da ostvaruje prihode. Iako oko trećina ispitanih žena i muškaraca nije završila osnovnu školu, razlika je veća kada je u pitanju srednja škola (4% ispitanica, 13% ispitanika).

U *Analizi pravnog okvira i aktuelnog statusa i prakse pedagoških asistenata*¹⁰⁵, koju je sačinio i objavio Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva u oktobru 2015. godine, navedeno je da procedure za angažovanje pedagoškog asistenta nisu dovoljno pravno uređene, niti su transparentne, pa se vrlo često od predstavnika obrazovnih ustanova može čuti da im nije u potpunosti jasno šta je potrebno da urade i kome i na koji način da se obrate kako bi ostvarili pravo na pedagoškog asistenta. Takođe, ne postoji baza podataka na osnovu koje se može utvrditi vrsta i broj sati obuka koje su prošli pojedinačni asistenti, što dodatno otežava planiranje njihovog daljeg, kontinuiranog usavršavanja, dok se istovremeno, prema rečima asistenata, u praksi dešava da primena znanja i veština stečenih tokom obuka neretko nailazi na barijere u ustanovi. Pored toga, dinamika rada i intenzitet obaveza pedagoških asistenata nisu ujednačeni tokom cele školske godine, a broj dece sa kojima pedagoški asistenti rade je prilično neujednačen, te pružanjem podrške većem broju dece/učenika istovremeno

¹⁰³ Javne nabavke i rodna ravnopravnost: uticaj javnih nabavki na žene u sektoru bezbednosti u Srbiji, Aurelija Đan, BCBP, Beograd, 2015, dostupno na adresi: [http://www.bezbednost.org/upload/document/javne_nabavke_i_rr_\[web\].pdf](http://www.bezbednost.org/upload/document/javne_nabavke_i_rr_[web].pdf)

¹⁰⁴ Dostupno na adresi: http://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/Pristup%20Romkinja%20socioekonomskim%20pravima.pdf

¹⁰⁵ Publikacija je dostupna na adresi: http://socijalnouklucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2015/11/Analiza_pravnog_okvira_i_aktuelnog_statusa_i_prakse_pedagoskih_asistenata.pdf

rad pedagoškog asistenta gubi na efektivnosti, jer neće biti u mogućnosti da jednaku količinu pažnje posveti svakom detetu. Analiza pokazuje da su 173 pedagoška asistenta angažovana u 72 jedinice lokalne samouprave, što je manje od polovine lokalnih samouprava u Srbiji. U opštinama u kojima su angažovani pedagoški asistenti postoje 72 predškolske ustanove i 783 osnovne škole, pa je i broj angažovanih pedagoških asistenata nedovoljan za potrebe ovih lokalnih samouprava. Od ukupno 171 predškolske ustanove, u njih 38 je angažovan pedagoški asistent, a od ukupno 1.256 osnovnih škola u svega 12% je angažovan najmanje jedan pedagoški asistent.

Komitet pravnika za ljudska prava JUKOM je u prethodnoj godini objavio dopunjena izdanja dva priručnika o diskriminaciji namenjenih srednjoškolcima, roditeljima i široj javnosti, odnosno nastavnicima i stručnim saradnicima u srednjim školama. „*Diskriminacija? Ne u mojoj školi! Jedna škola za sve!*” je brošura u kojoj su na slikovit i edukativan način predstavljeni osnovni pojmovi iz Zakona o zabrani diskriminacije i na način prikladan uzrastu ciljne grupe, pojašnjen značaj borbe protiv diskriminacije i uloga Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, kao i ostali mehanizmi zaštite od diskriminacije mladih u sistemu obrazovanja i van njega.¹⁰⁶ Priručnik „*Borba protiv diskriminacije u obrazovnom sistemu*” namenjen je prosvetnim savetnicima, prosvetnim inspektorima, nastavnicima i upravama škola u Srbiji sa ciljem da pomogne u borbi protiv diskriminacije u obrazovnom sistemu.

Mreža organizacija za decu Srbije (MODS) objavila je u junu *Smernice za planiranje i pružanje adekvatne intersektorske podrške za inkluzivno obrazovanje u lokalnoj zajednici*, u kojima je istaknuto da se inkluzija najčešće posmatra kao proces koji je u vezi sa obrazovnim sistemom i sa obezbeđivanjem obrazovne podrške deci iz osetljivih grupa, pri čemu se zaboravlja da je osim obrazovne, za decu često potrebno obezbediti i druge vrste podrške – zdravstvenu ili socijalnu, kao i da podršku ponekad treba obezbediti i za porodicu deteta ili za celokupno okruženje. Među preporukama ove analize su formiranje i jačanje lokalne mreže podrške inkluzivnom obrazovanju, formalizovanje saradnje između opštine, škole, doma zdravlja, centra za socijalni rad i drugih institucija od značaja za pojedinačno dete i njegovu dobrobit uspostavljanjem jasno definisanih procedura i protokola o saradnji među ustanovama, razvijanje odgovarajućih resursa u lokalnoj zajednici, unapređivanje rada interresorne komisije, osnivanje posebnih jedinica/služba/osoba u opštini zaduženih za inkluzivno obrazovanje, kreiranje sistema vođenja evidencije dece iz osetljivih grupa, finansiranje podrške inkluzivnom obrazovanju i promocija inkluzije i inkluzivnog obrazovanja u lokalnoj zajednici.¹⁰⁷

Koalicija za monitoring inkluzivnog obrazovanja¹⁰⁸ pripremila je „*Vodič za roditelje – prepoznavanje i prijavljivanje diskriminacije u obrazovanju*”, koji sadrži relevantne informacije o tome kako prepoznati i kome prijaviti diskriminaciju na lokalnom i nacionalnom nivou.¹⁰⁹ Cilj je da roditelji budu osnaženi da prepoznaju diskriminaciju u obrazovanju, da se slučajevi diskriminacije prijave kako bi se uspostavile bolje i efikasnije procedure za otkrivanje slučajeva diskriminacije i drugih oblika kršenja prava deteta.

¹⁰⁶ Priručnici su dostupani na adresi: <http://www.yucom.org.rs/category/nova-izdanja/>

¹⁰⁷ Publikacija dostupna na adresi: http://sociojalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2015/11/Intersektorska_podrska_za_inkluzivno_obrazovanje.pdf

¹⁰⁸ Koji čine Društvo za razvoj dece i mladih – Otvoreni klub iz Niša, Užički centar za prava deteta, Udruženje građana Roditelj iz Beograda i Neksus iz Vranja.

¹⁰⁹ Dostupno na adresi: <http://oknis.org.rs/koalicija-za-monitoring-inkluzivnog-obrazovanja/doc/vodic-za-roditelje.pdf>

Centar za prava deteta u junu je predstavio prilagođenu publikaciju „*Niko ne sme da te povredi – Knjiga za decu i mlade da im pomogne da razumeju šta su zlostavljanje i zanemarivanje*”, koja je prvenstveno namenjena deci i mladima sa smetnjama u razvoju, ali i deci iz opšte populacije¹¹⁰, a koju su pripremila deca i mladi članovi Kluba za zdrave promene uz podršku Centra za prava deteta, međunarodne dobrotvorne organizacije Lumos i Centra za socijalno preventivne aktivnosti GRiG.

Kao što je već spomenuto, Koalicija organizacija koje rade na polju zaštite prava osoba sa invaliditetom u Srbiji, Inicijativa za prava osoba sa mentalnim invaliditetom i Zaštitnik građana podneli su UN Komitetu za prava osoba sa invaliditetom alternativne izveštaje o primeni Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom¹¹¹. U izveštaju, koji je Komitetu podnela koalicija organizacija koje rade na polju zaštite prava osoba sa invaliditetom u Srbiji, između ostalog, navedeno je da u pogledu opštih obaveza država nije preduzela sve odgovarajuće mere radi menjanja ili ukidanja postojećih zakona, propisa, običaja i prakse, koji predstavljaju diskriminaciju prema osobama sa invaliditetom i da iako postoji *de iure* zabrana diskriminacije i promovisanje ravnopravnosti osoba sa invaliditetom, one su i dalje *de facto* diskriminisane u gotovo svim oblastima privatnog i društvenog života što je, između ostalog, posledica dugogodišnje prakse segregacije osoba sa invaliditetom i ukorenjenih stereotipnih stavova i predrasuda. U izveštaju je navedeno da su zakonske odredbe koje se tiču poslovne sposobnosti u Srbiji diskriminatorne i u potpunosti neusklađene sa odredbama Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, da se država nije dovoljno sistemski bavila osiguravanjem punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i osnovnih sloboda za žene i devojčice sa invaliditetom, niti definisala mere za njihovo osnaživanje, da postoje veliki problemi u oblasti zdravstvene zaštite, naročito kod dece sa mentalnim i/ili kombinovanim smetnjama, te da su servisi podrške za decu i porodice koje imaju decu sa invaliditetom nedovoljno razvijeni i teritorijalno neujednačeni.

U izveštaju koji je Komitetu za prava osoba sa invaliditetom dostavila Inicijativa za prava osoba sa mentalnim invaliditetom MDRI-S, ukazano je da se uprkos reformama u sistemima socijalne zaštite, obrazovanja, zdravstvene zaštite i pravosuđa u proteklih desetak godina, položaj osoba sa mentalnim smetnjama, posebno onih koje su smeštene u rezidencijalnim i psihijatrijskim ustanovama nije poboljšao u dovoljnoj meri. Institucionalizacija osoba sa mentalnim invaliditetom ostaje glavna „usluga” koju država nudi, bez uvođenja zadovoljavajućih alternativnih rešenja. Bez obzira na razlike između pojedinačnih ustanova, određeni zajednički problemi se pojavljuju u svim ovim institucijama, što je uobičajeno za zatvorene sisteme koje karakteriše segregacija, izolacija, depersonalizacija, nedostatak privatnosti, stroge rutine i neadekvatna zaštita od zanemarivanja i zloupotreba. U izveštaju je ukazano na nedostatak podataka o osobama sa invaliditetom, posebno na nedostatak podataka razvrstanih po polu, starosnom dobu, mestu gde žive i drugim važnim aspektima. Komitetu je ukazano da zakoni kojima je regulisano lišenje poslovne sposobnosti nisu u skladu sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, međunarodnim standardima i preporukama, da su diskriminatorni i da se na taj način osobama sa invaliditetom krše ljudska prava.

Pored toga, ukazano je da su žene sa invaliditetom u rezidencijalnim i psihijatrijskim institucijama u povećanom riziku od zloupotreba, seksualnih napada i silovanja od drugih korisnika i/ili osoblja, da su u riziku da budu žrtve prisilnih abortusa, odvajanja od dece i davanja kontracepcije bez saglasnosti. Navedeno je i da ne postoje istraživanja o oblicima i rasprostranjenosti nasilja nad ženama sa

¹¹⁰ Publikacija je dostupna na adresi: http://www.cpd.org.rs/system/home/newsplus/viewsingle/_params/newsplus_news_id/5988.html

¹¹¹ Dostupano na adresi: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=SRB&Lang=EN

invaliditetom koje su u institucijama, već da su podaci bazirani na razgovorima sa ženama. Takođe je ukazano da Srbija ima veoma nizak procenat institucionalizovane dece, ali su deca sa invaliditetom uglavnom zastupljena u institucijama – 60% od ukupnog broja, dok ih je samo 9% je u srodničkim i hraniteljskim porodicama.

U izveštaju o pravu žena sa invaliditetom na roditeljstvo i porodicu, koji su izradile organizacije „...Iz Kruga“ Beograd i IDEAS – Centar za istraživanje i razvoj društva, uz podršku Kancelarije za ljudska i manjinska prava, na osnovu istraživanja o stavovima žena sa invaliditetom po pitanju prava na roditeljstvo i zaštitu reproduktivnog zdravlja, navedeno je da se žene sa invaliditetom suočavaju sa višestrukim barijerama kada žele da zasnuju porodicu. Ove barijere uključuju loš ekonomski položaj žena sa invaliditetom, predrasude prema majkama sa invaliditetom, nedovoljno razvijene specijalizovane servise podrške za roditelje sa invaliditetom i nedovoljnu prilagođenost tržišta rada. Istraživanje je pokazalo da postoji jak uticaj porodice na samostalnost žena sa invaliditetom i njihove partnerske odnose, kao i na velike prepreke u pristupu zdravstvenoj zaštiti. Pored navedenog, praksa pokazuje da ženama sa invaliditetom nisu fizički dostupne ustanove nadležne za zaštitu žrtava nasilja, uključujući i prihvatilišta.

Organizacije IDEAS – Centar za istraživanje i razvoj društva i Nacionalna organizacija osoba sa invaliditetom sprovele su istraživanje o samostalnom životu osoba sa invaliditetom. Pravo na samostalan život osoba sa invaliditetom posredno zavisi od stavova u društvu, a direktno od funkcionisanja sistema podrške, koji u Srbiji ne funkcioniše na dovoljno adekvatan način. U izveštaju je ukazano da iako se znatna sredstva ulažu u unapređenje položaja osoba sa invaliditetom, ne postoje podaci o tome za koliko je osoba sa invaliditetom potrebna podrška, kakav oblik podrške je potreban, koliko je trenutno obuhvat osoba sa invaliditetom uslugama socijalne zaštite, niti procena pristupačnosti zajednice za osobe sa invaliditetom. To otežava razvoj i praćenje efekata javnih politika s jedne strane, ali i lobiranje za uvođenje novih usluga i obezbeđivanje dodatnih sredstava s druge strane. Rezultati istraživanja pokazuju da za najveći broj osoba primarno podršku pruža porodica, što pokazuje njihovu veliku zavisnost od porodice. Veliki broj usluga nije prilagođen osobama sa mentalnim i intelektualnim invaliditetom (komunikacija, socijalizacija), a oko polovine intervjuisanih osoba sa invaliditetom ima potrebu za intenzivnom podrškom. Zaposleno je samo 4% ispitanih osoba sa invaliditetom radnog uzrasta, a socijalna podrška je najčešće poistovećena sa tuđom negom i pomoći. Ukazano je da je socijalna podrška ove vrste neophodna u svakom modernom društvu, ali da je neophodno da Srbija razvije efektivan sistem usluga socijalne zaštite koji će omogućiti samostalan život i jednaka prava za osobe sa invaliditetom.

Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva (SIPRU) objavio je *istraživanje o dečjim brakovima* u Srbiji koje je sproveo udruženje NVO Atina.¹¹² U istraživanju je navedeno da je u Srbiji ova praksa prisutna u manjoj meri nego u nekim drugim sredinama i da iako je zabranjena i kažnjiva, još uvek postoje hiljade dece koja na godišnjem nivou stupaju u dečje brakove, a problem je posebno izražen unutar romske zajednice. Navedeno je da problem dečjih brakova predstavlja izazov s kojim nadležne institucije, ali i čitavo društvo ne umeju da se izbore na pravi način, kao i da poslednje procene UNICEF-a govore da u Srbiji ima preko 14.000 devojaka srednjoškolskog uzrasta koje su stupile u vanbračnu zajednicu, a da se 6% žena uzrasta 20-24 godine „udalo” pre navršениh 18

¹¹² Istraživanje je dostupno na adresi: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/02/Deciji_brakovi_u_Srbiji.pdf

godina. Prisutna je različita distribucija prakse dečjih brakova prema različitim područjima, a ova praksa se ne može isključivo vezivati za urbano ili ruralno područje, odnosno za materijalno stanje porodice, jer su dečji brakovi zabeleženi i među dobrostojećim porodicama sa gradskog područja. Neke od preporuka ove studije su zvanična upotreba termina „dečiji brak” jer jasno upućuje na ozbiljnost i težinu situacije u kojoj se neko dete našlo, naglašavanje jasne veze između dečijeg/prisilnog braka i ropstva, te određivanje jasne nadležnosti institucija, kao i uključivanje seksualnog obrazovanja u školski program i dalje prikupljanje kvalitativnih podataka o ovoj temi i praćenje situacije na terenu.

*Nacionalna studija o društvenom problemu seksualnog zlostavljanja dece u Republici Srbiji*¹¹³ pokazala je da na uzrastu od 10 do 18 godina, u svakom školskom odeljenju u Srbiji postoje četiri deteta koja su preživela određeni vid seksualnog nasilja i još četiri deteta koja poznaju nekoga kome se to dogodilo. Čak 22% napada desi se u „virtuelnom prostoru”, odnosno na društvenim mrežama, dok se u školi seksualno zlostavljanje desi u 7% slučajeva. Skoro polovina intervjuisane dece koja su imala lična iskustva, odnosno bila žrtve seksualnog zlostavljanja školskog uzrasta, prvi put je upravo kroz intervju progovorilo sa nekim o ovoj temi, dok je druga polovina razgovarala najpre sa majkom, bakom ili sestrom. Na tvrdnju da dete sa invaliditetom i smetnjama u razvoju niko ne bi zlostavljao, 56% roditelja i 26% dece nisu se složili sa ovom tvrdnjom. Sa rečenicom da su devojčice koje se provokativnije oblače češće žrtve zlostavljanja, slaže se 56% roditelja i 50% dece. Iako se preko 90% intervjuisanih dece i roditelja složilo da zlostavljanje dece treba uvek prijaviti policiji i da bi napadač trebalo da ide u zatvor, svega 7% ovakvih slučajeva bude prijavljeno. Samo 22% roditelja i samo 11% dece smatra da je oporavak žrtve seksualnog nasilja moguć.

Istraživanje koje je sproveo Crveni krst Srbije u saradnji sa Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti, uz podršku populacionog fonda Ujedinjenih nacija (UNFPA), pokazalo je da je neki oblik zlostavljanja ili zanemarivanja doživelo 19,8% starijih, a poslednjih godinu dana iskustvo zlostavljanja imalo je 11% starijih koji su učestvovali u istraživanju. U publikaciji nastaloj na osnovu istraživanja¹¹⁴ istaknuto je da zlostavljanju starijih osoba često prethodi diskriminacija do koje dovode predrasude, stereotipi i ideja o neproduktivnosti starijih, kao i slika da su stariji pasivni primaoci pomoći i teret za društvo. Istraživanje je pokazalo da najveći rizik postoji od finansijskog zlostavljanja starijih i da je 11,5% anketiranih prijavilo makar jedan od navedenih oblika finansijskog zlostavljanja, da čak 13,5% starijih izjavljuje da ne odlučuje u potpunosti o tome na koji način troši sredstva kojima raspolaže, a 54% starijih izjavljuje da izdržava i druge članove domaćinstva. Poseban rizik od zlostavljanja predstavlja stav starijih da drugi imaju veće potrebe od njih i da to što ne raspolažu svojim prihodima ne doživljavaju kao finansijsko nasilje. Kada je zanemarivanje u pitanju, na osnovu rezultata istraživanja se može zaključiti da je ono češće među starijima sa ograničenom funkcionalnom sposobnošću.

Organizacija Gejten-LGBT objavila je brošuru „*Prekinimo ćutanje! – Izveštaj monitoringa diskriminacije i zločina iz mržnje nad trans osobama*” koja nastala u okviru ProTrans projekta koji je organizacija

¹¹³ Nacionalna studija realizovana je u okviru dimenzije „Uticao na zakonodavstvo i obrazovanje” zvanične kampanje Saveta Evrope „1 od 5” od strane Incest trauma centra, u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije - Jedinica za prevenciju nasilja, Grupa za zaštitu od nasilja i diskriminacije i Centrom za promociju zdravlja žena iz Beograda. Predstavlja polaznu osnovu za izradu Strategije za prevenciju seksualnog nasilja nad decom. Rezultati studije dostupni su na adresi:

<http://www.incestraucentar.org.rs/files/2015/Press%20paket%20-%20ITC%20Preliminarni%20izvestaj%20Nacionalne%20studije%202015.pdf>

¹¹⁴ „Dobro čuvana porodična tajna: zlostavljanje starijih osoba” Brankica Janković, Nataša Todorović, Milutin Vračević; Beograd: Crveni krst Srbije, 2015. http://www.redcross.org.rs/slika_4096_Dobro%20cuvana%20porodicna%20tajna%20e-knjiga.pdf

Transgender Europe (TGEU) realizovala u saradnji s organizacijama iz Turske, Kirgistana, Moldavije, Mađarske i Srbije. Tokom ProTrans projekta formirana je zajednička baza za prijavu transfobičnih incidenata, a prikupljeni podaci odnose se na slučajeve direktnog i indirektnog nasilja nad trans osobama i primere direktne, strukturalne i institucionalne diskriminacije. Pored fizičkih i verbalnih napada, trans osobe u svim ovim zemljama prijavljivale su različite teškoće u vezi sa zakonskim priznanjem rodnog identiteta.

U zajedničku bazu TGEU prijavljena su 24 transfobična incidenta iz Srbije. Šest slučajeva je kategorisano kao diskriminatorni incident, u devet slučajeva u pitanju je bilo fizičko nasilje, pet slučajeva odnose se na verbalni napad, dve osobe prijavile su seksualno uznemiravanje, u po jednom slučaju u pitanju je bilo nezakonito hapšenje i govor mržnje. Većina žrtava koje su doživele incident su trans žene (79%), a u jednom slučaju je govor mržnje usmeren protiv cele trans* zajednice. Od ukupnog broja prijavljenih incidenata u okviru ProTrans projekta, 25% se odnose na diskriminaciju, od kojih se 66% odnosi na različite teškoće u vezi sa pravnim priznanjem rodnog identiteta.

Gejten je u septembru objavio i publikaciju „*Trans osobe u Srbiji – analiza položaja i predlog pravnog rešenja. Model zakona o rodnom identitetu*” koja sadrži pravnu analizu položaja trans osoba u Srbiji, uz osvrt na njihov položaj u zdravstvenom sistemu. Kao predlog za unapređenje pravnog položaja trans osoba u ovoj publikaciji je predstavljen Model zakona o rodnom identitetu sa obrazloženjem.¹¹⁵

Beogradski centar za ljudska prava je u novembru, u saradnji sa britanskom humanitarnom organizacijom Oksfam izradio izveštaj „*Siguran prolaz*” o povredama osnovnih prava izbeglica od bugarske granične policije, koji je izazvao veliku pažnju javnosti. U izveštaju su naglašene opasnosti koje očekuju izbeglice i migrante u blizini bugarske granice sa Turskom, kao i kasnije dok pokušavaju da dođu do Srbije, u prihvatnim centrima u Bugarskoj i na granici sa Srbijom.¹¹⁶ Izveštaj je baziran na intervjuima sa preko 100 izbeglica koje su iz Bugarske stigle u Dimitrovgrad, a navedeno je da je bilo više slučajeva fizičkog nasilja prema migrantima, napada od policijskih pasa i drugih ozbiljnih povreda osnovnih prava. Između ostalog i zbog ovih navoda, vlasti Bugarske i Evropske unije pozvane su da sprovedu delotvorne istrage o kršenju prava izbeglica.¹¹⁷

Kuća ljudskih prava i demokratije Beograd i Kuća ljudskih prava Zagreb su u septembru 2015. godine izdale zajedničko saopštenje za javnost u kojem su pozvale vlade Srbije i Hrvatske da hitno ukinu sve mere ograničenja slobodnog kretanja ljudi i robe, uspostave normalnu komunikaciju i sve probleme rešavaju razgovorima.¹¹⁸ Organizacije su podsetile vlade Srbije, Hrvatske, Mađarske, Slovenije i drugih država jugoistočne i istočne Evrope da su dužne da primenjuju propise u skladu sa najvišim standardima ljudskih prava i ratifikovanim međunarodnim konvencijama, a zaštita ljudskih prava, uključujući i prava izbeglica, predstavlja temeljnu vrednost svakog društva.¹¹⁹

¹¹⁵ Dostupno na adresi: <http://www.transserbia.org/images/2015/dokumenti/Trans%20osobe%20u%20Srbiji%20-%20analiza%20poloaja%20i%20predlog%20pravnog%20reenja.pdf>

¹¹⁶ Beogradski centar za ljudska prava, više informacija na adresi: <http://www.bgcentar.org.rs/safe-passage-bezbedan-prolaz/#more-7500>

¹¹⁷ Predstavnicima Evropske unije i zemalja Zapadnog Balkana postigli su dogovor o određenim principima u daljim naporima na rešavanju izbegličke situacije u Evropi. Dokument je dostupan na engleskom jeziku na adresi: http://ec.europa.eu/news/2015/docs/leader_statement_final.pdf

¹¹⁸ Više na adresi: <http://kucaljudskihprava.rs/zajednicko-saopstenje-kuce-ljudskih-prava-i-demokratije-beograd-i-kuce-ljudskih-prava-zagreb-na-zatvaranje-granica-i-izbeglicku-krizu/>

¹¹⁹ Evropska unija dogovara svoje mere kako bi pomogla prognanicima iz Sirije i drugih ratom zahvaćenih država. Nezavisno od svih napora, države regiona moraju da prihvate i pruže pomoć svim izbeglicama, bez obzira koliko ih je, kao i da im dopuste slobodu kretanja i dalji odlazak ka zapadnoj Evropi, navodi se u saopštenju.

Prema podacima sa internet prezentacije Centra za zaštitu i pomoć tražiocima azila, pravni tim je pružio pravnu asistenciju za 140 000 osoba u 2015. godini.

Radna grupa za azil i migracije sprovela je u 2015. godini zajedničke aktivnosti usmerene ka poboljšanju statusa i tretmana tražilaca azila i iregularnih migranata, kao i uspostavljanju jasne migracijske politike u skladu sa evropskim standardima.¹²⁰

Analiza Beogradskog centra za bezbednosnu politiku „Učestvovanje nacionalnih manjina u policiji”¹²¹, pokazuje niz procedura koje mogu biti nepovoljne za pripadnike nacionalnih manjina koji se regrutuju u profesionalnu policijsku službu. Na primer, eliminaciona provera za kvalifikacioni ispit jezičke kulture i pravopisa za Centar za osnovnu policijsku obuku (COPO) podrazumeva pisani sastav na ćirilici i test znanja, što može da predstavlja veliki problem pripadnicima određenih nacionalnih manjina, najčešće mađarske i albanske nacionalne manjine, jer se dešava da ne poznaju dovoljno srpski jezik. Naime, u ovom istraživanju je ukazano da loš nastavni plan i program često dovodi do toga da pripadnici nacionalnih manjina ne poznaju dovoljno srpski jezik i ćirilicu, što predstavlja ozbiljan problem u praksi. Policijski posao pored operativnih aktivnosti podrazumeva i vođenje obimne administracije, policijski službenik je dužan da napiše precizan i nedvosmislen izveštaj o svemu što je radio u toku dana, za šta mu je neophodno poznavanje srpskog jezika. Pored toga, veoma je važna komunikacija sa građanima, koja takođe iziskuje poznavanje jezika. Problem je uočen i u vezi sa sprovođenjem bezbednosne provere koju kandidati moraju da prođu pri upisu na Centar za osnovnu policijsku obuku i Kriminalističko policijsku akademiju, jer provera podrazumeva i „porodičnu odgovornost”, odnosno, kandidat je automatski diskvalifikovan ako je član njegove uže porodice imao „problema sa zakonom”. Specifičan problem učešću pripadnika nacionalnih manjina u policiji predstavlja zahtev da zaposleni u MUP-u imaju samo srpsko državljanstvo. Iako je izmenama i dopunama Zakona o policiji iz 2011. godine propisano da se u rad u MUP-u mogu primiti i osobe sa dvojnim državljanstvom, a ostavljena je mogućnost da se za određena radna mesta, koja po prirodi svog posla to zahtevaju, može propisati obaveza da zaposleni ima samo državljanstvo Srbije, prema nalazima Zaštitnika građana iz avgusta 2014. godine, ove izmene se ne sprovode u praksi. Razlog je što nisu doneti podzakonski akti kojima bi se izvršila sistematizacija i utvrdio tačan spisak pozicija na kojima može raditi zaposleni isključivo sa srpskim državljanstvom, pa se ovaj uslov i dalje primenjuje za sve zaposlene i za sva radna mesta.

U kraćem izveštaju iz maja 2015. godine, organizacija Praksis¹²² ukazuje da su osobe bez dokumenata u Srbiji uglavnom pripadnici romske nacionalne manjine, te se i teškoće oko prijave rođenja dece skoro isključivo javljaju među romskom decom. Pored neposredovanja svih potrebnih dokumenata, dodatne teškoće predstavljaju neobaveštenost roditelja, siromaštvo i diskriminacija kojoj su pripadnici romske nacionalne manjine naročito izloženi, što takođe doprinosi da su osobe romske nacionalnosti najizloženije riziku od apatridije u Srbiji. Ukoliko dete nije upisano u matičnu knjigu rođenih i nije dobilo lično ime i državljanstvo odmah po rođenju, siromašnim, nepismenim i neukim licima neophodna je besplatna pravna pomoć da bi pokrenuli i sproveli postupke naknadnog upisa u

¹²⁰ Organizacije koje čine ovu mrežu su ASTRA, Balkanski centar za migracije i humanitarne aktivnosti, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beogradski centar za ljudska prava, Grupa 484, Humanitarni centar za integraciju i toleranciju, Inicijativa za razvoj i saradnju, Međunarodna mreža pomoći (IAN), Novosadski humanitarni centar i Praksis. Više na adresi: <http://grupa484.org.rs/radna-grupa-za-azil-i-migracije-nastavlja-sa-radom/>

¹²¹ Ema Stepanović, BCBP, Beograd, 2015, dostupno na adresi:

http://www.bezbednost.org/upload/document/ucestvovanje_nacionalnih_manjina_u_policiji.pdf

¹²² Izveštaj „Sprečavanje apatridije među decom – preostali problemi u Srbiji”, Praksis (2015). Ceo izveštaj je dostupan na adresi: http://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/Sprecavanje%20apatridije%20medju%20decom%20-%20preostali%20problemi%20u%20Srbiji.pdf

matične knjige, određivanja ličnog imena i sticanja državljanstva. Teškoće u vezi sa određivanjem ličnog imena, priznavanja očinstva, neupisivanje ili pogrešno upisivanje činjenice državljanstva i uništene, nestale ili nedostupne matične evidencije predstavljaju sistemske problemi koji stavljaju romsku decu u neravnopravan položaj u uživanju osnovnih prava.

Praksisova *Analiza postupaka naknadnog upisa u matične evidencije*¹²³ pokazuje da je poslednjih godina unapređen normativni okvir koji reguliše procedure za dobijanje ličnih dokumenata, ali da se i dalje pravno nevidljivi Romi susreću sa određenim poteškoćama i preprekama u punopravnom uživanju ljudskih prava. Kao normativna prepreka za pravno nevidljiva lica navedeno je Uputstvo o vođenju matičnih knjiga i obrascima matičnih knjiga kojim je propisano da se upis u matičnu knjigu rođenih u redovnom roku vrši na osnovu prijave rođenja, a da se u matičnoj knjizi rođenih i prijavi rođenja podaci o roditeljima upisuju iz njihove lične karte, izvoda iz matične knjige rođenih, odnosno izvoda iz matične knjige venčanih,¹²⁴ što znači da ukoliko majka prilikom porođaja nema ličnu kartu i izvod iz matične knjige rođenih, neće moći da izvrši upis svog deteta u matičnu knjigu rođenih i odredi mu lično ime. Praksis je u decembru objavio i „*Analizu postupaka utvrđivanja vremena i mesta rođenja i ostvarivanja prava na državljanstvo i prijavu prebivališta u 2015. godini*”¹²⁵, u kojoj je istaknut sistemski problem koji onemogućava upis u matičnu knjigu rođenih odmah po rođenju dece čije majke ne poseduju lična dokumenta. Preporuka data u ovoj analizi je da se izmene podzakonski akti kojima je regulisano ovo pitanje, jer bi se upisom u matičnu knjigu rođenih ostvario osnovni preduslov za sticanje državljanstva, odnosno, za sprečavanje apatridije među novorođenom decom.

U okviru akcije „Ravnopravno do cilja”, koja je održana 18. aprila 2015. godine tokom Beogradskog maratona, na pultu Poverenika za zaštitu ravnopravnosti građani su radili test o prepoznavanju diskriminacije, kao i prethodne dve godine. Učestvovalo je 79 građana, što je znatno manje nego ranijih godina, ali je razlog tome bio kišno vreme i otežane mogućnosti popunjavanja testa. Rezultati pokazuju da i dalje ima građana koji ne prepoznaju diskriminaciju, te da je neophodno raditi na povećanju svesti po ovim pitanjima. Na primer, 11% ispitanih smatra da poslodavac može da traži žensku osobu do 25 godina za rad, 14% smatra da je opravdan protest stanovnika naselja koji ne žele da se u njihovom naselju otvori smeštaj za tražioce azila, 11% ne smatra da je diskriminacija ako objekti i površine u javnoj upotrebi nisu pristupačne osobama sa invaliditetom, a čak 44% ispitanih smatra da je „homoseksualnost bolest koju treba lečiti”.

U drugom delu testa od građana se očekivalo da hipotetički procene kako bi postupili u određenim situacijama. Na pitanje kako bi postupili ukoliko bi saznali da je nastavnik njihovog deteta LGBT osoba, 65% ispitanih smatra da to nije bitno za obrazovanje njihovog deteta, dok bi ostali tražili da se profesor otpusti ili bi ispisali dete iz škole. Na pitanje kakva bi bila vaša reakcija kada biste znali da kolege sa posla ne kupuju u najbližoj pekari jer je njen vlasnik Albanac, 28% ispitanih navelo je da bi „gledalo svoja posla”, a 9% smatra da je takvo ponašanje normalno. U slučaju da je njihovoj prijateljici, koja koristi invalidska kolica, onemogućen pristup restoranu preko polovine navodi da bi protestovali kod vlasnika, a zatim zajedno sa prijateljicom otišli na neko drugo mesto, 15% bi ostavilo prijateljicu i ušlo u restoran, a 32% ispitanih navodi da bi slučaj prijavilo policiji.

¹²³ Praksis, dostupno na adresi: http://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/OEBS_-_Finalni_izvestaj.pdf

¹²⁴ Istu odredbu sadrži i Pravilnik o postupku izdavanja prijave rođenja deteta i obrascu prijave rođenja deteta u zdravstvenoj ustanovi

¹²⁵ Praksis, dostupno na adresi:

http://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/Analiza_postupaka_uvmr_i_ostvarivanja_pnd_i_pp_u_2015_godini.pdf

Kada bi u razred njihove ćerke išla i devojčica koja je HIV pozitivna, većina ispitanika (87%) navodi da bi pružila podršku devojčicinim roditeljima, dok bi njih 7% strogo zabranilo ćerki da se približava devojčici, a 7% bi pokrenulo inicijativu da se devojčica ispiše iz škole. Na kraju, na pitanje kako bi postupili ukoliko njihova prijateljica na jednom sajtu ostavi komentar da decu sa mentalnim smetnjama ne bi trebalo mešati sa ostalom decom, velika većina (80%) navodi da bi objasnila prijateljici da je u pitanju diskriminacija, dok 13% smatra da deca sa mentalnim smetnjama ometaju proces obrazovanja druge dece.

3.3. Praksa Poverenika za zaštitu ravnopravnosti

Trend porasta broja predmeta u kojima je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti postupao nastavio se i u 2015. godini. U poređenju sa 2014. godinom, kada je Poverenik postupao u 884 predmeta, 2015. godina je okončana sa 1040 predmeta, što je porast broja predmeta od oko 20%. Vidljivost Poverenika se povećala a u skladu sa tim i broj osoba koje prepoznaju diskriminaciju i koje su spremne da potraže zaštitu od diskriminacije. Poverenik je primio 797 pritužbi, koje su podneli građani, pravna lica, nevladine organizacije i drugi. Pored toga, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nastavio je i tokom 2015. godine da koristi druga svoja ovlašćenja, pa je u ovom periodu doneo 215 preporuka mera za ostvarivanje ravnopravnosti, 17 mišljenja na nacрте zakona i drugih opštih akata, podneo jednu krivičnu prijavu i jedan predlog za ocenu ustavnosti i zakonitosti i izdao devet upozorenja i 35 saopštenja.

Pritužbe zbog diskriminacije Povereniku za zaštitu ravnopravnosti najčešće podnose fizička lica. Kao i prethodnih godina, muškarci se češće obraćaju od žena, pa od svih pritužbi koje su podnela fizička lica, muškarci su podneli oko 55%, a žene oko 45%. Poverenik je najveći broj pritužbi primio iz Beogradskog regiona (25,3%), a najmanje iz regiona Južne i Istočne Srbije (9,5%) i sa Kosova i Metohije (0,2%).

Pored pritužbi fizičkih lica, raste i broj pritužbi koje podnose pravna lica, posebno broj pritužbi organizacija civilnog društva. U toku 2015. godine, pravna lica podnela su 121 pritužbu, od čega su organizacije civilnog društva podnele čak 101 pritužbu. Time su organizacije civilnog društva i ove godine pokazale da su jedan od najznačajnijih partnera Poverenika za zaštitu ravnopravnosti.

Najviše pritužbi ove godine podneto je zbog diskriminacije na osnovu pola, ukupno 22,1%. Ovo je veoma interesantan podatak, s obzirom da su pritužbe zbog diskriminacije na osnovu pola prvi put od kako je uspostavljena institucija Poverenika za zaštitu ravnopravnosti najbrojnije. Jedan od razloga za veliku brojnost pritužbi zbog diskriminacije na osnovu pola jeste usvajanje Zakona o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru¹²⁶. Zbog odredaba ovog zakona koje se odnose na penzionisanje zaposlenih u javnom sektoru, veliki broj žena, ali i sindikata i udruženja obratili su se Povereniku, ukazujući na diskriminaciju na osnovu pola.

¹²⁶ „Službeni glasnik RS”, broj 68/15

Sledeći osnovi po brojnosti pritužbi slični su kao i prethodnih godina, pa su pritužbe zbog diskriminacije na osnovu nacionalne pripadnosti ili etničkog porekla, pritužbe zbog diskriminacije na osnovu invaliditeta sledeće i pritužbe zbog diskriminacije na osnovu starosnog doba sledeće po broju. Naime, 18,4% pritužbi podneto je zbog diskriminacije na osnovu nacionalne pripadnosti ili etničkog porekla, 11,3% zbog diskriminacije na osnovu invaliditeta, a 9,4% zbog diskriminacije na osnovu starosnog doba.

Primetan je i porast pritužbi na osnovu nekog od ličnih svojstava koja nisu eksplicitno navedena u Zakonu o zabrani diskriminacije (8,8%), što se može objasniti, između ostalog, povećanjem broja pritužbi zbog diskriminacije izbeglih lica koja prolaze kroz našu zemlju. Od ostalih osnovi diskriminacije, verska i politička ubeđenja naznačena su kao osnovi diskriminacije u 5,4% pritužbi, seksualna orijentacija u 4,8% pritužbi, a članstvo u sindikalnim, političkim i drugim organizacijama, kao i rodni identitet u po 3,24%. Broj pritužbi pojedinačno po drugim osnovama bio je manji od 3% tokom 2015. godine.

Što se tiče oblasti u kojima se diskriminacija najčešće pojavljuje, praksa Poverenika za zaštitu ravnopravnosti pokazuje da se najveći broj pritužbi i to svake godine, podnese zbog diskriminacije u postupku zapošljavanja ili na poslu. Ove godine Poverenik je primio čak 36,3% pritužbi koje su se odnosile na diskriminaciju u postupku zapošljavanja ili na poslu. Treba ukazati i da je ova oblast u kojoj žene podnose veći broj pritužbi, za razliku od drugih oblasti društvenog života u kojoj se muškarci češće pojavljuju kao podnosioci pritužbi. Konstantno veliki broj pritužbi u ovoj oblasti je pokazatelj da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti mora u narednom periodu da posveti posebnu pažnju aktivnostima koje će doprineti kako zaštiti od diskriminacije, tako i prevenciji diskriminacije u oblasti zapošljavanja i diskriminaciji na radu.

Veliki broj pritužbi i dalje se podnosi zbog diskriminacije u postupku pred organima javne vlasti (oko 23%), što je povećanje u odnosu na prethodnu godinu kada je ovaj broj iznosio 17%. Ako se tome doda i preko 8,3% pritužbi zbog diskriminacije prilikom pružanja javnih usluga ili pri korišćenju objekata i površina, jasno je da će Poverenik za zaštitu ravnopravnosti u narednom periodu morati da posveti posebnu pažnju odnosu organa javne vlasti prema građanima kojima su potrebne njihove usluge kako bi se ostvarila ravnopravnost svih građana bez obzira na njihova lična svojstva.

Nešto manje pritužbi podneto je zbog diskriminacije u sferi javnog informisanja i medija (6,6%), obrazovanja i stručnog osposobljavanja (4,9%) i zdravstvene zaštite (2,3%), dok je broj pritužbi pojedinačno u ostalim oblastima društvenih odnosa ispod 2%.

Važno je ukazati da je kao i prethodnih godina, najveći broj pritužbi podnet protiv državnih organa, odnosno, organa javne vlasti – čak 50%. Nakon toga slede pravna lica (oko 28%), pa fizička lica, grupe lica i na kraju organizacije, sa najmanjim brojem podnetih pritužbi.

3.4. Ključni problemi u ostvarivanju i zaštiti od diskriminacije

Izveštaji međunarodnih organizacija, izveštaji, zaključci i zapažanja međunarodnih ugovornih tela, kao i izveštaji i istraživanja domaćih institucija i organizacija civilnog društva, pokazuju kako se percipira stanje u ostvarivanju i zaštiti od diskriminaciji u Srbiji, koje se grupe prepoznaju kao najviše izložene diskriminaciji i u kojim oblastima je diskriminacija najviše izražena. Pojedina istraživanja koja su u izveštaju ukratko predstavljena, pokazuju kako određene grupe građana koje su učestvovala u istraživanjima, uključujući i policiju, percipiraju diskriminaciju. Međutim, ovi podaci kao ni podaci kojima raspolaže Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nisu pouzdan pokazatelj raširenosti diskriminacije u društvu, već pokazuju kako građani i druga lica shvataju fenomen diskriminacije i šta smatraju da su problemi u ostvarivanju ravnopravnosti. To je razlog da se još jednom ukaže na neophodnost uspostavljanja jedinstvenog, centralizovanog i standardizovanog sistema prikupljanja, beleženja i analize podataka o diskriminaciji koji bi pružio adekvatan uvid i obezbedio podatke o rasprostranjenosti diskriminacije, kao i rezultatima primene zakonskih rešenja u ovoj oblasti.

Imajući sve navedeno u vidu, jasno je da je veoma teško sagledati i predstaviti realnu i aktuelnu sliku stanja u Srbiji po pitanju ostvarivanja i zaštite ravnopravnosti, kao i o trendovima povećanja ili smanjenja diskriminacije. Međutim, kako je i u prethodnim redovnim i posebnim izveštajima Poverenika za zaštitu ravnopravnosti ukazano, dostupni podaci iz izveštaja i istraživanja međunarodnih i domaćih institucija i organizacija, kao i praksa Poverenika pokazuju da su i dalje prisutni neki ključni problemi, koji će biti predstavljeni u ovom izveštaju.

Na osnovu pritužbi koje se podnose Povereniku može se zaključiti da su građani sve više ohrabreni da prijave diskriminaciju i da imaju poverenje u instituciju. Porast broja pritužbi ne znači da u Srbiji raste diskriminacija, već da institucija, s jedne strane povećava svoju vidljivost i intezivnije deluje u suzbijanju diskriminacije u našem društvu, a sa druge strane, da se diskriminacija kao pojava sve više prepoznaje.

Na osnovu podnetih pritužbi može se konstatovati da su u Srbiji diskriminaciji najviše izložene žene, osobe sa invaliditetom, pripadnici romske nacionalne manjine, a žene i deca iz ovih marginalizovanih grupa su u lošijem položaju jer su često izloženi dvostrukoj ili višestrukoj diskriminaciji. Žene su izložene diskriminaciji posebno na tržištu rada, a i rodno zasnovano nasilje nad ženama je i dalje veoma rasprostranjeno. Položaj romske populacije je i dalje loš, a izloženi su diskriminaciji u skoro svim oblastima društvenog života, posebno u oblasti obrazovanja, rada i zapošljavanja, kao i socijalne i zdravstvene zaštite. Kada su u pitanju osobe sa invaliditetom, smetnje za ravnopravno uključivanje u sve društvene odnose počinju od sfere obrazovanja i zapošljavanja, što dodatno pogoršava njihov položaj usled izostanka efikasne podrške za samostalan život. Pristup objektima i uslugama je značajno otežan ili potpuno onemogućen, a prisutni su i rizici od institucionalizacije, dok je njihova politička zastupljenost gotovo zanemarljiva.

Prema podnetim pritužbama posle diskriminacije po osnovu pola, nacionalne pripadnosti ili etničkog porekla i invaliditeta, najbrojnije su pritužbe po osnovu ličnih svojstava, i to: starosnog doba, seksualne orijentacije, bračnog ili porodičnog statusa, zdravstvenog stanja, članstva u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i rodnog identiteta.

3.4.1. Diskriminacija na osnovu pola

I ove godine, kao i prethodnih godina, raspoloživi podaci potvrđuju da su žene u nepovoljnijem položaju u odnosu na muškarce u svim oblastima društvenog života, a posebno je izražena diskriminacija žena na tržištu rada, u učešću u odlučivanju, u ekonomskoj sferi i obrazovanju, kao i rodno zasnovano nasilje prema ženama. Da bi se neki od uočenih problema adekvatno rešavali, u toku 2015. godine pripremljena su i stavljena na javnu raspravu mnoga dokumenata u vezi sa rodnom ravnopravnošću, te je tema rodne ravnopravnosti u stručnim krugovima bila aktuelna tokom cele godine. Treba ukazati da je ovu godinu obeležio veliki broj ubistava žena, jer je u 2015. godini ubijeno ukupno 34 žene kao posledica partnerskog nasilja, što je alarmiralo javnost i donosiocce odluka da se po ovom pitanju preduzmu hitne mere, posebno u vezi sa odnosom države prema žrtvi nasilja. U maju 2015. godine, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti podneo je Narodnoj skupštini Republike Srbije Poseban izveštaj o diskriminaciji žena, u kojem je ukazano na različite oblike diskriminacije sa kojim se žene u Srbiji suočavaju i u kojem su date brojne preporuke za poboljšanje položaja žena¹²⁷.

U Izveštaju Evropske komisije o napretku Republike Srbije u procesu evropskih integracija u 2015. godini navedeno je da u punoj meri treba obezbediti promovisanje i zaštitu prava najranjivijih i najviše diskriminiranih grupa, uključujući i žene.¹²⁸ Na diskriminaciju žena ukazao je i Komesar Saveta Evrope za ljudska prava Nils Muižnieks u izveštaju o poseti Srbiji¹²⁹, između ostalog, naveo je da je položaj žena u Srbiji nezadovoljavajući i da su i dalje diskriminisane u brojnim oblastima, posebno u zapošljavanju, kao i da postoji problem nasilja nad ženama.

Nasilje nad ženama i dalje predstavlja jedan od najozbiljnijih vidova kršenja prava žena, iako je zakonodavni okvir poboljšan. Organizacije civilnog društva¹³⁰ ukazuju da veliki broj slučajeva nasilja ne bude prijavljen, a na najveći broj prijava policija reaguje samo usmenim upozorenjem. Prijavljeni slučajevi se procesuiraju s polovičnim uspehom, između ostalog i zbog odustajanja od postupka. Kazne koje se izriču su blage, ne postoji dovoljna povezanost službi i razmena informacija, nema ustaljenih načina komuniciranja između određenih službi, a sistem praćenja i procene efekata rada, saradnje i koordinacije, ili je nedefinisan, ili se ne sprovodi.

Zbog velikog broja ubistava žena kao posledica partnerskog nasilja u 2015. godini, ova tema je bila u fokusu javnosti i podstakla brojna istraživanja sa ciljem da se mapiraju uzroci nasilja u cilju njegovog efikasnog sprečavanja. Rezultati ankete koju je sproveo Pokrajinski sekretarijat za privredu,

¹²⁷ Poseban izveštaj o diskriminaciji žena dostupan je na adresi: <http://ravnopravnost.gov.rs/sr/izve%C5%A1taji/izve%C5%A1taji>

¹²⁸ Izveštaj je dostupan na adresi:

http://www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/godinj_izvestaj_15_final.pdf

¹²⁹ Savet Evrope, Komesar za ljudska prava, Izveštaj o poseti Srbiji 16-20. marta 2015. godine, dostupno na:

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2331051&Site=CommDH&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864>

¹³⁰ Na primer, Autonomni ženski centar, Delotvornost sistemskih mehanizama za sprečavanje nasilja prema ženama i nasilja u porodici (2015), dostupno na adresi: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Delotvornost_sistemskih_mehanizama_za_sprecavanje_nasilja_prema_zenama-Rezime.pdf

zapošljavanje i ravnopravnost polova AP Vojvodine, pokazuju da svaki drugi građanin Vojvodine, direktno (37%) ili preko poznanika (27%) poznaje ženu koja je žrtva nasilja u porodično-partnerskom odnosu, ali preko 40% ne zna da li bi se odlučio i da zavisi od situacije da li bi prijavio nasilje nad ženama. Preko 70% smatra da žene nemaju ravnopravan status u našem društvu, a čak 76% sumnja u efikasnost sistema zaštite žrtava.¹³¹

Ove godine posebna pažnja je posvećena kreiranju javnih politika i rodnom budžetiranju, pa je Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova AP Vojvodine, kao što je već navedeno, objavio Priručnik za uvođenje rodnog budžetiranja u programsku strukturu budžeta – Ka rodno odgovornom budžetu,¹³² koji predstavlja alatku organima javne uprave, prilikom nastojanja da se praksa rodnog budžetiranja ugradi u programsko budžetiranje. U ovoj publikaciji, koja između ostalog sadrži dosadašnja pokrajinska iskustva na ovom polju i metodologiju za uvođenje rodnog budžetiranja, ističe se da su prilikom izrade budžeta za 2016. godinu preduzeti naredni koraci u daljem integrisanju rodnog budžetiranja u programsku strukturu budžeta. Pored toga, u studiji o uticaju javnih nabavki u sistemu bezbednosti na rodnu ravnopravnost,¹³³ navedeno je da se u institucijama bezbednosti u Srbiji ne poštuje rodna ravnopravnost prilikom sprovođenja javnih nabavki, što žene često dovodi u neravnopravan položaj i one imaju manji pristup resursima od muškaraca.

Praksa Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, kao i drugi relevantni izveštaji i istraživanja pokazuju da su žene u većem riziku od višestruke diskriminacije. Posebno je loš položaj žena sa invaliditetom, žena iz manjinskih zajednica, žena iz ruralnih područja, starijih žena i dr. Iako je zahvaljujući zakonskim kvotama za učešće manje zastupljenog pola, Srbija poslednjih nekoliko godina načinila velike pomake po pitanju učešća žena u javnoj vlasti, na ovom polju je potrebno još dosta truda kako bi žene u svim aspektima javnog života u učešća u donošenju odluka i kreiranju politika dostigle jednakost. U tom smislu, potrebno je raditi i na učešću pripadnica nacionalnih manjina. Rezultati istraživanja¹³⁴ o kojem smo već govorili, a koje je sproveo Pokrajinski zaštitnik građana – Ombudsman o položaju žena u nacionalnim savetima nacionalnih manjina, odnosno njihovom učešću u radu nacionalnih saveta, u nameri da pokaže koliko su nacionalni saveti nakon poslednjih izbora za članove poštovali zakonsku obavezu o kandidovanju 30% žena na listama i koliko njih je zaista izabrano u nacionalni savet, pokazalo je da su žene i dalje u nejednakom položaju u nacionalnim savetima. Od ukupno 21 nacionalnog saveta, žene su na mestima predsednice samo u dva saveta, zbog čega je ponovo ukazano na potrebu promovisanja žena na mestima odlučivanja.

Položaj Romkinja u Srbiji je veoma loš, na šta ukazuju brojna istraživanja koja su sprovedena tokom prethodnih godina. Prema podacima UNICEF-a u Srbiji iz izveštaja o praćenju stanja i položaja žena i dece u Srbiji za 2014. godinu¹³⁵, pokazuju da su romske devojčice i žene u lošijem položaju u svim

¹³¹ Detaljnije na adresi: <http://www.spriv.vojvodina.gov.rs/index.php/pocetna/81-vesti-cirilica/374-2015-12-08-14-25-09>

¹³² Uz podršku Agencije Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN Women). Publikacija je dostupna na adresi: http://www.spriv.vojvodina.gov.rs/images/dokumenti/ravnopravnost/Ka_rodno_odgovornom_programskom_budzetu.pdf

¹³³ Javne nabavke i rodna ravnopravnost: uticaj javnih nabavki na žene u sektoru bezbednosti u Srbiji, Aurelija Đan, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2015, dostupno na adresi: [http://www.bezbednost.org/upload/document/javne_nabavke_i_rr_\[web\].pdf](http://www.bezbednost.org/upload/document/javne_nabavke_i_rr_[web].pdf)

¹³⁴ Dostupno na adresi: <http://www.ombudsmanapv.org/riv/attachments/article/1573/Položaj-žena-u-nacionalnim-savetima-nacionalnih-manjina-cir.pdf>

¹³⁵ Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u Srbiji 2014 i Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u romskim naseljima u Srbiji 2014, Konačni izveštaj, Republički zavod za statistiku i UNICEF, Beograd 2015, Publikacija je dostupna na adresi: https://mics-surveys-prod.s3.amazonaws.com/MICS5/Central%20and%20Eastern%20Europe%20and%20the%20Commonwealth%20of%20Independent%20States/Serbia%20%28Roma%20Settlements%29/2014/Final/Serbia%20%28National%20and%20Roma%20Settlements%29%202014%20MICS_S_Serbian.pdf

društvenim oblastima, uključujući obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, nasilje u porodici i drugo. Pored toga, položaj žena sa invaliditetom takođe je veoma loš, one su nevidljive u javnom životu, imaju velike prepreke i barijere u ostvarivanju prava, a često su izložene nasilju.

3.4.2. Diskriminacija na osnovu nacionalne pripadnosti

I pored zadovoljavajućeg pravnog okvira zaštite nacionalnih manjina u Srbiji, istraživanja¹³⁶ javnog mnjenja koja su sprovedena prethodnih godina pokazala su da jedna od najvećih predispozicija za diskriminaciju postoji u odnosu na pripadnike nacionalnih manjina, kao i da najveća etnička distanca postoji prema Albancima, Hrvatima, Bošnjacima i Romima. Evidentno je, takođe, na osnovu izveštaja međunarodnih i domaćih organizacija, kao i na osnovu saznanja iz postupaka po pritužbama Poverenika da se pripadnici nacionalnih manjina osećaju diskriminisano u raznim oblastima društvenog života, posebno u postupcima pred organima javne vlasti, prilikom zapošljavanja ili na poslu, a da je i dalje posebno loš položaj romske nacionalne manjine.

U Rezoluciji CM/ResCMN(2015)8 o primeni Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u Srbiji,¹³⁷ navedeno je da je Srbija nastavila da jača zakonske odredbe koje regulišu ostvarivanje prava nacionalnih manjina, da je došlo do značajnog institucionalnog razvoja i da su učinjeni značajni naponi na razvijanju sveobuhvatnih politika za podsticanje jednakih mogućnosti za Rome. Kao razlozi za zabrinutost navedeni su nedovoljno razvijeni međuetnički odnosi, nepostojanje sveobuhvatnog i strateškog pristupa integraciji nacionalnih manjina u društvo i nepostojanje sveobuhvatnih podataka o ravnopravnosti, što otežava osmišljavanje delotvornih politika za prevazilaženje diskriminacije sa kojom se suočavaju pripadnici nacionalnih manjina. Srbiji je preporučeno da okonča prinudna iseljenja i nastavi sa naporima ka uvođenju odredbi kojima se garantuje pravo na adekvatno stanovanje bez prinudnih iseljenja, da hitno razmotri pristup Roma zdravstvenoj zaštiti, nastavi sa naporima za eliminisanje segregacije romske dece u obrazovanju i bez odlaganja osmisli mere da se delotvorno poveća pristup inkluzivnom obrazovanju i poboljša ishod obrazovanja za romsku decu, da podstiče delotvorno učešće nacionalnih manjina u izborni proces i preduzme mere da se razmotri nedovoljna zastupljenost nacionalnih manjina u državnoj upravi.

Vlada Republike Srbije usvojila je u decembru 2015. godine Drugi i treći periodični izveštaj o primeni Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije,¹³⁸ u kojem je navedeno, između ostalog, da je Vlada Republike Srbije odlučna da i ubuduće stvara uslove za integraciju nacionalnih manjina kroz stalno preispitivanje postojećih rešenja, unapređenja zakonodavnih i institucionalnih okvira, kao i njihove primene u praksi. Analiza o funkcionisanju saveta za međunacionalne odnose¹³⁹ pokazala je da saveti u nacionalno mešovitim jedinicama lokalne samouprave još nisu postali tela koja bi u punoj meri doprinosila ostvarivanju, zaštiti i unapređivanju nacionalne ravnopravnosti i

¹³⁶ Istraživanja su dostupna na internet prezenataciji Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, <http://ravnopravnost.gov.rs/sr/istra%C5%BEivanja>

¹³⁷ Dokument je dostupan na adresi: <http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/nacionalne-manjine2/multilateralni-ugovori/okvirna-konvencija/treci-ciklus>

¹³⁸ Informaciju je objavila Kancelarija za ljudska i manjinska prava: <http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/you/vesti/1496-drugi-i-treci-periodicni-izvestaj-rasna-diskriminacija>

¹³⁹ Dostupno na adresi: http://www.ljudskaprava.gov.rs/images/pdf/nacionalne_manjine/Analiza_SMO_2015.pdf

međuetničkom dijalogu na lokalnom nivou. Kao sledeći korak neophodno je jačanje kapaciteta višenacionalnih lokalnih samouprava da prepoznaju značaj saveta u lokalnoj zajednici. Samo osposobljenost saveta da vrše svoje zadatke i time omoguće uključenost manjina u javne poslove i punu nacionalnu ravnopravnost u višenacionalnim lokalnim samoupravama može dovesti do pune afirmacije ovog tela u ostvarivanju, zaštiti i unapređivanju nacionalne ravnopravnosti na lokalnom nivou.

U martu 2015. godine obrazovana je posebna radna grupa za izradu Akcionog plana za ostvarivanje prava nacionalnih manjina, kojim će se, između ostalog, unaprediti ostvarivanje prava nacionalnih manjina na upotrebu jezika i pisma, zastupljenost manjina u organima javnih vlasti i službi. Tekst radne verzije dostupan je na sajtu Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave¹⁴⁰. Takođe, formirana je i posebna radna grupa za pripremu teksta Nacrta zakona o izmenama i dopunama zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, a rok za usvajanje ovih izmena utvrđen je Akcionim planom za ostvarivanje prava nacionalnih manjina za drugi kvartal 2016. godine. Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave objavilo je Analizu zakonodavstva o nacionalnim savetima nacionalnih manjina¹⁴¹ sa posebnim osvrtom na pitanja njihovog finansiranja, koja je detaljno predstavljena u decembru 2015. godine na okruglom stolu „Nacionalni saveti/manjinske samouprave u pravnom sistemu Republike Srbije”.

Pored toga, istraživanje Pokrajinskog ombudsmana¹⁴² pokazalo je da je od 13 organa pokrajinske uprave, samo u pet opštim aktom propisano poznavanje jezika nacionalne manjine kao poseban uslov za rad na određenim radnim mestima. Tamo gde je takav uslov i predviđen, u velikom broju slučajeva poznavanje jezika nacionalne manjine postavljeno je alternativno sa poznavanjem stranog jezika, a nije uređen način dokazivanja poznavanja jezika nacionalne manjine i u najvećem broju slučajeva nije propisan potreban nivo znanja tog jezika za određeno radno mesto. Prilikom propisivanja poznavanja jezika nacionalne manjine kao posebnog uslova za određeno radno mesto, nije se vodilo računa o tome na kojim radnim mestima se komunikacija sa građanima obavlja kao redovan posao odnosno da zaposleni koji vode upravne postupke u odgovarajućem broju vladaju jezicima nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi.

U jednoj analizi o učešću nacionalnih manjina u policiji¹⁴³, ukazano je na određene procedure koje mogu biti prepreka za učešće pripadnika nacionalnih manjina u policiji. Na primer, eliminaciona provera za kvalifikacioni ispit za Centar za osnovnu policijsku obuku iz jezičke kulture i pravopisa podrazumeva pisani sastav na ćirilici i test znanja, što može da predstavlja problem pripadnicima određenih nacionalnih manjina jer se dešava da ne poznaju dovoljno srpski jezik. Prilikom bezbednosnih provera, problem može predstavljati koncept „porodične odgovornosti”, što znači da će kandidat automatski biti diskvalifikovan ako je član njegove uže porodice imao „problema sa zakonom”. Pored toga, specifičan problem učešću pripadnika nacionalnih manjina u policiji prouzrokuje zahtev da zaposleni u MUP-u imaju samo srpsko državljanstvo.

¹⁴⁰ <http://www.mduls.gov.rs/>

¹⁴¹ http://www.ljudskaprava.gov.rs/images/pdf/analiza_zakonodavstva_mduls_ns.pdf

¹⁴² Poznavanje jezika i pisama nacionalnih manjina koji su u ravnopravnoj službenoj upotrebi u organima pokrajinske uprave, dostupno na adresi: http://www.ombudsmanapv.org/riv/attachments/article/1589/Istrazivanje_sluz_upotreba_jezika_2015.pdf

¹⁴³ Ema Stepanović, Učestvovanje nacionalnih manjina u policiji, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2015, dostupno na adresi: http://www.bezbednost.org/upload/document/ucestvovanje_nacionalnih_manjina_u_policiji.pdf

Položaj romske nacionalne manjine u Srbiji i dalje je loš, iako postoje izvesni pomaci u pravcu poboljšanja njihovog položaja, a diskriminacija prema Romima najviše je izražena u oblasti obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i stanovanja. U toku 2015. godine formirane su međuresorna i ekspertska radna grupa za izradu nove Strategije za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji za period od 2015 do 2025. godine, javna rasprava je počela u novembru i završena u decembru 2015. godine. Nakon toga, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja sačinilo je izveštaj o sprovedenoj javnoj raspravi o nacrtu ove strategije.¹⁴⁴

U izveštaju „Sprečavanje apatridije među decom – preostali problemi u Srbiji”¹⁴⁵ organizacije Praxisis navedeno je da su osobe bez dokumenata u Srbiji uglavnom pripadnici romske nacionalne manjine, te da se teškoće oko prijave rođenja dece skoro isključivo javljaju među romskom decom, a pre svega zbog neposedovanja svih potrebnih dokumenata za njihove roditelje, neobaveštenosti roditelja, siromaštva i diskriminacije. Teškoće u vezi sa određivanjem ličnog imena, oko priznavanja očinstva, neupisivanje ili pogrešno upisivanje činjenice državljanstva i uništene, nestale ili nedostupne matične evidencije su sistemski problemi koji stavljaju romsku decu u neravnopravan položaj u uživanju osnovnih prava. Pored toga, *Analiza postupaka naknadnog upisa u matične evidencije*¹⁴⁶ pokazuje da je poslednjih godina unapređen normativni okvir koji reguliše procedure za dobijanje ličnih dokumenata, ali da se i dalje pravno nevidljivi Romi susreću sa određenim poteškoćama i preprekama u punopravnom uživanju svih ljudskih prava. Naime, Uputstvom o vođenju matičnih knjiga i obrascima matičnih knjiga propisano je da se upis u matičnu knjigu rođenih u redovnom roku vrši na osnovu prijave rođenja, a da se u matičnoj knjizi rođenih i prijavi rođenja podaci o roditeljima upisuju iz njihove lične karte, izvoda iz matične knjige rođenih, odnosno izvoda iz matične knjige venčanih, pa time ukoliko majka prilikom porođaja ne poseduje ličnu kartu i izvod iz matične knjige rođenih, neće moći da izvrši upis deteta u matičnu knjigu rođenih i odredi mu lično ime. Analiza postupaka utvrđivanja vremena i mesta rođenja i ostvarivanja prava na državljanstvo i prijavu prebivališta u 2015. godini¹⁴⁷, između ostalog ističe sistemski problem koji onemogućava upis u matičnu knjigu rođenih odmah po rođenju dece čije majke ne poseduju lične dokumente, te je potrebno izmeniti podzakonske akte koji regulišu ovo pitanje.

O diskriminaciji Roma svedoči i istraživanje Pokrajinskog ombudsmana o položaju koordinatora za romska pitanja u jedinicama lokalne samouprave u AP Vojvodini¹⁴⁸, koja je pokazala da je prisutna sistemski diskriminacija Roma koja je najčešća na primeru ustanova zdravstvene zaštite, gde je Romima otežanu pristup uslugama sistema zdravstvene zaštite. Pored toga, Romi koji su korisnici materijalne podrške a koji nemaju prebivalište, imaju probleme sa centrima za socijalni rad gde odbijaju da im navedu adresu centra za socijalni rad kao prebivalište. Uočeno je izbegavanje ili odbijanje škola, da uvedu fakultativnu nastavu romskog jezika sa elementima nacionalne kulture, tamo gde postoji dovoljan broj zainteresovanih Roma i kvalifikovan nastavni kadar.

¹⁴⁴ Dostupno na adresi: <http://www.minrzs.gov.rs/lat/aktuelno/item/4358-izvestaj-o-sprovedenoj-javnoj-raspravi-o-nacrtu-strategije-za-socijalno-ukljucivanje-roma-i-romkinja-u-republici-srbiji-za-period-od-2015-do-2025-godine>

¹⁴⁵ Praxisis, Sprečavanje apatridije među decom – preostali problemi u Srbiji (2015). Dostupno na adresi: http://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/Sprecavanje%20apatridije%20medju%20decom%20-%20preostali%20problemi%20u%20Srbiji.pdf

¹⁴⁶ Dostupno na adresi: http://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/OEBS_-_Finalni_izvestaj.pdf

¹⁴⁷ Praxisis, dostupno na adresi: http://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/Analiza_postupaka_uvnr_i_ostvarivanja_pnd_i_pp_u_2015_godini.pdf

¹⁴⁸ Izveštaj je dostupan na adresi: http://www.ombudsmanapv.org/riv/attachments/article/1650/2015_Romski_koordinatori.pdf

3.4.3. Diskriminacija na osnovu invaliditeta

Pozitivan pomak u normativnom uređenju položaja osoba sa invaliditetom predstavlja usvajanje Zakona o upotrebi znakovnog jezika¹⁴⁹ i Zakona o kretanju uz pomoć psa vodiča¹⁵⁰. Zakon o upotrebi znakovnog jezika treba da omogući puno uključivanje gluvih osoba u sve društvene odnose, ravnopravno sa drugima, jer im omogućava ostvarivanje prava u različitim postupcima pred državnim organima, u obrazovnom procesu i vezi sa radom. S druge strane, Zakon o kretanju uz pomoć psa vodiča, predstavlja realizaciju ciljeva utvrđenih Strategijom unapređenja položaja osoba sa invaliditetom¹⁵¹ i izjednačavanje mogućnosti osoba sa invaliditetom, prvenstveno slepih i slabovidnih lica za nesmetano kretanje i fizički pristup objektima u javnoj upotrebi kao i saobraćaju.

Međutim, iako je normativni okvir zadovoljavajući, osobe sa invaliditetom su jedna od najugroženijih i najviše diskriminiranih društvenih grupa u svim oblastima javnog i privatnog života. Smetnje za ravnopravno uključivanje osoba sa invaliditetom u sve društvene odnose počinju od sfere obrazovanja i zapošljavanja, što dodatno pogoršava njihov položaj usled izostanka efikasne podrške za samostalan život. Pristup objektima i uslugama je značajno otežan ili potpuno onemogućen, rizici od institucionalizacije su veliki, dok je njihova politička zastupljenost gotovo zanemarljiva. Posebno je loš položaj žena sa invaliditetom, koje su dvostruko diskriminirane.

Prema rezultatima popisa iz 2011. godine, obrazovna struktura osoba sa invaliditetom veoma je nepovoljna: 52,7% osoba sa invaliditetom uzrasta iznad 15 godina ima završeno osnovno obrazovanje ili nepotpunu osnovnu školu, dok svega 6,5% ima završeno više ili visoko obrazovanje.¹⁵² Uprkos ovim nepovoljnim podacima, otpor inkluzivnom obrazovanju i dalje postoji, a određene podrške neophodne za adekvatno uključivanje dece sa smetnjama u razvoju i sa invaliditetom (npr. prevoz dece do škola, angažovanje ličnih pratilaca) finansiraju se iz sredstava lokalnih samouprava, što dovodi do velike regionalne neujednačenosti u pristupu ovim pravima i obrazovanju.

Dostupni podaci pokazuju da je od ukupnog broja osoba sa invaliditetom u Srbiji, ekonomsko aktivno stanovništvo čini 71107 osoba (12,4%), a samo 9% osoba sa invaliditetom ima zaposlenje.¹⁵³ Ukoliko uzmemo u obzir globalne i regionalne projekcije o broju osoba sa invaliditetom koje pokazuju veći broj od broja koji se iskazuje u zvaničnim statistikama, onda dolazimo do podatka da je realan broj nezaposlenih osoba sa invaliditetom zabrinjavajuće veliki.

U Izveštaju Evropske komisije o napretku Republike Srbije u procesu evropskih integracija u 2015. godini navedeno je da u punoj meri treba obezbediti promovisanje i zaštitu prava najranjivijih i najviše diskriminiranih grupa, među kojima su osobe sa invaliditetom. Od Srbije se zahteva da delotvornije sprovede okvir za borbu protiv diskriminacije, promoviše jednakost i obezbedi integraciju osoba koje pripadaju najranjivijim grupama. U ovom izveštaju, kao i u izveštaju Komesara za ljudska prava

¹⁴⁹ „Službeni glasnik RS”, broj 38/15

¹⁵⁰ „Službeni glasnik RS”, broj 29/15

¹⁵¹ „Službeni glasnik RS”, broj 1/07

¹⁵² RZS, Popis 2011.

¹⁵³ Osobe sa invaliditetom u Srbiji, Milan M. Marković, Beograd 2014, dostupno na:

<http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Invaliditet.pdf>

Saveta Evrope navodi se da je neophodno poboljšati položaj osoba sa invaliditetom u institucijama, kao i da je potrebno uskladiti postupak lišavanja poslovne sposobnosti sa međunarodnim standardima, što je navedeno i u prethodnim izveštajima Poverenika za zaštitu ravnopravnosti.

Na diskriminaciju osoba sa invaliditetom ukazano je i u alternativnim izveštajima koje su Koalicija organizacija koje rade na polju zaštite prava osoba sa invaliditetom u Srbiji, Inicijativa za prava osoba sa mentalnim invaliditetom i Zaštitnik građana podneli UN Komitetu za prava osoba sa invaliditetom¹⁵⁴. Zaštitnik građana je ukazao da je u Srbiji ostvaren izvestan napredak u poboljšanju položaja osoba sa invaliditetom, ali da i dalje ostaju problemi koji onemogućavaju osobe sa invaliditetom da uživaju u garantovanim pravima. Ukazano je da su osobe sa mentalnim invaliditetom u veoma lošem položaju, da su u velikom broju smeštene u institucije jer nisu razvijene usluge u zajednici koje bi im omogućile ostvarivanje prava na život u zajednici. Koalicija organizacija koje rade na polju zaštite prava osoba sa invaliditetom u Srbiji navela je da država nije preduzela sve odgovarajuće mere radi menjanja ili ukidanja postojećih zakona, propisa, običaja i prakse, koji predstavljaju diskriminaciju prema osobama sa invaliditetom, te da su osobe sa invaliditetom i dalje diskriminisane u gotovo svim oblastima privatnog i društvenog života. Ukazano je da se država nije dovoljno sistemski bavila osiguravanjem punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i osnovnih sloboda za žene i devojčice sa invaliditetom, niti definisala mere za njihovo osnaživanje, da postoje veliki problemi u oblasti zdravstvene zaštite, te da su servisi podrške za decu i porodice koje imaju decu sa invaliditetom nedovoljno razvijeni i teritorijalno neujednačeni. U izveštaju Inicijative za prava osoba sa mentalnim invaliditetom MDRI-S, ukazano je da položaj osoba sa mentalnim smetnjama, posebno onih koje su smeštene u rezidencijalnim i psihijatrijskim ustanovama nije poboljšao u dovoljnoj meri. Institucionalizacija osoba sa mentalnim invaliditetom ostaje glavna „usluga” koju država nudi, bez uvođenja zadovoljavajućih alternativnih rešenja. Ukazano je na nedostatak podataka o osobama sa invaliditetom, posebno na nedostatak podataka razvrstanih po polu, starosnom dobu, mestu gde žive i drugim važnim aspektima, kao i da zakoni kojima je regulisano lišenje poslovne sposobnosti nisu u skladu sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, međunarodnim standardima i preporukama, da su diskriminatorni i da se na taj način osobama sa invaliditetom krše ljudska prava. Pored toga, ukazano je da su žene sa invaliditetom u rezidencijalnim i psihijatrijskim institucijama u povećanom riziku od zloupotreba, seksualnih napada i silovanja od drugih korisnika i/ili osoblja, da su u riziku da budu žrtve prisilnih abortusa, odvajanja od dece i davanja kontracepcije bez saglasnosti. Na kraju je navedeno da Srbija ima veoma nizak procenat institucionalizovane dece, o čemu smo već govorili u delu Izveštaja u kojem je dat opis stanja.

Ostvarivanje prava na samostalan život osoba sa invaliditetom zavisi od funkcionisanja sistema podrške, koji u Srbiji ne funkcioniše zadovoljavajuće – istraživanje organizacije IDEAS i Nacionalne organizacije osoba sa invaliditetom pokazuje da najvećem broju osoba sa invaliditetom primarno podršku pruža porodica, što pokazuje njihovu veliku zavisnost od porodice, pri čemu veliki broj usluga nije prilagođen osobama sa mentalnim i intelektualnim invaliditetom.

Nepristupačnost objekata, usluga i javnih površina i dalje predstavlja barijeru koja onemogućava osobe sa invaliditetom da uživaju ljudska prava na ravnopravnoj osnovi sa drugima.

¹⁵⁴ Dostupno na adresi: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=SRB&Lang=EN

Na lošiji položaj žena sa invaliditetom ukazano je u izveštaju o pravu žena sa invaliditetom na roditeljstvo i porodicu,¹⁵⁵ u kojem je navedeno da se žene sa invaliditetom suočavaju sa višestrukim barijerama kada žele da osnuju porodicu, koje uključuju loš ekonomski položaj, predrasude prema majkama sa invaliditetom, nedovoljno razvijene specijalizovane servise podrške za roditelje sa invaliditetom i nedovoljnu prilagođenost tržišta rada. Istraživanje je pokazalo jak uticaj porodice na samostalnost žena sa invaliditetom i njihove partnerske odnose, na velike prepreke u pristupu zdravstvenoj zaštiti, na fizičku nepristupačnost ustanova za zaštitu žrtava nasilja.

3.4.4. Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije

Istraživanja i izveštaji državnih institucija i organizacija civilnog društva, ukazuju na izuzetno nizak nivo poštovanja prava osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne u Srbiji. Homofobija i transfobija imaju duboke korene u društvu, a uprkos relativno dobrom institucionalnom i zakonskom okviru, LGBT populacija često i ne prijavljuje slučajeve nasilja i diskriminacije, zbog nepoverenja u institucije.

Postoji i određeni napredak u poboljšanju položaja LGBT populacije, a najviše se ogleda u tome što je tema poštovanja prava LGBT osoba prisutnija u javnosti. Ovo godine je održana i druga po redu Parada ponosa bez incidenata i prvi put Trans prajd.

U Izveštaju Evropske komisije o napretku Republike Srbije u procesu evropskih integracija u 2015. godini navedeno je da u punoj meri treba obezbediti promovisanje i zaštitu prava, između ostalog, LGBT populacije i delotvorno sprovesti istrage, gonjenje i kažnjavanje za krivična dela motivisana mržnjom.¹⁵⁶ Pohvaljene su aktivnosti promovisanja prava LGBT osoba, obuke za policijske službenike za rad sa žrtvama transfobičnog/homofobičnog nasilja, učešće Srbije i potpisivanje zajedničke izjave ministara regiona na IDAHO forumu u Crnoj Gori, kao i održana povorka ponosa. Međutim, LGBT osobe i aktivisti i dalje se često suočavaju sa govorom mržnje i pretnjama, a u nekim slučajevima i sa fizičkim nasiljem, a ne postoje centralizovani zvanični podaci o broju krivičnih dela motivisanih homofobijom i transfobijom. U ovom izveštaju je navedeno da je potrebna veća politička posvećenost unapređenju kulture poštovanja LGBT osoba i obezbeđivanju zabrane diskriminacije na poslu, u sektoru zdravstva i u sistemu obrazovanja.

U Izveštaju Visokog komesara UN za ljudska prava Komitetu za ljudska prava o diskriminaciji i nasilju protiv pojedinki i pojedinaca zasnovanih na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu¹⁵⁷, Srbija je svrstana u grupu zemalja u kojoj su od 2011. učinjeni pozitivni pomaci usvajanjem novih ili revizijom postojećih zakona koji sankcionišu zločine iz mržnje, kao i preduzimanjem drugih mera kojima se sprečavaju homofobični i transfobični napadi i nasilje. U Zaključnim zapažanjima na Drugi periodični izveštaj Srbije o primeni Konvencije protiv mučenja i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i

¹⁵⁵ Izveštaj o pravu žena sa invaliditetom na roditeljstvo i porodicu (2015), Iz Kruga – Beograd i IDEAS – Centar za istraživanje i razvoj društva, uz podršku Kancelarije za ljudska i manjinska prava

¹⁵⁶ Izveštaj je dostupan na adresi:

http://www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/godinj_izvestaj_15_final.pdf

¹⁵⁷ Dokument Generalne skupštine A/HRC/29/23 od 4. maja 2015. godine, dostupan na engleskom jeziku na adresi:

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/HRC/29/23&referer=/english/&Lang=E

postupaka, UN Komitet protiv torture pozvao je državu da javno osudi pretnje i napade, između ostalog i na LGBT osobe i da se suzdrži od podržavanja takvih napada, osiguravajući brzu, detaljnu i delotvornu istragu u svim slučajevima pretnji i napada na ove grupe, garantujući da se napadači osude i kazne u skladu sa ozbiljnošću napada.¹⁵⁸ Na trećem međunarodnom IDAHO forumu (*International Day Against Homophobia and Transphobia – IDAHO*), koji je održan u maju 2015. godine u Crnoj Gori, ministarka Jadranka Joksimović potpisala je zajedničku regionalnu *Izjavu o okončanju nasilja i zločina iz mržnje prema LGBT osobama*.

Istraživanje o odnosu policije prema diskriminaciji koje je sproveda Kriminalističko-policajska akademija u 2015. godini, a koje smo već pomenuli u prethodnom delu Izveštaja, pokazuje da pripadnici policije opšte nadležnosti i saobraćajne policije prepoznaju, između ostalog, pripadnike LGBT populacije (13%) kao najviše diskriminisane grupe, ali je s druge strane, prema LGBT osobama (39%) najizraženija socijalna distanca. Iako niži u odnosu na prošlogodišnje stavove pripadnika kriminalističke policije, zabrinjavaju visoki procenti slaganja sa tvrdnjom da je „homoseksualnost bolest koju treba lečiti” – 47% i „nemam ništa protiv homoseksualaca, ali neka oni to rade kod svoje kuće” – 59%.

Organizacija Gejten-LGBT objavila je brošuru „*Prekinimo ćutanje! – Izveštaj monitoringa diskriminacije i zločina iz mržnje nad trans osobama*”¹⁵⁹, u toku projekta u kojem je formirana zajednička baza za prijavu transfobičnih incidenata, a prikupljeni podaci odnose se na slučajeve direktnog i indirektnog nasilja nad trans osobama i primere direktne, strukturalne i institucionalne diskriminacije. Pored fizičkih i verbalnih napada, trans osobe u svim ovim zemljama prijavljivale su različite teškoće u vezi sa zakonskim priznanjem rodnog identiteta. U ovu bazu prijavljena su 24 transfobična incidenta iz Srbije. Šest slučajeva je kategorisano kao diskriminatorni incident, u devet slučajeva u pitanju je bilo fizičko nasilje, pet slučajeva odnose se na verbalni napad, dve osobe prijavile su seksualno uznemiravanje, u po jednom slučaju u pitanju je bilo nezakonito hapšenje i govor mržnje. Većina žrtava koje su doživele incident su trans žene (79%), a u jednom slučaju je govor mržnje usmeren protiv cele trans* zajednice. Od ukupnog broja prijavljenih incidenata u okviru ProTrans projekta, 25% se odnose na diskriminaciju, od kojih se 66% odnosi na različite teškoće u vezi sa pravnim priznanjem rodnog identiteta.

Gejten je objavio i publikaciju „*Trans osobe u Srbiji – analiza položaja i predlog pravnog rešenja. Model zakona o rodnom identitetu*” koja sadrži pravnu analizu položaja trans osoba u Srbiji, uz osvrt na njihov položaj u zdravstvenom sistemu. Kao predlog za unapređenje pravnog položaja trans osoba u ovoj publikaciji je predstavljen Model zakona o rodnom identitetu sa obrazloženjem.¹⁶⁰

U Srbiji su istopolne zajednice pravno nevidljive, iako je tokom poslednje dve decenije došlo do priznavanja istopolnih zajednica u mnogim zemljama Evrope. U Prednacrta građanskog zakonika se u fusnoti navodi da bi trebalo sagledati mogućnost regulisanja istopolnih zajednica. Ne postoje odredbe posvećene pravnom regulisanju ovog pitanja, niti norme koje bi dale osnova za donošenje posebnog zakona o istopolnim zajednicama, osim odredaba člana 2014. gde se istopolne zajednice pominju u

¹⁵⁸ Dokument je dostupan na sajtu Visokog komesara UN za ljudska prava, na adresi: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/112/60/PDF/G1511260.pdf?OpenElement>

¹⁵⁹ Brošura je nastala u okviru ProTrans projekta koji je organizacija Transgender Europe (TGEU) realizovala u saradnji s organizacijama iz Turske, Kirgistana, Moldavije, Mađarske i Srbije.

¹⁶⁰ Dostupno na adresi: <http://www.transserbia.org/images/2015/dokumenti/Trans%20osobe%20u%20Srbiji%20-%20analiza%20poloaja%20i%20predlog%20pravnog%20reenja.pdf>

kontekstu prava na stanovanje. S tim u vezi, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je ukazivao da je potrebno omogućiti registraciju istopolnih zajednica.

3.4.5. Diskriminacija izbeglica, interno raseljenih lica, tražilaca azila i migranata

U izveštajima vodećih međunarodnih organizacija za zaštitu ljudskih prava u 2015. godini o Srbiji se u glavnom govori u kontekstu izbegličke krize i međunarodnih obaveza države u vezi sa poštovanjem prava izbeglica.

Evropska Komisija je u izveštaju o napretku Srbije navela da Srbiju treba pohvaliti za konstruktivan pristup u dosadašnjem upravljanju migrantskom krizom. S obzirom na svoj geografski položaj na spoljnim granicama EU, Srbija se suočava sa sve većim mešovitim migracionim tokovima, a upravljanje tim tokovima, kao i obezbeđenje nadzora graničnih prelaza predstavlja veliki izazov za državne organe Republike Srbije. U svom hitnom reagovanju na krizu, Srbija je uložila značajan napor da državljanima trećih zemalja budu obezbeđeni sklonište i humanitarna pomoć uz podršku EU i međunarodnu podršku. Otvoren je prihvatni centar u Preševu, kao i centri za pomoć izbeglicama na drugim mestima, u blizini granica sa Makedonijom, Mađarskom i Hrvatskom. Evropska komisija smatra da je potrebno da Srbija poveća prijemne i smeštajne kapacitete i prilagodi ih sve većim potrebama, uloži napore kojima bi se osiguralo da dovoljan broj dobro obučenog osoblja na centralnom i lokalnom nivou može da odgovori na izazove i posledice sve većeg migracionog pritiska. Kako je navedeno u izveštaju, naročitu pažnju treba posvetiti potrebama maloletnika i ugroženih grupa. Pored toga, neophodna je bolja koordinacija između svih institucija koje učestvuju u borbi protiv neregularnih migracija, kao i usaglašavanje propisa u oblasti regularnih migracija sa pravnim tekovinama EU.

U septembru 2015. godine, počelo je sprovođenje Tvining projekta „*Podrška Nacionalnom sistemu azila u Republici Srbiji*” koji finansira Evropska unija, a sprovode Komesarijat za izbeglice i migracije i Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije. Cilj projekta je unapređenje celokupnog sistema azila, uključujući izmene i dopune Zakona o azilu, razvijanje mehanizama za integraciju lica kojima je odobrena zaštita, unapređenje tehnika intervjuja i zaštite dokumenata koja se izdaju tražiocima azila, kao i sprovođenje informativne kampanje kako bi se podigao nivo svesti o pravima i obavezama tražilaca azila u Republici Srbiji kao i o posledicama zloupotrebe bezviznog režima od strane srpskih državljana u zemljama članicama EU.

Zaštitnik građana je u decembru objavio Deklaraciju o zaštiti i promovisanju prava izbeglica i migranata koju su potpisali predstavnici ombudsmana/nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava¹⁶¹. Pozivajući se na načela poštovanja ljudskih prava izbeglica i migranata, obezbeđivanje nesmetanog pristupa proceduri traženja azila, zaštite prava kroz prekograničnu saradnju, sprečavanja nečovečnog i ponižavajućeg postupanja, jačanja mera integracije i spajanje porodica, promovisanja i zaštite ekonomskih i socijalnih prava i obezbeđivanja mera zaštite za ranjive grupe, ombudsmani su

¹⁶¹ Na konferenciji „Ombudsmani/nacionalne institucije za zaštitu ljudskih prava: izazovi za ljudska prava u uslovima izbegličke/migrantske krize” održanoj 23-24. novembra u Beogradu

uvideli potrebu da svoja nastojanja usmere ka zaštiti i promociji prava migranata i izbeglica u skladu s međunarodnim i regionalnim standardima ljudskih prava.¹⁶²

Beogradski centar za ljudska prava¹⁶³ izneo je podatak da je u periodu od 1. januara do 31. decembra 2015. godine 577.995 osoba izrazilo nameru za traženje azila u Republici Srbiji, u poređenju sa 16.490 izraženih namera za traženje azila u 2014. godini. Broj tražilaca azila postepeno je rastao svakog meseca, a počeo je postepeno da opada u novembru i decembru 2015. godine. Kancelarija za azil je u toku 2015. godine registrovala 662 osobe, podneto je 583 zahteva za azil i saslušano 89 tražilaca azila. Usvojeno je 30 zahteva za azil, dok su ostali postupci obustavljeni, jer su tražioci azila u međuvremenu napustili Srbiju. Azil je dodeljen državljanima Ukrajine, Sirije, Iraka, Sudana, Južnog Sudana i Libana.

Kao što je već pomenuto Kuća ljudskih prava i demokratije Beograd i Kuća ljudskih prava Zagreb su u septembru 2015. godine izdale zajedničko saopštenje za javnost u kojem su pozvale vlade Srbije i Hrvatske da hitno ukinu sve mere ograničenja slobodnog kretanja ljudi i robe, uspostave normalnu komunikaciju i sve probleme rešavaju razgovorima.¹⁶⁴ Organizacije su podsetile vlade Srbije, Hrvatske, Mađarske, Slovenije i drugih država jugoistočne i istočne Evrope da su dužne da primenjuju propise u skladu sa najvišim standardima ljudskih prava i ratifikovanim međunarodnim konvencijama, a zaštita ljudskih prava, uključujući i prava izbeglica, predstavlja temeljnu vrednost svakog društva.¹⁶⁵

Po pitanju položaja interno raseljenih osoba, UNHCR u Srbiji sproveo je istraživanje¹⁶⁶ koje je pokazalo da interno raseljeni Romi imaju najlošiji položaj od svih ranjivih grupa u Srbiji. Oni dele situaciju u kojoj se nalaze Romi generalno, a koju karakteriše izloženost višestrukim rizicima: bolest, teški i opasni poslovi, dečiji rad, nasilje nad decom i ženama, pretnje nasiljem Romima generalno, česta preseljenja, nasilno iseljavanje i slično. Osim toga, Romi su konstantno izloženi različitim oblicima diskriminacije, a građani Srbije iskazuju veliku socijalnu distancu i predrasude prema njima. Interno raseljeni Romi žive još lošije od domicilnih Roma, najčešće su delovi naselja u kojima oni žive u još lošijem stanju, poslovi koje rade teži i manje plaćeni, a njihov pristup socijalnim uslugama je otežan. Iako su u Srbiji poslednjih godina u okviru aktivnosti definisanih kroz Dekadu Roma i programe različitih međunarodnih organizacija znatno povećane mogućnosti za participaciju Roma u društvenom, kulturnom i političkom životu, praksa u ovim oblastima nije razvijena i Romi ostaju prilično nevidljivi i isključeni. Glavni oblici participacije Roma se svode na obeležavanje tradicionalnih romskih praznika, učešće na izborima za veća nacionalnih manjina i eventualno učešće u radu neke romske NVO. Anketno istraživanje daje slične rezultate. Potencijal za socijalnu participaciju kod obe grupe Roma je veoma nizak, ali je kod interno raseljenih još niži nego kod domicilnih. Svega 5% interno raseljenih Roma su članovi nekog udruženja koje zastupa interese Roma, za razliku od 9% kod domicilnih Roma. Ovo se poklapa sa njihovim osećajem da lično mogu da utiču na odluke opštinskih ili državnih institucija koje se tiču njihovog statusa i kvaliteta života – samo 4% interno raseljenih Roma i 9% domicilnih Roma oseća da je to u njihovoj moći.

¹⁶² Dostupno na adresi: <http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/posebni-izvestaji/4467>

¹⁶³ „Periodični izveštaj za novembar decembar 2015: Pravo na azil u Republici Srbiji”, Beogradski centar za ljudska prava

¹⁶⁴ Više na adresi: <http://kucaljudskihprava.rs/zajednicko-saopstenje-kuce-ljudskih-prava-i-demokratije-beograd-i-kuce-ljudskih-prava-zagreb-na-zatvaranje-granica-i-izbeglicku-krizu/>

¹⁶⁵ Evropska unija dogovara svoje mere kako bi pomogla prognanicima iz Sirije i drugih ratom zahvaćenih država. Nezavisno od svih napora, države regiona moraju da prihvate i pruže pomoć svim izbeglicama, bez obzira koliko ih je, kao i da im dopuste slobodu kretanja i dalji odlazak ka zapadnoj Evropi, navodi se u saopštenju.

¹⁶⁶ http://www.unhcr.rs/media/UNHCR_Brosura_RAE_IRL_Srpski.pdf

3.4.6. Diskriminacija na osnovu starosnog doba

Diskriminacija na osnovu starosnog doba je prisutna u našem društvu u svim oblastima. Stariji građani najčešće su diskriminisani u oblasti rada i zapošljavanja. Poslodavci sve češće otpuštaju starije radnike, neposredno pre sticanja uslova za penziju, a stariji nezaposleni radnici ne uspevaju da se zaposle i pored radnog iskustva koje imaju. Podaci Nacionalne službe za zapošljavanje pokazuju da osobe starije od 50 godina predstavljaju 27,4% ukupnog broja nezaposlenih.

Istraživanje koje je sproveo Crveni krst Srbije u saradnji sa Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti, uz podršku populacionog fonda Ujedinjenih nacija (UNFPA), pokazalo je da je neki oblik zlostavljanja ili zanemarivanja doživelo 19,8% starijih, a poslednjih godinu dana iskustvo zlostavljanja imalo je 11% starijih koji su učestvovali u istraživanju. U istraživanju je navedeno¹⁶⁷ da zlostavljanju starijih osoba često prethodi diskriminacija do koje dovode predrasude, stereotipi i ideja o neproduktivnosti starijih, kao i slika da su stariji pasivni primaoci pomoći i tereta za društvo. Najveći rizik postoji od finansijskog zlostavljanja starijih i da je 11,5% anketiranih prijavilo makar jedan od navedenih oblika finansijskog zlostavljanja, 13,5% starijih izjavljuje da ne odlučuje u potpunosti o tome na koji način troši sredstva kojima raspolaže, a 54% starijih izjavljuje da izdržava i druge članove domaćinstva. Poseban rizik od zlostavljanja predstavlja stav starijih da drugi imaju veće potrebe od njih i da to što ne raspolažu svojim prihodima ne doživljavaju kao finansijsko nasilje.

U Drugom nacionalnom izveštaju o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji za period 2011-2014, koje je objavljeno u junu 2015. godine, navedeno je da su starije osobe, između ostalih, posebno izložene diskriminaciji i još uvek imaju teškoća u ostvarivanju Ustavom zagaranovanih ljudskih prava¹⁶⁸, kao i da je zapošljavanje nedostupno za osobe starije od 50 godina, da nedostatak i otežana dostupnost zdravstvenih i usluga socijalne zaštite doprinosi isključivanju i diskriminaciji posebno ranjivih kategorija ruralnog stanovništva, te da su pored žena i mladih, socijalno isključeni i stariji i deca.

Osim starijih, diskriminaciji su izložena i deca određenih društvenih grupa. Vlada Republike Srbije usvojila je Drugi i treći periodični izveštaj o primeni Konvencije o pravima deteta koji sadrži i informacije o primeni oba protokola uz ovu konvenciju.¹⁶⁹ U izveštaju se navodi i da je Poverenik 2013. godine pripremio Poseban izveštaj o diskriminaciji dece, prema kojem su diskriminaciji najčešće izložena deca romske nacionalne manjine i deca sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, da je do diskriminacije najčešće dolazilo u predškolskim ustanovama i školama, najčešće iz razloga nepreduzimanja adekvatnih preventivnih mera i izostanka pravovremene reakcije odgovornih lica u situacijama kada je do diskriminacije već došlo, kao i da su romska deca češće žrtve diskriminatornog vršnjačkog postupanja, a da se deca sa smetnjama u razvoju i invaliditetom nalaze u nepovoljnijoj poziciji u procesu deinstitutionalizacije.

¹⁶⁷ „Dobro čuvana porodična tajna: zlostavljanje starijih osoba” Brankica Janković, Nataša Todorović, Milutin Vračević; Beograd: Crveni krst Srbije, 2015 http://www.redcross.org.rs/slika_4096_Dobro%20cuvana%20porodicna%20tajna%20e-knjiga.pdf

¹⁶⁸ Dostupno na: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2015/07/Pregled-2.-nac.-izvestaja-CIR.pdf>

¹⁶⁹ Izveštaj je dostupan na adresi: http://www.ljudskaprava.gov.rs/images/konvencije/drugi_i_treci_periodicni_izvestaj_o_primeni_KPD_srb.pdf

Istraživanje UNICEF-a o praćenju stanja i položaja žena i dece u Srbiji za 2014. godinu¹⁷⁰ pokazuje da od dece iz romskih naselja u Srbiji, koja su uzrasta za polazak u osnovnu školu, samo 69% pohađa prvi razred osnovne škole. Čak 43% dece uzrasta 1–14 godina bilo je izloženo barem jednom vidu psihološkog ili fizičkog kažnjavanja od članova domaćinstva u prethodnih mesec dana, a u većini slučajeva se u domaćinstvima koristi kombinacija nasilnih praksi disciplinovanja. Po pitanju fizičkog kažnjavanja dece, najuočljivija razlika je da u domaćinstvima u kojima lice na koje se vodi domaćinstvo nema obrazovanje fizički je bi kažnjavan veći broj dece (24%) nego u domaćinstvima u kojima lice na koje se vodi domaćinstvo ima visoko obrazovanje (13%).

Rezultati istraživanja pokazuju i da postoji problem tzv. maloletničkih brakova, posebno u romskoj populaciji, a koji predstavljaju povrede ljudskih prava, ugrožavaju razvoj devojčica i često dovode do ranih trudnoća, nezavršavanja škole i društvene izolacije. Oko 4% mladih žena iz opšte populacije starosti 15–19 godina trenutno je udato ili je u vanbračnoj zajednici, dok je u romskim naseljima ovaj procenat daleko veći i iznosi čak 43%. Rana udaja je u direktnoj vezi sa obrazovanjem, u opštoj populaciji je 35% žena sa osnovnim obrazovanjem udato pre 18. godine i manje od 1% žena sa visokim obrazovanjem, dok je u romskoj populaciji 57% žena starosti 20–49 godina, udato pre napunjene 18. godine, sa sličnim razlikama prema nivou obrazovanja

Komitet pravnika za ljudska prava JUKOM objavio je dopunjena izdanja dva priručnika o diskriminaciji namenjenih srednjoškolicima, roditeljima i široj javnosti, odnosno nastavnicima i stručnim saradnicima u srednjim školama.¹⁷¹ Mreža organizacija za decu Srbije izradila je *Smernice za planiranje i pružanje adekvatne intersektorske podrške za inkluzivno obrazovanje u lokalnoj zajednici*, u kojima je istaknuto da se inkluzija najčešće posmatra kao proces koji je u vezi sa obrazovnim sistemom i sa obezbeđivanjem obrazovne podrške deci iz osetljivih grupa, pri čemu se zaboravlja da je osim obrazovne, za decu često potrebno obezbediti i druge vrste podrške – zdravstvenu ili socijalnu, kao i da podršku ponekad treba obezbediti i za porodicu deteta ili za celokupno okruženje. Među preporukama ove analize su formiranje i jačanje lokalne mreže podrške inkluzivnom obrazovanju, formalizovanje saradnje između opštine, škole, doma zdravlja, centra za socijalni rad i drugih institucija od značaja za pojedinačno dete i njegovu dobrobit uspostavljanjem jasno definisanih procedura i protokola o saradnji među ustanovama, razvijanje odgovarajućih resursa u lokalnoj zajednici, unapređivanje rada interresorne komisije, osnivanje posebnih jedinica/služba/osoba u opštini zadužena za inkluzivno obrazovanje, kreiranje sistema vođenja evidencije dece iz osetljivih grupa, finansiranje podrške inkluzivnom obrazovanju i promocija inkluzije i inkluzivnog obrazovanja u lokalnoj zajednici.¹⁷²

¹⁷⁰ Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u Srbiji 2014 i Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u romskim naseljima u Srbiji 2014, Konačni izveštaj, Republički zavod za statistiku i UNICEF, Beograd 2015.

¹⁷¹ Priručnici su dostupani na adresi: <http://www.yucom.org.rs/category/nova-izdanja/>

¹⁷² Publikacija dostupna na adresi: http://socijalnouklucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2015/11/Intersektorska_podrska_za_inkluzivno_obrazovanje.pdf

4. POSTUPANJE POVERENIKA ZA ZAŠTITU RAVNOPRAVNOSTI NA SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti ima na raspolaganju različite pravne instrumente u cilju suzbijanja diskriminacije i unapređivanja ravnopravnosti, koji će biti prikazani uz navođenje zbirnih podataka o sprovedenim postupcima u toku 2015. godine. Nakon toga će biti predstavljen rad Poverenika za zaštitu ravnopravnosti povodom konkretnih slučajeva diskriminacije. Ovaj deo izveštaja strukturiran je prema osnovima diskriminacije, a redosled je dat prema broju pritužbi podnetih zbog diskriminacije na osnovu određenih ličnih svojstava.

Detaljniji statistički podaci o radu Poverenika za zaštitu ravnopravnosti dati su na kraju ovog izveštaja, pod naslovom *Statistički prikaz rada Poverenika u 2015. godini*. Osim u ovom delu izveštaja u kojem su predstavljeni slučajevi u kojima je Poverenik postupao, sva mišljenja i preporuke, kao i svi drugi akti koje je Poverenik doneo, objavljeni su na internet prezentaciji Poverenika za zaštitu ravnopravnosti.

Postupanje po pritužbama

Postupak pred Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti pokreće se podnošenjem pritužbe, koju može podneti svako fizičko ili pravno lice, ili grupa lica koja smatra da je pretrpela diskriminaciju, kao i organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava ili drugo lice u ime i uz saglasnost lica koje smatra da je pretrpelo diskriminaciju. U slučaju diskriminacije grupe lica, organizacija koja se bavi zaštitom ljudskih prava može podneti pritužbu u svoje ime, bez saglasnosti pojedinačnih lica koji su pripadnici diskriminisanе grupe. Pritužbe najčešće podnose fizička lica, pri čemu treba imati u vidu da se muškarci češće obraćaju od žena – ove godine muškarci su podneli oko 60%, a žene oko 40% pritužbi. Pravna lica podnela su 121 pritužbu, od čega su organizacije civilnog društva podnele 101 pritužbu.

Poverenik je najveći broj pritužbi primio iz Beogradskog regiona (25,3%), a najmanje iz regiona Južne i Istočne Srbije (9,5%) i sa Kosova i Metohije (0,2%).

Najveći broj pritužbi podnet protiv državnih organa, odnosno, organa javne vlasti – čak 50%. Nakon toga slede pravna lica (28%), pa fizička lica, grupe lica i na kraju organizacije.

Iako ne postoji propisana forma pritužbe, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti izradio je obrazac pritužbe koji može da služi kao vodič za dostavljanje podataka i informacija koje su neophodne za vođenje postupka. Obrazac pritužbe je dostupan u štampanom obliku na srpskom jeziku, jezicima nacionalnih manjina i u formatu prilagođenom deci u prostorijama Poverenika, dok je u elektronskoj formi dostupan na internet prezentaciji Poverenika www.ravnopravnost.gov.rs. Pored osnovnih

podataka koji su navedeni u obrascu pritužbe, neophodno je da pritužba bude potpisana. Detaljnija objašnjenja o podnošenju pritužbe dostupna su na internet prezentaciji Poverenika¹⁷³.

Po prijemu pritužbe, najpre se ispituje da li je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nadležan da odlučuje o povredi prava na koju se u pritužbi ukazuje. Ukoliko Poverenik nije nadležan, pritužba će biti odbačena, a podnosilac obavešten kome može da se obrati, odnosno, ko je nadležan u konkretnom slučaju. Dalje se proverava da li pritužba sadrži sve elemente neophodne za postupanje. Ako je pritužba nepotpuna, nerazumljiva ili sadrži druge nedostatke koji onemogućavaju postupanje (npr. nije potpisana), upućuje se zahtev podnosiocu pritužbe da otkloni nedostatke u roku od 15 dana, uz pouku o tome koji su to nedostaci i kako treba da ih otkloni. Ukoliko u ostavljenom roku nedostaci ne budu otklonjeni, pritužba se odbacuje. Slučajevi u kojima je pritužba odbačena biće detaljnije objašnjeni u delu izveštaja *Ishodi postupaka*, a podaci o broju predmeta u kojima je pritužba odbačena dati su u prilogu izveštaja.

Nakon toga se ispituje da li postoje zakonske smetnje koje onemogućavaju sprovođenje postupka, s obzirom da je Zakonom o zabrani diskriminacije propisano da Poverenik ne postupa po pritužbi u sledećim slučajevima: 1) kad je po istoj stvari pokrenut postupak pred sudom ili je postupak pred sudom pravosnažno okončan; 2) kada je očigledno da nema diskriminacije na koju podnosilac pritužbe ukazuje; 3) kada u istoj stvari već postupao, a nisu podneti novi dokazi i 4) kada je zbog protoka vremena od učinjene povrede prava nemoguće postići svrhu postupanja. U ovim slučajevima Poverenik za zaštitu ravnopravnosti postupa po pritužbi, tako što nakon utvrđivanja da postoji neki od zakonskih razloga za obustavu postupka, donosi akt kojim obaveštava podnosioca pritužbe o razlozima zbog kojih neće dalje postupati po pritužbi. Slučajevi u kojima je obustavljen postupak biće detaljnije objašnjeni u delu izveštaja *Ishodi postupaka*, a podaci o broju predmeta u kojima je obustavljen postupak dati su u prilogu izveštaja.

Ako su ispunjeni uslovi za vođenje postupka, Poverenik može predložiti postupak medijacije, ako za to postoje uslovi. U slučaju da obe strane prihvate medijaciju, postupak po pritužbi se obustavlja do završetka postupka medijacije. Ukoliko strane postignu dogovor, postupak se okončava, a ako u medijaciji nije postignut dogovor, postupak pred Poverenikom se nastavlja. U 2015. godini, medijacija je ponuđena u dva slučaja i oba su uspešno završena dogovorom strana, tako da nije bilo potrebe za nastavkom postupka pred Poverenikom, odnosno, postupci su okončani.

Slučajevi u kojima je ponuđena medijacija:

- *Podnosilac pritužbe naveo je da je jedan lokalni dnevni list na svom internet portalu objavio reportažu koja ga omalovažava i diskriminiše zbog njegovog izrazito niskog rasta, koji je posledica ahondroplazije. Smatra da je ovom reportažom predstavljen kao zabavljač gostiju u klubu u kojem je zapravo sprovodio humanitarnu akciju. Naveo je da je iznenađen ovakvim tekstom i načinom promovisanja određenih društvenih dešavanja. Ocenjujući da postoje izgledi da se situacija na koju je podnosilac pritužbe ukazao u svojoj pritužbi razreši mirnim putem, podnosiocu pritužbe je ponuđen postupak posredovanja (medijacije) između njega i urednice dnevnog lista koji je objavio spornu reportažu. S obzirom da su obe strane prihvatile*

¹⁷³ Podnesi pritužbu, <http://www.ravnopravnost.gov.rs/rs/дискриминација/поднеси-притузбу>

medijaciju, postupak po pritužbi je obustavljen do završetka postupka medijacije. Tokom medijacije, strane su uz podršku medijatorke postigle dogovor, čime je postupak uspešno okončan.

- *Pritužba je podneta protiv pravnog lica koje se bavi proizvodnjom i prodajom suvenira i odevnih predmeta sa motivima iz istorije, sporta i tradicije Srbije. Na Fejsbuk profilu tog pravnog lica, ispod jedne objave na kojoj je fotografija jakne sa srpskim grbom na poleđini, usledili su komentari korisnika, među kojima je bilo komentara koji su izrazito uvredljivi prema pripadnicima različitih nacionalnih manjina, a podnosilac pritužbe smatra da je na taj način stvoreno neprijateljsko, uvredljivo i ponižavajuće okruženje prema Bošnjacima i pripadnicima muslimanske veroispovesti. Takođe, smatra da je direktor tog pravnog lica odgovoran jer komentari nisu uklonjeni nekoliko meseci, a on uređuje fejsbuk profil svoje firme. Procena Poverenika u ovom slučaju bila je da se postupak može rešiti mirnim putem. Strankama u postupku je predloženo mirno rešavanje sporne situacije, odnosno, ponuđen im je postupak medijacije, što su obe stranke prihvatile. Nakon sprovedenih odvojenih sastanaka sa strankama, medijatorka je održala jedan zajednički sastanak koji je rezultirao sklapanjem sporazuma, te se postupak uspešno okončao.*

Ukoliko nema uslova za postupak medijacije ili ukoliko medijacija ne uspe, postupak se nastavlja dostavljanjem pritužbe licu protiv kojeg je podneta, u roku od 15 dana. Lice protiv kojeg je pritužba podneta može da se izjasni u roku od 15 dana o navodima iz pritužbe, s tim da će Poverenik nastaviti postupak i ako se lice ne izjasni. Radi utvrđivanja činjeničnog stanja, Poverenik može uzeti izjave i od drugih lica (npr. svedoka).

U 2015. godini, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti primio je 797 pritužbi, koje su podneli građani, pravna lica, nevladine organizacije i drugi. Najviše pritužbi podneto je zbog diskriminacije na osnovu pola, ukupno 22,1%, ali kao što je već prethodno napomenuto, jedan od razloga za veliku brojnost pritužbi zbog diskriminacije na osnovu pola je usvajanje Zakona o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru¹⁷⁴, zbog kojeg je Povereniku upućen veliki broj pritužbi. Sledeći osnovi po brojnosti su nacionalna pripadnost ili etničko poreklo sa 18,4% i pritužbe zbog diskriminacije na osnovu invaliditeta sa 11,3%. Ove godine Poverenik je primio 36,3% pritužbi zbog diskriminacije u postupku zapošljavanja ili na poslu, a sledeća oblast po broju pritužbi su postupci pred organima javne vlasti sa oko 23,2% i 8,3% zbog diskriminacije prilikom pružanja javnih usluga ili pri korišćenju objekata i površina.

U postupku po pritužbama Poverenik daje mišljenje o tome da li je došlo do diskriminacije. Ukoliko utvrdi da je izvršen akt diskriminacije, zajedno sa mišljenjem daje i preporuku o načinu otklanjanja povrede prava.

¹⁷⁴ „Službeni glasnik RS”, broj 68/15

U toku 2015. godine, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti doneo je 149 mišljenja, od toga je u 99 slučajeva utvrđena diskriminacija i diskriminatorima su izdate odgovarajuće preporuke, a u 50 slučajeva doneto je mišljenje da nije utvrđena diskriminacija.

Pored toga, u 2015. godini bila je specifična situacija u vezi sa usvajanjem Zakona o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru, zbog kojeg je podneto 97 pritužbi zbog diskriminacije na osnovu pola. Poverenik je u ovim slučajevima utvrdio diskriminaciju, ali nije donosio mišljenje već je podneo predlog za ocenu ustavnosti Ustavnom sudu Republike Srbije, zajedno sa Zaštitnikom građana.

Ukoliko diskriminator ne postupi po preporuci u roku od 30 dana, Poverenik izriče meru opomene i ostavlja mu novi rok od 30 dana za postupanje po preporuci. Ako diskriminator ne postupi ni po opomeni, Poverenik može o tome obavestiti javnost, što čini objavljivanjem na internet prezentaciji, obaveštenjem u dnevnim novinama sa nacionalnim tiražom, u okviru izveštaja i na druge pogodne načine. Poverenik nema ni naredbodavna ni represivna ovlašćenja i nije ovlašćen da diskriminatore kažnjava ako ne poštuju preporuke, ali ih može uveriti da to čine autoritetom institucije koju predstavlja, snagom argumenata i pritiskom javnosti.

Sudski postupci za zaštitu od diskriminacije

Poverenik ima ovlašćenje da pokreće antidiskriminacione parnice, pri čemu sam procenjuje potrebu za podizanjem tužbe. Treba imati u vidu da podizanje tužbe nije mehanizam kojim se obezbeđuje poštovanje preporuka Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, niti je deo postupka po pritužbama. U svakom konkretnom slučaju najpre se ispituje da li je predmet od strateškog značaja i tek nakon procene da je potrebno voditi tzv. „stratešku parnicu”, podnosi se tužba nadležnom sudu. Ukoliko je žrtva diskriminacije pojedinac, neophodna je saglasnost tog lica, dok saglasnost nije potrebna u slučajevima diskriminacije grupe lica povezanih istim ličnim svojstvom. Poverenik tužbu uvek podiže u svoje ime i u opštem interesu, a može istaći sve pravozaštitne zahteve osim zahteva za naknadu materijalne i nematerijalne štete. Vođenje ovih parnica omogućava da se unapredi sudska praksa, da se javnost senzibilize za problem diskriminacije i utiče na promene stavova javnog mnjenja. Za vođenje strateških parnica biraju se tipični slučajevi široko rasprostranjene diskriminacije, u pogledu kojih postoje dobri izgledi za uspeh. U toku 2015. godine nisu podnošene nove tužbe, a tok postupka u parnicama za zaštitu od diskriminacije koje su već pokrenute biće predstavljen u delu izveštaja *Sudski postupci*.

Poverenik može podnositi prekršajne, odnosno krivične prijave kada sazna da je izvršeno delo kojim je povređeno načelo jednakosti. Tokom 2015. godine, podneta je jedna krivična prijava koja će biti predstavljena u delu izveštaja *Sudski postupci*.

Preporuke mera za ostvarivanje ravnopravnosti

Poverenik ima ovlašćenje da preporučuje organima javne vlasti i drugim licima mere za ostvarivanje ravnopravnosti. Preporuke mogu biti usmerene ka tome da organi javne vlasti preduzmu mere kako bi sprečili i otklonili institucionalnu diskriminaciju i unapredili rad institucija sistema u suzbijanju diskriminacije. Preporukama se ukazuje i na potrebu preduzimanja posebnih mera kojima se obezbeđuje puna ravnopravnost, zaštita i napredak osoba ili grupa koje se nalaze u nejednakom položaju u odnosu na druge građane. U 2015. godini dato je 215 preporuka mera, koje će biti predstavljene u delu izveštaja u kojem se obrađuju pojedinačni osnovi diskriminacije.

Zakonodavne inicijative i mišljenja o propisima

Poverenik je ovlašćen da prati sprovođenje zakona i drugih propisa, da pokreće donošenje ili izmenu propisa kako bi se unapredila zaštita od diskriminacije. Takođe, ovlašćen je i da daje mišljenja o odredbama nacrta zakona i drugih propisa koji se tiču zabrane diskriminacije. U toku 2015. godine, Poverenik je dao 17 mišljenja na nacрте zakona i drugih akata, a upućen je i jedan predlog za ocenu ustavnosti Ustavnom sudu Srbije. Mišljenja na nacрте zakona i drugih opštih akata, kao i predlog za ocenu ustavnosti biće predstavljene u delu izveštaja *Mišljenja o nacrtima zakona i drugih akata*.

Upozorenja i saopštenja javnosti

Poverenik je ovlašćen da upozorava javnost na najčešće, tipične i teške slučajeve diskriminacije, a to čini na osnovu informacija i saznanja iz pritužbi, sredstava javnog informisanja i iz drugih izvora. Smisao upozorenja javnosti je da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti ukaže na diskriminatore, način vršenja diskriminacije, pojedine grupe ili pojedince prema kojima se vrše najčešći, tipični i teški oblici diskriminacije, kao i na posledice diskriminacije. U 2015. godini izdato je 35 saopštenja za javnost i devet upozorenja, koja su objavljena u medijima i na internet prezentaciji Poverenika. Upozorenja i saopštenja biće predstavljena u delu izveštaja u kojem se obrađuju pojedinačni osnovi diskriminacije.

4.1. Diskriminacija na osnovu pola i roda

Zbog diskriminacije na osnovu pola podneto je 143 pritužbe, odnosno 22,1% od ukupnog broja svih pritužbi. Kada se sagledava ko su podnosioci pritužbi zbog diskriminacije na osnovu pola, najveći broj su fizička lica (129), od čega 108 žena i 21 muškarac. Primetno je da žene češće podnose pritužbe zbog diskriminacije na osnovu pola, dok muškarci češće podnose pritužbe uopšte.

U odnosu na oblasti u kojima su ove pritužbe podnete, najveći broj je podnet u oblasti rada i zapošljavanja. U ovoj oblasti se već nekoliko godina unazad podnosi najveći broj pritužbi, ove godine ih je bilo ukupno 289, odnosno 36,3%. Od tog broja pritužbi, pol kao lično svojstvo naveden je u 49,2% pritužbi, od čega 87,4% žena i 12,6% muškaraca. Ovako visok procenat pritužbi koje su podnele žene, potkrepljuje zaključak da su žene i dalje najviše diskriminisane u oblasti rada i zapošljavanja. Sagledavajući druge oblasti u kojima su podnete pritužbe zbog diskriminacije na osnovu pola, može se istaći da je 6,3% pritužbi podneto zbog postupaka pred organima javne vlasti, što je znatan pad u odnosu na prethodnu godinu u kojoj je ovaj procenat iznosio 18,9. Takođe, uočljiv je pad u broju pritužbi koje se podnose zbog diskriminacije na osnovu pola u oblasti obrazovanja i stručnog usavršavanja, koji je ranije iznosio 7,5% a sada je manji od 2%. Pored toga, beleži se blagi porast pritužbi zbog diskriminacije u medijima i javnom informisanju, sada iznosi 4,3% u odnosu na prošlogodišnjih 3,7%.

Praksa Poverenika, već nekoliko godina pokazuje da su žene češće diskriminisane u oblasti rada i zapošljavanja. Iako se oblast diskriminacije nije menjala, uočljivo je da je broj pritužbi znatno porastao, sa 8,4 % u 2014. na 22,1% u 2015. godini. Uzrok tome možemo naći pre svega u činjenici da je u maju 2015. godine, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti podneo Poseban izveštaj o diskriminaciji žena i na taj način u javnosti postao više prepoznatljiv kao institucija koja se bavi zaštitom žena od diskriminacije. Takođe, izbor nove Poverenice za zaštitu ravnopravnosti prouzrokovao je veće medijsko interesovanje za instituciju, a samim tim i za praksu Poverenika koja ukazuje na grupe koje su najviše diskriminisane, pri čemu su žene uvek u vrhu. Na kraju, usvajanje Zakona o maksimalnom broju zaposlenih u javnom sektoru dovela je do toga da nam se veliki broj žena i strukovnih udruženja obratio zbog diskriminacije žena. Upravo veliki broj pritužbi zbog diskriminatornih odredbi u ovom zakonu (97 pritužbi), pomerio je fokus sa tipičnih oblika diskriminacije žena u oblasti rada (npr. premeštaj i prestanak radnog odnosa) na prinudno penzionisanje velikog broja žena. Zbog aktivnosti koje je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti preduzeo povodom spornih odredbi ovog zakona, postao je prepoznat u javnosti kao institucija koja se bavi zaštitom radnih prava, što je dodatno uticalo na porast broja pritužbi iz oblasti rada i zapošljavanja. Imajući u vidu sve okolnosti, ne čudi podatak da se broj žena koje su se obratile pritužbom zbog diskriminacije na osnovu pola u oblasti rada i zapošljavanja, povećao tri puta u odnosu na prethodnu godinu.

4.1.1. Mišljenja i preporuke

Privredno društvo diskriminiralo zaposlenu državljanku Austrije zbog trudnoće

Državljanica Austrije podnela je pritužbu protiv privrednog društva iz Beograda, u kojoj je navela da je od 2006. godine zaposlena na poslovima finansijske direktorke u preduzeću, kao i da je poslodavac svake godine uredno podnosio zahtev Nacionalnoj službi za zapošljavanje za zasnivanje radnog odnosa sa strankinjom, u skladu sa propisima. Nakon što je 1. jula 2014. godine obavestila poslodavca da je trudna, poslodavac nije podneo zahtev NZS, ponudio joj je sporazum o prestanku radnog odnosa, a nakon što ovaj sporazum nije prihvatila, otkazan joj je ugovor o radu. Poslodavac je u izjašnjenju naveo da je i pre saznanja za činjenicu da je podnositeljica pritužbe treći put trudna, za vreme dok je koristila pravo na porodiljsko odsustvo i odsustvo sa rada radi nege drugog deteta, doneo odluku da od Nacionalne službe za zapošljavanje ne zatraži novu radnu dozvolu, o čemu je podnositeljica pritužbe obavestena. Ovo privredno društvo je navelo da je donelo odluku da na mesto finansijskog direktora zaposli osobu koja je podnositeljku pritužbe menjala u periodima njenih ranijih odsustava, kao i da nema pravo da traži radnu dozvolu za strankinju ukoliko proceni da postoji državljanin Republike Srbije koji ispunjava sve potrebe poslodavca. U toku postupka je utvrđeno da je podnositeljica pritužbe učinila verovatnim akt diskriminacije, a primenom pravila o preraspodeli tereta dokazivanja, konstatovano je da poslodavac nije dokazao da odluka da Nacionalnoj službi za zapošljavanje ne podnese zahtev za zasnivanje radnog odnosa sa podnositeljkom pritužbe nije u vezi sa njenom trudnoćom. Zbog toga je dato mišljenje da su takvom odlukom prekršeni antidiskriminacioni propisi, a privrednom društvu je preporučeno da preduzme sve potrebne mere kako bi otklonio posledice diskriminatornog postupanja, da objavi na oglasnoj tabli privrednog društva mišljenje i preporuku Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, kao i da ubuduće ne krši antidiskriminacione propise. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Po povratku sa porodiljskog odsustva radnica proglašena viškom zaposlenih

Zaposlena žena je podnela pritužbu protiv poslodavca koji joj je prvog dana nakon povratka sa porodiljskog odsustva i odsustva sa rada radi nege deteta otkazao ugovor o radu, kao tehnološkom višku. Poslodavac je u izjašnjenju naveo da radni odnos zaposlene nije prestao zbog odlaska na porodiljsko odsustvo već je uzrokovan tehnološkim i organizacionim promenama. U toku postupka utvrđeno je da je kod poslodavca tokom dve prethodne godine ukinuto samo jedno radno mesto i to radno mesto na kojem je radila podnositeljica pritužbe, a utvrđeno je i da je poslodavac zaposlenu koja je menjala podnositeljku pritužbe zaposlio na neodređeno vreme. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je poslodavac odlukom da zaposlenoj otkaže ugovor o radu prvog dana nakon povratka sa porodiljskog odsustva prekršio odredbe Zakona o zabrani diskriminacije i preporučeno mu je da preporuku objavi na oglasnoj tabli, da za sve svoje zaposlene koji rade na rukovodećim mestima organizuje odgovarajuću obuku koja će im omogućiti da prevaziđu polne/rodne stereotipe i predrasude, upoznaju se sa propisima o zabrani diskriminacije po osnovu pola/roda i načinom ostvarivanja principa jednakih mogućnosti u okviru privrednog društva, kao i da ubuduće u

okviru obavljanja svoje delatnosti i poslovanja ne krši odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Poslodavac premestio zaposlenu na drugo radno mesto odmah nakon povratka sa odsustva sa rada radi nege deteta jer nije ocenjena tokom odsustva

Zaposlena žena je podnela pritužbu u kojoj je navela da je poslodavac, tokom njenog odsustva sa rada zbog porodiljskog odsustva i odsustva sa rada radi nege deteta, ukinuo radno mesto na kojem je do tada radila. Naime, pre njenog odlaska na odsustvo radi održavanja trudnoće, sekretarske poslove obavljale su ona i njena koleginica, a poslodavac je odlučio da na mestu poslovne sekretarke zadrži koleginicu podnositeljke pritužbe, dok je ona premeštena na radno mesto blagajnice. Ovu odluku poslodavac je doneo na osnovu rezultata ocenjivanja sprovedenog za 2013. i 2014. godinu. Podnositeljka pritužbe nije ocenjena u tom periodu, jer je bila na porodiljskom odsustvu i odsustvu sa rada radi nege deteta čime je dovedena u nejednak položaj na osnovu pola i porodičnog statusa u odnosu na druge zaposlene o čijem je radnopravnom statusu odlučivano u navedenom periodu. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da su odlukom poslodavca da premesti podnositeljku pritužbe sa radnog mesta poslovne sekretarke na radno mesto blagajnice, a koja je zasnovana isključivo na rezultatima ocenjivanja za 2013. i 2014. godinu, prekršene odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Zbog toga je poslodavcu preporučeno da preispita odluku o premeštaju podnositeljke pritužbe na radno mesto blagajnice, tako što će primeniti objektivne kriterijume i merila na osnovu kojih će sveobuhvatno proceniti njene radne veštine, znanja i sposobnosti za rad na radnom mestu poslovne sekretarke, ne uzimajući u obzir rezultate ocenjivanja iz 2013. i 2014. godine, imajući u vidu činjenicu da nije bila ocenjena tokom ovog perioda. Takođe, poslodavcu je preporučeno da usaglasi interne akte banke sa antidiskriminacionim zakonodavstvom, tako da žene koje nisu ocenjivane tokom trudnoće i porodiljskog odsustva, kao i zaposleni tokom odsustva sa rada radi nege deteta, ne bi bili dovedeni u nejednak položaj u odnosu na ostale zaposlene, ukoliko im poslodavac na bilo koji način menja radnopravni status, tokom njihovog odsustva ili odmah nakon njihovog povratka na rad. Po ovoj preporuci nije postupljeno.

Kompanija odbila da odobri kupovinu proizvoda na rate sa obrazloženjem „Ne može porodilja”

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe koja je podneta protiv jedne kompanije, u okviru koje posluju prodavnice u kojima se prodaju dušeci za krevete. U toku postupka je utvrđeno da je podnositeljka pritužbe u prodavnici ove kompanije u Beogradu predala zahtev za kupovinu dušeka na 12 mesečnih rata. Nakon izvesnog vremena od predaje zaključnice i prateće dokumentacije, vraćena joj je precrtana zaključnica, a u levom gornjem uglu rukom je napisano „Ne može porodilja. Obaveštena prodavnica.” U izjašnjenju direktor kompanije je naveo da je podnositeljki pritužbe odbijena kupovina robe na rate jer je procenjeno da postoji veliki rizik boniteta i njenog kreditiranja, ali

ne zato što je porodilja, već zbog vrste privrednog društva u kojem je zaposlena i podataka o njenom poslodavcu. S druge strane, direktor ne poriče da je na zaključnici koja je vraćena podnositeljki pritužbe napisano „*Ne može porodilja*”, ali ističe da je ovaj zapis učinjen omaškom i ne može se smatrati zvaničnim obrazloženjem za odbijanje zahteva. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je ovo privredno društvo uskratilo pravo podnositeljki pritužbe da kupi proizvod ove kompanije na rate, sa obrazloženjem da je porodilja čime je izvršilo akt neposredne diskriminacije na osnovu njenog pola i porodičnog statusa. Zbog toga je direktoru kompanije preporučeno da u roku od 15 dana od dana prijema mišljenja sa preporukom uputi pisano izvinjenje podnositeljki pritužbe zbog diskriminatornog postupanja prema njoj, kao i da ubuduće vodi računa da u okviru svojih redovnih poslova i aktivnosti, ne krši zakonske propise o zabrani diskriminacije. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Naplata solidarnog poreza porodiljama

Podnositeljka pritužbe je navela da je bila na porodiljskom odsustvu, kada joj je poslodavac sa zakašnjenjem uplatio više naknada mesečnih zarada odjednom, zbog čega joj je Poreska uprava obavezala da plati „solidarni porez”, shodno Zakonu o umanjenju neto prihoda lica u javnom sektoru. U izjašnjenju na pritužbu Poreska uprava je navela da poslodavac zaposlenoj koja je na porodiljskom odsustvu nije obračunao umanjenje neto prihoda, zbog čega je Poreska uprava utvrdila obavezu plaćanja razlike za uplatu neto prihoda. U toku postupka je utvrđeno da je podnositeljki pritužbe, zbog porodiljskog odsustva i odsustva sa rada radi nege deteta, više zaostalih isplata isplaćeno odjednom u istom mesecu, zbog čega je njen mesečni pojedinačni prihod, koji inače ne bi bio „solidarno oporezovan”, nakon sabiranja iznosa nekoliko naknada zarada prešao neoporezivi iznos od 60.000,00 dinara, te joj je Poreska uprava utvrdila obavezu plaćanja razlike za uplatu neto prihoda. U ovom postupku je utvrđeno da su sve druge trudnice i porodilje kojima se naknada za porodiljsko odsustvo i/ili odsustvo sa rada radi nege deteta isplaćuje sa zakašnjenjem, posredno diskriminisane primenom zakonskog pravila o utvrđivanju „solidarnog oporezivanja”, koje za njih u praksi proizvodi izrazito negativne posledice, jer su na ovaj način „kažnjene” zbog odsustva sa rada zbog porođaja i radi nege deteta. Poverenica je dala mišljenje da je Poreska uprava utvrđivanjem obaveze plaćanja razlike za uplatu neto prihoda trudnicama i porodiljama, prekršila odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Uz mišljenje je izdata i preporuka da Poreska uprava otkloni posledice diskriminatornog postupanja i da ubuduće, prilikom obavljanja poslova iz svoje nadležnosti, ne krši odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Trgovinski lanac diskriminatorno postupao prema zaposlenoj zbog njenog porodičnog statusa

Mišljenje je doneto po pritužbi zaposlene u trgovinskom lancu, koja je navela da joj je nakon povratka sa porodiljskog odsustva poslodavac ponudio da odluči da li će sporazumno raskinuti radni odnos, biti premeštena na niže radno mesto ili biti proglašena za višak zaposlenih. Pored toga, navela je da je direktorka privrednog društva izjavila da „žene sa malom decom nisu podobne za rad, jer njoj trebaju

ljudi koji će raditi od 8-22č”. U toku postupka je utvrđeno da je kod poslodavca u proteklom periodu došlo do organizacionih promena, ali da poslodavac nije pružio činjenice i dokaze koji potvrđuju da je postojalo objektivno i razumno opravdanje za otkazivanje ugovora o radu podnositeljke pritužbe. Zbog toga je dato mišljenje da je ovakvim postupanjem privredno društvo prekršilo odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Poslodavcu je preporučeno da za sve zaposlene koji rade na rukovodećim mestima organizuje odgovarajuću obuku koja će im omogućiti da prevaziđu polne/rodne stereotipe i predrasude, upoznaju se sa propisima o zabrani diskriminacije po osnovu pola/roda i načinom ostvarivanja principa jednakih mogućnosti, da ubuduće u okviru obavljanja svoje delatnosti i poslovanja ne krši odredbe Zakona o zabrani diskriminacije i da objavi na oglasnoj tabli ili drugom vidnom mestu u prostorijama privrednog društva mišljenje sa preporukom Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Direktorica koja je izrekla diskriminatorne navode data je preporuka da uputi pisano izvinjenje podnositeljki pritužbe i da se ubuduće suzdrži od diskriminatornih postupaka i izjava kojima se žene zbog porodičnog statusa stavljaju u neravnopravan položaj. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Kompanija je objavila reklamu na bilbordu u vidu oglasa „gazdama” kojim im se nudi „Zlatokosa” spremna da rađa

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe građanke zbog reklame kojom jedna kompanija oglašava prodaju semena pšenice, a koja je objavljena na bilbordu na ulasku u Odžake i u drugim mestima. Podnositeljka pritužbe je navela da je reklama sačinjena u vidu oglasa „gazdama” kojim im se nudi „Zlatokosa” spremna da rađa, te smatra da je ova reklama šoviniistička. Kompanija je navela da se vrednosti izražene ovom reklamnom kampanjom ne mogu dovoditi u vezu sa šovinizmom, niti su diskriminatorne prema bilo kome, jer lik žene u pozadini predstavlja simbol plodnosti i novog života, te može biti samo pozitivan. Takođe, u izjašnjenju je navedeno da autor reklamne poruke i stavova koji su ovom reklamom izraženi nije imao nameru da vređa osećanja bilo kog lica, te da žali ukoliko je poruka shvaćena na negativan način, kao i da je kompanija, odmah nakon upozorenja javnosti o postojanju uvredljivih reklama na bilbordima po Vojvodini koje je izdala poverenica za zaštitu ravnopravnosti, uklonila bilborde i javno izrazila žaljenje osobama koje su reklamu doživele kao omalovažavajuću i diskriminatornu. U postupku je utvrđeno da je ova reklama – žena u prvom planu reklame koja „daje oglas” da traži paora, a predstavlja sebe kao ženu „iz dobre porodice, zdravu, snažnu i spremnu da rađa”, omalovažavajuća za žene. Naime, ovom reklamom žena je svedena na objekat, uz stereotip da je njena jedina svrha da rađa, te da je promovisanje ideje da je za ženu jedino važno da je iz dobre porodice, zdrava, snažna i spremna da rađa, u suprotnosti sa domaćim antidiskriminacionim propisima, odnosno, da se na ovaj način podržavaju rodni stereotipi i omalovažavaju žene. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je kompanija, objavljivanjem reklame kojom su izražene ideje i stavovi koji su uvredljivi i omalovažavajući i kojima se vređa dostojanstvo žena, prekršila odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Kompaniji je preporučeno da ubuduće ne objavljuje reklame čiji sadržaji vređaju dostojanstvo žena i podržavaju rodne stereotipe, kao i da ubuduće vodi računa da u okviru svojih redovnih poslova i aktivnosti, ne krši zakonske propise o zabrani diskriminacije.

Odredbama kolektivnog ugovora o jubilarnoj nagradi diskriminirani muškarci

Pritužbu je podneo zaposleni protiv poslodavca jer je kolektivnim ugovorom propisano da je poslodavac dužan da nagradi zaposlene koji su na radu kod poslodavca proveli 10, 20, 30, 35 (žene) i 40 (muškarci) godina, uključujući i beneficirani radni staž. Podnosilac pritužbe smatra da su ovim diskriminirani muškarci koji ne mogu dobiti jubilarnu nagradu za 35 godina staža. U izjašnjenju poslodavca navedeno je da je odredba kolektivnog ugovora u skladu sa zakonskim rešenjem o uslovima za odlazak u penziju, da „muškarci odlaze u penziju sa 40 godina, a žene sa 35 godina” i da je želja poslodavca da zaposleni prilikom odlaska u penziju dobiju, pored otpremnine i jubilarnu nagradu. U toku postupka utvrđeno je da su zakonski uslovi za sticanje prava na starosnu penziju isti za muškarce i za žene, prema Zakonu o penzijskom i invalidskom osiguranju, odnosno da osiguranik stiče pravo na starosnu penziju kad navršši 65 godina života i najmanje 15 godina staža osiguranja i kad navršši 45 godina staža osiguranja. S obzirom da kolektivni ugovor propisuje da je jedini uslov za sticanje prava na jubilarnu nagradu određen broj godina staža kod poslodavca, ne postoje opravdani i razumni razlozi za propisivanje drugačijih uslova za sticanje prava na jubilarnu nagradu za muškarce u odnosu na žene, niti postoji srazmera između mere koja je preduzeta i cilja koji se želi ostvariti. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da su odredbama kolektivnog ugovora kojim je propisano da je poslodavac dužan da nagradi zaposlene koji su na radu kod poslodavca proveli 10, 20, 30, 35 (žene) i 40 (muškarci) godina, uključujući i beneficirani radni staž, prekršene odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Zbog toga je poslodavcu preporučeno da preduzme sve neophodne radnje i mere, u dogovoru sa reprezentativnim sindikatima, kako bi uskladio odredbe Kolektivnog ugovora sa antidiskriminacionim propisima, kao i da ubuduće, u okviru obavljanja poslova iz svoje nadležnosti, ne krši antidiskriminacione propise. Poslodavac je dostavio obaveštenje da će postupiti po preporuci.

Za ženske fudbalske i košarkaške klubove određeno manje finansijskih sredstava nego za muške klubove koji se takmiče u istom rang

Opštinski sportski savez podneo je pritužbu protiv Opštinskog veća jer je Pravilnikom o odobravanju, finansiranju programa/aktivnosti kojima se ostvaruje opšti interes u oblasti sporta u opštini, propisano različito bodovanje za muške i ženske selekcije u okviru iste grane sporta i istog ranga takmičenja, odnosno, da se ženske selekcije neosnovano boduju sa manje bodova u odnosu na muške selekcije. U izjašnjenju Opštinskog veća navedeno je da različito bodovanje ženskih i muških klubova nije motivisano namerom da se izvrši diskriminacija, već potrebom da se omogući finansiranje na istom nivou kao i prethodnih godina kada finansiranje klubova nije bilo regulisano pravilnikom i da su kod muških i kod ženskih klubova bodovi različito određeni jer u istom rang takmičenja muški i ženski klubovi nemaju isti broj utakmica, odnosno ženski klubovi imaju manji broj utakmica pa im je potrebno manje sredstava za finansiranje redovnih takmičarskih aktivnosti. U toku postupka utvrđeno je da se propisivanjem manjeg broja bodova za ženske klubove u odnosu na muške koji se takmiče u istom rang takmičenja u istom sportu ne postižu ciljevi propisani pravilnikom (ostvarivanje opšteg interesa u oblasti sporta i unapređenje ženskog sporta), kao i da nema srazmere između preduzete mere i cilja

koji se želeo ostvariti jer se cilj može ostvariti drugim merama kojima se ne narušava princip ravnopravnosti polova i ne krši zabrana diskriminacije. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je propisivanjem različitog broja bodova za finansiranje takmičarskih aktivnosti za ženske i muške fudbalske i košarkaške klubove pravilnikom, Opštinsko veće prekršilo odredbe Zakona o zabrani diskriminacije i preporučila Opštinskom veću da preduzme sve neophodne radnje i mere iz svoje nadležnosti kako bi uklonilo diskriminatorsno bodovanje propisano u pravilniku kojim se određuje manji broj bodova za ženske fudbalske i košarkaške klubove koji se takmiče u istom rangu takmičenja kao i muški klubovi, kao i da ubuduće ne krši odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Rok za postupanje po preporuci nije istekao u izveštajnom periodu.

Privredno društvo nije ponovo zaključilo ugovor o radu sa porodiljom

Podnositeljka pritužbe je navela da je bila zaposlena u privrednom društvu A i da je privremeno upućena na rad u kompaniju B. Međutim, u trenutku prelaska na rad kod drugog poslodavca nalazila se na odsustvu sa rada radi nege deteta, koje je trajalo gotovo sve vreme radnog odnosa kod B. Tokom odsustva se nekoliko puta raspitivala da li će nakon isteka ugovora ponovo zaključiti ugovor o radu i navodi da je dobila uveravanje da će nastaviti radni odnos u ovom privrednom društvu. Nakon povratka na rad, njen ugovor o radu je istekao i nije zaključen novi ugovor, te smatra da je to posledica njenog izostanka sa posla zbog odsustva. Privredno društvo B je u izjašnjenju navelo da novi ugovor sa podnositeljkom pritužbe nije zaključen zato što je njen poslodavac A nije ponovo uputio na rad, da to nije odluka koju je B mogao da donese, kao i da nisu davali obećanja zaposlenima da će im produžiti radni odnos. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je utvrdila da u konkretnom slučaju nije došlo do mogućnosti zaključivanja ugovora o radu, jer poslodavac A nakon isteka ugovora o radu nije ponovo uputio podnositeljku pritužbe na rad u B. Takođe, u postupku je utvrđeno da B nije imao uticaja na odluku privrednog društva A o upućivanju zaposlenih na rad kod drugog poslodavca. Zbog toga je dato mišljenje da privredno društvo B nije prekršilo odredbe Zakona o zabrani diskriminacije.

Zaposlena žena je proglašena viškom zaposlenih tokom porodiljskog odsustva i odsustva sa rada radi nege deteta

Podnositeljka pritužbe je navela da je bila zaposlena kod poslodavca šest godina, nakon čega je proglašena tehnološkim viškom, jer je radno mesto na koje je bila premeštena (referentkinja za radne odnose i opšte poslove), ukinuto ubrzo nakon njenog odlaska na porodiljsko odsustvo sa drugim detetom. U izjašnjenju poslodavca navedeno je da je prestala potreba za obavljanjem poslova koje je podnositeljka pritužbe obavljala, usled ekonomskih i organizacionih promena, stupanjem na snagu novog pravilnika o organizaciji i sistematizaciji poslova. U toku postupka je utvrđeno da su u skladu sa izmenama pravilnika o organizaciji i sistematizaciji poslova kod poslodavca i drugi zaposleni, muškarci i žene, utvrđeni viškom zaposlenih i to na osnovu istih kriterijuma: prestanak potrebe za obavljanjem

poslova na koje su bili raspoređeni usled tehnoloških, ekonomskih i organizacionih promena kod poslodavca. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da utvrđivanjem podnositeljke pritužbe za višak zaposlenih kod poslodavca, dok se nalazila na porodiljskom odsustvu i odsustvu sa rada radi nege deteta i donošenjem rešenja o otkazu ugovora o radu nakon njenog povratka na rad, poslodavac nije prekršio odredbe Zakona o zabrani diskriminacije.

Otkaz ugovora o radu zaposlenom koji je nameravao da koristi odsustvo sa rada radi nege deteta

Pritužbu je podneo zaposleni u jednoj nevladinoj organizaciji iz Beograda zbog odluke poslodavca da mu otkáže ugovor o radu. Podnosilac pritužbe smatra da mu je otkazan ugovor o radu jer je direktora organizacije obavestio o svojoj nameri da koristi pravo na odsustvo sa rada radi nege deteta. U izjašnjenju nevladine organizacije navedeno je da je od samog početka rada svim zaposlenima bio poznat plan reorganizacije koji podrazumeva smanjenje radnih mesta, kao i da će u toku 2014. godine dvoje ili troje zaposlenih biti proglašeno viškom zaposlenih. U toku postupka organizacija protiv koje je podneta pritužba iznela je objektivne razloge zbog kojih je izmenjen Pravilnik o organizaciji i sistematizaciji poslova kojim je ukinuto radno mesto na kojem je podnosilac pritužbe radio. Podnosilac pritužbe bio je jedini zaposleni koji nije vodio nijedan projekat organizacije, tako da je bio osoba sa najmanjim obimom zaduženja, a program u okviru kojeg je pružao podršku, značajno je redukovan, tako da postoje objektivno i razumno opravdanje za otkaz ugovora o radu. Imajući sve to u vidu, Poverenica za zaštitu ravnopravnosti ocenila je da na odluku da podnosilac pritužbe bude proglašen viškom zaposlenih nije uticalo njegovo obraćanje direktoru organizacije i izražavanje želje da koristi pravo na odsustvo sa rada radi nege deteta, zbog čega je dala mišljenja da ovakvom odlukom poslodavca nisu prekršene odredbe Zakona o zabrani diskriminacije.

4.1.2. Preporuke mera za ostvarivanje ravnopravnosti

Preporuke mera za ostvarivanje ravnopravnosti upućene svim skupštinama lokalnih samouprava u vezi sa upotrebom rodno osetljivog jezika

U aprilu 2015. godine svim skupštinama opština i gradova u Srbiji (170) upućene su preporuke mere za ostvarivanje ravnopravnosti. Skupštinama lokalnih samouprava preporučeno je da prestanu sa jezičkim ignorisanjem žena prilikom službene komunikacije i da primenjuju rodno senzitivni jezik prilikom donošenja akata koje usvajaju.

Svim lokalnim samoupravama je ukazano da je neophodno da i u govoru i službenim aktima prepoznaju učešće žena u lokalnoj vlasti, koristeći jezike koji u službenoj upotrebi na njihovoj teritoriji,

a imajući u vidu broj odbornica čiji broj se nakon izmena Zakona o lokalnim izborima znatno povećao. Poverenica je predsednike i predsednice skupština podsetila da imaju zakonsku obavezu da prate ostvarivanje rodne ravnopravnosti, da primenjuju međunarodne standarde, kao i da u okviru svojih nadležnosti obezbeđuju ravnopravnost polova i ostvarivanje jednakih mogućnosti i preporučila im da preduzmu sve neophodne mere kako bi uveli rodno senzitivni jezik u sve opšte i pojedinačne akte koje donose, kao i da u službenoj komunikaciji, imenice koje označavaju radna mesta, položaje i funkcije koriste u gramatičkom rodu koji izražava pol lica koje je njihov nosilac.

Preporuke mera za ostvarivanje ravnopravnosti upućene nacionalnim savetima nacionalnih manjina

Predsednicama i predsednicima deset nacionalnih saveta nacionalnih manjina upućene su preporuke mera za ostvarivanje ravnopravnosti, koje su se odnosile na pružanje stručne pomoći lokalnim samoupravama u kojima je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi, da uvedu rodno senzitivni jezik u službenoj komunikaciji i svim aktima koje donose.

Ova preporuka je upućena imajući u vidu nadležnosti nacionalnih saveta nacionalnih manjina da predlažu nadležnim organima mere i aktivnosti za unapređenje prevođenja propisa na jezike nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi i preduzimaju mere i aktivnosti za unapređenje službene upotrebe jezika i pisma nacionalnih manjina, a zbog neophodnosti očuvanja nacionalnog identiteta i povećanja vidljivosti Albanski, Bošnjakinja, Bugarki, Mađarica, Rumunki, Rusinki, Slovakinja, Hrvatica, Crnogorki i Čehinja u Republici Srbiji.

4.1.3. Upozorenja i saopštenja

Upozorenje povodom neprimerenih medijskih sadržaja o političarkama, 19. januar 2015.

Zbog skandaloznih, nedopustivih i neprimerenih tekstova i televizijskih priloga u kojima se pojedine domaće i strane političarke vređaju i omalovažavaju, poverenica je upozorila da ovakvi medijski sadržaji koji eksplicitno i senzacionalistički ponižavaju i zloupotrebljavaju žensko telo i fizički izgled i uz to obmanjuju javnost, predstavljaju očigledno kršenje ljudskog dostojanstva žene. Iz ovoga se može zaključiti da je jedina poruka da se žena svede na objekat, bez ikakvih izveštavanja o njenoj stručnosti, sposobnosti, profesionalnim dostignućima i rezultatima rada. Tekstovi ovog tipa omalovažavaju, diskriminišu i grubo promovišu rodne stereotipe i predrasude. Poverenica je stoga pozvala medije da striktno poštuju zakonske propise i profesionalne standarde, a nadležne državne organe da reaguju.

Upozorenje povodom alarmantnog nasilja nad ženama, 8. april 2015.

Godinama unazad ukazuje se na ulogu i odgovornost medija u suzbijanju nasilja nad ženama, upućuju se apeli i molbe da se prestane sa senzacionalističkim izveštavanjem i nedvosmisleno ukaže na uzroke rodno zasnovanog nasilja, međutim ubistvo Žakline Kojić, zlostavljane žene koja je u Srbiji 15. žrtva od početka 2015. godine, dokazalo je da pojedini mediji mogu, nažalost, ići i korak dalje, pružajući prostor nasilnicima da javno zlostavljaju i ponižavaju svoje žrtve. Povodom ovog stravičnog ubistva poverenica je upozorila da sistem zaštite od nasilja nad ženama nije delotvoran i da izostaje adekvatno i efikasno delovanje nadležnih organa. Zbog toga je potreban odlučan zaokret, da svi društveni akteri moraju najzad postati svesni svoje odgovornosti i svoje dužnosti u zaštiti bezbednosti i života žena, žrtava nasilja. Poverenica je pozvala nadležne državne organe i Regulatorno telo za elektronske medije da pokažu visok stepen odgovornosti i spreče da TV emisije budu generator nasilja nad ženama.

Upozorenje povodom diskriminatornih medijskih tekstova o političarkama, 23. jul 2015.

Povodom objavljivanja diskriminatornih, neprimerenih i omalovažavajućih tekstova i fotografija pojedinih dnevnih medija o domaćim i stranim političarkama, poverenica za zaštitu ravnopravnosti upozorila je da je takvo postupanje i ponašanje uredništava tih medija nedopustivo i zakonom zabranjeno. Ovakvi skandalozni sadržaji na krajnje senzacionalistički način vređaju dostojanstvo žene i grubo podržavaju stereotipe - njima se žene svode na objekte kojima je jedino bitan fizički izgled, a slike koje prate tekstove nemaju nikakve veze sa sadržajem, već su usmereni na seksistički i ponižavajući odnos prema političarkama. Upravo zbog toga od svih medija je zatraženo da poštuju propise i profesionalne standarde.

Upozorenje javnosti povodom uvredljive reklame na bilbordima, 5. oktobar 2015.

Sadržaji u kojima se žene svode na objekat, uz stereotipe da je njihova jedina svrha da rađaju, duboko su diskriminatorni, vređaju dostojanstvo žene i grubo podržavaju predrasude o neravnopravnosti žena. Upravo takav sadržaj jednog bilborda koji se pojavio u Vojvodini bio je povod da poverenica, kao krajnje neprimerenu i uvredljivu, osudi reklamu kojom se poljoprivredni proizvod na omalovažavajući način dovodi u vezu sa ženama. Ona je ujedno upozorila javnost da je promovisanje ovakvih patrijarhalnih modela prema kojima je za ženu važno da je iz dobre porodice, zdrava, snažna i spremna da rađa, veoma diskriminišuće i da se kosi sa domaćim antidiskriminacionim propisima i zakonodavstvom. Umesto da se suzbijaju, na ovaj način se podržavaju rodni stereotipi kojima se žene omalovažavaju. Poverenica je zatražila od svih koji oblikuju javni život u Srbiji, među kojima su

i kompanije i marketinške agencije, da poštuju propise i profesionalne standarde i da se uzdrže od uvredljivih, seksističkih i diskriminatorских sadržaja, a da svoju kreativnost izraze na primeren način, poštujući dostojanstvo žene. Povodom ovog slučaja podneta je i pritužba Povereniku za zaštitu ravnopravnosti.

Saopštenje o medijskim priložima o političarkama, 30. januar 2015.

Povodom učestalih omalovažavajućih, uvredljivih i neprimerenih medijskih priloga na račun političarki i funkcionerki, poverenica za zaštitu ravnopravnosti pozvala je medije da poštuju profesionalne standarde i propise o zabrani diskriminacije. Takvim priložima se krši ljudsko dostojanstvo žene i osnažuju stereotipi i predrasude o ženama, koje se prikazuju kroz prizmu fizičkog izgleda i privatnog života, bez informacije o njihovom radu, stručnosti ili profesionalnim rezultatima.

Saopštenje povodom Međunarodnog dana žena, 6. mart 2015.

Poverenica je čestitala svim građankama Srbije Međunarodni dan žena – 8. mart i tim povodom skrenula pažnju da je položaj žena u Srbiji daleko od zadovoljavajućeg i pored brojnih donetih zakona, ratifikovanih međunarodnih ugovora i deklaracija i Ustavom propisane jednakosti žena i u muškaraca. Broj pritužbi upućenih Povereniku za zaštitu ravnopravnosti zbog diskriminacije žena, na osnovu pola i na osnovu njihovog bračnog i porodičnog statusa, iz godine u godinu se povećava, a u 2014. godini iznosio je više od 15% svih podnetih pritužbi. Alarmantna je činjenica da je od početka godine u partnerskom nasilju ubijeno pet žena a da institucije kojima su se one obraćale nisu adekvatno reagovalе. Svakoga dana žene u Srbiji se suočavaju sa diskriminacijom i dalje se u pojedinim preduzećima odmah po povratku sa porodičnog odsustva ženama uručuju otkazi, prilikom razgovora za posao insistira na podacima o bračnom stanju, broju dece i planiranju porodice. Nejednak položaj žena u srpskom društvu često se pravda ukorenjenim navikama, patrijarhalnim korenima i dubokim predrasudama koji se sporo i dugo menjaju, a da bismo došli do društva pune ravnopravnosti neophodno je da svi zajedno uložimo napore da suzbijamo predrasude i stereotipe, jer samo tako možemo doći do boljeg i pravednijeg društva za sve.

Saopštenje povodom završetka Svetske nedelje dojenja, 8. avgust 2015.

Svetska nedelja dojenja je globalna kampanja koja se održava svake godine u 170 zemalja sveta, sa ciljem podsticanja i jačanja društvene svesti o značaju i prednostima dojenja, kao i unapređivanja i zaštite zdravlja majke i deteta. Poseban osvrt ovogodišnja kampanja stavila je na podršku svim ženama da na odgovarajući način kombinuju rad sa gajenjem dece, posebno dojenjem. Završetak

Svetske nedelje dojenja poverenica za zaštitu ravnopravnosti iskoristila je da podseti javnost u Srbiji na probleme i položaj trudnica, porodilja i žena koje odsustvuju sa posla radi nege deteta i da istakne da je bez obzira na datume, važno konstantno pominjati potrebe poboljšanja položaja žena i punu primenu zakona u svakodnevnom životu, a posebno kada su u pitanju trudnice i porodilje.

Saopštenje povodom Međunarodnog dana devojčica, 11. oktobar 2015.

Međunarodni dan devojčica ustanovile su Ujedinjene nacije 2011. godine i taj dan se obeležava širom sveta s ciljem da se skrene pažnja na ugrožavanje prava devojčica u oblastima kao što su dostupnost obrazovanja, zdravstvena zaštita, seksualno i reproduktivno zdravlje, zakonska prava i zaštita od diskriminacije, nasilja i ugovorenih brakova. Poverenica je ovim saopštenjem podsetila da stereotipi i predrasude koje postoje u našem društvu, ne smeju da sprečavaju devojčice da razviju sve svoje potencijale.

Saopštenje povodom Međunarodnog dana žena iz ruralnih područja, 15. oktobar 2015.

Povodom Međunarodnog dana žena iz ruralnih područja, poverenica je podsetila javnost na izuzetno značajnu ulogu i potencijal žena koje žive na selu i skrenula pažnju na jedan broj tih žena koji se nalazi u teškom položaju jer živi u ekonomski manje razvijenim delovima zemlje, a susreću se sa nizom problema pošto često ne mogu da ostvare pravo na porodiljsku naknadu ili penziju. S druge strane, muškarci su uglavnom vlasnici gazdinstava s obzirom na to da bračni par na osnovu važećih propisa može da registruje samo jedno gazdinstvo. Rodno zasnovano nasilje takođe je prisutno u ruralnim sredinama, žene na selu neretko predstavljaju „nevidljivu radnu snagu” uz nedovoljno poštovanje njihove uloge u životu zajednice, a često su izložene i različitim oblicima diskriminacije. Međunarodni dan žena iz ruralnih područja ustanovljen je Rezolucijom Generalne skupštine UN iz 2007. godine sa ciljem da se širom sveta ukaže na poseban doprinos žena na selu.

Saopštenje povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, 24. novembar 2015.

Povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, istaknuto je da žene danas sve više prijavljuju nasilje i da ova tema nije više privatna porodična stvar, već jedan od najvećih društvenih problema. Ipak, broj prijavljenih slučajeva i broj žrtava sa smrtnim ishodom značajno se povećava. Prošle godine zabeleženo je 27 slučajeva nasilja nad ženama sa smrtnim ishodom, a ove godine su ubijene 34 žene. Da bi se nasilje smanjilo neophodno što pre pristupiti izmenama zakonskih rešenja kako bi se stvorili uslovi da se u punoj meri primeni Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (tzv. Istanbulska konvencija). Takođe, potrebna je i

dosledna i kontinuirana politika kažnjavanja počinitelaca krivičnog dela nasilja u porodici. Svako ublažavanje i relativizovanje problema nasilja nad ženama neće doprineti borbi protiv ovog ozbiljnog problema zbog čega smo svi kao društvo u obavezi da aktivno doprinosimo njegovom rešavanju. Poverenica je i ovu priliku iskoristila da podseti da mediji imaju važnu ulogu u društvu u osvešćivanju i sprečavanju nasilja nad ženama jer medijski sadržaji direktno oblikuju stavove građana i građanki u Srbiji i da je njihova odgovornost i zadatak da kroz svoje izveštavanje zaštite žrtvu i nedvosmisleno poruče da je nasilje nad ženama krivično delo za koje je predviđena sankcija.

Saopštenje povodom izjave ministra odbrane 7. decembar 2015. godine

Poverenica je osudila kao vrlo nepristojnu i neprimerenu izjavu ministra odbrane Bratislava Gašića koju je uputio novinarki TV B92, prilikom uzimanja izjave u Trsteniku. Tom prilikom je ukazano da je takvo obraćanje ministra nedopustivo i uvredljivo ne samo za novinarku nego i za sve žene, pre svega što svi predstavnici vlasti u Srbiji, kao nosioci javnih funkcija, imaju dodatnu obavezu da se bore protiv rodni stereotipa i da žene u srpskom društvu tretiraju s poštovanjem, ravnopravno i bez diskriminatornih stavova. U saopštenju je navedeno da ako želimo da živimo u ravnopravnom, demokratskom i tolerantnom društvu stereotipe i predrasude prema ženama koji su u korenu svake diskriminacije moramo temeljno i dosledno da suzbijamo. Istaknuto je da je dobro što se ministar ubrzo izvinio, te da bi ceo slučaj trebao bude opomena svim nosiocima vlasti da se u govoru i komunikaciji ponašaju pristojno i sa punim uvažavanjem sagovornika.

Saopštenje povodom uvredljivih plakata, 7. decembar 2015.

Poverenica je najoštrije osudila pojavu plakata u Novom Sadu sa likom narodne poslanice Aleksandre Jerkov, na kojima se na neprimeren i vulgaran način vređa njena ličnost. Takav čin ima diskriminatoran karakter prema poslanici, čije se političko delovanje, ideje koje zastupa i angažman na javnoj sceni, omalovažavaju na vrlo primitivan način. Osim toga, način na koji je to urađeno predstavlja i uvredu za sve žene, a ne samo za one koje su aktivne u političkom životu. Narodni poslanici i poslanice imaju legitimno pravo da javno zastupaju i promovišu određene političke stavove i ideje u skladu sa Ustavom i zakonima Republike Srbije i zbog toga je nedopustivo da se tim povodom protiv poslanice vodi takva vrsta kampanje koja predstavlja klasičnu diskriminaciju na osnovu pola, a prizemnim i uvredljivim aluzijama implicira na bilo koje drugo lično svojstvo. Poverenica je izrazila očekivanje da će nadležni državni organi u vrlo kratkom roku otkriti počinioc ovog sramnog dela i na kraju je podsetila na značaj promene stava prema ženama u našem društvu.

Saopštenje povodom izjava vranjanskih funkcionera, 19. decembar 2015.

Suočeni sa sve češćim nepromišljenim, nepristojnim i neprimerenim izjavama nosilaca javnih funkcija u Srbiji, poverenica ih je još jednom sve pozvala da vode računa o onome o čemu pričaju i da prave granicu između šala, pošalica i diskriminatorских komentara. Povod za najnoviji apel i osudu bile su izjave gradonačelnika Vranja Zorana Antića i lokalnog funkcionera Gradimira Jovanovića, koji su se za skupštinskom govornicom na nepristojan i neprimeren način izražavali na račun potpredsednice Vlade i ministarke građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Zorane Mihajlović. Za ovakve izjave nema opravdanja i svi moraju biti svesni da retorika koja unižava dostojanstvo žena koje su aktivne u politici ili javnom životu nije uvredljiva samo za njih, nego i za sve građanke naše zemlje. Stereotipi i predrasude prema ženama moraju se temeljno i dosledno suzbijati. U javnom i političkom životu nužno je postojanje kulture govora i ophođenja, a to je osnova za izgradnju modernog i tolerantnog društva kojem težimo. Poverenica je na kraju i podsetila da svi predstavnici vlasti u Srbiji imaju dodatnu odgovornost i obavezu da se bore protiv rodних stereotipa i diskriminacije i da žene u srpskom društvu tretiraju pristojno i s poštovanjem.

4.2. Diskriminacija na osnovu nacionalne pripadnosti i etničkog porekla

Tokom 2015. godine podneto je 119 pritužbi zbog diskriminacije na osnovu nacionalne pripadnosti i etničkog porekla, što čini 18,4% svih podnetih pritužbi. Ovo je drugi osnov po broju pritužbi, odmah posle diskriminacije na osnovu pola. Broj pritužbi koje su Povereniku upućene zbog diskriminacije na osnovu nacionalne pripadnosti i etničkog porekla nije se znatno promenio u odnosu na prethodnu godinu, s obzirom da je u 2014. godini bilo 124 pritužbe u kojima je kao osnov diskriminacije navedena nacionalna pripadnost i etničko poreklo, odnosno 18% svih podnetih pritužbi.

Najveći broj pritužbi zbog diskriminacije na osnovu nacionalne pripadnosti ili etničkog porekla podnela su fizička lica – 75, što čini 14,8% pritužbi podnetih po ovom osnovu, a od toga 50 muškaraca i 25 žena. Organizacije civilnog društva podnele su 32 pritužbe zbog diskriminacije pripadnika nacionalnih manjina.

U toku godine povodom jedne pritužbe zbog diskriminacije na osnovu nacionalne pripadnosti, strankama u postupku je ponuđena medijacija. Nakon prvog zajedničkog sastanka sa medijatorom, stranke su mirno rešile spor i ova medijacija je uspešno okončana, što je detaljnije predstavljeno u delu *Postupanje po pritužbama*.

Od ukupnog broja pritužbi po ovom osnovu, 32 pritužbe odnosile su se na postupak pred organima javne vlasti, kao što su ministarstva, policija, zdravstvene ustanove, centar za socijalni rad, sudovi i drugi organi javne vlasti. U oblasti rada i zapošljavanja primljeno je 19 pritužbi zbog diskriminacije na osnovu nacionalne pripadnosti, kako zbog toga što su pripadnici nacionalnih manjina smatrali da su nejednako tretirani na radnom mestu, tako i prilikom zapošljavanja, odnosno, u situacijama kada nisu primljeni u radni odnos. Podneto je 11 pritužbi u sferi javnog informisanja i medija, osam pritužbi se odnosilo na diskriminaciju na osnovu nacionalne pripadnosti u sferi obrazovanja i stručnog usavršavanja, a šest pritužbi na oblast pružanja usluga i korišćenja objekata. U većini postupaka iz oblasti javnog informisanja i medija, a povodom pritužbi podnetih zbog diskriminatornog izveštavanja

nedeljnih i/ili dnevnih listova, utvrđena je diskriminacija. Imajući u vidu uticaj medija na formiranje stavova javnog mnjenja, ovim novinama je preporučeno, između ostalog, da svojim priložima doprinose izmeni obrazaca, običaja i prakse koji uslovljavaju stereotipe, predrasude i diskriminaciju u odnosu na pripadnike i pripadnice nacionalnih manjina.

Najviše je bilo pritužbi zbog diskriminacije na osnovu pripadnosti romskoj nacionalnoj manjini (60), a znatno manje na osnovu pripadnosti drugim nacionalnim manjinama – bošnjačkoj (8), albanskoj (8), vlaškoj (6), rumunskoj (5), hrvatskoj (4), mađarskoj (4), bugarskoj (2), slovačkoj (1), slovenačkoj (1) i drugim nacionalnim manjinama (20).

Evidentno je da je i ove godine, najveći broj pritužbi podnet zbog diskriminacije na osnovu pripadnosti romskoj nacionalnoj manjini. Imajući u vidu oblasti društvenih odnosa u kojima se diskriminacija vrši u postupcima koje je Poverenik vodio po ovim pritužbama, posebno je zabrinjavajući odnos pojedinih predstavnika organa javne vlasti (npr. policijskih službenika) prema pripadnicima romske nacionalne manjine, kao i postupanje zdravstvenih ustanova prilikom pružanja zdravstvenih usluga. Pored toga, problem stanovanja Roma i dalje je prisutan i veoma složen jer neadekvatni uslovi stanovanja i život u neformalnim naseljima znatno otežavaju pristup drugim ekonomskim i socijalnim pravima. U preporuci mera za ostvarivanje ravnopravnosti, koja je upućena Gradskoj opštini Zemun ukazano je na sve učestalije pojave rušenja nelegalnih objekata u kojima stanuju Romi, u neuporedivo većem broju slučajeva u odnosu na nelegalno izgrađene objekte u kojima stanuje većinsko stanovništvo, te da selektivni pristup rešavanju problema nelegalno izgrađenih objekata izaziva ozbiljnu sumnju da je u pitanju strukturalna diskriminacija romske manjine u Srbiji.

4.2.1. Mišljenja i preporuke

Dom zdravlja nije otvorio zdravstveni karton devojčici romske nacionalnosti

Pritužbu je podnela Romkinja, majka devojčice kojoj nisu hteli da otvore zdravstveni karton u domu zdravlja. U pritužbi je navedeno da je majka pokušala da u domu zdravlja otvori zdravstveni karton ćerki, a da joj je medicinska sestra na šalteru rekla da „*ide odakle je došla i da joj tamo otvore zdravstveni karton*”, da devojčica i dalje nema otvoren zdravstveni karton i da zbog toga nije primila nijednu vakcinu, kao i da je ne obilazi patronažna sestra. U izjašnjenju doma zdravlja navedeno je da devojčica nema zdravstveni karton ni zdravstvenu knjižicu u njihovoj ustanovi, da je primljena kod lekara kada joj je data terapija, a da je posle toga majka više nije dovodila u dom zdravlja. U postupku nije utvrđeno šta se tačno desilo na šalteru, odnosno, podnositeljka pritužbe nije dostavila dokaze koji potkrepljuju navode o izjavi medicinske sestre, te nije utvrđeno šta je medicinska sestra tom prilikom izgovorila. Međutim, u postupku je utvrđeno da devojčica nema otvoren zdravstveni karton, a dom zdravlja nije pružio dokaze da postoje objektivni i opravdani razlozi zbog kojih joj nije otvoren zdravstveni karton. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je neotvaranjem zdravstvenog kartona devojčici, dom zdravlja izvršio akt diskriminacije na osnovu pripadnosti romskoj nacionalnoj manjini. Domu zdravlja je preporučeno da preduzme sve potrebne mere u cilju otklanjanja

posledica diskriminatornog postupanja prema devojčici, da organizuje obuku za sve zaposlene u domu zdravlja na temu diskriminacije u zdravstvu, sa ciljem senzibilisanja i edukovanja zdravstvenih radnika za rad sa romskom populacijom, kao i da ubuduće, u okviru obavljanja poslova iz svoje nadležnosti, ne krše antidiskriminacione propise. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Policajska stanica odbila da upiše prijavu prebivališta za devojčicu romske nacionalnosti

Majka je pokušala da u policijskoj stanici prijavi prebivalište za svoju novorođenu ćerku, ali je odbijena prijava prebivališta jer devojčica nije navedena kao članica porodičnog domaćinstva majke u ugovoru o zakupu stana. U izjašnjenju načelnika policijske stanice navedeno je da majka ima prijavu prebivališta u naselju, na osnovu ugovora o zakupu stana sa gradskom upravom, u kojem su navedeni članovi domaćinstva koji mogu biti prijavljeni na datoj adresi, a među kojima nije novorođenče, iako je u momentu zaključenja ugovora bila rođena. U toku postupka utvrđeno je da policijska stanica nije ponudila činjenice i dokaze na osnovu kojih bi se moglo zaključiti da su postojali objektivni razlozi za odbijanje prijave prebivališta novorođenčeta. Zbog toga je dato mišljenje da je policijska stanica, odbijanjem prijave prebivališta za novorođenče, izvršila akt diskriminacije na osnovu pripadnosti romskoj nacionalnoj manjini i činjenici da porodica živi u stanu za socijalno stanovanje.

U postupku je utvrđeno i da je podnositeljka pritužbe pozvana na informativni razgovor u policijsku stanicu povodom pritužbe koju je podnela Povereniku za zaštitu ravnopravnosti. Tim povodom je dato mišljenje da je pozivanjem podnositeljke pritužbe na informativni razgovor povodom pritužbe koju je podnela Povereniku za zaštitu ravnopravnosti protiv policijske stanice zbog diskriminacije u postupku prijavljivanja prebivališta za svoju ćerku, policijska stanica prekršila je odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Zbog toga je policijskoj stanici i načelniku kao odgovornom licu, preporučeno da upute pisano izvinjenje podnositeljki pritužbe zbog diskriminatornog postupanja prema njoj i njenoj maloletnoj ćerki, da preduzmu sve potrebne mere u cilju otklanjanja posledica diskriminatornog postupanja prema maloletnoj devojčici, da organizuju obuku za sve zaposlene u policijskoj stanici na temu diskriminacije, sa ciljem senzibilisanja i edukovanja službenika i službenica za rad sa romskom populacijom, kao i da ubuduće, u okviru obavljanja poslova iz svoje nadležnosti, ne krše antidiskriminacione propise. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Nedeljni list objavio tekst „Bacanje jaja: pomama Roma – Bacaju jaja na starije građane”

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe dve organizacije civilnog društva protiv jednog nedeljnog lista a povodom teksta „*Bacanje jaja: pomama Roma – Bacaju jaja na starije građane*”. U pritužbi je navedeno da tekst obiluje kvalifikacijama i generalizacijama u odnosu na pripadnike romske nacionalne manjine, te da je tekst diskriminatoran. Glavni urednik ovog nedeljnika naveo je da je uredništvo, odmah nakon objavljivanja ovog teksta, objavilo izvinjenje glavnog urednika i novinarka koja je napisala sporni tekst na sajtu lista i u narednom štampanom izdanju ovog nedeljnika, te da mu je veoma žao što je list objavio ovaj članak. Tokom postupka utvrđeno je da je tekstem „*Bacanje jaja:*

pomama Roma – Bacaju jaja na starije građane”, poslata poruka da grupa dece i mladih u jednom gradu gađa starije sugrađane jajima, te da ljudi već godinama ne smeju sami da izađu na groblje, jer mogu biti opljačkani. U celom tekstu je romska nacionalna manjina stavljena u prvi plan, te se iz teksta može zaključiti da su Romi ti koji gađaju starije sugrađane jajima i pljačkaju osobe koje dolaze na groblje. Takođe, utvrđeno je da se redakcija ovog nedeljnog lista izvinila zbog članka „*Bacanje jaja: pomama Roma – Bacaju jaja na starije građane*”, koji je objavljen u prethodnom broju ovog lista, a koji je, kako je navedeno, „*pao u grešku generalizacije*”. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je nedeljni list objavljivanjem teksta u kome su izraženi stavovi i ideje koji su uznemiravajući i ponižavajući, povredio dostojanstvo pripadnika i pripadnica romske nacionalne manjine, čime je prekršio odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Glavnom uredniku nedeljnog lista preporučeno je da ubuduće ne objavljuje priloge kojima se vređa dostojanstvo pripadnika i pripadnica romske nacionalne manjine i podržavaju predrasude prema njima, kao i da svojim priložima doprinosi izmeni obrazaca, običaja i prakse koji uslovljavaju stereotipe, predrasude i diskriminaciju u odnosu na romsku nacionalnu manjinu.

Diskriminatorno izveštavanje dnevnih novina o Romima

Organizacija koja se bavi zaštitom prava Roma podnela je pritužbu protiv dnevnog lista, povodom teksta „*Rom obljubio devojčicu*” objavljenog u štampanom i elektronskom izdanju ovog lista. U toku postupka je utvrđeno da nacionalna pripadnost osumnjičenog, u konkretnom slučaju, nije ni u kakvoj vezi sa počinjenim delom, niti objavljivanje ove informacije doprinosi boljem razumevanju događaja, zbog čega nije bilo nikakvog razloga da se nacionalna pripadnost navodi. Isticanjem nacionalne pripadnosti osumnjičenog, pažnja se usmerava na pripadnike nacionalne manjine, oni se etiketiraju kao osobe sklone vršenju krivičnih dela, što za posledicu ima učvršćivanje stereotipa i diskriminatornog odnosa prema Romima. Ovo je posebno opasno kada se zna da je romska populacija u Srbiji veoma često izložena diskriminaciji u svim sferama društvenog života, kao i da su često izloženi napadima pojedinaca i organizacija koje zagovaraju mržnju i netrpeljivost prema njima. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da su isticanjem nacionalne pripadnosti osumnjičenog, u naslovu i tekstu „*Rom obljubio devojčicu*”, iznete ideje i stavovi koji su uznemirujući i ponižavajući i kojima se vređa dostojanstvo pripadnika romske nacionalne manjine, čime su prekršene odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Zbog toga je dnevnom listu preporučeno da ubuduće ne objavljuje priloge kojima se podržavaju predrasude prema nacionalnim manjinama, te da svojim priložima doprinosi izmeni obrazaca, običaja i prakse koji uslovljavaju stereotipe, predrasude i diskriminaciju u odnosu na romsku nacionalnu manjinu, kao i da ubuduće vodi računa da u okviru svojih redovnih poslova i aktivnosti, ne krši zakonske propise o zabrani diskriminacije.

Nazivanje albanskog naroda „Šiptarima” u testovima objavljenim na naslovnim stranama dva dnevna lista

Organizacija civilnog društva podnela je pritužbe povodom tekstova koji su objavljeni u dva dnevna lista. Naime, jedan od ovih dnevnih listova objavio je naslovne strane u izdanju od 11. i 20. oktobra 2014. godine – „Ulovljen spajder Šiptar” i „Edi Rama Šiptar bez srama”. Drugi dnevni list objavio je 14. i 15. oktobra 2014. godine, na svom medijskom portalu, sledeće naslove: „Kosovo je srce Srbije: Ovako su Šiptari ujedinili Grobare i Delije!”, „Haos u najavi: Šiptari već u Knez Mihajlovoj, preti nam rat navijača!?”, „Ekskluzivni video: Evo kako su Šiptari prošvercovali zastavu Velike Albanije u Beograd!” i „Šiptarski novinar za Telegraf: Znalo se da naši navijači spremaju nešto veliko!”. U postupku je utvrđeno da su nakon incidenta na fudbalskoj utakmici između Srbije i Albanije i posete albanskog premijera, brojni mediji pisali o ovim događajima, između ostalih i dnevni listovi protiv kojih su podnete pritužbe. Utvrđeno je da se u Srbiji, već gotovo pola veka, nazivanje albanskog naroda „Šiptarima” smatra pogrdnim, da vređa pripadnike ove nacionalne manjine, te da upotreba ovog termina može, posebno u konfliktnim situacijama, raspirivati netrpeljivost prema albanskom narodu i pripadnicima albanske nacionalne manjine. Ovakav način izveštavanja, praćen kolokvijalnim i pogrdnim nazivom za određenu etničku grupu, produbljuje jaz između pripadnika albanske nacionalne manjine i većinskog stanovništva, izazivajući kod većinskog stanovništva odbojnost prema Albancima i Albanima, a kod pripadnika albanske nacionalne manjine osećaj nesigurnosti, kao i etiketiranje čitave njihove zajednice. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je upotrebom izraza „Šiptar” povređeno dostojanstvo pripadnika albanske nacionalne manjine, čime su prekršene odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Zbog toga je ovim dnevnim listovima preporučeno da ubuduće ne objavljuje priloge kojima se vređa dostojanstvo pripadnika i pripadnica albanske nacionalne manjine, da svojim priložima doprinose izmeni obrazaca, običaja i prakse koji uslovljavaju stereotipe, predrasude i diskriminaciju u odnosu na pripadnike i pripadnice albanske nacionalne manjine, kao i da ubuduće vode računa da u okviru svojih redovnih poslova i aktivnosti, ne krše zakonske propise o zabrani diskriminacije.

Predsednik ekološkog pokreta Novog Sada, pozvao Uniju poslodavaca Srbije da isključi jednog člana zato što je Hrvat.

Pritužbu je podneta protiv Nikole Aleksića iz Novog Sada, zbog predstavke koju je u ime Ekološkog pokreta Novi Sad podneo Uniji poslodavaca Srbije 19. decembra 2014. godine, kao i saopštenja za javnost Ekološkog pokreta Novi Sad od 7. oktobra 2014. godine. U pritužbi je navedeno da Nikola Aleksić, saopštenjem i dopisom Ekološkog pokreta Novi Sad, diskriminisao podnosioca pritužbe na osnovu pripadnosti hrvatskoj nacionalnoj manjini. U ovim dokumentima, pored ostalog, navedeno je: „Povodom javnog protestnog oglašavanja naslova (Unija poslodavaca Srbije) u vezi protežiranja hrvatskih poslodavaca u Srbiji, dužni smo da obavestimo naslov da u sopstvenim redovima ima hrvatske kadrove koji rade na tome i koji su dospeli do samog vrha Unije poslodavaca Vojvodine... i da bi Unija poslodavaca Srbije trebalo da očisti svoje redove... Hrvatsko nacionalno veće, sigurno nije osnovano radi širenja hrvatske kulture”, dok je u saopštenju za javnost poručio izvesnom hrvatskom privredniku „da može da obavesti „lijepu njegovu” da ga više niko ne reketira zato što je vijećnik Hrvatske za Vojvodinu”. U toku postupka nesumnjivo je utvrđeno da se izneti stavovi odnose na podnosioca pritužbe, iako nije naveden imenom i prezimenom. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je Nikola Aleksić, direktor Ekološkog pokreta Novi Sad upućivanjem saopštenja za javnost i predstavke Uniji poslodavaca Srbije u kojima su izraženi stavovi i ideje koji su uznemiravajući

i ponižavajući, povredio dostojanstvo podnosioca pritužbe, kao i drugih pripadnika i pripadnica hrvatske nacionalne manjine, čime je prekršio odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Zbog toga mu je preporučeno da uputi pisano izvinjenje podnosiocu pritužbe, da pozove na sastanak predstavnike i predstavnicu Hrvatskog nacionalnog veća, kako bi se neposredno informisao o radu i nadležnostima veća, kao i da ubuduće ne daje saopštenja i izjave kojima se vređa dostojanstvo pripadnika hrvatske ili bilo koje druge nacionalne manjine. Po ovoj preporuci Nikola Aleksić nije postupio, o čemu je javnost obaveštena, saopštenjem objavljenim u dnevnom listu Danas od 2. oktobra 2015. godine.

Neupisivanje političke stranke nacionalne manjine na jeziku nacionalne manjine

Pritužbu je podnela stranke jedne nacionalne manjine protiv Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave Republike Srbije, u kojoj je navedeno da je ova stranka podnela zahtev za upis promena u Registru političkih stranaka i zatražila, između ostalog, da se naziv stranke upiše na jeziku i pismu nacionalne manjine. Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave nije u potpunosti postupilo po zahtevu, odnosno, izvršilo je promenu naziva stranke na srpskom jeziku ali nije upisalo naziv stranke na jeziku nacionalne manjine. U izjašnjenju Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave Republike Srbije navedeno je da su neosnovani navodi iz pritužbe jer Ministarstvo nije odbilo upis promene naziva stranke, kao i da nepostojanje standardizovanog jezika te nacionalne manjine onemogućava punu primenu Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima i predstavlja prepreku za njegovo uvođenje u sve sfere društvenog života. U toku postupka je utvrđeno da pored naziva stranke na srpskom jeziku, nije ispisan naziv na jeziku i pismu nacionalne manjine, kako je u zahtevu traženo. Na osnovu analize dokaza i navoda iz izjašnjenja, konstatovano je da je u Registar političkih stranaka upisano nekoliko stranaka nacionalnih manjina na jeziku nacionalne manjine, ali samo u slučajevima kada je taj jezik standardizovan i ukoliko ga je Republika Srbija priznala kao manjinski jezik ratifikacijom Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima. Zbog toga je Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala mišljenje da Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave Republike Srbije nije prekršilo odredbe Zakona o zabrani diskriminacije.

Postupanje policijskih službenika na pasoškoj kontroli prema pripadnicima romske nacionalne manjine

Pritužbu je podneo pripadnik romske nacionalnosti i njegova supruga protiv Uprave granične policije MUP-a, zbog diskriminatornog postupanja službenog lica prilikom prelaska granice na aerodromu Nikola Tesla. Podnosioci pritužbe su naveli da je trebalo da otputuju u inostranstvo kod rođake, ali da im prilikom provere na pasoškoj kontroli policijska službenica nije dozvolila izlazak iz zemlje. Smatraju da nije postojao ni jedan opravdan razlog da im se ne dozvoli izlazak iz zemlje, već da je isključivi razlog ovakvog postupanja policijske službenice romska nacionalna pripadnost podnosioca pritužbe. Uprava granične policije MUP-a je u izjašnjenju osporila navode iz pritužbe, navodeći da

podnosiocima pritužbe nije dozvoljen izlazak iz zemlje jer nisu ispunjavali propisane uslove za odlazak u inostranstvo. U toku postupka je utvrđeno da policijska službenica pasoške kontrole na aerodromu Nikola Tesla nije dozvolila podnosiocima pritužbe izlazak iz zemlje, jer nisu ispunjavali uslove za nastavak putovanja (nisu imali povratne avionske karte, plaćeno putno osiguranje i garantno pismo), propisane Uredbom o bližem uređivanju načina vršenja policijskih ovlašćenja policijskih službenika granične policije i dužnostima lica koje prelazi državnu granicu. Uprava granične policije pružila je dovoljno osnova za zaključak da na odluku da se podnosiocima pritužbe ne dozvoli nastavak putovanja, nije bila od uticaja romska nacionalna pripadnost podnosioca pritužbe. Zbog toga je dato mišljenje da Uprava granične policije MUP RS nije prekršila odredbe Zakona o zabrani diskriminacije.

Pritužba zbog uvrede na osnovu nacionalne pripadnosti

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe radnika koju je podneo protiv direktora preduzeća, zbog diskriminacije na osnovu pripadnosti romskoj nacionalnoj manjini. U pritužbi je navedeno da je direktor, prilikom rasprave u hali fabrike, podnosiocu pritužbe opsovao „majku Cigansku”. U svom izjašnjenju, direktor preduzeća negirao je navode iz pritužbe u delu koji se odnosi na psovku. U toku postupka je utvrđeno da je tačno da je došlo do verbalnog i fizičkog sukoba između radnika i direktora ali da nije utvrđeno da je direktor podnosiocu pritužbe opsovao „majku Cigansku”. Zbog toga je dato mišljenje da nije utvrđeno da je direktor preduzeća izvršio akt diskriminacije prema radniku na osnovu pripadnosti romskoj nacionalnoj manjini.

Pritužba protiv osnovne škole zbog odbijanja upisa romskog dečaka u prvi razred

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe dečaka romske nacionalnosti, koju je podnela njegova majka, protiv osnovne škole. U pritužbi je navedeno da je majka u junu 2014. godine odvela sina na lekarski pregled i upisala ga u prvi razred osnovne škole. Međutim, dečak nije bio na listi prvaka 1. septembra 2014. godine, a zamenica direktora škole rekla je da moraju da sačekaju zato što „ima mnogo Romske dece” i da za dečaka nema mesta u školi. U izjašnjenju direktora škole navedeno je da navodi iz pritužbe nisu tačni, da dečak nije mogao biti upisan u školu u junu s obzirom da se deca upisuju u periodu od 1. aprila do 31. maja. Navedeno je i da je dečaku testiranje za prvi razred zakazano za 3. septembar 2014. godine, a ove navode potvrdila je pedagoška asistentkinja izjavom da je ona zakazala termin za testiranje za 3. septembar 2014. godine, jer roditelji nisu zakazali testiranje ranije. U toku postupka škola je dostavila dokaze da nije odbila da upiše dečaka u prvi razred, a pokazala je i da dečak nije bio na spisku prvaka 1. septembra 2014. godine, jer je testiran i upisan u prvi razred 3. septembra 2014. godine. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da u ovom postupku nije utvrđeno da je prilikom upisa u prvi razred osnovne škole izvršen akt diskriminacije na osnovu pripadnosti romskoj nacionalnoj manjini.

Pritužba protiv stručne radnice zaposlene u Gradskom centra za socijalni rad, zbog vređanja i omalovažavanja na osnovu nacionalne pripadnosti

Pritužba je podneta protiv Gradskog centra za socijalni rad iz Beograda (GCSR) i stručne radnice zaposlene u GCSR, u kojoj je navedeno da je zaposlena u GCSR nazvala podnosioca pritužbe „Šiptarom” i na osnovu odevanja zaključila da mu nije potrebna socijalna pomoć. U izjašnjenju na navode iz pritužbe, zaposlena u GCSR navela je da podnosilac pritužbe odbija da učestvuje u postupku ostvarenja prava na socijalnu pomoć u zakonom propisanoj formi, kao i da nezadovoljan odlukom da nema pravo na ostvarivanje novčane socijalne pomoći „zloupotrebljava Zakon o zabrani diskriminacije”, da je u izjašnjenju rukovoditeljke odeljenja navedeno je da je podnosilac pritužbe bio korisnik prava na socijalnu pomoć, da je dva puta ostvarivao pravo na jednokratnu novčanu pomoć, da mu je odbijen zahtev za priznavanje jednokratne novčane pomoći rešenjem od 8. novembra 2014. godine, te da je nezadovoljan ovom odlukom i sklon pritužbama na rad GCSR. Iz činjenica i dokaza koji su ponuđeni nije bilo moguće utvrditi šta je tačno izgovoreno prilikom razgovora podnosioca pritužbe i zaposlene u GCSR, te akt diskriminacije nije učinjen verovatnim. U toku postupka je utvrđeno da je zahtev za jednokratnu novčanu pomoć podnosioca pritužbe odbijen iz razloga koji nisu u vezi sa njegovim pretpostavljenim imovnim stanjem. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da nije utvrđeno da je zaposlena u GCSR vređala i omalovažavala podnosioca pritužbe prilikom razgovora povodom zahteva za priznavanje prava na jednokratnu novčanu pomoć, kao i da Gradski centar za socijalni rad nije prekršio odredbe Zakona o zabrani diskriminacije, odbijanjem zahteva za jednokratnu pomoć podnosioca pritužbe.

Vređanje zbog nacionalne pripadnosti

Organizacija koja se bavi zaštitom ljudskim prava podnela je pritužbu u ime maloletne devojčice, protiv nastavnice zaposlene u osnovnoj školi zbog diskriminacije na osnovu nacionalne pripadnosti. U pritužbi je navedeno da je maloletnoj devojčici na času biologije, nastavnica rekla „*Pa ti uskoro treba da se udaš*”. U izjašnjenju na navode iz pritužbe, nastavnica je navela da takvu rečenicu nije izgovorila, kao i da učenicu u čije ime je podneta pritužba nikada nije diskriminisala po bilo kom osnovu. Iz činjenica i dokaza koji su ponuđeni nije se moglo utvrditi da li je nastavnica na času biologije, uputila neprimeren komentar učenici, imajući u vidu činjenicu da ni jedna ni druga strana nisu ponudile dokaze kojima bi potkrepile svoje tvrdnje.

4.2.2. Preporuke mera za ostvarivanje ravnopravnosti

Prinudno iseljavanje stanovnika i stanovnica romskog naselja Grmeč u Zemunu

Postupajući po pritužbama građana, zaposleni u stručnoj službi Poverenika za zaštitu ravnopravnosti obišli su romsko naselje Grmeč u Zemunu 15. jula 2015. godine i na licu mesta razgovarali sa stanovnicima. Na osnovu razgovora i uvida u dokumentaciju, utvrđeno je da je gradska opština Zemun otpočela pripreme za sprovođenje prinudnog iseljenja. Stanovnicima ovog naselja uručena su rešenja građevinskog inspektora Odeljenja za inspekcijske poslove opštine Zemun, na osnovu koga su u obavezi da u roku od jednog dana uklone stambene objekte u kojima stanuju. Kada su se stekli zakonski uslovi za izvršnost ovog rešenja, stanovnicima je uručen i zaključak o dozvoli izvršenja, u kome je navedeno da će se izvršenje sprovesti prinudnim putem, preko drugog lica a o njihovom trošku. Poverenica je izrazila zabrinutost zbog sve učestalije pojave rušenja nelegalnih objekata u kojima stanuju Romi, u neuporedivo većem broju slučajeva u odnosu na nelegalno izgrađene objekte u kojima stanuje većinsko stanovništvo. Ovakav selektivni pristup rešavanju problema nelegalno izgrađenih objekata izaziva ozbiljnu sumnju da je u pitanju strukturalna diskriminacija romske nacionalne manjine u Srbiji.

Gradskoj opštini Zemun data je preporuka da se uzdrži od prinudnog iseljavanja stanovnika naselja Grmeč u Zemunu, sve dok prethodno ne obezbedi alternativni smeštaj, po kvalitetu jednak ili viši od uslova stanovanja u tom naselju, koji mora da odgovara kriterijumima adekvatnog stanovanja u skladu sa međunarodnim standardima. Takođe, gradskoj opštini Zemun data je preporuka da sprovede celokupan proces zbrinjavanja i integracije stanovnika romskog naselja Grmeč, u saradnji i uz aktivno učešće tih lica, poštujući njihove potrebe i pravo na učešće u donošenju odluka u vezi sa svim pitanjima koja ih se tiču, uključujući preseljenje i način društvene integracije, saglasno međunarodnim standardima i smernicama za raseljavanje građana iz neformalnih naselja. Po ovoj preporuci mera za ostvarivanje ravnopravnosti je postupljeno. Odeljenje za inspekcijske poslove gradske opštine Zemun primenilo je Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i na taj način poništilo rešenja o uklanjanju objekata i donelo zaključke o obustavi postupka.

4.2.3. Upozorenja i saopštenja

Upozorenje povodom raseljavanja Roma, 27. jul 2015.

Poverenica je ovim upozorenjem apelovala na sve nadležne institucije u državi da pronađu adekvatno rešenje za više desetina romskih porodica koji se iseljavaju iz neformalnih naselja u Zemunu i Novom Beogradu. U skladu sa međunarodnim standardima i smernicama za raseljavanje iz neformalnih

naselja, neophodno je da se preduzmu sve mere za zbrinjavanje raseljenih pripadnika i pripadnica romskih naselja, upozorila je poverenica i naglasila da veliki broj stanovnika u ovim naseljima čine žene i maloletna deca i da dostojanstveno i humano postupanje nije stvar dobre volje, već osnovnih ljudskih prava. Uz to, potrebno je i da se raseljavanje sprovodi u saradnji i uz aktivno učešće raseljenih lica, poštujući njihove potrebe i pravo na učešće u donošenju odluka u vezi sa svim pitanjima koja se njih tiču, uključujući i preseljenje.

Saopštenje povodom Međunarodnog dan sećanja na žrtve holokausta, 27. januar 2015.

Međunarodni dan sećanja na žrtve holokausta mora da bude opomena svima da se najmračniji događaj u ljudskoj istoriji ne sme više nikada ponoviti. Ovo sećanje mora sve da opominje na to koliko je diskriminacija opasna i kako njeno tolerisanje može dovesti do katastrofalnih dešavanja u istoriji čovečanstva kakav je holokaust. Neophodno je stalno ukazivati i apelovati na važnost poštovanja ljudskih prava i sprečavanje svih vidova rasne, nacionalne i verske diskriminacije i mržnje prema drugima i drugačijima. Poverenica je istakla da je rasna, nacionalna i verska mržnja zasnovana na predrasudama i dalje prisutna u našem društvu, a jedini način da se to stanje promeni jeste obrazovanje i menjanje stavova ljudi. Zbog toga Međunarodni dan sećanja na žrtve holokausta mora predstavljati obavezu za svakog pojedinca, ali i svaku instituciju u Srbiji da svojim zalaganjem doprinese iskorenjivanju rasizma i antisemitizma.

Saopštenje povodom Međunarodnog dana borbe protiv rasizma, 21. mart 2015.

Povodom obeležavanja Međunarodnog dana borbe protiv rasizma, poverenica za zaštitu ravnopravnosti saopštila je da rasizam u Srbiji još nije iskorenjen i da je velika odgovornost i na obrazovnim institucijama da kreiraju sistem koji će naročito kod mladih ljudi razvijati duh tolerancije, uvažavanja različitosti i poštovanje i razumevanje ljudskih prava, jer rasizam je problem i pojava koja neće nestati sama od sebe. Tom prilikom je navedeno da i dalje prema Romima postoji velika distanca kako od građana Srbije tako i od pojedinih predstavnika organa javne vlasti.

Saopštenje povodom Svetskog dana Roma, 8. april 2015.

Povodom 8. aprila, Svetskog dana Roma, poverenica za zaštitu ravnopravnosti čestitala je Romima i Romkinjama praznik i ujedno skrenula pažnju na i dalje loš položaj romske nacionalne manjine, kao i činjenicu da su Romi najdiskriminisanija grupa u Srbiji. Često su izloženi otvorenom i rasprostranjenom govoru mržnje, a diskriminacija prema Romima najviše je izražena u oblasti obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i stanovanja. Podaci da samo 6% dece iz romskih

naselja uzrasta od 3-4 godine pohađa programe predškolskog obrazovanja, da 69% dece iz romskih naselja pohađa prvi razred osnovne škole, a svega 22% srednje škole, alarmantni su i više nego zabrinjavajući. Već pet godina najveći broj pritužbi koje su podnete Povereniku zbog diskriminacije na osnovu nacionalne pripadnosti, odnosi se na diskriminaciju zbog pripadnosti romskoj nacionalnoj manjini. Sve strateške parnice koje je Poverenik pokrenuo u toku 2014. godine odnose se na diskriminaciju Roma, kao i krivične prijave koje su podnete zbog postojanja osnova sumnje da je izvršeno krivično delo izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti prema romskoj nacionalnoj manjini. Zbog toga je potrebno angažovanje svih društvenih aktera da bi se unapredio položaj romske nacionalne manjine, koja je još uvek izložena svim vidovima diskriminacije.

4.3. Diskriminacija na osnovu invaliditeta

Tokom 2015. godine podnete su 73 pritužbe zbog diskriminacije po osnovu invaliditeta, što čini 11,3% ukupnog broja podnetih pritužbi i svrstava ovaj osnov diskriminacije na treće mesto po broju podnetih pritužbi.

Učešće podnetih pritužbi po ovom osnovu diskriminacije približno je isto kao i prethodnih godina. Poređenja radi, u 2014. godini bilo je 10,1% pritužbi zbog diskriminacije na osnovu invaliditeta. Međutim, taj broj pritužbi i dalje ne odgovara stvarnom položaju osoba sa invaliditetom u Srbiji, imajući u vidu istraživanja i izveštaje međunarodnih i domaćih institucija i organizacija. Oblast rada i zapošljavanja predstavlja sferu u kojoj se osobe sa invaliditetom najčešće susreću sa diskriminacijom – primljeno je 23 pritužbe. Analiza pritužbi u oblasti pružanja javnih usluga i korišćenje javnih objekata i površina pokazuje da je svaka treća pritužba podneta zbog diskriminacije na osnovu invaliditeta. Na trećem mestu po broju pritužbi zbog diskriminacije na osnovu invaliditeta je diskriminacija pred organima javne vlasti.

Kvalitativnom analizom podnetih pritužbi, kao i mišljenja i preporuka Poverenika, može se konstatovati da su najveće smetnje za ravnopravno uključivanje osoba sa invaliditetom u sve društvene tokove: prepreke u obrazovanju, nemogućnost zapošljavanja, nepristupačnost javnih objekata i površina i nedovoljno efikasna podrška za samostalan život.

Posebno su zabrinjavajući slučajevi višestruke diskriminacije, a naročito diskriminacije dece sa invaliditetom, najčešće u oblasti obrazovanja. Lokalne samouprave propuštaju da ispune svoje zakonske obaveze, kao što je pravo na besplatan prevoz dece sa invaliditetom do škole, bez obzira na udaljenost od mesta stanovanja, kao i druge vidove neophodne podrške.

4.3.1. Mišljenja i preporuke

Postavljanje dodatnih uslova osobama sa invaliditetom za otvaranje tekućeg računa

Podnosilac pritužbe sa multiplom sklerozom pokušao je da u banci produži rok važenja platne kartice koju zbog svoje bolesti nije uspeo da potpiše, a nije mu dozvoljeno da stavi otisak prsta umesto potpisa. U izjašnjenju banke navedeno je da klijent zbog bolesti nije bio u mogućnosti da potpiše potrebnu dokumentaciju i da su mu data uputstva da uz davanje ovlašćenja trećem licu, uredi i kompletira traženu dokumentaciju, odnosno obavešten je da treće lice uz uredno ovlašćenje može potpisati potrebnu dokumentaciju i preuzeti novu karticu, u skladu sa opštim aktima banke. U toku postupka utvrđeno je da je odredbom procedure za šaltersko poslovanje sa klijentima fizičkim licima propisano da pravo da zaključe ugovor o otvaranju i vođenju tekućeg računa imaju lica koja mogu da se potpišu, čime su u nejednak položaj stavljene osobe koje nisu u mogućnosti da se potpišu. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je odredbom opšteg akta banke, kojom je propisano da pravo da zaključi ugovor o otvaranju i vođenju tekućeg računa građana ima lica koje može da se potpiše i postupanjem banke kojim je podnosiocu pritužbe nametnuta obavezu da ugovor o tekućem računu zaključi preko punomoćnika, podnosilac pritužbe stavljen u nejednak položaj na osnovu invaliditeta. Zbog toga je banci preporučeno da uskladi odredbe procedure za šaltersko poslovanje sa klijentima fizičkim licima sa antidiskriminacionim propisima, kao i da ubuduće, u okviru obavljanja poslova iz svoje nadležnosti, ne krši antidiskriminacione propise. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Nepristupačnost zgrade pošte osobama sa invaliditetom

Pritužbu je podnela organizacija koja se bavi zaštitom ljudskih prava, u ime i uz saglasnost žene sa invaliditetom, protiv pošte u njenom mestu prebivališta zbog diskriminacije na osnovu invaliditeta. U pritužbi je navedeno da je u pitanju žena koja je korisnica kolica, da je otišla u poštu da preuzme set top boks uređaj, ali da pošta nije pristupačna osobama sa invaliditetom, a zaposlena je odbila da izađe iz zgrade, nakon što je korisnica kolica zamolila prolaznike da je pozovu. Navedeno je da je sledeći put upravnik pošte izašao ispred zgrade kako bi razgovarao sa njom, ali da se ponašao nadmeno i bahato. U izjašnjenju je navedeno da je tačno da se razgovor odigrao na ulici jer je osoba u čije ime je podneta pritužba korisnica kolica, ali da se nije ponašao bahato, već je sa posebnom pažnjom pokušao da joj objasni proceduru u vezi sa set top boks uređajem, ali da ona nije htela da sasluša. U toku postupka je utvrđeno da je pošta nepristupačna osobama sa invaliditetom, posebno onima koji koriste invalidska kolica ili se otežano kreću, s obzirom da je potrebno savladati nekoliko stepenika da bi se iz pešačke zone došlo do ulaza u zgradu pošte. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je pošta, propuštanjem da obezbedi pristupačan ulaz u zgradu, izvršila akt diskriminacije osoba sa invaliditetom. Pošti je preporučeno da preduzme sve neophodne mere u cilju obezbeđivanja pristupačnog ulaza u zgradu. Po ovoj preporuci nije postupljeno.

Gradska opština nije organizovala javni prevoz pristupačan osobama sa invaliditetom

Podnositeljka pritužbe je navela da je njen sin osoba sa invaliditetom i da koristi kolica, a da u gradu u kojem žive nije obezbeđen prevoz pristupačan osobama sa invaliditetom. U izjašnjenju gradske opštine navedeno je da nije obezbeđen prevoz pristupačan osobama sa invaliditetom, kao i da je organizacija javnog prevoza na teritorijama gradskih opština u nadležnosti grada, Sekretarijata za saobraćaj, Direkcije za javni prevoz. U izjašnjenju Direkcije za javni prevoz navedeno je da je na teritoriji gradske opštine organizovan lokalni i prigradski javni linijski prevoz putnika u nadležnosti Sekretarijata za saobraćaj, kao i da će ubuduće nastojati da na jednom broju linija lokalnog karaktera razmotri mogućnost uvođenja niskopodnih vozila sa mehaničkim rampama za prilaz osoba sa invaliditetom. Utvrđeno je da je organizovanje javnog prevoza na teritoriji gradske opštine u nadležnosti Sekretarijata za saobraćaj, Direkcije za javni prevoz, kao i da javni prevoz na teritoriji gradske opštine nije pristupačan osobama sa invaliditetom. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da neorganizovanjem javnog prevoza koji je pristupačan osobama sa invaliditetom na teritoriji gradske opštine, uprava gradske opštine protiv koje je podneta pritužba, nije prekršila Zakon o zabrani diskriminacije. Imajući u vidu da je organizovanje javnog prevoza na teritoriji grada u nadležnosti Gradske uprave, Sekretarijata za saobraćaj, Direkcije za javni prevoz, upućena je odgovarajuća preporuka mera.

Bolnica nije pristupačna za osobe sa invaliditetom

Pritužbu je podneo otac deteta sa invaliditetom, u kojoj je naveo da njegovom sinu tokom boravka u bolnici nije bio omogućen pristup prostorijama unutar bolnice (sale za vežbanje, sobe, bazen) i lift. U izjašnjenju je navedeno da je prilaz i pristup većini prostorija unutar objekta pristupačan za osobe sa invaliditetom. U toku postupka je utvrđeno da bolnica nije pristupačna za osobe sa invaliditetom i da detetu sa invaliditetom tokom boravka u ovoj bolnici nije bio omogućen pristup prostorijama unutar bolnice - bazenu, liftu i sobi u kojoj je boravio. Utvrđeno je i da bolnica preduzima određene mere radi omogućavanja nesmetanog korišćenja prostorija unutar ovog objekta u kojima se pružaju različite usluge osobama sa invaliditetom. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je bolnica propuštanjem da obezbedi odgovarajući prilaz osobama sa invaliditetom svim prostorijama unutar objekta i nesmetano korišćenje svih usluga, izvršila akt diskriminacije. Bolnici je preporučeno da preduzme sve neophodne mere u cilju sprovođenja radova i obezbeđivanja adekvatnog pristupa svim prostorijama u kojima se nalaze zajednički sadržaji i pružaju usluge, kako bi osobe sa invaliditetom mogle na ravnopravan način da koriste usluge ove bolnice. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Diskriminacija na osnovu invaliditeta u Kazneno-popravnom zavodu

Mišljenje je doneto u postupku po pritužbi osuđenog lica protiv Kazneno-popravnog zavoda u kojem se nalazi na izdržavanju kazne zatvora. U pritužbi je naveo da se više puta prijavio da bude radno angažovan u Kazneno-popravnom zavodu (KPZ) na poslovima izrade koverti, ali da ga je stručni tim odbio. Smatrao je da je diskriminisan zbog invaliditeta i starosnog doba. U izjašnjenju KPZ navedeno je da se upošljavanje osuđenih lica vrši prema psihičkim i fizičkim sposobnostima osuđenih, stručnim kvalifikacijama i mogućnostima KPZ. Između ostalog, navedeno je da je podnosilac pritužbe odbijen zbog invaliditeta i činjenice da u odeljenju ima lica koja su sposobna za rad, u teškoj materijalnoj situaciji i nisu radno angažovana, s obzirom da je broj osuđenih veći u odnosu na broj radnih mesta koje je potrebno popunjavati. U postupku je utvrđeno da stručni tim KPZ nije vršio ocenu radnih sposobnosti podnosioca pritužbe u odnosu na konkretan posao izrade koverti, već ga je odbio zbog same činjenice da je osoba sa invaliditetom i da je lošeg zdravstvenog stanja. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je KPZ prekršio odredbe Zakona o zabrani diskriminacije, odbijajući zahtev podnosioca pritužbe za radnim angažovanjem zbog invaliditeta, bez prethodne provere njegovih radnih sposobnosti u odnosu na potrebe konkretnog posla. Zbog toga je dala preporuku KPZ da ponovo razmotri zahtev podnosioca pritužbe za angažovanjem na poslovima za koje se prijavio, procenjujući pri tome njegove radne sposobnosti i mogućnost obavljanja konkretnog posla. S druge strane, KPZ pružio je dovoljno dokaza da podnosilac pritužbe nije diskriminisan zbog starosnog doba, s obzirom da starosna struktura osuđenih lica koja su angažovana na poslovima izrade koverti, odgovara starosnoj strukturi osuđenih lica u Kazneno-popravnom zavodu. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Osoba sa invaliditetom ne može da kupi peronsku kartu na autobuskoj stanici

Poverenici za zaštitu ravnopravnosti obratila se žena sa invaliditetom koja koristi kolica i navela da ne može da kupi peronsku kartu na autobuskoj stanici u svom gradu, jer je prodajno mesto nepristupačno. U izjašnjenju je navedeno da se do mesta prodaje peronskih karata ne dolazi stepenicama, već se karte prodaju u delu autobuske stanice koji je pristupačan, ali da zbog položaja terena od mesta prodaje karata do perona autobuske stanice postoje stepenice. Osobe sa invaliditetom mogu da koriste obilazni put kojim na perone ulaze kod „rampe”. Imajući u vidu da se navodi iz pritužbe i izjašnjenja razlikuju, u cilju pravilnog utvrđivanja činjeničnog stanja zaposlena iz Stručne službe Poverenika posetila je autobusku stanicu, zajedno sa predsednikom Udruženja paraplegičara i kvadriplegičara Srbije. Predsednik ovog udruženja, koji je korisnik invalidskih kolica ispitivao je da li može da dođe do mesta prodaje peronskih karata, kao i da li može da uđe na perone autobuske stanice. Utvrđeno je da se iz jedne ulice može ući u šalter salu u kojoj se prodaju peronske karte, preko pešačkog prelaza koji je u ravni sa ulazom u šalter salu, odnosno, da osoba sa invaliditetom može bez ikakvih teškoća da kupi peronsku kartu. Međutim, nakon kupovine karte, od izlaza iz šalter sale do ulaska na perone postoji veliki broj stepenica. Stoga, da bi osoba koja koristi kolica došla do perona, mora da se vrati nazad, na ulicu kojom je došla, a koja je veoma strma i osoba sa invaliditetom teško može da se spusti bez podrške asistenta i uđe na perone kod ulaza koji koriste autobusi – ulaz „kod rampe”. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je saobraćajno preduzeće propustilo da preduzme mere kako bi obezbedilo odgovarajući prilaz peronima autobuske stanice nakon kupovine peronske karte, kao i nesmetano korišćenje svih usluga koje ovaj objekat

pruža, čime je diskriminirala podnositeljku pritužbe i sve osobe sa invaliditetom, posebno one koje koriste kolica ili se otežano kreću. Saobraćajnom preduzeću preporučeno je da preduzme sve neophodne mere u cilju sprovođenja radova i obezbeđivanja adekvatnog i bezbednog pristupa celom objektu autobuske stanice, uključujući prodajno mesto za kupovinu peronskih karata, ulaz na perone i stajalište za putnike na peronima, kako bi osobe sa invaliditetom mogle da pod jednakim uslovima koriste usluge autobuske stanice. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Opština Smederevska Palanka odbila da slepoj devojčici obezbedi prevoz od kuće do škole

Pritužbu je podneo otac maloletne devojčice koji je naveo da je njegova ćerka učenica osnovne škole iz Smederevske Palanke, da je slepa, a da joj nije obezbeđen prevoz do škole, kao ni prilagođena nastavna sredstva i pomagala za rad u školi i podrška pedagoškog asistenta. Obraćao se predsedniku opštine Smederevska Palanka sa molbom da se detetu obezbedi prevoz, ali ga je on u usmenom razgovoru informisao da neće da mu pomogne. Škola se, takođe, obraćala opštini nekoliko puta sa istim zahtevom, ali prevoz nije obezbeđen. U postupku je utvrđeno da je obezbeđivanje prevoza za učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom zakonska obaveza lokalne samouprave. To znači da je opština Smederevska Palanka bila dužna da obezbedi učenici sa invaliditetom prevoz do škole, bez obzira na udaljenost mesta stanovanja od obrazovne ustanove. U odnosu na navode iz pritužbe da je opština Smederevska Palanka diskriminirala devojčicu tako što joj nije obezbedila podršku pedagoškog asistenta, adekvatne udžbenike i brajevu mašinu, Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je ukazala da opština Smederevska Palanka nije u obavezi da obezbeđuje pedagoške asistente za škole i nastavne materijale, već to treba da učini škola i nadležno ministarstvo. Poverenica je dala mišljenje da propuštanjem da obezbedi besplatan prevoz do škole za učenicu sa invaliditetom, opština Smederevska Palanka otežala ovoj devojčici ostvarivanje prava na obrazovanje i puno uključivanje u obrazovni sistem, čime je prekršila odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Opština Smederevska Palanka nije u obavezi da obezbeđuje pedagoške asistente za škole i nastavne materijale, te u ovom pogledu opština Smederevska Palanka nije prekršila odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Radoslavu Milojičiću Keni, predsedniku opštine Smederevska Palanka, preporučeno da preduzme sve neophodne radnje i mere iz svoje nadležnosti kojima će obezbediti sredstva za prevoz do škole za ćerku podnosioca pritužbe. Po ovoj preporuci nije postupljeno.

Zaposleni u Domu zdravlja odbili su da dečaku sa smetnjama u razvoju izdaju lekarsko uverenje koje mu je neophodno za upis u redovnu srednju školu

Pritužbu je podnela majka dečaka sa smetnjama u razvoju, u kojoj je navedeno da je dečak pokušao da dobije lekarsko uverenje radi upisa u srednju školu za dizajn, smer tehničar grafičkog dizajna. Međutim, specijalistkinja medicine rada u Domu zdravlja, Službi zdravstvene zaštite radnika tražila je dodatne preglede i testiranja pre pregleda i izdavanja uverenja. Pored toga, psihološkinja u ovoj službi, nakon pregleda, u posebnoj rubrici lekarskog uverenja napisala je „*Ne može da pohađa*

srednju školu po redovnom sistemu školovanja. Savetuje se upis u školu za edukaciju i rehabilitaciju dece sa smetnjama u razvoju i invaliditetom po programu predviđenom za njegove mogućnosti, najbolje manipulativne veštine – grnčarstvo, tkanje i sl.” U izjašnjenju načelnice Službe zdravstvene zaštite radnika navedeno je da je podnosilac pritužbe napustio Dom zdravlja pre nego što je obavio sve preglede koji su potrebni za dobijanje lekarskog uverenja, te da lekarsko uverenje još nije izdato, kao i da je trebalo da obavi sve preglede i priloži postojeću medicinsku dokumentaciju kako bi se postupak izdavanja lekarskog uverenja završio. U izjašnjenju specijalistkinje medicine rada navedeno je da je procenila da je neophodno da dečaka pregledaju psiholog i neuropsihijatar, kako bi mogla da mu izda lekarsko uverenje, a u izjašnjenju psihološkinje navedeno je da je na osnovu uvida u medicinsku dokumentaciju i psihološkog pregleda zaključila da dečak „ne bi mogao da se uključi u pohađanje nastave u srednjoj školi za dizajn”. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da su Dom zdravlja, odnosno Služba zdravstvene zaštite radnika, specijalistkinja medicine rada i psihološkinja prekršili odredbe Zakona o zabrani diskriminacije, postavljanjem posebnih uslova za izdavanje lekarskog uverenja, odnosno, nalazom u kojem je navedeno da dečak ne može da pohađa redovnu srednju školu. Domu zdravlja preporučeno je da mišljenje i preporuku Poverenika za zaštitu ravnopravnosti objavi na oglasnoj tabli ili drugom vidnom mestu u prostorijama Doma zdravlja i da uputi pisano izvinjenje podnosiocu pritužbe zbog diskriminatornog postupanja prema njemu. Specijalistkinji medicine rada preporučeno je da ubuduće, u okviru obavljanja poslova i zadataka iz svoje nadležnosti, ne postavlja posebne uslove za pružanje zdravstvenih usluga koji se zasnivaju na ličnim svojstvima pacijenata i nisu opravdani medicinskim razlozima, a psihološkinji je preporučeno da ubuduće ne donosi nalaze i preporuke čija je sadržina diskriminatorna i kojima se pacijentima neopravdano uskraćuje ili otežava ostvarenje prava iz bilo koje oblasti društvenog života. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Centar za socijalni rad diskriminisao majku sa invaliditetom

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe organizacije za zaštitu prava i podršku osobama sa invaliditetom, koja je podneta u ime i uz saglasnost žene sa invaliditetom, u kojoj je navedeno da su socijalni radnici, nakon pregleda u domu zdravlja, njenu maloletnu kćerku uputili na lečenje u Institut za mentalno zdravlje, a nakon lečenja ćerka je bez njene saglasnosti smeštena u Prihvatište za urgentno zbrinjavanje dece žrtava porodičnog nasilja, a njoj je privremeno oduzeto roditeljsko pravo. U rešenju centra kojim je devojčica stavljena pod privremeno starateljstvo, navedeno je da je „...majka kao jedini roditelj koji vrši roditeljsko pravo, invalidno teško pokretno lice bitno sniženih roditeljskih kapaciteta...”. U izjašnjenju centra za socijalni rad (CSR) navedeno je da je odluka o privremenom izdvajanju deteta iz primarne porodice i određivanju privremenog staratelja doneta nakon usmerene procene da u porodici ne postoje dovoljno stimulativni uslovi za optimalan rast i razvoj, kao i da bi povratak u porodicu nakon lečenja predstavljao rizik za regresiju na prethodni obrazac ponašanja, čime bi bila ugrožena prava deteta na adekvatno zadovoljavanje prava, pre svega, na obrazovanje i zaštitu zdravlja uz procenu da su trenutno iscrpljene sve raspoložive mogućnosti osnaživanja i podrške porodici. U toku postupka je utvrđeno da stavovi koje je CSR izneo u prilog tvrđenju da je podnositeljka pritužbe bitno sniženih roditeljskih kapaciteta i nije u mogućnosti da se brine o detetu,

nemaju objektivno utemeljenje. CSR nije dostavio stručno mišljenje tima kojim bi potkrepio navode da postoji rizik po bezbednost i zdravlje deteta.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je donošenjem privremenog zaključka o hitnom zbrinjavanju u Prihvatilište za urgentno zbrinjavanje žrtava porodičnog nasilja i donošenjem odluke o određivanju privremenog staratelja ćerki podnositeljke pritužbe, CSR prekršio odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Centru za socijalni rad preporučeno je da preduzme sve potrebne mere u cilju otklanjanja posledica diskriminatornog postupanja, da uputi pisano izvinjenje podnositeljki pritužbe zbog diskriminatornog ponašanja na osnovu njenog invaliditeta, kao i da ubuduće ne donosi odluke kojima se krše antidiskriminacioni propisi. Po ovoj preporuci nije postupljeno i o tome je obaveštena javnost.

Pritužba protiv Skupštine grada Beograda i Gradske uprave za pitanja pogrebnih usluga zbog diskriminacije na osnovu invaliditeta

Pritužba je podneta protiv Skupštine grada Beograda i Gradske uprave za pitanja pogrebnih usluga zbog diskriminacije na osnovu invaliditeta. U pritužbi je navedeno da je podnosilac pritužbe, kome je amputirana noga, otišao na groblje da bi posetio majčin grob, ali mu radnici obezbeđenja nisu dozvolili ulazak sopstvenim automobilom, uz obrazloženje da je takvu odluku donela Gradska skupština. U izjašnjenju je navedeno je da je 30. i 31. maja 2015. godine, zbog Zadušnica, na snazi bila zabrana ulaska na groblja motornim vozilima radi bezbednosti građana i izbegavanja gužvi, napetosti i nervoze. U toku postupka je utvrđeno da je Odluku o zabrani ulaska motornim vozilima u pojedina groblja na teritoriji grada Beograda donelo javno komunalno preduzeće koje je zaduženo za ta pitanja, a ne organi protiv kojih je podneta pritužba, kao i da su radnici obezbeđenja na ulazu u groblje u konkretnom slučaju postupali u skladu sa ovom odlukom. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da Skupština grada Beograda i Gradska uprava za pitanja pogrebnih usluga nisu prekršile odredbe Zakona o zabrani diskriminacije.

Drugostepena komisija za utvrđivanje zdravstvene sposobnosti vozača nije dala pozitivno mišljenje za upravljanje adaptiranim motornim vozilom osobi sa invaliditetom

Podnosilac pritužbe je podneo pritužbu protiv drugostepene komisije za utvrđivanje zdravstvene sposobnosti vozača, u kojoj je naveo da je osoba sa invaliditetom (cerebralna paraliza) i da više od 20 godine upravlja adaptiranim motornim vozilom, ali da je poslednji put kada je trebalo da produži vozačku dozvolu dobio konačan nalaz drugostepene komisije da je nesposoban za vozača svih kategorija. U izjašnjenju na pritužbu navedeno je da podnosiocu pritužbe vozačka dozvola nije produžena jer su tokom pregleda utvrđene promene u zdravstvenom stanju koje mu ne omogućavaju bezbedno upravljanje ni adaptiranim motornim vozilom. Tokom postupka je utvrđeno da podnosilac pritužbe na poslednjem lekarskom pregledu nije dobio pozitivno mišljenje za upravljanje motornim

vozilom. Utvrđeno je da njegov invaliditet nije bio razlog za nedavanje saglasnosti, odnosno, za davanje mišljenja da nije sposoban da upravlja motornim vozilom, već činjenica da su na lekarskom pregledu utvrđene promene zdravstvenog stanja koje potpuno isključuju bezbedno upravljanje i adaptiranim motornim vozilom, prema Pravilniku o bližim zdravstvenim uslovima koje moraju da ispunjavaju vozači određenih kategorija motornih vozila. Drugostepena komisija za utvrđivanje zdravstvene sposobnosti vozača pružila je objektivno i razumno opravdanje zbog kojih podnosiocu pritužbe nije produžena vozačka dozvola, imajući u vidu činjenicu da ne ispunjava uslove za bezbedno upravljanje motornim vozilom u saobraćaju. Zbog toga je dato mišljenje da donošenjem konačnog nalaza i mišljenja kojim je podnosilac pritužbe proglašen nesposobnim za vozača svih kategorija, drugostepena komisija nije prekršila odredbe Zakona o zabrani diskriminacije.

Obezbeđivanje ličnih pratilaca za decu sa smetnjama u razvoju i invaliditetom

Majka maloletnog dečaka podnela je pritužbu protiv Sekretarijata za obrazovanje i dečju zaštitu grada Beograda, u kojoj je navedeno da Sekretarijat za obrazovanje i dečju zaštitu grada Beograda nije obezbedio sredstva za finansiranje ličnog pratioca njenom detetu, čime je dete diskriminisao. U toku postupka utvrđeno je da dečak ima smetnje u razvoju, da ima četiri godine i pohađa vrtićku grupu u jednoj predškolskoj ustanovi u Beogradu. Utvrđeno je i da je Komisija za procenu potreba za pružanjem dodatne obrazovne zdravstvene ili socijalne podrške detetu/učeniku dala mišljenje da dečak treba da pohađa redovnu grupu vrtića uz individualiziran pristup u skladu sa utvrđenom dijagnozom i najboljim interesima razvoja socijalnih i komunikacijskih veština. U delu mišljenja pod nazivom „Ostvarivanje predškolskog programa za rad sa decom sa smetnjama u razvoju” komisija je navela da dečak ima pravo na „*personalnog asistentu*”, ne navodeći ko je odgovorna osoba/služba za obezbeđivanje ovog dodatnog vida podrške detetu. Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja propisano je da tim za pružanje dodatne podrške detetu i učeniku u predškolskoj ustanovi čine vaspitač, stručni saradnik, roditelj, odnosno staratelj, a u skladu sa potrebama deteta i pedagoški asistent, odnosno pratilac za ličnu pomoć detetu, na predlog roditelja, odnosno staratelja. U postupku su uzeti u obzir navodi iz izjašnjenja Sekretarijata za obrazovanje i dečju zaštitu grada Beograda, koji su potkrepljeni izjavama pojedinih predškolskih ustanova sa teritorije grada Beograda, da se ličnim pratiocima u predškolskim ustanovama smatraju zaposleni u ovim ustanovama, koji se u internoj komunikaciji u vrtićima nazivaju „lični pratioci”. Takođe, grad Beograd još uvek nije doneo propise kojima će se detaljno regulisati način finansiranja i obezbeđivanja dodatne podrške deci i učenicima iz posebno osetljivih društvenih grupa, kao i organe koji će biti nadležni za sprovođenje mera i raspolaganje finansijskim sredstvima, kao i da postoji praznina u propisima u vezi sa uzrastom dece koja pohađaju predškolske ustanove a kojima je potrebna dodatna podrška ličnih pratilaca – da li su lični pratioci namenjeni deci koja pohađaju pripremni predškolski program ili i mlađoj deci, imajući u vidu razliku između vaspitno-obrazovnog rada i obrazovno-vaspitnog rada. Zbog toga se u ovom momentu može zaključiti da postoji neujednačena praksa u vezi sa angažovanjem ličnih pratilaca u predškolskim ustanovama, kao i da se ne može utvrditi da li je Sekretarijat za obrazovanje i dečju zaštitu bio dužan da obezbedi finansijska sredstva kako bi dečaku sa smetnjama u razvoju bio pružen i ovaj dodatni vid podrške u sistemu vaspitanja i obrazovanja. Sagledavajući navode iz pritužbe i izjašnjenja, kao i dokaze koji su dostavljeni u toku postupka, Poverenica za zaštitu ravnopravnosti

dala je mišljenje da nije utvrđeno da je Sekretarijat za obrazovanje i dečju zaštitu grada Beograda diskriminisao sina podnositeljke pritužbe na osnovu njegovog invaliditeta.

4.3.2. Preporuke mera za ostvarivanje ravnopravnosti

Preporuka mera javnom komunalnom preduzeću iz Beograda da omogući ulazak u groblja motornim vozilima osobama sa invaliditetom u dane praznika, Zadušnica i dan posle Zadušnica

Podnosilac pritužbe koji je osoba sa invaliditetom naveo je da ga radnici obezbeđenja nisu pustili da uđe u Novo groblje sopstvenim automobilom za drugi dan Zadušnica, uz obrazloženje da je takvu odluku donela Gradska skupština. Pritužba je podneta protiv Skupštine grada Beograda i Gradske uprave za pitanja pogrebnih usluga, ali je analiza dokaza dostavljenih uz izjašnjenje na navode iz pritužbe pokazala da je Odluku o zabrani ulaska motornim vozilima u pojedina groblja na teritoriji grada Beograda br. 3-40 od 17. decembra 2008. godine donelo JKP „Pogrebne usluge” iz Beograda. Analiza ove odluke pokazala je da se u tekstu koristi nekorektna, zastarela i diskriminatorna terminologija, da se odredbom člana 5. svim licima zabranjuje ulazak motornim vozilima na groblja u dane državnih praznika, Zadušnica i dan posle Zadušnica, kao i da je odredbom člana 6. Odluke propisano da osobe sa invaliditetom mogu dobiti posebnu dozvolu za ulazak na groblje u danima van državnih praznika i Zadušnica, na osnovu pisane molbe i dokumentacije koja potvrđuje invaliditet. Zbog toga je Poverenica za zaštitu ravnopravnosti preporučila JKP „Pogrebne usluge” iz Beograda da izmeni zastarelu i diskriminatornu terminologiju u Odluci o zabrani ulaska motornim vozilima u pojedina groblja na teritoriji grada Beograda, odnosno, uskladi sa opšteprihvaćenim jezičkim i terminološkim standardima u oblasti ljudskih prava; da omogući prevoz i/ili ulazak motornim vozilima osobama sa invaliditetom i osobama koje se otežano kreću na sva groblja i u dane državnih praznika, Zadušnica i dan posle Zadušnica, kao i da olakša proceduru izdavanja posebnih dozvola za ulazak na groblje motornim vozilom za osobe sa invaliditetom i osobe koje se otežano kreću, na način koji je prihvatljiv i prikladan osobama sa invaliditetom i JKP „Pogrebne usluge” iz Beograda. Po ovoj preporuci mera za ostvarivanje ravnopravnosti je postupljeno.

Preporuka mera Direkciji za javni prevoz Sekretarijata za saobraćaj grada Beograda da javni prevoz u Lazarevcu učini pristupačnim osobama sa invaliditetom

Građanka Lazarevca je u pritužbi ukazala da javni prevoz na teritoriji Gradske opštine Lazarevac nije pristupačan osobama sa invaliditetom, a u postupku sprovedenom po njenoj pritužbi utvrđeno je da su njeni navodi tačni, odnosno, da javni prevoz u Lazarevcu nije pristupačan osobama sa invaliditetom. Odredbama Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom propisana dužnost jedinica lokalne samouprave da preduzmu mere, između ostalog, sa ciljem da se javne površine i prevoz učine

pristupačnim osobama sa invaliditetom, a pristupačnost predstavlja jedan od osnovnih preduslova za jednako učešće osoba sa invaliditetom u svim oblastima društvenog života. Pristupačan javni prevoz je samo jedna od karika pristupačnosti koje omogućavaju osobi sa invaliditetom punu socijalnu uključenost, ali predstavlja najznačajniju kariku u lancu pristupačnosti. Nedostatak adekvatnog prevoza onemogućava osobama sa invaliditetom da koriste ostale objekte i usluge i ostvaruju prava zagarantovana svim građanima i građankama. Propuštanje Grada Beograda, Sekretarijata za saobraćaj, Direkcije za javni prevoz, kao organa u čijoj je nadležnosti organizovanje javnog prevoza na teritoriji grada Beograda, da izvrši svoju zakonsku obavezu i javni prevoz u Lazarevcu učini pristupačnim osobama sa invaliditetom, dovelo do diskriminacije osoba sa invaliditetom u Lazarevcu u pogledu korišćenja usluge prevoza. Posledica ovog propuštanja ogleđa se u ograničavanju mogućnosti pojedinim osobama sa invaliditetom da pod jednakim uslovima uživaju građanska, politička, socijalna, ekonomska, kulturna i druga ljudska prava i slobode. Zbog toga je Poverenica za zaštitu ravnopravnosti uputila preporuku mera Sekretarijatu za saobraćaj grada Beograda, Direkciji za javni prevoz da preduzme sve neophodne mere kako bi javni prevoz na teritoriji Gradske opštine Lazarevac učinila pristupačan osobama sa invaliditetom.

4.3.3. Saopštenja

Čestitka za osvajanje medalja na Specijalnoj Olimpijadi , 6. avgust 2015.

Povodom učešća naših sportista i sportistkinja na Specijalnoj Olimpijadi održanoj u Los Anđelesu i osvojenih 17 medalja, poverenica im je najsrdačnije čestitala na velikom uspehu i istakla da su oni svojim učešćem i pobedama, pokazali da je i to način na koji se ostvaruje puna i istinska ravnopravnost, te da su dokazali da su pravi predstavnici svoje zemlje i da na njih svi treba da budu ponosni. Uspeh naših olimpijki i olimpijaca trebalo bi da bude i podstrek nadležnim organima da još više ulažu u poboljšanje položaja osoba sa invaliditetom. Poverenica je naglasila da Srbija ima dobar zakonski okvir kada je u pitanju položaj populacije koja čini 10% stanovništva, ali da je potrebno raditi na punoj primeni svih propisa, a posebno Zakona o zabrani diskriminacije i Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom.

Saopštenje povodom Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom, 3. decembar 2015.

Povodom 3. decembra, Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom, poverenica je skrenula pažnju na i dalje neadekvatan položaj osoba sa invaliditetom u Srbiji i istakla da on mora i dalje da se unapređuje naročito kada je u pitanju pravni i društveni položaj osoba sa invaliditetom. Neophodno je reformisati sistem koji se odnosi na lišavanje poslovne sposobnosti osoba sa invaliditetom, jer se kod nas postupak uglavnom zasniva na potpunom lišenju poslovne sposobnosti, dok je delimično lišenje i

dalje izuzetak. Takva praksa protivna je međunarodnim dokumentima i standardima. Bez obzira što u Srbiji postoji dobar zakonodavni okvir, pritužbe upućene Povereniku ukazuju da je diskriminacija osoba sa invaliditetom najuočljivija u oblastima obrazovanja, rada i zapošljavanja, života u zajednici, jednakosti pred zakonom, pristupu uslugama i informacijama. Novi Predlog zakona o dopunama Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom kojim bi se uveo u upotrebu pečat sa ugraviranim potpisom osobe sa invaliditetom, dobar je primer kako probleme treba prevazilaziti. Veoma su važni dobri antidiskriminacioni zakoni i njihova puna primena. U praksi su osobe sa invaliditetom često onemogućene da ostvaruju svoja prava ili su stavljene u nepovoljniji položaj, posebno žene i deca sa invaliditetom koji su često žrtve višestruke diskriminacije. Zato je neophodno kontinuirano raditi na uklanjanju barijera u svim sferama privatnog i javnog života.

Saopštenje povodom diskriminacije slepih i slabovidih osoba u GSP-u, 29. decembar 2015.

Poverenica je izrazila zabrinutost zbog učestalih problema sa kojima se suočava predstavnica udruženja slepih i slabovidih Srbije „Beli štap” Vesna Nestorović zbog kretanja uz pomoć psa vodiča. Upućen je apel svim nadležnim organima grada Beograda, kao i predstavnicima svih lokalnih samouprava, a posebno GSP Beograd koji je odgovoran u konkretnom slučaju, da su dužni da poštuju zakon kako bi se svim građanima, bez obzira na njihova lična svojstva, omogućilo poštovanje osnovnih ljudskih prava među kojima je i pravo na kretanje i korišćenje usluga javnog prevoza. Skupština Srbije je u marta donela Zakon o kretanju uz pomoć psa vodiča, a odredbama člana 4. eksplicitno je propisano da „osoba koja se kreće uz pomoć psa vodiča ima pravo na korišćenje svih prevoznih sredstava u javnom prevozu, uključujući i zadržavanje na svim prostorima koji su predviđeni za putnike”. Pravo na kretanje uz pomoć psa vodiča podrazumeva slobodan pristup i kretanje u javnom prevozu, objektima i površinama u javnoj upotrebi, u radnom i drugom prostoru.

4.4. Diskriminacija na osnovu starosnog doba

Broj pritužbi na osnovu starosnog doba u 2015. godini je nešto manji u odnosu na broj pritužbi po istom osnovu u prethodnoj godini. Podneta je 61 pritužba zbog diskriminacije na osnovu starosnog doba, što čini 9,4% od ukupnog broja podnetih pritužbi, dok je u 2014. godini bilo 11,3%. Iako statistika pokazuje da se broj pritužbi zbog diskriminacije na osnovu starosnog doba smanjuje, ovaj osnov predstavlja četvrti osnov po broju podnetih pritužbi u 2015. godini.

Trećina pritužbi (20) na osnovu starosnog doba odnosi se na diskriminaciju dece, 15 je podneto zbog diskriminacije osoba starijih od 65 godina, dok je najviše pritužbi (26) podneto zbog različitih ograničenja i uslova povezanih sa godinama života. Od ukupnog broja pritužbi po ovom osnovu, 52 pritužbe su podnela fizička lica, 25 žena i 27 muškaraca.

Najviše pritužbi po ovom osnovu podneto je u oblasti rada i zapošljavanja (21), zatim zbog postupaka pred organima javne vlasti (13), u oblasti obrazovanja i stručnog usavršavanja (12) i oblasti pružanja javnih usluga ili pri korišćenju objekata i površina (7).

U oblasti rada i zapošljavanja najveći broj pritužbi (17) na osnovu starosnog doba podnet je zbog diskriminacije osoba starijih od 18 a mlađih od 65 godina. U ovim slučajevima najčešće se radi o propisivanju određenih godina života kao uslova za zasnivanje radnog odnosa, propisivanje kriterijuma za upućivanje na specijalizaciju i/ili prilikom napredovanja na poslu.

I ove godine je podneto nekoliko pritužbi protiv domova zdravlja zbog diskriminacije na osnovu starosnog doba prilikom upućivanja na specijalizaciju, odnosno jer su propisali, kao jedan od uslova za ostvarivanje prava na specijalizaciju, određenu starosnu granicu. Podsećamo da je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti u 2014. godini uputio Ministarstvu zdravlja preporuku mera za otklanjanje diskriminacije na osnovu starosnog doba prilikom upućivanja na specijalizacije i uže specijalizacije. Kada su u pitanju osobe mlađe od 18 godina, najviše pritužbi je podneto u oblasti obrazovanja i stručnog usavršavanja (11).

Osobe starije od 65 godina podnele su pritužbe zbog diskriminacije u oblasti pružanja javnih usluga ili pri korišćenju objekata i površina (5), oblasti rada i zapošljavanja (4) i zbog postupaka pred organima javne vlasti (4). Broj pritužbi zbog diskriminacije osoba starijih od 65 godina je veći u odnosu na prošlu godinu (14 u odnosu na 10), ali je još uvek prilično mali broj. S obzirom da je ove godine podneto više pritužbi protiv različitih banaka koje postavljaju gornju starosnu granicu kao uslov za ostvarivanja prava na neke bankarske usluge, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti uputio je preporuke mera bankama u Srbiji radi postizanja pune ravnopravnosti. Većina banaka je reagovala pozitivno i iz svojih opštih akata uklonila gornju starosnu granicu kao uslov sa dobijanje određenih bankarskih usluga.

4.4.1. Mišljenja i preporuke

Banka nije odobrila kredit poljoprivredniku starijem od 70 godina

Poljoprivredni preduzetnik je konkurisao za pomoć poljoprivrednim gazdinstvima kroz beskamratne kredite kod banke, na osnovu konkursa koji je raspisala Gradska uprava. S obzirom da mu je po okončanju konkursa odobrena pomoć, upućen je u banku da potpiše ugovor, ali je tamo obavešten da osobe starije od 70 godina ne mogu da dobiju kredit. U izjašnjenju banke navedeno je da poljoprivrednik nije ispunjavao uslove propisane odredbama tačke 2. Metodologije kreditiranja poljoprivrednih proizvođača, zbog čega mu nije odobren kredit. U toku postupka utvrđeno je da je odredbama tačke 2. Metodologije kreditiranja poljoprivrednih proizvođača banke propisano da korisnik poljoprivrednog kredita i drugih proizvoda namenjenih poljoprivrednim proizvođačima može biti nosilac gazdinstava koji u trenutku podnošenja zahteva nema više od 65 godina, kao ni više od 70 godina u trenutku otplate poslednje rate kredita, a ukoliko klijent ima preko 65 godina, potrebno je jemstvo člana porodice naslednika gazdinstva. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je banka, propisivanjem uslova da korisnici poljoprivrednih kredita i drugih proizvoda namenjenih

poljoprivrednim proizvođačima mogu biti isključivo nosioci registrovanih poljoprivrednih gazdinstava koji, pored ostalog, u trenutku podnošenja zahteva nemaju više od 65 godina, kao ni više od 70 godina u trenutku otplate poslednje rate kredita, izvršila akt diskriminacije na osnovu starosnog doba. Zbog toga je banci preporučeno da uputi pisano izvinjenje podnosiocu pritužbe zbog diskriminatornog postupanja prema njemu, da uskladi Metodologiju kreditiranja poljoprivrednih proizvođača sa antidiskriminacionim propisima, kao i da ubuduće, u okviru obavljanja poslova iz svoje nadležnosti, ne krši antidiskriminacione propise. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Banka diskriminiše penzionere

Podnosilac pritužbe je naveo je da ima 77 godina i da je hteo da podnese zahtev za kredit namenjen korisnicima penzije, ali da mu banka nije dozvolila jer nije ispunjavao propisani uslov da korisnik penzije ima najviše 75 godina na dan otplate poslednjeg anuiteta. U izjašnjenju banke navedeno je da postavljanje kriterijuma za zaključenje ugovora o kreditu jeste pravo i obaveza banke da identifikuje i procenjuje rizike i odluči pod kojim uslovima će odobravati kredit. U toku postupka utvrđeno je da je banka u svojoj usluzi – gotovinski krediti i krediti za refinansiranje za korisnike penzija propisala, između ostalog, uslov da korisnici penzija u trenutku podnošenja zahteva imaju najmanje 55 godina, kao i uslov da na dan otplate poslednjeg anuiteta imaju najviše 75 godina. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je banka, propisivanjem uslova koji se odnose na starosno doba korisnika kredita za penzionere - minimum 55 godina u momentu podnošenja zahteva i maksimum 75 godina na dan otplate poslednjeg anuiteta, prekršila odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Uz mišljenje je izdata i preporuka banci da uskladi kriterijume i uslove za pružanje usluge kredita namenjene korisnicima penzija sa antidiskriminacionim propisima, kao i da ubuduće, u okviru obavljanja poslova iz svoje nadležnosti, ne krši antidiskriminacione propise. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Diskriminatorni kriterijumi za upućivanje na specijalizaciju

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe protiv poslodavca Doma zdravlja, a povodom konkursa za upis na specijalizaciju koji su objavljeni u avgustu i oktobru 2014. godine. Tokom postupka je utvrđeno da su Pravilnikom o izmeni i dopuni Pravilnika o obrazovanju, stručnom osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih Doma zdravlja propisani kriterijumi za upućivanje na specijalizaciju, i to: prosečna ocena na fakultetu, visina ocene iz predmetne grane medicine/stomatologije/farmacije iz koje je specijalizacija za koju se konkuriše i godine života. Analiza propisanih kriterijuma pokazala je da su godine života kandidata jedini kriterijum koji se ne odnosi na profesionalne sposobnosti i ostvarenja kandidata, a tokom postupka je utvrđeno da s obzirom na način bodovanja, očigledno su u nejednak položaj stavljene osobe starije od 39 godina u odnosu na mlađe kandidate. Postavljanje kriterijuma koji se odnose na godine života kandidata nije opravdano, jer godine života nisu ni stvarni ni odlučujući uslov za upućivanje na specijalizaciju, sagledavajući kako prirodu i osobenosti pod kojima se stiče specijalistički staž, tako i uslove pod kojima se on obavlja.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je primenom kriterijuma koji se odnosi na godine života na konkursima koje je Dom zdravlja raspisao u avgustu i oktobru 2014. godine, kao i u februaru 2015. godine, diskriminisao podnositeljku pritužbe na osnovu ličnog svojstva – starosnog doba. Zbog toga je Domu zdravlja preporučeno da ukloni kriterijum za upućivanje na specijalizaciju koji se odnosi na godine života kandidata i kandidatkinja, da mišljenje i preporuku Poverenika za zaštitu ravnopravnosti objavi na oglasnoj tabli ili drugom vidnom mestu u prostorijama Doma zdravlja, kao i da ubuduće vodi računa da prilikom određivanja kriterijuma za usavršavanje ne krši odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Diskriminatorni kriterijumi za upućivanje na specijalizaciju

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe protiv Doma zdravlja, a povodom konkursa za upućivanje na specijalizaciju. Tokom postupka je utvrđeno da su Pravilnikom o stručnom usavršavanju i osposobljavanju zdravstvenih radnika, zdravstvenih saradnika i ostalih zaposlenih u Domu zdravlja propisani kriterijumi za upućivanje na specijalizaciju i užu specijalizaciju, i to: godine života, godine radnog staža, prosečna ocena na fakultetu, ocena iz predmeta iz oblasti za koju kandidat konkuriše, poznavanje engleskog ili drugog svetskog jezika, kvalitet rada i poštovanje pravila poslovnog ponašanja i radne discipline. Analiza propisanih kriterijuma pokazala je da su godine života kandidata jedini kriterijum koji se ne odnosi na profesionalne sposobnosti i ostvarenja kandidata, a tokom postupka je utvrđeno, s obzirom na način bodovanja, da su očigledno stavljene u nejednak položaj osobe starije od 36 godina u odnosu na mlađe kandidate i kandidatkinje. Postavljanje kriterijuma koji se odnose na godine života kandidata nije opravdano, jer godine života nisu ni stvarni ni odlučujući uslov za upućivanje na specijalizaciju, sagledavajući kako prirodu i osobenosti pod kojima se stiče specijalistički staž, tako i uslove pod kojima se on obavlja. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je primenom kriterijuma koji se odnosi na godine života na konkursu koji je Dom zdravlja raspisao u novembru 2014. godine, podnosilac pritužbe, kao i svi drugi kandidati i kandidatkinje stariji od 36 godina, diskriminisan na osnovu ličnog svojstva – starosnog doba. Zbog toga je Domu zdravlja preporučeno da iz Pravilnika o stručnom usavršavanju i osposobljavanju zdravstvenih radnika, zdravstvenih saradnika i ostalih zaposlenih u Domu zdravlja, ukloni kriterijum za upućivanje na specijalizaciju koji se odnosi na godine života kandidata i kandidatkinja, da mišljenje i preporuku Poverenika za zaštitu ravnopravnosti objavi na oglasnoj tabli ili drugom vidnom mestu u prostorijama Doma zdravlja, kao i da ubuduće vodi računa da prilikom određivanja kriterijuma za usavršavanje ne krši odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Kompanija stimulisala zaposlene za odlazak u penziju

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe koja je podneta protiv poslodavca zbog odluke kojom se propisuju uslovi za stimulatívni odlazak zaposlenih, odnosno, uslov da se za stimulatívni odlazak mogu prijaviti zaposleni koji sledeće godine pune 65 godina života i imaju najmanje 15 godina staža osiguranja. Podnosilac pritužbe smatra da je diskriminisan jer ove godine puni 65 godina života,

te se navedeni stimulansi na njega ne odnose. U izjašnjenju je navedeno da je interes privrednog društva da se personalna, profesionalna i starosna struktura zaposlenih unapredi, a da je jedan od načina dobrovoljni odlazak određenih kategorija zaposlenih, koji imaju mogućnost da u radnom odnosu ostanu duži period, stimuliše putem ostvarivanja prava na jednokratnu isplatu. U toku postupka utvrđeno je da je poslodavac doneo Odluku uslovima i kriterijumima za stimulisanje dobrovoljnog odlaska iz kompanije kojom je određeno da pravo na stimulisanje dobrovoljnog odlaska iz preduzeća omogući zaposlenima koji u 2015. godini ispunjavaju uslov za odlazak u starosnu penziju, sa propisivanjem izuzetka za zaposlene koji u 2015. godini pune 65 godina života i najmanje 15 godina staža osiguranja. Poslodavac je obezbedio određenim kategorijama zaposlenih mogućnost da napuste preduzeće uzimanjem određenih stimulansa, odnosno, pružanjem finansijskih podsticaja, kako bi ostvarili cilj koji najviše odgovara potrebama i materijalnim mogućnostima privrednog društva. S obzirom na činjenicu da poslodavac ima ograničena novčana sredstva i da mu nije u finansijskom interesu da pruža podsticaj zaposlenima koji će svakako po sili zakona otići u penziju do kraja tekuće godine, u konkretnom slučaju postoji srazmera između propisane mere i cilja koji se merom postiže. Zbog toga je dato mišljenje da utvrđivanjem kriterijuma i uslova u Odluci o uslovima i kriterijumima za stimulisanje dobrovoljnog odlaska iz kompanije, privredno društvo nije prekršilo odredbe Zakona o zabrani diskriminacije.

Diskriminacija majke na osnovu starosnog doba prilikom upisa deteta u vrtić

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe zbog odluke konkursne komisije jedne predškolske ustanove iz Beograda i drugostepene odluke Sekretarijata za obrazovanje i dečiju zaštitu Sektora za inspekcijski nadzor Gradske uprave grada Beograda da podnositeljki pritužbe, prilikom upisa deteta u vrtić, ne prizna status redovne studentkinje jer ima 37 godina. Tokom postupka utvrđeno je da su stav konkursne komisije i odluka Sekretarijata za obrazovanje i dečiju zaštitu Sektora za inspekcijski nadzor Gradske uprave grada Beograda, bili da se podnositeljki pritužbe ne može priznati status redovne studentkinje jer ima 37 godina i ne ostvaruje povlastice koje su propisane za studente koji imaju do 26 godina. Analiza uslova za utvrđivanje prioriteta za upis dece u predškolsku ustanovu koji su propisani Pravilnikom o bližim uslovima za utvrđivanje prioriteta za upis dece u predškolsku ustanovu pokazala je da status redovnog studenta nije uslovljen nekim dodatnim kriterijuma, kao što su godine života jednog od roditelja. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da su donošenjem odluke konkursne komisije PU i Sekretarijata za obrazovanje i dečiju zaštitu Sektora za inspekcijski nadzor Gradske uprave grada Beograda, da se prilikom upisa deteta u predškolsku ustanovu podnositeljki pritužbe ne prizna status redovne studentkinje zbog njenog starosnog doba, PU i Sekretarijat za obrazovanje i dečiju zaštitu Sektora za inspekcijski nadzor Gradske uprave grada Beograda prekršili odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Zbog toga im je preporučeno da preduzmu sve neophodne mere u cilju otklanjanja posledica diskriminatornog postupanja prema podnositeljki pritužbe, da joj upute pisano izvinjenje zbog diskriminatornog postupanja na osnovu njenog starosnog doba, kao i da ubuduće, prilikom obavljanja poslova iz svoje nadležnosti, ne krše odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Poslodavac rasporedio više starijih zaposlenih žena na drugo mesto rada

Pet žena zaposlenih u javnom preduzeću odvojeno su podnele pritužbe protiv poslodavca. Navele su da imaju 60, odnosno 62 godine života i 34, 35 i 37 godina radnog staža i da su potpisivanjem aneksa ugovora o radu premeštene na niže vrednovana radna mesta sa manjim koeficijentom, kao i da su premeštene na drugo mesto rada u drugo naseljeno mesto. U izjašnjenju javnog preduzeća navedeno je da su podnositeljke pritužbe premeštene na drugo radno mesto zbog potrebe za reorganizacijom i racionalizacijom poslovanja preduzeća, u skladu sa uputstvom Vlade Republike Srbije. U toku postupka utvrđeno je da se među zaposlenima koji su premeštani na druga radna mesta i kojima je menjano mesto rada i umanjen koeficijent nalaze zaposleni starosnog doba od 29 do 65 godina. Utvrđeno je da je javno preduzeće pružilo dovoljno dokaza za zaključak da na ponudu aneksa ugovora o radu kojim su podnositeljke pritužbi premeštene na drugo mesto rada i kojim im je umanjen koeficijent, nije bilo od uticaja njihovo starosno doba. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da nijednim aneksom ugovora o radu, kojim su podnositeljke pritužbe raspoređene na drugo radno mesto i kojim im je određen manji koeficijent poslova, javno preduzeće nije prekršilo odredbe Zakona o zabrani diskriminacije.

Pritužba radnice protiv poslodavca zbog diskriminacije na osnovu starosnog doba

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe radnice koju je podnela protiv privrednog društva u kojem je zaposlena, zbog diskriminacije na osnovu starosnog doba. Podnositeljka pritužbe je navela da joj je početkom marta 2013. godine predloženo da se penzioniše jer ispunjava uslove za odlazak u penziju. Ona je ovaj predlog odbila, nakon čega je sa mesta rukovoditeljke Ekonomsko-finansijske službe, premeštena na radno mesto samostalne referentkinje u Planskoj službi, a određen joj je i niži koeficijent za obračun plate. U izjašnjenju privrednog društva navedeno je da je podnositeljka pritužbe premeštena na drugo radno mesto zbog povećanja obima i složenosti posla u službi u kojoj je raspoređena i njenog radnog iskustva u ekonomskoj struci. U dopuni izjašnjenja navedeno je da je od ukupno 154 zaposlenih koji su u tom periodu premešteni na drugo radno mesto, 106 je premeštajem dobilo viši koeficijent, kao i da je premešteno samo pet zaposlenih starosti od 60 do 65 godina. U postupku je utvrđeno da je poslodavac pružio dovoljno dokaza da su postojali objektivni razlozi za premeštaj zaposlenih, uključujući i za podnositeljku pritužbe, koji nisu u vezi sa njenim ličnim svojstvom, s obzirom da je kod poslodavca povećan obim i složenost posla u Planskoj službi, da je u navedenom periodu 154 radnika premešteno na drugo radno mesto, da je od toga 106 radnika dobilo veći koeficijent za obračun plate, kao i da je među premeštenim zaposlenima samo petoro zaposlenih iz starosne grupe od 60 do 65 godina, među kojima je i ona. Zbog toga je Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala mišljenje da privredno društvo nije diskriminisalo radnicu na osnovu njenog ličnog svojstva – starosnog doba.

4.4.2. Preporuke mera za ostvarivanje ravnopravnosti

Preporuke mera bankama da otklone neposrednu diskriminaciju na osnovu starosnog doba u korišćenju bankarskih usluga

Postupajući po pritužbama građana i građanki koje su se odnosile na usluge koje banke nude fizičkim licima, uočeno je da većina poslovnih banaka u Srbiji korišćenje bankarskih usluga (pozajmice po tekućem računu, krediti i drugo) uslovljava starosnim dobom klijenata. Banke često propisuju da određenu bankarsku uslugu mogu da koriste npr. „osobe do 70 godina” ili „ne stariji od 67 u momentu otplate kredita/pozajmice”. Određivanjem uslova gornje granice starosnog doba za korišćenje bankarske usluge, banke neposredno diskriminišu građane i građanke na osnovu ličnog svojstva – starosnog doba, tako što uskraćuju pravo određenoj grupi ljudi (starijima od gornje propisane granice) da koriste bankarske usluge. Takođe, vid kršenja načela jednakog tretmana ogleđa se u nametanju dodatnih uslova koji se traže od starijih korisnika bankarskih usluga (npr. dodatno jemstvo), a koji se ne traže od drugih potencijalnih korisnika usluga, čime se starije osobe lišavaju mogućnosti da banka proceni njihovu kreditnu sposobnost na osnovu uporedivih i objektivnih kriterijuma. Nije sporno pravo banaka da vrše procenu kreditne sposobnosti i kreditnog rizika u svakom pojedinačnom slučaju, jer imaju legitiman i na zakonu zasnovan interes da plasiranjem sredstava obezbede odgovarajuću dobit, što podrazumeva i adekvatnu procenu kreditnog rizika prilikom odobravanja korišćenja određene usluge. Međutim, to ne daje pravo bankama da isključuju, odnosno, onemogućavaju pristup bankarskim uslugama čitavim grupama građana na osnovu nekog ličnog svojstva, u ovom slučaju starosnog doba. Svaka bankarska usluga mora da bude dostupna svim građanima pod jednakim uslovima, a u pojedinačnim slučajevima banke imaju ovlašćenje da procenjuju da li određeni klijent ispunjava uslove za korišćenje određene bankarske usluge. Zbog toga je na adresu 29 poslovnih banaka u Srbiji upućena preporuka mera za ostvarivanje ravnopravnosti kojom je bankama preporučeno da preduzmu sve neophodne mere kako bi eliminisale diskriminatorni uslov gornje granice starosnog doba za korišćenje bankarskih usluga, koji banke propisuju svojim opštim aktima. Većina banaka je odgovorila da je postupila ili da će postupiti u skladu sa preporukom.

Preporuka mera Nacionalnoj službi za zapošljavanje da otkloni diskriminaciju na osnovu starosnog doba žiranata korisnika subvencija za samozapošljavanje

Postupajući po pritužbama građana i građanki, ustanovljeno je da Nacionalna služba za zapošljavanje, Filijala za grad Beograd, prilikom odobravanja subvencija za samozapošljavanje, propisuje uslov da žirant korisnika subvencije ne može biti lice starije od 65 godina. Određivanjem uslova gornje granice starosnog doba za žirante, Nacionalna služba za zapošljavanje neposredno diskriminiše građane i građanke na osnovu ličnog svojstva – starosnog doba, tako što uskraćuje pravo određenoj grupi ljudi (starijima od gornje propisane granice) da budu žiranti korisnicima subvencija za samozapošljavanje. Nacionalnoj službi za zapošljavanje data je preporuka da preduzme sve neophodne mere kako bi eliminisala diskriminatorni uslov koji se odnosi na starosno doba žiranata. Po ovoj preporuci mera za ostvarivanje ravnopravnosti je postupljeno.

4.4.3. Saopštenja

Saopštenje povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad starijim osobama, 15. jun 2015.

Nasilje je jedan od najvećih problema u svakom pa i našem društvu, a nasilje nad starijim osobama je nasilje o kome se uglavnom ne priča. Zlostavljanje i zanemarivanje starijih je još uvek tabu iako postoji privid da se o tome više govori. Stariji spadaju među najugroženije i najdiskriminisanije grupe u Srbiji, a na njihove probleme poverenica je ukazala u saopštenju povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad starijima. U saopštenju je navedeno da naše društvo postaje sve starije, a svaki građanin i građanka Srbije zaslužuje i ima pravo da živi dostojanstveno, bez straha, stida i u bezbednom okruženju.

Saopštenje povodom Međunarodnog dana starijih osoba, 30. septembar 2015.

Kao i većina evropskih zemalja i Srbija je suočena sa izazovima demografskog starenja stanovništva. Sada je svaka četvrta osoba starija od 60 godina, a procene su da će sredinom veka svaka treća osoba biti tog starosnog doba. Ukupan socio-ekonomski položaj starijih osoba u Srbiji je nepovoljan, a osobe iznad 65 godina čine skoro četvrtinu ukupnog broja siromašnih. Zato je od izuzetne važnosti da se radi na kreiranju politika koje će uvažiti doprinos starijih osoba, sprečiti diskriminaciju i marginalizaciju starijih i obezbediti da se oni na osnovu svog iskustva i znanja uključe u društveni život, navela je poverenica za zaštitu ravnopravnosti povodom obeležavanja Međunarodnog dana starijih osoba. Prema Globalnom indeksu starenja za 2015. godinu Srbija je na 66. mestu među 96 zemalja sveta po socijalnoj i ekonomskoj dobrobiti starijih ljudi, što je dokaz da je napravljen izvestan napredak u odnosu na prethodnu godinu, a od četiri ključna kriterijuma, najbolje su ocenjeni oni koji se tiču sigurnosti prihoda za starije, dok su slabije ocene za kriterijume zdravlja starijih, podsticajnog okruženja za starije i ličnih sposobnosti starijih. Prema podacima iz indeksa, u Srbiji je 2,2 miliona osoba starijih od 60 godina, a procene su da će do 2050. godine starijih od 60 godina biti 32,3% ukupne populacije.

Saopštenje povodom Međunarodnog dana dece žrtava nasilja, 4. jun 2015.

Istraživanja UNICEF-a u Srbiji iz 2014. godine pokazala su da je više od 40% dece do 14 godina doživelo nasilne metode kažnjavanja i vaspitanja, a neka istraživanja pokazuju da su deca žrtve u 50 % slučajeva nasilja u porodici, dok 70% trpi rodno zasnovano nasilje u školama. Na ovu poražavajuću statistiku poverenica za zaštitu ravnopravnosti upozorila je javnost povodom Međunarodnog dana dece žrtava nasilja i navela da su ustanove obrazovanja, socijalnog rada i zdravstva ključne za sprečavanje nasilja nad decom, uz intervenciju policije i pravosudnih organa. Poverenica je podržala inicijativu za hitnu dopunu propisa kojim bi se izričito zabranilo fizičko kažnjavanje dece i upotreba fizičke sile kao vaspitnog sredstva. U ovom saopštenju preporučeno je nadležnim organima da se bez odlaganja donese Pravilnik o bližim kriterijumima za prepoznavanje svih oblika diskriminacije u obrazovnim i vaspitnim ustanovama kao i da se obezbede svi uslovi za njegovu primenu.

Saopštenje povodom Međunarodnog dana mladih, 12. avgust 2015.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti ukazala je na to da je Međunarodni dan mladih prilika da se svi zajedno zapitamo zašto su društvene okolnosti već decenijama nepovoljne za razvoj, unapređenje i život mladih i šta to treba uraditi da se poboljša položaj generacija koje dolaze, pre svega, kako rešiti jedan od najvećih, ako ne i najveći problema a to je nezaposlenost i kako stvoriti neophodne uslove i okruženje u kojima će se mladi osećati sigurno, bezbedno i ravnopravno. Problem mladih u Srbiji je i taj što oni ne osećaju da imaju ikakvu moć da utiču na sopstveni život ili mogućnost da odlučuju o pitanjima koja su za njih važna. Većina mladih je na stanovištu da društvena, politička i ekonomska zajednica u Srbiji ne razume njihove potrebe, da našu zajednicu ne osećaju kao svoju, pa su zato i spremni da je tako lako napuste. Poverenica je još istakla da se visok procenat nezaposlenosti kod mladih mora pod hitno smanjiti i da je u tom smislu neophodno uskladiti potrebe tržišta rada i obrazovnog sistema. Posebno je potrebno da se obrati pažnja na slučajeve u kojima su mladi diskriminirani, često nesvesno a nekada i zlonamerno, uz naročito razvijanje kulture dijaloga, tolerancije i poštovanja ljudskih prava od malih nogu. Inače Poverenik za zaštitu ravnopravnosti već dve godine u saradnji sa UNICEF-om organizuje „Panel mladih-isterivači diskriminacije” gde kontinuirano pokušava da doprinese povećanju aktivnog učešće mladih u društvenom životu u Srbiji u borbi za zaštitu ravnopravnosti i smanjenju diskriminacije.

4.5. Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta

Od ukupnog broja pritužbi koje su podnete tokom 2015. godine, 31 pritužba podneta je zbog diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije, čime je procenat pritužbi po ovom osnovu porastao na

4,8% u odnosu na prošlogodišnjih 2,6%. Imajući u vidu da je broj pritužbi po ovom osnovu u 2014. godini iznosio svega 18, može se reći da postoji određeni porast broja pritužbi zbog diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije. Ipak, ni ovaj broj pritužbi ne oslikava položaj LGBT populacije u Srbiji, koja je jedna od najugroženijih društvenih grupa.

Najveći broj pritužbi, više od 50%, podnele su organizacije civilnog društva, što je razumljivo, imajući u vidu da postoji veliki strah kod LGBT osoba od viktimizacije i stigmatizacije. To je ujedno i uzrok nedovoljnog broja pritužbi po ovom osnovu, imajući u vidu da su LGBT osobe neretko zabrinute i za ličnu bezbednost.

Najviše pritužbi po ovom osnovu odnose se na oblast javnog informisanja, čak 21 pritužba zbog seksualne orijentacije i 17 pritužbi zbog rodnog identiteta.

Analizom sadržine pritužbi po osnovu seksualne orijentacije, mogu se izdvojiti najvažniji izazovi na putu ostvarivanja prava na jednakost LGBT osoba. To su zaštita lične bezbednosti i efikasna borba protiv nasilja nad LGBT osobama, zaštita od diskriminacije na radnom mestu i poštovanje dostojanstva u javnom prostoru. Kada su u pitanju trans osobe, kao smetnja ravnopravnom uključivanju u društvene tokove, dodatno se otvara pitanje izdavanja ličnih dokumenata, odnosno zakonskog priznanja rodnog identiteta.

Da bi pravni i institucionalni okvir za zaštitu prava LGBT osoba bio efikasan, neophodno je da se poveća stepen poverenja LGBT osoba u institucije, odnosno smanji postojeći nivo stereotipa i homofobije u institucijama sistema koji bi trebalo da im pruži zaštitu. U septembru 2015. godine prvi put je održan Trans prajd uz Paradu ponosa, mirno i bez incidenata ali uz velike mere bezbednosti. Prisutni su bili i predstavnici međunarodnih organizacija i državnih institucija, a ovakvi događaji su prilika da Srbija pokaže privrženost idejama tolerancije i poštovanja različitosti.

4.5.1. Mišljenja i preporuke

Izjašnjavanje o seksualnoj orijentaciji na sistematskom pregledu u studentskoj poliklinici

Pritužbu je podnela organizacija civilnog društva, u kojoj je navedeno da se u upitniku za obavezni sistematski pregled za studente koji sprovodi Zavod za zdravstvenu zaštitu studenata Novi Sad postavlja pitanje o seksualnoj orijentaciji. Pitanje koje je postavljeno u upitniku glasi: „Seksualno Vas privlače isključivo osobe suprotnog pola”, sa ponuđenim odgovorima „netačno”, „tačno u manjoj meri”, „tačno u većoj meri” i „potpuno tačno”. U izjašnjenju na pritužbu navedeno je da je cilj upitnika da se studentima pruži pomoć i podrška, ukoliko imaju problema u bilo kojoj sferi života, kao i da se prilikom prijave na šalteru studentima napominje da upitnik nije obavezan. U postupku je utvrđeno da postavljanje ovog pitanja predstavlja povredu imperativnih propisa o zabrani diskriminacije, jer je zahtev da se studenti prilikom obavljanja sistematskog pregleda izjasne o svojoj seksualnoj orijentaciji izričito zabranjen Zakonom o zabrani diskriminacije. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je dala mišljenje da je postavljanjem pitanja u upitniku, u kojem se od studenata i studentkinja prilikom

obavljanja sistematskog pregleda zahteva da se izjasne o svojoj seksualnoj orijentaciji, zavod za zdravstvenu zaštitu studenata prekršio odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Uz mišljenje je izdata i preporuka da se ovo pitanje ukloni iz upitnika, kao i da ubuduće ova zdravstvena ustanova vodi računa da u okviru svojih redovnih poslova i aktivnosti, ne krše zakonske propise o zabrani diskriminacije. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Pisanje dnevnih novina na način kojim se vređa dostojanstvo pripadnika LGBT populacije

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbi 13 organizacija civilnog društva i jedne građanke protiv dnevnih novina, povodom naslovne strane i teksta pod nazivom „Šokantan predlog Ombudsmana: Pederi u Srbiji da usvajaju decu?!”. U toku postupka je utvrđeno da se ovaj tekst odnosi na analizu Radne verzije Predloga zakona o rodnoj ravnopravnosti, koja između ostalog predviđa jednakost prilikom prava na usvajanje i legalizaciju tzv. „surogat majki”. Analiza naslova i podnaslova („Šokantan predlog Ombudsmana: Pederi u Srbiji da usvajaju decu?!”, „Sporne odredbe Prve verzije zakona o rodnoj ravnopravnosti”, „Skandalozno podmetanje”) pokazala je da se čitaocima šalje poruka da pravo na usvajanje deteta bez diskriminacije i pravno regulisanje tzv. „surogat majčinstva”, predstavlja negativnu društvenu pojavu. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da su naslovom teksta „Šokantan predlog Ombudsmana: Pederi u Srbiji da usvajaju decu?!”, kao i podnaslovom u tekstu „Skandalozno podmetanje”, koji je objavljen u ovom listu, izražene ideje i stavovi koji su uznemirujući i ponižavajući i kojima se vređa dostojanstvo osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne, odnosno, da su odabirom naslova i podnaslova teksta prekršene odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Zbog toga je dnevnim novinama preporučeno da ubuduće ne objavljuju priloge koji su uznemirujući i ponižavajući i kojima se vređa dostojanstvo pripadnika i pripadnica LGBT populacije, kao i da vode računa da u okviru svojih redovnih poslova i aktivnosti, ne krši zakonske propise o zabrani diskriminacije. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Generalštab Vojske Srbije i Ministarstvo odbrane uvredljivo i ponižavajuće postupali prema transpolnoj osobi

Pritužbu je podelo udruženja građana uz saglasnost transpolne osobe, koja je bila major Vojske Srbije, zbog diskriminatornog stava iznetog u naredbi o prestanku profesionalne vojne službe. U toku postupka utvrđeno je da je Uprava za ljudske resurse Generalštaba Vojske Srbije, uz predlog načelnika Generalštaba za prestanak profesionalne vojne službe podnositeljke pritužbe, uputila dopis Ministarstvu odbrane, u kojem je navedeno da je kod podnositeljke pritužbe „ustanovljena psihijatrijska dijagnoza koja može uzrokovati štetne posledice po ugled Vojske Srbije”. Postupajući po ovom predlogu, ministar odbrane je doneo naredbu o prestanku profesionalne vojne službe majora, u kojoj je takođe navedeno da je „ustanovljena psihijatrijska dijagnoza koja može uzrokovati štetne posledice po ugled Vojske Srbije”. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je iznošenjem ovakvog stava prekršena odredba Zakona o zabrani diskriminacije, kojom je propisana zabrana

uznemiravanja i ponižavajućeg postupanja. Preporučeno je da Generalštab Vojske Srbije i Ministarstvo odbrane upute podnositeljki pritužbe pisano izvinjenje i da preduzmu mere za smanjenje transfobije, povećanje tolerancije i sprečavanje diskriminacije prema transpolnim i transrodnim vojnim licima i licima zaposlenim u Ministarstvu odbrane. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Lanac restorana otpustio zaposlenog koji je pripadnik LGBT populacije, ali ne zbog seksualne orijentacije

Podnosilac pritužbe je naveo da je bio u radnom odnosu kod poslodavca od 2005. godine i da se otvoreno izjašnjavao o svojoj seksualnoj orijentaciji. Smatra da je zbog svoje seksualne orijentacije bio izložen diskriminatornom ponašanju i to vređanju na radnom mestu, koje je rezultirao otkazom ugovora o radu. U izjašnjenju poslodavca navedeno je da je podnosiocu pritužbe otkazan ugovor o radu jer je odbio da usluži mušteriju i zabranio ostalim zaposlenima da to učine, što predstavlja povredu radnih obaveza i radne discipline. Takođe je navedeno da je prethodnih godina upozoravan na nezadovoljavajuću komunikaciju sa mušterijama i zaposlenima. Poslodavac je pružio uverljivo i objektivno obrazloženje o propustima koje je zaposleni činio u obavljanju radnih zadataka, i dostavio adekvatne dokaze o tome. U toku postupka utvrđeno je da je podnosiocu pritužbe otkazan ugovor o radu iz razloga koji nisu u vezi sa njegovom seksualnom orijentacijom. S druge strane, u toku postupka nije utvrđeno da je zaposleni bio izložen uznemiravajućem i ponižavajućem postupanju na radnom mestu zbog svoje seksualne orijentacije. Zbog toga je Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala mišljenje da rešenjem poslodavca o otkazu ugovora o radu, nisu prekršene odredbe Zakona o zabrani diskriminacije, kao i da nije utvrđeno da je podnosilac pritužbe bio izložen uznemiravanju i ponižavajućem postupanju na radnom mestu zbog svoje seksualne orijentacije.

Policijski službenik tvrdi da je morao da se izjašnjava o seksualnoj orijentaciji zbog podrške koju pruža LGBT populaciji

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe policijskog službenika protiv svog neposredno nadređenog, zbog diskriminacije na osnovu zdravstvenog stanja, članstva u sindikalnoj organizaciji i seksualne orijentacije. U pritužbi je navedeno da je neposredni starešina ignorisao njegovo zdravstveno stanje prilikom izvršenja službenog zadatka obezbeđivanja utakmice, zbog čega mu je ukazana hitna medicinska pomoć u Urgentnom centru. Takođe, naveo je da mu je starešina evidentirao neopravdan izostanak sa posla tokom štrajka zaposlenih, zbog članstva u sindikalnoj organizaciji, kao i da ga je vređao i omalovažavao zbog podrške koju pruža LGBT populaciji, te je bio primoran da se izjašnjava o svojoj seksualnoj orijentaciji. U izjašnjenju je starešina pojasnio da on zamenjuje lice koje je neposredno nadređeno podnosiocu pritužbe, da su navodi iz pritužbe neistiniti i predstavljaju deo kampanje koju podnosilac pritužbe vodi da bi osporio rešenje o premeštaju u drugu jedinicu. Pojasnio je da u policijskoj hijerarhiji, on nema ovlašćenja da odlučuje o pravima iz radnog

odnosa podnosioca pritužbe, a da su pravila o evidentiranju zaposlenih tokom štrajka važila za sve i ustanovljena su obavezujućom depešom Ministarstva unutrašnjih poslova. Negirao je da je ikada pozvao podnosioca pritužbe da se izjasni o svojoj seksualnoj orijentaciji i da mu je nepoznato da li se javno zalagao za poštovanje prava LGBT populacije. U toku postupka utvrđeno je da starešina ovog policijskog službenika nije učestvovao u odlučivanju o njegovom premeštaju u drugu jedinicu, kao i da njegovo postupanje tokom službenog zadatka obezbeđivanja utakmice i tokom štrajka zaposlenih u MUP-u, nije bilo u suprotnosti sa odredbama Zakona o zabrani diskriminacije. U postupku nije utvrđeno da je podnosilac pritužbe bio izložen uznemiravanju i ponižavajućem postupanju na radnom mestu zbog nekog svog stvarnog ili pretpostavljenog ličnog svojstva. Zbog toga je Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala mišljenje da policijski starešina, protiv koga je podneta pritužba nije prekršio odredbe Zakona o zabrani diskriminacije, kao i da nije utvrđeno da je podnosilac pritužbe bio izložen ponižavajućem postupanju ili uznemiravanju na radnom mestu zbog nekog svog ličnog svojstva.

4.5.2. Upozorenja i saopštenja

Upozorenje javnosti povodom napada na LGBT aktivistu, 4. septembar 2015.

Poverenica je najoštrije osudila napad na LGBT aktivistu Predraga Azdejkovića i od nadležnih zatražila hitnu reakciju jer su verbalne pretnje i fizički napadi apsolutno nedopustivi, a obaveza je policije i svih nadležnih da štite građane i građanke bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju ili bilo koje drugo lično svojstvo. Izraženo je i očekivanje da će se i u ovom, kao i u svakom drugom slučaju, napadači pronaći i adekvatno sankcionisati za razvijanje našeg društva u demokratskom pravcu, ljudska prava i slobode moraju biti zagarantovana svakom građaninu.

Upozorenje javnosti povodom napada na aktivistkinje LABRIS-a, 29. septembar 2015.

Poverenica je najoštrije osudila brutalni napad na aktivistkinju Labrisa Dragoslavu Barzut i još tri devojke koje su sedele u kafiću i uputila hitan zahtev nadležnim institucijama da se napadači pronađu i spreče dalji akti fizičkog nasilja koji je inspirisan homofobijom. Apsolutno je nedopustivo napadati žene koje su sedele u kafiću, iz bilo kog razloga. Posebno su zabrinjavajući podaci koje je Labris izneo o ovom napadu, a to je da je bio motivisanom mržnjom zbog ličnog svojstva, što predstavlja jedan od najgrubljih i po posledicama najpogubnijih oblika diskriminacije i čini da se sve LGBT osobe, ali i sve žene osećaju nesigurno i nebezbedno. Poverenica je ukazala da samo delotvorno postupanje nadležnih organa može poslati jasnu poruku napadačima, zagovaračima ovakvih napada i najširoj javnosti da će se zločin iz mržnje, diskriminacija i nasilje nad ženama najoštrije kažnjavati. Upravo adekvatan odgovor sistema predstavlja najjasniju poruku, a ujedno i najefektniji način prevencije.

Saopštenje povodom Međunarodnog dana borbe protiv homofobije i transfobije, 17. maj 2015.

Ovim saopštenjem skrenuta je pažnja javnosti na Međunarodni dan borbe protiv homofobije i transfobije koji se obeležava od 1992. godine, kao dan kada je Svetska zdravstvena organizacija izbrisala homoseksualnost iz Međunarodne klasifikacije bolesti. Istraživanja javnog mnjenja pokazala su da svaki drugi građanin Srbije smatra da je homoseksualnost bolest koju treba lečiti, a više od 80% ne želi LGBT osobe u svojoj porodici, da su velika socijalna distanca, homofobija i transfobija izraz negativnih stereotipa i predrasuda o LGBT osobama, a da je diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije deo svakodnevnog života LGBT osoba u Srbiji. Sve ovo ukazuje da je izuzetno važno u svim sferama društva afirmisati ideju ljudskih prava, rodne ravnopravnosti i tolerancije i predano raditi na suzbijanju diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije, kao i na osnovu bilo kog drugog ličnog svojstva.

Saopštenje povodom Međunarodnog dana ponosa, 26. jun 2015.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti čestitala je Međunarodni dan ponosa celoj LGBT zajednici u Srbiji i ujedno ukazala na i dalje loš položaj LGBT populacije i diskriminaciju kojoj su izloženi. Poslednjih godina napravljeni su određeni koraci na poboljšanju njihovog položaja, doneta su određena strateška dokumenta i održana je Parada ponosa, ali to nije dovoljno da bi Srbija bila sigurno okruženje za sve one koji su drugačije seksualne orijentacije. Potreban je intenzivan i kontinuiran rad na suzbijanju predrasuda i stereotipa, pre svega kod dece i mladih. To je način da nove generacije naučimo toleranciji i nediskriminaciji i pokažemo im da smo svi jednaki, ali posebni i da nam upravo te različitosti pružaju mogućnost da se kao pojedinci i pojedinke i kao društvo, obogaćujemo i razvijamo. Na kraju saopštenja poverenica je pozvala sve građane i građanke da se pridruže skupu na Trgu Republike pod nazivom „Zona slobodna od mržnje”, koji je posvećen antifašizmu i idejama slobode, jednakosti i mira.

Saopštenje povodom održavanja Trans Prajda i Parade ponosa, 21. septembar 2015.

U saopštenju je izraženo zadovoljstvo zbog činjenice da su Parada ponosa i Trans Prajd u Beogradu protekli mirno i bez ikakvih incidenata. Tim događajima Srbija je pokazala svoju privrženost idejama tolerancije i poštovanja različitosti. Podršku LGBT populaciji ove godine zajedničkom šetnjom dali su i brojni predstavnici državnih institucija, međunarodnih organizacija i građani i građanke. Položaj LGBT osoba u Srbiji mora iz dana u dan da se unapređuje, ljudska prava i slobode moraju da budu poštovani i zaštićeni, bez obzira na seksualnu orijentaciju. Poslednjih godinu dana napravljeni su

određeni koraci kako bi se poboljšao položaj LGBT populacije, mada istraživanja i dalje govore da su oni izloženi diskriminaciji i da se socijalna distanca prema njima ne smanjuje.

4.6. Diskriminacija izbeglica, interno raseljenih lica, migranata i tražilaca azila

Od maja 2015. godine, veliki broj izbeglica uputio se u Evropu preko teritorije Srbije, zbog čega je i broj tražilaca azila u Srbiji počeo ubrzano da raste od juna 2015. godine. Izveštaji državnih organa i organizacija civilnog društva pokazuju da u Srbiji ne postoji sistemska diskriminacija izbeglica i migranata, ali da do pojedinačnih incidenata ipak dolazi. O tome svedoči 8 pritužbi koje su podnete tokom 2015. godine zbog diskriminacije izbeglica, migranata i tražilaca azila. Pritužbe su se odnosile na oblast javnog informisanja i medija (5 pritužbi) i prilikom pružanja javnih usluga.

Treba imati u vidu da u Zakonu o zabrani diskriminacije nije izričito navedeno lično svojstvo *izbeglice, migranta ili tražioca azila*. Međutim, kako lista ličnih svojstava nije zatvorena, odnosno, diskriminacija se može izvršiti i na osnovu drugih stvarnih i pretpostavljenih ličnih svojstava, nema sumnje da status izbeglice, migranta ili tražioca azila svakako predstavlja obeležje koje se u smislu Zakona o zabrani diskriminacije, može smatrati drugim ličnim svojstvom.

Sve pritužbe u ime izbeglih lica, migranata i tražioca azila podnele su organizacije civilnog društva, odnosno, nijednu nije podnelo fizičko lice koje je smatralo da je diskriminisano zbog svog ličnog svojstva. Razlozi zbog kojih se ova lica ne obraćaju nadležnim organima u Srbiji su višestruki i složeni. Težak položaj, jezička barijera i prethodna traumatična iskustva iz zemlje porekla i drugih zemalja kroz koje su prošli na putu do Srbije, sprečavaju potencijalne žrtve lošeg postupanja da podnesu pritužbu.

U najvećem broju pritužbi podnosioci su ukazivali na novinske tekstove u kojima su iznete negativne predrasude prema izbeglicama koje podstiču netrpeljivost građana Srbije prema njima. Međutim, u gotovo svim ovim pritužbama zanemarena je činjenica da stavovi novinara izraženi u tekstovima povodom kojih su podnete pritužbe mogu biti predmet rasprave i javne debate, između ostalog i kroz komentare čitalaca. Suština slobode govora je da imamo lično mišljenje, da ga iznosimo, ali i da drugi imaju mogućnost da iznesu svoje mišljenje i dileme. Iz ovih pritužbi proizlazi da veoma često građanima, pa i organizacijama civilnog društva, nije jasna razlika između slobode govora i diskriminacije.

Drugačija je situacija po pitanju pritužbi u oblasti pružanja javnih usluga. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je tokom 2015. godine okončao dva postupka na osnovu pritužbi iz ove oblasti i oba puta je utvrdio da su lica protiv kojih su podnete pritužbe diskriminisala izbeglice.

4.6.1. Mišljenja i preporuke

Preporuka Saveza taksi udruženja Srbije: Ne vozite azilante!

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe organizacije civilnog društva protiv Saveza taksi udruženja Srbije, povodom izjave predsednika ovog udruženja objavljene u jednom dnevnom listu u tekstu „NOVA PREPORUKA TAKSISTIMA: Ne vozite azilante!“. U toku postupka je utvrđeno da u tekstu, između ostalog, navedeno da su beogradski taksisti dobili preporuku da ne prihvataju vožnje azilanta. Predsednik Saveza taksi udruženja Srbije izjavio je da niko taksisti ne može da zabrani da prihvati vožnju svake mušterije, ali da upozorava na rizike. „Preporuka taksistima je da ne voze azilante, jer mogu da zapadnu u neprijatnu situaciju. Policija koja zatekne azilante privremeno oduzima vozilo taksisti i sprovodi se sudski postupak. Od taksiste se u postupku traži da dokaže da nije znao da su mu u kolima bili azilanti. To su veoma ozbiljne stvari“. U postupku je uzeto u obzir da je predsednik Saveza taksi udruženja Srbije želeo da upozori članove udruženja da je policija određenim taksistima, koji su prevozili azilante oduzela vozila, te da je tužilaštvo pokrenulo krivični postupak protiv njih. Imajući u vidu da je zadatak strukovnih udruženja da obaveštavaju svoje članove o tekućim događajima i da ih upozoravaju na eventualne neprijatnosti i moguće opasnosti tokom pružanja usluga, može se zaključiti da je cilj ove objave opravdan. Međutim, činjenica da Savez taksi udruženja Srbije nije preduzeo druge mere da reši nastali problem, smatrajući da je uskraćivanje usluga prevoza azilantima način da se spreče neprijatnosti koje taksisti mogu imati, dovodi do neopravdanih posledica za azilante koji žele da koriste taksi usluge. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je preporukom taksistima da ne prevoze tražioce azila/migrante, čime je ova kategorija putnika stavljena u nejednak položaj u pogledu mogućnosti korišćenja usluga taksi prevoza na osnovu svog ličnog svojstva, Savez taksi udruženja Srbije prekršio odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Zbog toga je Savezu taksi udruženja Srbije preporučeno da u obraćanjima taksistima i nastupima u medijima ne preporučuje uskraćivanje usluge tražiocima azila/migrantima, da svojim postupanjem doprinosi da se svim putnicima pružaju usluge prevoza pod jednakim uslovima, bez obzira na njihova lična svojstva, da vodi računa da u okviru svojih redovnih poslova i aktivnosti ne krši zakonske propise o zabrani diskriminacije.

Konduktar zahtevao da izbeglice sede u zadnjem delu autobusa

U pritužbi koju je podnela organizacija civilnog društva protiv jednog autobusnog prevoznika, navedeno je da je aktivistkinja organizacije putovala autobusom ovog prevoznika na relaciji Beograd-

Subotica. Prilikom ulaska u autobus primetila je da kondukter traži od grupe lica, koja su „izgledala kao izbeglice”, da ustanu sa prednjih sedišta i zauzmu sedišta u zadnjem delu autobusa. U izjašnjenju prevoznik nije negirao navode iz pritužbe koji se odnose na ponašanje konduktera prema izbeglicama, već se fokusirao na tezu da podnosioci pritužbe nisu dostavili dokaze u prilog svojoj tvrdnji da su izbeglice sa prednjih sedišta premeštene na sedišta u zadnjem delu autobusa. Prevoznik je naveo da se putnici nisu žalili na drugačiji tretman, što po mišljenju ove kompanije, dokazuje da diskriminacije nije ni bilo. Utvrđeno je da prevoznik nije ponudio ni jedan dokaz u prilog tvrdnji da je tokom pružanja usluge prevoza kojem je prisustvovala aktivistkinja ove organizacije, izbeglice tretirao na isti način kao i ostale putnike, što je bio dužan da učini saglasno pravilima o preraspodeli tereta dokazivanja. Činjenica da se niko od premeštenih izbeglica nije žalio ne ukazuje da do diskriminacije nije došlo, već takvo njihovo ponašanje može biti rezultat nepoznavanja jezika, osećaja bezvoljnosti zbog situacije u kojoj se nalaze i želje da izbegnu konflikte u stranoj zemlji. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je zahtevom konduktera da se izbeglice koje su sedele na sedištimu u prednjem delu autobusa, premeste na sedišta u zadnjem delu autobusa, bez obzira na numeracije sedišta na njihovim autobuskim kartama prevoznik izvršio akt diskriminacije - uznemiravanje i ponižavajuće postupanje. Zbog toga mu je preporučeno da mišljenje i preporuku Poverenika za zaštitu ravnopravnosti objavi na oglasnoj tabli ili drugom vidnom mestu u prostorijama u kojima borave zaposleni u ovoj kompaniji (vozači, kondukteri i druga lica), u roku od 15 dana od dana prijema mišljenja sa preporukom. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Predsednik opštine Kanjiža iznosio diskriminatorne stavove kojima se vređa dostojanstvo izbeglica

Pritužbe protiv predsednika opštine Kanjiža i opštine Kanjiža podnele su dve organizacije zbog izjava koje je predsednik opštine dao povodom izbeglica koje borave na teritoriji Republike Srbije i opštine Kanjiža. U toku postupka je utvrđeno da je predsednik opštine Kanjiža, na konferenciji za štampu, povodom izbeglica koje borave na teritoriji opštine Kanjiža, između ostalog, izjavio: „Iz Preševa, Beograda i Subotice redovno stiže više autobusa, puni izbeglica koji dolaze u naš grad, koji su oskrnavili naša groblja, grobove, naše kapele, koji uništavaju javne površine, parkove, njive i voćnjake. Neka svi pogledamo šta su u poslednjih mesec dana uradili ovi stranci koji ne poseduju najosnovnije elemente opšte inteligencije i kulture. Međutim, novac izgleda da imaju i izgleda da je to suština. U pravu je svaki stanovnik Kanjiže, Martonoša i Horgoša koji sa strahom izlazi na ulicu, u pravu je kada je zabrinut zbog budućnosti svoje dece, ali i zbog početka školske godine koju čeka u strahu i zbog uništenja javnih površina, ulica. U ime lokalne samouprave Kanjiža apelujem na građane da budu spremni”. U postupku je utvrđeno da iznošenje ovakvog stava predstavlja akt diskriminacije, jer vređa dostojanstvo izbeglica, u odnosu na njih stvara ponižavajuće i uvredljivo okruženje i doprinosi širenju predrasuda, netrpeljivosti i netoleranciji. Poverenica je dala mišljenje da su u izjavama koje je predsednik opštine Kanjiža dao na konferenciji za medije u prostorijama opštine Kanjiža, a koje su sutradan objavljene na internet prezentaciji opštine, kao stav lokalne samouprave povodom izbeglica koje borave u ovoj opštini, izneti stavovi koju su uznemirujući i ponižavajući i kojima se vređa dostojanstvo izbeglica. Predsedniku opštine Kanjiža i opštini Kanjiža data je preporuka da upute javno izvinjenje zbog izjava o izbeglicama, koje će objaviti na internet prezentaciji opštine, kao i da ubuduće

ne daju, odnosno, ne objavljuju izjave kojima se vređa dostojanstvo i podržavaju predrasude prema izbeglicama, te da svojim postupanjem doprinose smanjenju ksenofobije, rasizma i diskriminacije i povećanju tolerancije prema izbeglicama. Po ovoj preporuci je postupljeno.

4.6.2. Upozorenja i saopštenja

Upozorenje javnosti povodom najava pojedinih skupova protiv migranata, 26. avgust 2015.

Povodom najava pojedinih ultradesničarskih organizacija da planiraju protestne skupove protiv migranata, poverenica je upozorila javnost da je Ustavom i zakonom zabranjeno širenje bilo kakve verske, nacionalne i rasne mržnje i diskriminacije i da to država ne sme tolerisati. Nadležni treba da reaguju u skladu sa zakonom i da procene da li su vrednosti koje bi bile promovisane na tom skupu u skladu sa zakonima i Ustavom, kao i da li su organizacije koje najavljuju te skupove dozvoljene. Istovremeno, bez obzira na to da li je skup prijavljen ili ne, nadležni moraju da pošalju jasnu poruku da neće tolerisati ni jedan oblik ekstremizma i da će svaki akt suprotan demokratskim vrednostima hitno sankcionisati. Netrpeljivost, ksenofobija i rasizam moraju imati široku osudu svih relevantnih faktora u Srbiji, ne samo pojedinaca, a da društvo i država moraju pokazati da su spremni da se uhvate u koštac sa takvim pojavama. Upozorenjem je takođe skrenuta pažnja da ne smemo dozvoliti da se baci senka na solidarnost i toleranciju koju naši građani i građanke svakodnevno pokazuju prema migrantima, kao i sve ono dobro što su naše društvo i država u celini uradili tokom ovih meseci i svi se nadamo da će tako biti i ubuduće.

Saopštenje povodom diskriminatorne preporuke Saveza udruženja taksista Srbije, 27. mart 2015.

U ovom saopštenju najoštrije je osuđena diskriminatorna preporuka Saveza udruženja taksista Srbije da taksisti ne prevoze azilante, jer mogu da zapadnu u neprijatnu situaciju sa policijom koja zbog toga može da im oduzme vozila i pokrene prekršajni postupak. Poverenica je istakla da je ovakav stav taksi udruženja i odnos građana Srbije prema azilantima zabrinjavajući i da jasno pokazuje koliko je ksenofobija prisutna, iako je diskriminacija u Srbiji zakonom zabranjena, uključujući i odbijanje pružanja javnih usluga. U saopštenju je apelovano na policiju da odnos prema azilantima i onima čije usluge koriste bude u skladu sa važećim propisima.

Saopštenje povodom izjava o migrantima, 14. avgust 2015.

Srbija je od početka godine počela da se suočava sa velikim brojem migranata koji u talasima polaze kroz našu zemlju nadajući se da će utočište od ratom zahvaćenih delova Bliskog istoka i Afrike naći u zemljama EU. Zbog neočekivane reakcije pojedinih nosilaca javnih funkcija od najvišeg do lokalnog nivoa, poverenica za zaštitu ravnopravnosti uputila je svima apel da budu solidarni i da se uzdrže od ocena i tvrdnji koje su paušalne i netolerantne i koje unose nepotrebnu uznemirenost kod građana. Najveći broj građana Srbije pokazuje veliku solidarnost i spremnost da pomogne migrantima, dobrim delom zato što i sami razumeju nesreću ovih ljudi, posebno uzimajući u obzir iskustva kroz koja je Srbija prolazila u nedavnoj prošlosti. Navedeno je da će Poverenik za zaštitu ravnopravnosti pratiti dalja dešavanja u vezi migranata koji prolaze kroz Srbiju, te da ujedno očekuje da će država uz pomoć EU i međunarodnih organizacija pronaći održivo rešenje za nastalu situaciju. Medijima je upućen apel da u novinskim pričama, izveštajima i naslovima poštuju novinarski kodeks.

Saopštenje povodom Međunarodnog dana migranata , 18. decembar 2015.

Odlukom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 18. decembar se od 2000. godine obeležava kao Međunarodni dan migranata, što je posledica velikog i rastućeg broja migranata u svetu. Ovu godinu obeležili su migranti koji su se iz Azije i Afrike, iz ratom zahvaćenih zemalja, balkanskom rutom i preko naše zemlje idu uglavnom u Zapadnu Evropu. Procena je da je oko pola miliona migranata iz ratom ugroženih područja ove godine prošlo kroz našu zemlju. Poverenica je tim povodom istakla da je Srbija učinila i čini ogromne napore da migrantima tokom boravka u na našoj teritoriji bude pružena sva adekvatna pomoć, omogućen odgovarajući prihvata, privremeni smeštaj, zdravstvena zaštita, pomoć u hrani i lekovima, kao i sve informacije o proceduri azila, uz puno poštovanje njihovih ljudskih prava. Naša država ispunila je skoro sve standarde u pogledu zaštite migranata i dala dobar primer kako treba da izgleda tolerantno i humano društvo koje će nastaviti da se bori protiv svakog vida diskriminacije. Poverenica je lično obišla i Preševo odakle je i apelovala na sve nadležne institucije, uključujući i međunarodne, da pomognu u sprečavanju humanitarne katastrofe.

4.7. Diskriminacija na osnovu zdravstvenog stanja

Tokom 2015. godine podneto je ukupno 23 pritužbe zbog diskriminacije na osnovu zdravstvenog stanja, što čini 3,5% ukupnog broja podnetih pritužbi. Broj pritužbi po ovom osnovu u 2015. godini znatno je manji u odnosu na 2013. i 2014. godinu, kada su pritužbe zbog diskriminacije na osnovu zdravstvenog stanja bile na drugom mestu po brojnosti. To je bio rezultat situacionih testiranja koje je sprovedeno krajem 2014. godini kada je jedna nevladina organizacija podnela 52 pritužbe protiv kozmetičkih salona koji su odbili da zakažu pružanje usluge dobrovoljnom ispitivaču diskriminacije zbog njegovog zdravstvenog statusa (hepatitis C). Iako su ove pritužbe evidentirane u 2014. godini, što je tada činilo više od polovine ukupnog broja pritužbi zbog diskriminacije u oblasti pružanja javnih usluga, svi postupci po ovim pritužbama okončani su u 2015. godini. Prema izveštajima o

sprovedenim situacionim testiranjima utvrđeno je da saloni protiv kojih su podnete pritužbe diskriminiraju osobe koje imaju hepatitis C u pogledu pružanja kozmetičkih usluga, odnosno usluge pedikira. Na osnovu ovih pritužbi doneto je 41 mišljenje u kojima je utvrđena diskriminacija i date su odgovarajuće preporuke, a u 11 predmeta postupak po pritužbi je obustavljen.

Od 23 pritužbe zbog diskriminacije na osnovu zdravstvenog stanja, sedam je podneto u oblasti rada i zapošljavanja i isto toliko u postupku pred organima javne vlasti, zatim slede pritužbe zbog diskriminacije u oblasti obrazovanja i stručnog usavršavanja i prilikom pružanja javnih usluga.

Praksa Poverenika pokazuje da su osobe koje žive sa HIV-om jedna od najviše marginalizovanih i stigmatizovanih društvenih grupa u Srbiji, dok se podaci o HIV statusu u zdravstvenim ustanovama često upisuju van rubrike koje su za to predviđene u medicinskoj dokumentaciji. Zbog toga je u 2015. godini data preporuka Ministarstvu zdravlja da izda obavezno uputstvo svim zdravstvenim ustanovama da ne upisuju podatke o HIV statusu pacijenata van rubrike koja je u medicinskoj dokumentaciji predviđena za upisivanje ovakvih podataka. Ministarstvo zdravlja postupilo je po preporuci, te su sve zdravstvene ustanove u Srbiji dobile uputstvo da podatke o HIV statusu pacijenata upisuju u skladu sa propisima o vođenju medicinske dokumentacije.

4.7.1. Mišljenja i preporuke

Dom zdravlja odbio da izda uverenje o zdravstvenom stanju radi upisa u srednju školu

Podnosilac pritužbe je pokušao da dobije lekarsko uverenje o zdravstvenom stanju radi prekvalifikacije, odnosno, upisa u srednju medicinsku školu, smer medicinska sestra – tehničar, ali da mu lekari doma zdravlja nisu izdali uverenje. U izjašnjenju direktora doma zdravlja navedeno je da ocena o zdravstvenoj sposobnosti za upis u srednju medicinsku školu podnosiocu pritužbe nije mogla biti izdata jer podnosilac pritužbe nije obavio predviđene preglede i nije dostavio neophodnu medicinsku dokumentaciju. U toku postupka je utvrđeno da dom zdravlja nije ponudio dokaze da su postojali opravdani i objektivni razlozi da se podnosiocu pritužbe ne izda lekarsko uverenje o oceni zdravstvenog stanja radi upisa u srednju medicinsku školu, odnosno, radi prekvalifikacije, a koji nisu u vezi sa njegovim zdravstvenim stanjem. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je dom zdravlja, neizdavanjem lekarskog uverenja o oceni zdravstvenog stanja podnosiocu pritužbe, prekršio odredbe Zakona o zabrani diskriminacije i preporučila domu zdravlja i direktoru da preduzmu sve potrebne mere u cilju otklanjanja posledica diskriminatornog postupanja prema podnosiocu pritužbe, kao i da ubuduće, u okviru obavljanja poslova iz svoje nadležnosti, ne krše antidiskriminacione propise. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Predškolska ustanova ne obezbeđuju adekvatnu ishranu za dete sa specifičnim zahtevima u ishrani

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe majke deteta, protiv predškolske ustanove iz Beograda, zbog diskriminacije na osnovu zdravstvenog stanja. U pritužbi je navedeno da dete ima višestruke nutritivne alergije a da u predškolskoj ustanovi dobija istu hranu kao i druga deca, bez obzira što je predškolskoj ustanovi podnet zahtev za pripremanje hrane u skladu sa njenim zdravstvenim stanjem. Majka je više puta kontaktirala ustanovu zbog pripremanja hrane u skladu sa zdravstvenim stanjem deteta, ali bez uspeha. U izjašnjenju predškolske ustanove navedeno je da je Gradski zavod za javno zdravlje Beograd doneo mišljenje da roditeljima treba dozvoliti da donose obroke za decu koja imaju specifične zahteve u ishrani i da će ubuduće preduzeti mere za obezbeđivanje uslova za pripremu hrane deci sa specifičnim zahtevima u ishrani, na osnovu preporuka Komisije za unapređenje ishrane. U toku postupka je utvrđeno da devojčica ima specifične zahteve u ishrani a da predškolska ustanova samo delimično prilagođava ishranu za decu sa posebnim zahtevima, odnosno, da za nju ne obezbeđuje obroke u skladu sa njenim zdravstvenim stanjem. Zbog toga je dato mišljenje da je predškolska ustanova izvršila akt diskriminacije na osnovu zdravstvenog stanja, jer ne priprema hranu za dete u skladu sa njenim zdravstvenim stanjem. Predškolskoj ustanovi je preporučeno da preduzme sve neophodne mere kako bi devojčici obezbedila ishranu u skladu sa njenim zdravstvenim stanjem i da ubuduće vodi računa da u okviru svojih redovnih poslova i aktivnosti, ne krši odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Predškolska ustanova je obavestila Poverenika da će postupiti po preporuci i raspisati javne nabavke.

Kozmetički saloni odbijaju da pruže uslugu pedikira osobama koje imaju hepatitis C

Organizacija koja se bavi zaštitom ljudskih prava osoba koje žive sa hepatitisom C, sprovela je situaciono testiranje diskriminacije u beogradskim kozmetičkim salonima, u periodu od juna do avgusta 2014. godine, sa ciljem da se neposredno proverí primena pravila o zabrani diskriminacije prilikom pružanja kozmetičkih usluga.

Nakon sprovedenog testiranja, podneto je 52 pritužbe protiv kozmetičkih salona iz Beograda. Na osnovu izveštaja o sprovedenom situacionom testiranju utvrđeno je da saloni protiv kojih je podneta pritužba ne tretiraju jednako osobe koje imaju hepatitis C u pogledu pružanja kozmetičkih usluga, odnosno usluge pedikira. Na osnovu ovih pritužbi doneto je 41 mišljenje sa preporukama, a 11 postupaka je obustavljeno.

Imajući u vidu činjenicu da su pritužbe podnete na osnovu situacionog testiranja diskriminacije, potrebno je detaljnije pojasniti smisao situacionog testiranja diskriminacije i propise kojima je testiranje regulisano. Zakon o zabrani diskriminacije uvodi u pravni sistem Republike Srbije institut dobrovoljnog ispitivača diskriminacije (tester). U pitanju je osoba koja se svesno izložila

diskriminatornom postupanju u nameri da u konkretnom slučaju neposredno proveri primenu pravila o zabrani diskriminacije. S obzirom da u sudskom i u drugim postupcima dokazivanje diskriminacije standardnim dokaznim sredstvima često ne daje zadovoljavajuće rezultate, zakonom je uspostavljen poseban metod dobrovoljnog ispitivanja diskriminacije (situacionog testiranja), koji olakšava dokazivanje diskriminacije. Situaciono testiranje koristi se sa ciljem da se diskriminacija utvrdi „na licu mesta”, kako bi se dokazalo nejednako (nepovoljnije) tretiranje lica ili grupe lica zasnovano na nekom ličnom svojstvu, odnosno, kako bi se učinile vidljivim diskriminatorne prakse. Ovaj metod/mehanizam omogućava otkrivanje diskriminacije koja je često „prikrivena” i pravda se različitim izgovorima. Situaciono testiranje je poseban mehanizam koji podrazumeva kreiranje određene situacije, u kojoj je osoba (potencijalni diskriminator) dovedena u poziciju da može da se ponaša/postupa diskriminatorno bez bojazni da je neko posmatra, a tester i su oni koji se izlažu postupanju potencijalnog diskriminatora i proveravaju da li se on u datoj situaciji diskriminatorno ponaša. Situaciona testiranja imaju veliki potencijal za ojačavanje dokaza diskriminatornog postupanja u pojedinačnim slučajevima, a koriste se i za podizanje svesti javnosti i razvoj javnih politika.

U svim ovim slučajevima na osnovu kojih su podnete pritužbe protiv kozmetičkih salona, tester je najpre pozvao kozmetički salon, u nekim slučajevima je i lično odlazio u salon i zakazao uslugu pedikira, pa tek onda obavestio osobu zaposlenu u kozmetičkom salonu da ima virusni hepatitis. Nakon obaveštavanja o hepatitisu C, odbijana mu je već zakazana usluga, a kao razlozi su navođeni nedostatak adekvatnih sterilizatora, nedovoljna stručnost i strah osoblja, nedostatak odgovarajućih rukavica. Pojedini saloni su samo odbili pružanje usluge bez posebnog obrazloženja. Takođe, bilo je situacija u kojima je testeru najpre saopšteno da njegovo zdravstveno stanje ne predstavlja problem, da bi kasnije SMS porukom bio obavešten da ipak ne mogu da mu pruže uslugu.

Kao razlog odbijanja pružanja usluge, kozmetički saloni su u izjašnjenjima najčešće navodili da je došlo do zabune i da nisu znali da smeju da pružaju uslugu osobi sa virusnim hepatitisom, da osoblje nije dovoljno obučeno i da imaju jako veliki strah od zaraze. U ovim postupcima je utvrđeno da je prema testeru nejednako postupano na osnovu njegovog zdravstvenog stanja, jer osobe koje nemaju hepatitis C imaju mogućnost da u kozmetičkim salonima, bez ikakvih teškoća, zakažu manikir i pedikir, kao i da im budu pružene kozmetičke usluge, dok je osobama koje žive sa hepatitisom C onemogućeno čak i da zakažu dolazak.

Poverenica je dala mišljenja da su kozmetički saloni izvršili akt neposredne diskriminacije na osnovu zdravstvenog stanja, jer su neopravdano odbili da pruže uslugu pedikira osobi koja ima hepatitis C i koja je želela da zakaže kozmetičku uslugu u ovim salonima. Zbog toga je kozmetičkim salonima preporučeno da obezbede pružanje kozmetičkih usluga osobama koje žive sa virusnim hepatitisom i da se ubuduće suzdržavaju od uskraćivanja pružanja kozmetičkih usluga osobama koje žive sa virusnim hepatitisom. Većina kozmetičkih salona je postupila po preporuci, odnosno, dostavila obaveštenje o tome da će po preporuci postupiti.

Diskriminacija zaposlenog na osnovu zdravstvenog stanja

Pritužbu je podneo zaposleni protiv građevinskog preduzeća u kojem je radio, jer mu je poslodavac otkazao ugovor o radu usled tehnoloških, ekonomskih i organizacionih promena, dok je bio na

odsustvu sa rada zbog privremene sprečenosti za rad. U izjašnjenju poslodavca navedeno je da zdravstveno stanje podnosioca pritužbe nije ni na koji način uticalo na otkazivanje ugovora o radu, već da je prestala potreba za poslovima na kojima je bio raspoređen, usled tehnoloških, ekonomskih i organizacionih promena u preduzeću, koje su nastale zbog smanjenja obima poslova i modernizacije poslova. U toku postupka je utvrđeno da poslodavac nije ponudio dokaze koji pokazuju da zdravstveno stanje podnosioca pritužbe nije uticalo na odluku da mu se otkáže ugovor o radu. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je poslodavac prekršio odredbe Zakona o zabrani diskriminacije otkazivanjem ugovora o radu podnosiocu pritužbe i preporučila poslodavcu da uputi pisano izvinjenje podnosiocu pritužbe u roku od 15 dana od dana prijema mišljenja sa preporukom, da mišljenje i preporuku Poverenika za zaštitu ravnopravnosti objavi na oglasnoj tabli ili drugom vidnom mestu u prostorijama građevinskog preduzeća u roku od 15 dana od dana prijema mišljenja sa preporukom. Po ovoj preporuci je postupljeno.

4.7.2. Preporuke mera za ostvarivanje ravnopravnosti

Preporuka mera Ministarstvu zdravlja za sprečavanje diskriminacije i stigmatizacije u zdravstvenim ustanovama osoba koje žive sa HIV-om

Postupajući po pritužbama građana, utvrđeno je da se u zdravstvenim ustanovama u Srbiji, podaci o HIV statusu pacijenata često upisuju van rubrika koje su za to predviđene u medicinskoj dokumentaciji, tako što se posebno naglašavaju, pa se neretko upisuju na prednjoj strani kartona, na marginama, da se podvlače, ispisuju crvenom bojom, krupnijim slovima ili obeležavaju znakom uzvika na kraju. Ovakav način upisivanja HIV statusa predstavlja kršenje antidiskriminacionih propisa i dovodi do dalje stigmatizacije osoba koje žive sa HIV-om, prema kojima već postoji izražena socijalna distanca.

Zbog toga je Ministarstvu zdravlja preporučeno da izda obavezno uputstvo svim zdravstvenim ustanovama da ne upisuju podatke o HIV statusu pacijenata van rubrike koja je u medicinskoj dokumentaciji predviđena za upisivanje ovakvih podataka. Ukoliko su od značaja za medicinski tretman, podaci o HIV statusu treba da budu upisani u rubriku u medicinskoj dokumentaciji koja je predviđena za upisivanje dijagnoza ili ostalih dijagnoza, istom veličinom i bojom slova kojom se uobičajeno upisuju dijagnoze i stanja od značaja za medicinski postupak, korišćenjem latinskog naziva i šifre bolesti prema Međunarodnoj klasifikaciji bolesti, povreda i uzroka smrti. Ministarstvo zdravlja je postupilo po ovoj preporuci mera za ostvarivanje ravnopravnosti.

4.7.3. Saopštenja

Saopštenje povodom Svetskog dana borbe protiv side, 1. decembar 2015.

U Srbiji i dalje postoji izražena socijalna distanca prema osobama koje žive sa HIV-om, a HIV pozitivan status često je uzrok najrazličitijih oblika diskriminacije, navedeno je u saopštenju povodom Svetskog dana borbe protiv side. Ovaj dan obeležava se od 1988. godine i prilika je da se u celom svetu podigne svest o ovoj bolesti. Pritužbe Povereniku za zaštitu ravnopravnosti zbog diskriminacije na osnovu zdravstvenog stanja nalaze se u vrhu liste po brojnosti, a situaciono testiranje koje je sprovedeno u više od 400 stomatoloških ordinacija pokazalo je da su čak 63 ordinacije diskriminatorno postupale prema osobama koje žive sa HIV-om, što je više nego zabrinjavajući. Upravo rezultati ovog situacionog testiranja, kao i pritužba zbog upadljivog obeležavanja ove bolesti na koricama zdravstvenog kartona pacijenta bili su povodi za preporuku mera koja je upućena Ministarstvu zdravlja. Ministarstvo zdravlja postupilo je po preporuci, te su sve zdravstvene ustanove u Srbiji dobile uputstvo koje nalaže da se podaci o HIV statusu pacijenata upisuju u skladu sa propisima o vođenju medicinske dokumentacije. Stigmatizacija osoba koje žive sa HIV-om najčešće je rezultat predrasuda i nepoznavanja ove bolesti, te je izuzetno značajna edukacija zdravstvenih radnika kako bi se sprečila diskriminacija i obezbedila zdravstvena zaštita osobama koje žive sa HIV-om pod istim uslovima koji važe za sve.

4.8. Diskriminacija na osnovu drugih ličnih svojstava

Pored pojedinačno predstavljenih osnova diskriminacije, u 2015. godini podneto je 35 pritužbi zbog diskriminacije na osnovu verskog i političkog ubeđenja, 24 pritužbe zbog diskriminacije na osnovu bračnog i porodičnog statusa, 21 pritužba zbog diskriminacije na osnovu članstva u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i 17 pritužbi zbog diskriminacije na osnovu državljanstva. Pored toga, podneto je 23 pritužbe zbog diskriminacije po drugim osnovima kod kojih je broj podnetih pritužbi manji od 2% od ukupnog broja pritužbi. Podneto je 12 pritužbi zbog diskriminacije na osnovu imovnog stanja, a po dve pritužbe zbog diskriminacije na osnovu boje kože, izgleda, jezika, osuđivanosti, rase i jedna zbog diskriminacije na osnovu genetske osobenosti.

Pored toga, u 57 pritužbi je kao osnov diskriminacije navedeno neko lično svojstvo koje u zakonu nije eksplicitno navedeno. U ovu grupu spadaju pritužbe zbog osnova kao što je prebivalište, pripadnost grupama kao što su azilanti/trazioci azila, migranti, izbeglice.

Posebno ističemo da je broj pritužbi zbog diskriminacije na osnovu bračnog i porodičnog statusa ove godine manji (24) u odnosu na prethodnu godinu (52), međutim broj predmeta u kojima je utvrđena diskriminacija po ovom osnovu je veći. Naime, u pet slučajeva po ovom osnovu je utvrđena diskriminacija, od čega je u tri slučaja u pitanju diskriminacija u oblasti rada i zapošljavanja gde su

podnosiocima pritužbe prilikom razgovora za posao postavljena pitanja o bračnom i porodičnom statusu, odnosno gde je ovaj status uticao na premeštaj na drugo radno mesto. Takođe, interesantan podatak je i da su 20 pritužbi zbog diskriminacije po ovom osnovu podnele žene.

Povereniku je tokom ove godine imao dva predmeta u kojima je utvrđena viktimizacija (zabrana pozivanja na odgovornost). Zabrana pozivanja na odgovornost postoji ako se prema licu ili grupi lica neopravdano postupa lošije nego što se postupa ili bi se postupalo prema drugima, isključivo ili uglavnom zbog toga što su tražili, odnosno nameravaju da traže zaštitu od diskriminacije ili zbog toga što su ponudili ili nameravaju da ponude dokaze o diskriminatornom postupanju.

4.8.1. Mišljenja i preporuke

Pozivanje na odgovornost (viktimizacija) zaposlenog koji je zatražio zaštitu od diskriminacije

Podnosilac pritužbe je naveo da je nakon obraćanja Povereniku za zaštitu ravnopravnosti smenjen sa mesta rukovodioca sektora i raspoređen na niže vrednovano radno mesto (samostalni kontrolor). U izjašnjenju poslodavca navedeno je da nije tačno da je podnosilac pritužbe raspoređen na niže radno mesto zbog toga što se obratio Povereniku za zaštitu ravnopravnosti, kao i da je raspoređivanje urađeno više od mesec dana pre nego što je poslodavac dobio zvaničan dopis Poverenika, a da pre tog datuma poslodavac nije znao, niti je mogao da zna da se zaposleni obratio Povereniku, što znači da navodi iz pritužbe nemaju osnova. U toku postupka je utvrđeno da poslodavac nije ponudio dokaze da su postojali objektivni i opravdani razlozi za raspoređivanje podnosioca pritužbe na niže vrednovano radno mesto, koji nisu u vezi sa njegovim prethodnim obraćanjem Povereniku za zaštitu ravnopravnosti. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je raspoređivanjem podnosioca pritužbe na niže radno mesto, poslodavac prekršio odredbe Zakona o zabrani diskriminacije (zabrana pozivanja na odgovornost) i preporučila poslodavcu da u roku od 15 dana od dana prijema mišljenja sa preporukom otklone posledice diskriminatornog postupanja prema zaposlenom, da mu se pisano izvine, kao i da mišljenje i preporuku Poverenika za zaštitu ravnopravnosti objave na oglasnoj tabli ili drugom vidnom mestu u prostorijama poslodavca. U momentu pisanja izveštaja rok za postupanje po preporuci bio je u toku.

Dom zdravlja nije odobrio specijalizaciju zbog prebivališta supruge podnositeljke pritužbe

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe protiv Doma zdravlja povodom konkursa za upis na specijalizaciju iz ginekologije. Podnositeljka pritužbe je navela da joj nije odobrena specijalizacija, da je konkurs sproveden sa mnogo nepravilnosti i da joj je u obrazloženju na žalbu povodom rezultata konkursa direktor rekao da „se udala u Beogradu”, te da procenjuje da će nakon završene specijalizacije biti zainteresovana za dobijanje radnog mesta u Beogradu. U izjašnjenju je navedeno da je odluka doneta na osnovu predloga komisije i u odluci nije navedeno ništa što bi se moglo

smatrati diskriminacijom. Tokom postupka utvrđeno je da se na osnovu podnetih dokaza ne može zaključiti koji su bili kriterijumi za izbor kandidata. Međutim, direktor Doma zdravlja, kao razlog zbog kojeg podnositeljki pritužbe nije odobrena specijalizacija, navodi činjenicu da njen suprug živi u Beogradu i da ima bojazan da će ta okolnost uticati na nju da nakon specijalizacije potraži zaposlenje u Beogradu. Dom zdravlja nije ponudio činjenice i dokaze na osnovu kojih bi se moglo zaključiti da su postojali objektivni i razumni razlozi zbog kojih podnositeljki pritužbe nije odobrena specijalizacija, što je bio dužan da učini, saglasno čl. 45. Zakona o zabrani diskriminacije. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je prilikom izbora kandidata za upućivanje na specijalizaciju, odnosno donošenjem odluke o odobravanju specijalizacije iz ginekologije, Dom zdravlja diskriminisao podnositeljku pritužbe na osnovu ličnog svojstva člana porodice - mesta prebivališta supruga. Zbog toga je Domu zdravlja preporučeno da preduzme sve potrebne mere u cilju otklanjanja posledica diskriminatornog postupanja prema podnositeljki, da mišljenje i preporuku Poverenika za zaštitu ravnopravnosti objavi na oglasnoj tabli ili drugom vidnom mestu u prostorijama Doma zdravlja, kao i da ubuduće vodi računa da prilikom donošenja odluke o dodelu specijalizacije ne krši odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Po ovoj preporuci nije postupljeno, o čemu je i obaveštena javnost.

Postavljanje pitanja o bračnom statusu na razgovoru za posao

Mišljenje je doneto u postupku po pritužbi protiv jednog privrednog društva, zbog diskriminacije na osnovu bračnog statusa prilikom zapošljavanja. Podnosilac pritužbe je naveo da se prijavio na oglas ovog privrednog društva za radno mesto profesionalni prodavac – presenter, kao i da su mu tokom razgovora za posao postavljana neprimerena pitanja u vezi sa bračnim statusom, te da posao nije dobio nakon što je odbio da odgovori na ova pitanja. U izjašnjenju je navedeno da je pitanje o bračnom statusu kandidata elementarno, zbog prirode posla koji obavlja prodavac u ovoj kompaniji, a naročito zbog čestih putovanja i odsustva od kuće, kao i da podatak o bračnom statusu nema uticaj na donošenje odluke o izboru kandidata. U toku postupka poslodavac nije pružio činjenice i dokaze koji potvrđuju da je postojalo objektivno i razumno opravdanje zbog kojih je traženo da se kandidati izjasne o svom bračnom statusu, odnosno, koji pružaju dovoljno osnova za zaključak da podnosilac pritužbe nije nepovoljnije tretiran jer se nije izjasnio o svom bračnom statusu. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je postavljanjem pitanja o bračnom statusu na razgovoru za posao, privredno društvo izvršilo akt diskriminacije u oblasti zapošljavanja i rada na osnovu bračnog statusa. Privrednom društvu je preporučeno da uputi pisano izvinjenje podnositelju pritužbe zbog diskriminatornog postupanja tokom razgovora za posao, da ubuduće u okviru obavljanja svoje delatnosti ne ponavlja akt diskriminacije prilikom razgovora sa kandidatima za posao, kao i da mišljenje sa preporukom Poverenika za zaštitu ravnopravnosti objavi na oglasnoj tabli ili drugom vidnom mestu u svojim prostorijama. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Prilikom gostovanja u televizijskoj emisiji državni sekretar privilegovao članove vladajuće stranke

Pritužbu je podneo opštinski odbor jedne političke stranke povodom izjava koje je državni sekretar Ministarstva privrede dao prilikom gostovanja u emisiji, koja je emitovana na jednoj lokalnoj televiziji. U toku postupka je utvrđeno da je državni sekretar, na novinarsko pitanje da li se zaposleni na prostoru Pčinjskog okruga zapošljavaju po principu „*postani član Srpske napredne stranke*”, između ostalog, izjavio: „*ako me pitate da li smo u prethodnom periodu zaposlili nekoliko ljudi ili desetinu, petnaest ili dvadeset ljudi koji su članovi Srpske napredne stranke, jesmo. I sada Vam otvoreno kažem, jesmo i hoćemo. I to ćemo uraditi i u ovoj godini, zato što ti isti ljudi prethodnih sedam ili osam godina nisu imali šansu da podignu svoju glavu. E, sada smo došli u situaciju da se stvari malo promene i to ćemo i da uradimo*”. Utvrđeno je da iznošenje stava da će se u budućnosti nastaviti sa zapošljavanjem članova SNS-a, koji prethodnih godina zbog svoje stranačke pripadnosti nisu mogli da nađu posao, predstavlja neopravdano privilegovanje članova vladajuće stranke i izaziva osećaj straha i uznemirenosti kod ostalih građana koji su članovi drugih političkih stranaka ili ne pripadaju nijednoj stranci. Zbog toga je dato mišljenje da su izjavom koju je državni sekretar Ministarstva privrede dao u vezi sa stranačkim zapošljavanjem u emisiji jedne lokalne televizije prekršene odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Državnom sekretaru je preporučeno da u svojim izjavama i javnim nastupima ne privileguje članove svoje političke partije, već da svojim postupanjem doprinosi poštovanju načela jednakosti i zabrane diskriminacije u svim oblastima društvenog života, te da vodi računa da u okviru svojih redovnih poslova i aktivnosti, ne krši zakonske propise o zabrani diskriminacije.

Diskriminacija na osnovu imovnog stanja prilikom izbora kandidata za upućivanje na obuku za obavljanje poslova komunalnog policajca

Pritužba je podneta zbog objavljenog oglasa Gradske uprave za inspeksijske poslove Novog Sada za izbor kandidata za upućivanje na obuku radi polaganja ispita za obavljanje poslova i primenu ovlašćenja Komunalne policije. U oglasu je propisan poseban uslova da kandidat prilikom konkurisanja ima psihofizičke sposobnosti potrebne za obavljanje poslova komunalne policije, što se dokazuje lekarskim uverenjem ovlašćene zdravstvene ustanove, čije troškove kandidat sam snosi. U izjašnjenju na pritužbu navedeno je da su svi kandidati imali jednake uslove prilikom konkurisanja, i da je poseban uslov propisan u skladu sa Zakonom o komunalnoj policiji. U toku postupka utvrđeno je da je ispunjavanje posebnog uslova koji se odnosi na psihofizičku sposobnost za obavljanje poslova komunalnog policajca, neophodno prilikom zasnivanja radnog odnosa u Komunalnoj policiji, a da je bez pravnog osnova propisivanje ovog uslova prilikom objavljivanja oglasa za izbor kandidata koji će se obučavati. Takođe je utvrđeno da je cilj propisivanja ovog uslova opravdan, ali da ne postoji srazmera između preduzetih mera i cilja koji se želeo postići, jer je svim kandidatima slabijeg imovnog stanja uskraćena mogućnost da pod jednakim uslovima učestvuju u izboru kandidata za upućivanje na obuku za obavljanje poslova komunalnog policajca. Propisivanjem posebnog uslova u fazi oglašavanja posredno su diskriminirani svi kandidati koji zbog svog imovnog stanja nisu u mogućnosti da snose troškove izdavanja lekarskog uverenja. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je Gradska uprava za inspeksijske poslove Novog Sada propisivanjem uslova da se prilikom konkurisanja za izbor kandidata za upućivanje na obuku radi polaganja ispita za obavljanje

poslova i primenu ovlašćenja komunalne policije psihofizička sposobnost dokazuje dostavljanjem lekarskog uverenja ovlašćene zdravstvene ustanove, prekršila odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Uz mišljenje je izdata i preporuka da Gradska uprava za inspekcijske poslova Novog Sada prilikom objavljivanja oglasa za izbor kandidata za upućivanje na obuku radi polaganja ispita za obavljanje poslova i primenu ovlašćenja komunalne policije ubuduće ne krši odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Kandidatkinja diskriminisana na razgovoru za posao u advokatskoj kancelariji

Podnositeljka pritužbe je navela da joj je tokom razgovora za posao u advokatskoj kancelariji postavljeno pitanje o bračnom statusu, na koje je ona odbila da odgovori. Nakon toga, telefonom je obavешtena da nije dobila posao. Advokatska kancelarija do okončanja postupka nije dostavila izjašnjenje na navode iz pritužbe, iako je zahtev za izjašnjenje uredno primila. Primenom pravila o teretu dokazivanja iz čl. 45. Zakona o zabrani diskriminacije, utvrđeno je da je advokatska kancelarija postavljanjem pitanja podnositeljki pritužbe da se izjasni o svom bračnom statusu, izvršila akt diskriminacije na osnovu bračnog statusa u oblasti rada. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je advokatska kancelarija prilikom razgovora za posao prekršila odredbe Zakona o zabrani diskriminacije, zahtevajući od podnositeljke pritužbe da se izjasni o svom bračnom statusu. Advokatskoj kancelariji preporučeno je da ubuduće, prilikom razgovora sa kandidatima i kandidatkinjama koji konkurišu za posao, ne ponavlja akt diskriminacije postavljanjem nedopuštenih pitanja koja se tiču njihovih ličnih svojstava, kao i da mišljenje i preporuku objavi na oglasnoj tabli ili drugom vidnom mestu u prostorijama advokatske kancelarije. Po ovoj preporuci nije postupljeno.

Organizacione promene u Ministarstvu unutrašnjih poslova nakon štrajka

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe koju je podneo sindikat, u ime i uz saglasnost 11 članova sindikata, protiv Ministarstva unutrašnjih poslova zbog diskriminacije na osnovu članstva u sindikalnoj organizaciji. U pritužbi je navedeno da je u Ministarstvu unutrašnjih poslova organizovan štrajk zaposlenih u periodu od 26. septembra do 5. oktobra 2014. godine, a da su tokom štrajka i po njegovom okončanju usledili pritisci na zaposlene, koji su se ogledali u trajnom premeštaju na druga radna mesta i udaljenija mesta rada. U izjašnjenju je navedeno da su premeštaji izvršeni radi poboljšanja procesa rada i funkcionalnijeg obavljanja poslova, a ne zbog odmazde prema učesnicima u štrajku. U toku postupka je utvrđeno da je u pojedinim organizacionim jedinicama MUP-a na koje se pritužba odnosila, u periodu od 26. septembra do 31. decembra 2014. godine trajno premešten 91 policijski službenik, od čega je 67 službenika učestvovalo u štrajku, odnosno, trajno su premešteni na druga radna mesta i/ili druga mesta rada i zaposleni koji nisu učestvovali u štrajku. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da donošenjem rešenja o trajnom premeštaju kojim su podnosioci pritužbe raspoređeni na druga radna mesta i/ili u druga mesta rada, Ministarstvo unutrašnjih poslova nije prekršilo odredbe Zakona o zabrani diskriminacije.

Pravo deteta na obrazovanje ima prioritet u odnosu na pravo roditelja da obrazuje dete u skladu sa svojim verskim i filozofskim uverenjima

Poverenici za zaštitu ravnopravnosti obratila se majka deteta koje je želelo da polaže prijemni za upis u gimnaziju. Majka je navela da je prijemni ispit zakazan za subotu i nedelju i da njeno dete, zbog verskih ubeđenja, nije u mogućnosti da subotom polaže prijemni ispit. Podnositeljka pritužbe se obraćala Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja sa molbom da se njenom detetu pomeri termin za polaganje prijemnog ispita, ali joj je načelnik Školske uprave usmeno preneo poruku ministarstva da je njena molba odbijena. Podnositeljka pritužbe je navela da smatra da su na ovaj način povređena prava njenog deteta „na versku slobodu”. U postupku je podnositeljki pritužbe ukazano na stav Evropskog suda za ljudska prava, iznet u presudi Martins Casimiro i Cerveira Ferreira protiv Luksemburga, da je dužnost poštovanja bilo kakvih uverenja roditelja podređena osnovnom pravu deteta da dobije obrazovanje. To znači da je sud zauzeo stav da pravo deteta na obrazovanje, u koje u konkretnom slučaju spada i pravo na polaganje prijemnog ispita zajedno sa vršnjacima, ima prioritet u odnosu na pravo roditelja da obrazuje dete u skladu sa svojim verskim i filozofskim uverenjima. Saglasno tome, dato je mišljenje da odlukom Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja kojom je utvrđen kalendar polaganja završnih ispita i prijemnih ispita za posebno nadarenu decu, nije neopravdano napravljena razlika između dece, po bilo kom njihovom ličnom svojstvu.

Odluka gradske uprave da besplatan prevoz obezbedi za decu koja nisu ponavljala ni jedan razred

Gradska uprave jednog grada zatražila je mišljenje povodom odluke kojom bi omogućili besplatan prevoz od mesta stanovanja do škole učenicima koji imaju prebivalište na teritoriji grada, pod uslovom da potiču iz socijalno-ugroženih porodica i da nisu ponavljali nijedan razred. Gradska uprava je istakla da je razlog za uvođenje uslova da učenik nije ponavljao ni jedan razred želja grada da motiviše učenike da bez obzira na materijalnu situaciju porodice iz koje potiču, ulože bar minimalan napor da redovno završavaju svaki razred. Grad je naveo da nema nameru da vrši bilo koji oblik diskriminacije, te da gradska uprava želi da zna da li uspeh učenika u školi predstavlja njegovo lično svojstvo i da li ovom odlukom grad vrši diskriminaciju. Gradskoj upravi je ukazano da neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje predstavlja diskriminaciju samo onda kada je zasnovano na ličnom svojstvu i kada postoji uzročno posledična veza između ličnog svojstva i učinjenog akta diskriminacije. Saglasno tome, uspeh učenika u školi ne predstavlja njihovo lično svojstvo u smislu Zakona o zabrani diskriminacije. Međutim, učenici koji su ponavljali razred nalaze se u lošijem položaju u odnosu na druge učenike već samim tim što su ponavljali razred, te da su veoma često zbog toga stigmatizovani i društvo se prema njima ponaša vođeno različitim predrasudama. Zbog toga je Poverenica za zaštitu ravnopravnosti ukazala da je upravo ovoj grupi učenika potrebna posebna zaštita i motivacija da završe školu i napreduju kako bi postali uspešni građani i bili ravnopravni sa ostalom decom i

mladima. Imajući sve ovo u vidu, Gradskoj upravi je preporučeno da preispita svoju odluku, te da i učenike koji su ponavljali razred uključi u grupu učenika koji ostvaruju pravo na naknadu troškova prevoza od kuće do škole, kako bi ih motivisali da redovno pohađaju školu i budu uključeni u vršnjačke grupe ravnopravno sa drugim učenicima, odnosno, kako bi se omogućilo da nastave školovanje.

Pristup KOBSON bazi naučnih i stručnih časopisa imaju državne institucije i zaposleni u akademskim, istraživačkim i zdravstvenim institucijama čiji je osnivač Republika Srbija

Organizacija civilnog društva podnela je pritužbu protiv Narodne biblioteke Srbije, u kojoj je navedeno da Narodna biblioteka nije omogućila privatnim visokoškolskim ustanovama pristup KOBSON bazi naučnih sadržaja, odnosno, da pristup ovoj bazi imaju samo državne ustanove i institucije. U izjašnjenju na pritužbu navedeno je da se pristup KOBSON bazi podataka ostvaruje preko posebnog pravnog lica, a pod uslovima iz javnog poziva Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. U toku postupka utvrđeno je da pravo na pretraživanje KOBSON baze podataka imaju državne institucije, kao i zaposleni u akademskim, istraživačkim i zdravstvenim institucijama čiji je osnivač Republika Srbija. S obzirom na činjenicu da obrazovanje i naučnoistraživačka delatnost imaju poseban značaj i interes za državu, kao i da Republika Srbija sprovodi odgovarajuću politiku u ovoj oblasti prema određenim potrebama i prioritetima, priznavanje prava na pristup KOBSON bazi naučnih i stručnih časopisa koji se obezbeđuje preko Narodne biblioteke Srbije ne predstavlja ograničavanje prava na pristupa KOBSON bazi naučnih sadržaja privatnim visokoobrazovnim ustanovama, već vid legalnog i legitimnog pružanja dodatne podrške ustanovama i institucijama, kao i zaposlenima, studentima i istraživačima u ustanovama i institucijama čiji je država osnivač. Zbog toga je dato mišljenje da obezbeđivanjem usluge pretraživanja KOBSON baze naučnih i stručnih časopisa ustanovama i institucijama čiji je osnivač Republika Srbija, Narodna biblioteka Srbije nije prekršila Zakon o zabrani diskriminacije.

4.8.2. Upozorenja i saopštenja

Upozorenje povodom grafita mržnje, 8. avgust 2015.

Poverenica je osudila ispisivanje grafita upućenih protiv predsednika Demokratske stranke Bojana Pajtića i zatražila od nadležnih organa da pronađu i sankcionišu počinioce. Pretnje i govor mržnje su nedopustivi u zemlji koja gradi otvoreno i demokratsko društvo, i ovakve pojave moraju naići na široku osudu javnosti, zbog čega iskazivanje političkog mišljenja na ovakav način, predstavlja ugrožavanje osnovnih ljudskih prava, a dužnost je države da zaštiti svakog pojedinca od ovakvih pojava.

Poverenica je čestitala svim građanima Međunarodni dan ljudskih prava i podsetila da su u Srbiji poslednjih godina učinjeni pomaci u ovoj oblasti, ali da nas čeka još puno izazova. U nastavku saopštenja navedeno je nekoliko primera dobre prakse u prethodnom periodu koji su pokazali da Srbija poštuje međunarodne zakone i neguje vrednosti humanog i tolerantnog društva, a to je pre svega odnos prema migrantima i bez incidenata održane Parade ponosa i Trans Prajda. Na inicijativu Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i Zaštitnika građana, Ustavni sud privremeno je zaustavio zakon kojim bi se žene zaposlene u državnoj upravi prevremeno penzionisale, a utvrđene su zakonske izmene kojima se uvodi upotreba pečata (faksimila) za osobe sa invaliditetom i time im se olakšava pristup pravima ili uslugama. Uprkos svemu što je pozitivno učinjeno do sada, još puno treba raditi na razvijanju zaštite i unapređenju ljudskih prava, jer ne smemo zaboraviti na poražavajuću statistiku da su ove godine 34 žene bile žrtve porodičnog nasilja sa smrtnim ishodom. U tom smislu su neophodne hitne zakonske izmene i njihova puna primena jer ne postoji nikakvo opravdanje što su u pojedinim situacijama zakazale sve institucije sistema. Da bi se ova slika promenila potrebno je još raditi na punoj primeni i zaokruživanju pravnog okvira koji omogućava puno poštovanje ljudskih prava svih građana i punu i doslednu primenu svih propisa.

4.9. Višestruka diskriminacija

Višestruka diskriminacija je fenomen koji je prepoznat tek u novije vreme, a predstavlja težak oblik diskriminacije jer su negativne posledice koje izaziva mnogo veće. Višestruka diskriminacija postoji kada je lice diskriminisano na osnovu više ličnih svojstava, na primer, žena sa invaliditetom može da bude diskriminisana na osnovu pola i na osnovu invaliditeta.

U toku 2015. godine podneto je 94 pritužbe u kojima je navedeno više ličnih svojstava. Od pritužbi u kojima je navedeno više ličnih svojstava, u najvećem broju naznačeno je starosno doba (24), zatim pol (21), rodni identitet i seksualna orijentacija (po 19), nacionalna pripadnost (18), invaliditet i bračni i porodični status (po 12), kao i zdravstveno stanje i verska ili politička ubeđenja (po 9).

Praksa Poverenika pokazuje da je višestruka diskriminacija najprisutnija u odnosu na žene, zbog njihovog pola i bračnog i porodičnog statusa, najčešće u postupku zapošljavanja ili na radnom mestu, kao i diskriminacija žena sa invaliditetom i Romkinja.

Treba imati u vidu, kao i prethodnih godina, da ovaj broj pritužbi ne znači da se u svim ovim slučajevima zaista radilo o višestrukoj diskriminaciji jer podnosioci pritužbi često navedu po nekoliko ličnih svojstava, posebno u situacijama kada nisu sigurni koje njihovo lično svojstvo bilo osnov diskriminacije.

4.9.1. Mišljenja i preporuke

Gradska uprava nije odobrila pomoć za prvorodeno dete u porodici majci albanske nacionalnosti

Bračni par je podneo pritužbu protiv Uprave za dečiju, socijalnu i primarnu zdravstvenu zaštitu grada Niša. U pritužbi je navedeno da ženi nije priznato pravo na jednokratnu novčanu pomoć nezaposlenoj trudnici, pravo na jednokratnu novčanu pomoć za prvorodeno dete u porodici i pravo na roditeljski dodatak jer je albanska državljanica. U izjašnjenju Uprave za dečiju, socijalnu i primarnu zdravstvenu zaštitu grada Niša navedeno je da je pravo na jednokratnu novčanu pomoć nezaposlenoj porodilji priznato majci koja ima prebivalište na teritoriji grada Niša u trajanju od najmanje godinu dana pre rođenja deteta, a pravo na jednokratnu novčanu pomoć za prvorodeno dete u porodici je priznato ako majka najmanje šest meseci pre porođaja ima prijavljeno prebivalište na teritoriji grada Niša, te da podnositeljki pritužbe nisu priznata ova prava jer nema prijavu prebivališta najmanje jednu godinu, odnosno, najmanje šest meseci pre rođenja deteta. U toku postupka je utvrđeno da je Uprava za dečiju, socijalnu i primarnu zdravstvenu zaštitu postupila u skladu sa važećim propisima prilikom odlučivanju o zahtevima podnositeljke pritužbe o pravu na roditeljski dodatak i jednokratnu novčanu pomoć nezaposlenoj porodilji. Naime, Zakonom o finansijskoj podršci porodici sa decom propisano je da pravo na roditeljski dodatak ima majka koja je državljanica Republike Srbije, a što se tiče prava nezaposlenoj porodilji, utvrđeno je da podnositeljka pritužbe ima prijavljeno prebivalište u gradu Nišu manje od godinu dana pre porođaja. Utvrđeno je i da uprava u postupku po zahtevu za ostvarivanje prava na jednokratnu novčanu pomoć za prvorodeno dete u porodici, podnositeljki pritužbe nije priznala ovo pravo jer je strana državljanica, iako taj uslov nije propisan odlukom i iako podnositeljka pritužbe ima prijavljeno prebivalište u Nišu više od šest meseci pre rođenja deteta. Poverenica je dala mišljenje da rešenjima Uprave za dečiju, socijalnu i primarnu zdravstvenu zaštitu grada Niša kojima se ne priznaje pravo na jednokratnu novčanu pomoć nezaposlenoj porodilji i pravo na roditeljski dodatak, nisu prekršene odredbe Zakona o zabrani diskriminacije, dok su rešenjem kojim se podnositeljki pritužbe ne priznaje pravo na jednokratnu novčanu pomoć za prvorodeno dete u porodici, prekršene odredbe Zakona o zabrani diskriminacije i izvršena diskriminacija podnositeljke pritužbe na osnovu njenog ličnog svojstva – državljanstva. U skladu sa tim, Upravi za dečiju, socijalnu i primarnu zdravstvenu zaštitu grada Niša preporučeno je da preduzme sve potrebne mere u cilju otklanjanja posledica diskriminatornog postupanja prema podnositeljki pritužbe, kao i da ubuduće, u okviru obavljanja poslova iz svoje nadležnosti, ne krše antidiskriminacione propise. Po ovoj preporuci nije postupljeno.

Ostvarivanje prava na roditeljski dodatak u situaciji kada je majka deteta strana državljanica

Bračni par je pokušao da ostvari pravo na roditeljski dodatak, a šefica Službe za društvenu brigu o deci gradske uprave dala im je usmeno obrazloženje da ne mogu dobiti roditeljski dodatak jer je majka

deteta strana državljanica. Na sopstveni zahtev im je izdata potvrda da podnositeljica pritužbe nije koristila pravo na roditeljski dodatak jer je strana državljanica. U izjašnjenju načelnice Gradske uprave za društvenu delatnost navedeno je da podnosioci pritužbe nisu podneli zahtev za ostvarivanje prava na roditeljski dodatak, ali i da su zakonom propisani uslovi za ostvarivanje ovog prava, između ostalog, da je majka državljanica Republike Srbije. U toku postupka je utvrđeno da Gradska uprava za društvenu delatnost nije ponudila objektivno i razumno opravdanje za postupanje službenice gradske uprave, koje nije uzrokovano činjenicom da je podnositeljica pritužbe strana državljanica. Pored toga, Gradska uprava nije postupila u skladu sa odlukom Ustavnog suda. Naime, Ustavni sud je doneo odluku da se odredbe Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom imaju tumačiti i primenjivati na način da pravo na roditeljski dodatak može ostvariti i otac deteta, ako ispunjava uslove propisane zakonom, ukoliko majka nije državljanica Republike Srbije. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da su postupanjem Gradske uprave za društvene delatnosti, koje se ogleda u davanju pogrešne informacije u vezi sa ostvarivanjem prava na roditeljski dodatak u situacijama kada je majka deteta strana državljanica, kao i u propuštanju da preduzme sve potrebne radnje kako bi podnositeljica pritužbe ostvarili pravo na roditeljski dodatak, prekršene odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Zbog toga je Gradskoj upravi za društvene delatnosti preporučeno da uputi pisano izvinjenje podnosiocima pritužbe zbog diskriminatornog postupanja prema njima, da na oglasnoj tabli Gradske uprave ili na nekom drugom vidnom mestu, istaknu obaveštenje da pravo na roditeljski dodatak ostvaruje otac deteta i u slučaju kada je majka deteta strana državljanica, ako otac ispunjava druge propisane uslove, kao i da ubuduće, u okviru obavljanja poslova iz svoje nadležnosti, ne krše antidiskriminacione propise. Po ovoj preporuci je postupljeno.

Uslovi za ostvarivanje prava na jednokratnu pomoć nezaposlenim porodicama

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe koju je podnela nezaposlena porodilja protiv Uprave za dečiju, socijalnu i primarnu zdravstvenu zaštitu grada Niša. U toku postupka utvrđeno je da je podnositeljica pritužbe podnela zahtev Upravi za dečiju, socijalnu i primarnu zdravstvenu zaštitu grada Niša za ostvarivanje prava na jednokratnu novčanu pomoć nezaposlenoj porodilji. Međutim, njen zahtev je odbijen sa obrazloženjem da ne ispunjava sve uslove za ostvarivanje prava na novčanu naknadu, odnosno, da nema prebivalište na teritoriji grada najmanje godinu dana pre dana rođenja deteta. Odlukom o finansijskoj podršci porodici sa decom na teritoriji grada Niša propisano je da pravo na jednokratnu novčanu pomoć nezaposlenoj porodilji može ostvariti svaka nezaposlena porodilja koja ima prebivalište, odnosno boravište ako je izbeglica ili raseljeno lice sa teritorije Kosova i Metohije, na teritoriji grada Niša, najmanje godinu dana pre porođaja. Pravo na jednokratnu novčanu pomoć nezaposlenoj porodilji može da ostvari i otac deteta, pod uslovom da porodilja nije živa ili je napustila dete. Imajući u vidu da je Uprava za dečiju, socijalnu i primarnu zdravstvenu zaštitu grada Niša u konkretnom slučaju postupila u svemu skladu sa Odlukom o finansijskoj podršci porodici sa decom na teritoriji grada Niša, koju je dužna da poštuje, kao i da je donosilac ovog akta Skupština grada Niša, Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da nepriznavanjem prava podnositeljici pritužbe na jednokratnu novčanu pomoć nezaposlenoj porodilji, Uprava za dečiju, socijalnu i primarnu zdravstvenu zaštitu, protiv koje je podneta pritužba, nije prekršila Zakon o zabrani diskriminacije.

Saglasno zakonskim ovlašćenjima Poverenika, analizirani su uslovi propisani Odlukom o finansijskoj podršci porodici sa decom na teritoriji grada Niša koju je donela Skupština grada Niša, na osnovu čega je utvrđeno da uslov za ostvarivanje prava na jednokratnu novčanu pomoć nezaposlenoj porodilji koji se odnosi isključivo na prebivalište majke, nema objektivno i razumno opravdanje, jer propisivanje ovog uslova, bez uzimanja u obzir prebivališta oca deteta i samog deteta, nije opravdan ni sa aspekta svrhe, ni sa aspekta posledica koje proizvodi. Saglasno tome, Skupštini grada Niša upućena je odgovarajuća preporuka.

Gradski centar za socijalni rad je pokrenuo postupak lišenja poslovne sposobnosti žene sa invaliditetom i privremeno joj oduzeo roditeljsko pravo

Pritužbe su podneli majka i otac maloletnog deteta, protiv Gradskog centra za socijalni rad (GCSR). U pritužbama je navedeno da je GCSR majci deteta postavio privremenu starateljku u postupku lišenja poslovne sposobnosti, koji je GCSR pokrenuo zbog „lake mentalne retardacije”, kao i da je nakon porođaja, detetu postavio privremenu starateljku a dete smestio u prihvatilište. U izjašnjenju GCSR navedeno je da je odluka o postavljanju privremenog staratelja majci doneta na osnovu dostupne medicinske dokumentacije iz perioda njenog ranog detinjstva, kada joj je konstatovana dijagnoza F70 (laka mentalna retardacija), kao i opservacije stručnog tima organa starateljstva koji je procenio da „ona i njen suprug ne pružaju adekvatnu saradnju, da postupa kako suprug kaže, te da je manipulacija njome moguća, da nema adekvatnu podršku članova svoje primarne porodice...” U toku postupka je utvrđeno da GCSR odluku o pokretanju postupka lišenja poslovne sposobnosti podnositeljke pritužbe nije doneo na osnovu stručne ocene i konkretnih činjenica, već prvenstveno uzimajući u obzir činjenicu da je osoba čije je intelektualno funkcionisanje na nivou „lake mentalne retardacije”, odnosno na osnovu činjenice da je osoba sa invaliditetom, a stavovi koje je GCSR izneo u prilog tvrdnjama da majka nije u mogućnosti da vrši roditeljsko pravo i brine o detetu, nemaju objektivno utemeljenje. Naime, GCSR nije ponudio nijedan dokaz koji bi potvrdio tvrdnje da postoji visok rizik po bezbednost i zdravlje deteta i sprovođenja hitne mere smeštaja u ustanovu socijalne zaštite. Pored toga, iako je u izjašnjenju navedeno da je Stručni tim GCSR vodio proces procene statusa i potrebe deteta, tokom postupka nije dostavljen nalaz i/ili stručno mišljenje ovog tima, koji bi potkrepio navode da postoje objektivne okolnosti, odnosno rizik po zdravlje i bezbednost deteta. Analizom argumenata koje je GCSR izneo procenjujući sposobnost oca da se stara o detetu, utvrđeno je da je stav organa starateljstva o očevim sposobnostima brige i staranja o detetu zasnovan na činjenici da je njegova supruga nižih intelektualnih sposobnosti, te da zbog njenog ličnog svojstva - invaliditeta, ni otac nema kapacitete da se stara o detetu, zbog čega je GCSR diskriminatorno postupio prema njemu i isključio ga iz vršenja roditeljskog prava. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je donošenjem odluke o određivanju privremenog staratelja podnositeljki pritužbe u postupku lišenja poslovne sposobnosti, zatim donošenjem odluke o određivanju privremenog staratelja njenom maloletnom detetu i donošenjem privremenog zaključka o obezbeđivanju smeštaja maloletnom detetu, GCSR prekršio odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Zbog toga je GCSR preporučeno da preduzme sve potrebne mere u cilju otklanjanja posledica diskriminatornog postupanja prema podnosiocima pritužbe, kao i da ubuduće ne donosi odluke kojima se krše antidiskriminacioni propisi. Po ovoj preporuci nije postupljeno.

Zaposlenim ženama različitog starosnog doba prestao višegodišnji radni odnos na određeno vreme u zdravstvenoj ustanovi

Pritužbu je podnela organizacija civilnog društva u ime četiri žene kojima je prestao radni odnos istekom ugovora o radu na određeno vreme u Institutu za onkologiju i radiologiju Srbije, zbog diskriminacije na osnovu pola i starosnog doba u oblasti rada. U pritužbi je navedeno da su podnositeljke pritužbe više godina bila zaposlena u Institutu za onkologiju i radiologiju, a da im je krajem 2014. godine prekinut radni odnos istekom ugovora o radu na određeno vreme. Prestanak radnog odnosa podnositeljki pritužbi usledio je posle višegodišnjeg rada na istom radnom mestu i nakon brojnih produženja ugovora o radu. U izjašnjenju je navedeno je da je podnositeljicama pritužbe radni odnos prestao istekom ugovora o radu na određeno vreme, s obzirom da je institut u skladu sa kadrovskim planom koji donosi Ministarstvo zdravlja bio prinuđen da smanji broj zaposlenih na određeno vreme. U toku postupka je utvrđeno je da se među zaposlenima kojima je prestao radni odnos istekom ugovora o radu na određeno vreme nalaze i zaposleni starosnog doba od 25 do 60 godina života. Utvrđeno je da je Institut za onkologiju i radiologiju Srbije pružio dovoljno dokaza da za rešenje o prestanku ugovora o radu na određeno vreme podnositeljicama pritužbe, nije bilo od uticaja njihovo starosno doba. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da Institut za onkologiju i radiologiju Srbije odlukama kojima je podnositeljicama pritužbe prestao radni odnos na određeno vreme, istekom roka na koji su zasnovali nije prekršio odredbe Zakona o zabrani diskriminacije.

Podnositeljka pritužbe smatra da Nacionalna služba za zapošljavanje ne upućuje žene i starije od 35 godina na razgovor kod poslodavca

Pritužba je podneta protiv Nacionalne službe za zapošljavanje (NSZ), u kojoj je navedeno da je NSZ prilikom posredovanja u zapošljavanju po prijavama jednog preduzeća na razgovore za posao upućivala samo kandidate muškog pola koji nisu stariji od 35 godina i na taj način diskriminirala podnositeljku pritužbe na osnovu pola i starosnog doba. U izjašnjenju NSZ, navedeno je da je selekcija i upućivanje kandidata na razgovor vršeno isključivo prema kriterijumima koje poslodavac definiše, a koji se odnose na kompetencije i uslove rada. U toku postupka utvrđeno je da je NSZ dostavila dokaze kojim je potvrdila da je u toku 2014. godine na razgovore za posao u preduzeću iz Niša, podjednako upućivala kandidate oba pola, kao i kandidate starije od 35 godina. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da NSZ nije diskriminirala podnositeljku pritužbe prilikom posredovanja u zapošljavanju na osnovu pola i starosnog doba.

4.9.2. Saopštenja

Saopštenje povodom Međunarodnog dana zaštite žrtava torture, 25. jun 2015.

Na Međunarodni dan zaštite žrtava torture treba podsetiti javnost i celo društvo da je neophodno efikasnije štiti prava svih žrtava torture, nasilnog ponašanja i nehumanog postupanja. Poverenica je posebno ukazala na činjenicu da su žrtve torture i višestrukog kršenja ljudskih prava često žene i deca, zbog čega je potrebno odlučnije raditi kako na promociji i osnaživanju žrtava, tako i podržavati napore nadležnih organa u nastavku procesa deinstitucionalizacije dece sa smetnjama i uvođenje novih usluga socijalne zaštite za pomoć i podršku porodicama sa decom u riziku od odvajanja. Humanost, nenasilje, tolerancija i sprečavanje i suzbijanje svih oblika nasilja treba da budu cilj kome će naše društvo da teži.

Saopštenje povodom izveštaja Komesara Saveta Evrope za ljudska prava, 9. jul 2015.

U saopštenju povodom izveštaja Komesara Saveta Evrope za ljudska prava Nilsa Muižnieksa, ukazano je da izveštaj odražava realno stanje stvari u Srbiji kada je reč o problemima koja postaje u vezi sa suzbijanjem diskriminacije i poštovanjem ljudskih prava, uz navođenje da su preporuke iz izveštaja identične preporukama iz Godišnjeg izveštaja Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za 2014. godinu. U izveštaju je konstatovano da postoji napredak u poštovanju prava LGBT osoba, ali je skrenuta pažnja da su homofobija i diskriminacija LGBT osoba i dalje prisutne u Srbiji. Poverenica je u saopštenju naznačila da se brzo moraju reformisati propisi o lišenju poslovne sposobnosti u skladu sa savremenim modelom invaliditeta i međunarodnim standardima u ovoj oblasti i tako obezbediti da osobe sa invaliditetom uz odgovarajuću podršku na ravnopravnoj osnovi uživaju sva garantovana prava, uključujući i pravo na poslovnu sposobnost. Pod hitno se mora smanjiti i nasilje nad ženama, a policija, sudstvo i drugi državni organi moraju učiniti sve da se sankcionišu slučajevi porodičnog nasilja, počinioци privedu pravdi i pooštre kaznene odredbe koje im se izriču.

4.10. Predlozi za ocenu ustavnosti

Predlog za ocenu ustavnosti Zakona o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru

Nakon usvajanja Zakona o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti primio je 97 pritužbi građanki, sindikata, strukovnih udruženja i organizacija civilnog sektora zbog diskriminatorne odredbe sadržane u ovom zakonu. U svim

pritužbama je ukazano da će primenom odredbe člana 20. ovog zakona radni odnos prestati po sili zakona svim ženama zaposlenim u javnom sektoru koje prema propisima iz penzijskog i invalidskog osiguranja mogućnost odlaska u starosnu penziju. Na ovaj način je mogućnost izbora da li će žene iz javnog sektora otići u penziju prestala da postoji, odnosno, automatski je postala obaveza, koja pritom nije imala uticaja na muškarce zaposlene u javnom sektoru. Polazeći od toga da bi na veliki broj žena uticala ovakva diskriminatorna odredba, Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je zajedno sa Zaštitnikom građana 29. septembra 2015. godine podnela predlog za ocenu ustavnosti.

Odredbom člana 20. Zakona o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru propisano je da „zaposlenom u javnom sektoru za vreme primene ovog zakona prestaje radni odnos kada navrší godine života i staž osiguranja koji su propisani zakonom za odlazak u starosnu penziju”. Zaštitnik građana i Poverenik za zaštitu ravnopravnosti smatraju da su odredbe člana 20. ovog zakona nesaglasne sa odredbama Ustava Republike Srbije o zajemčenim ljudskim pravima, uslovima za ostvarivanje zajemčenih ljudskih prava i uslovima za ograničenje ovih prava, te da se ovim odredbama, suprotno zabrani diskriminacije i odredbama Ustava o uslovima za ograničavanje ljudskih i manjinskih prava, ženama određenog starosnog doba koje su zaposlene u „javnom sektoru” ograničava pravo na rad i po osnovu rada, pravo iz oblasti socijalne zaštite, odnosno pravo na socijalno obezbeđenje i osiguranje zaposlenog i njegove porodice. Naime, odredbama člana 19a Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju propisano je da žene ispunjavaju uslove za ostvarivanje penzije u pogledu radnog staža i životnog doba ranije nego muškarci, čime stiču pravo, ali ne i obavezu da odu u penziju. Međutim, članom 20. Zakona o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru propisano je da svakom zaposlenom u javnom sektoru prestaje radni odnos momentom sticanja uslova (radni staž i godine života) za starosnu penziju. To faktički znači da je ukinuto pravo izbora na odlazak u starosnu penziju iz Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, odnosno, da je ovo postala obaveza da žene idu u penziju ranije nego muškarci, i to samo žene u „javnom sektoru”. Zbog toga je odredba člana 20. Zakona o maksimalnom broju zaposlenih u javnom sektoru suprotna zabrani diskriminacije iz člana 21. Ustava jer pogađa samo žene zaposlene u „javnom sektoru”, što predstavlja diskriminaciju žena. Posledice za žene zaposlene u javnom sektoru su prekid prava na rad, dok na muškarce zakonska odredba nema uticaja. Dodatno, odredbom člana 20. Zakona o maksimalnom broju zaposlenih u javnom sektoru, bez opravdanog razloga, u nejednak položaj po pitanju ostvarivanja Ustavom garantovanog prava na rad stavljene su žene koje rade u javnom sektoru u odnosu na žene zaposlene van javnog sektora. Pored toga, osporena odredba ne samo da nije u saglasnosti sa Ustavom, već i nizom drugih zakona kao što su Zakon o radu, Zakon o državnim službenicima i Zakon o radnim odnosima u državnim organima.

Ustavni sud je za veoma kratko vreme nakon podnošenja predloga, na sednici koja je održana 8. oktobra 2015. godine, doneo rešenje kojim se privremeno obustavlja izvršenje pojedinačnog akta ili radnje preduzete na osnovu odredaba člana 20. ovog zakona. Kako se u obrazloženju rešenja navodi, ovakva odluka je doneta zbog posledica koje bi mogle da nastupe primenom osporene odredbe. Takođe je navedeno da imajući u vidu navedena sporna ustavnopravna pitanja, te činjenicu da je posledica početka primene odredaba člana 20. ovog zakona utvrđivanje prestanka radnog odnosa licima koja ispunjavaju uslove predviđene ovim odredbama, a u kontekstu ostalih odredaba zakona i izmene opštih akata kojima se uređuje sistematizacija radnih mesta i broj zaposlenih u svakom subjektu na koji se zakon primenjuje, u smislu ukidanja pojedinih radnih mesta ili smanjenja broja zaposlenih, Ustavni sud je ocenio da ove okolnosti predstavljaju neotklonjive štetne posledice za lica

na koja bi se odredbe primenile. U momentu pisanja ovog izveštaja, Ustavni sud nije doneo konačnu odluku o predlogu za ocenu ustavnosti odredaba člana 20. Zakona o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru.

Odluka Ustavnog suda o predlogu za ocenu ustavnosti i zakonitosti člana 1. Pravilnika o dopuni Pravilnika o registraciji, statusu i transferu igrača Fudbalskog saveza Srbije

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti podneo je 10. aprila 2014. godine predlog za ocenu ustavnosti i zakonitosti člana 1. Pravilnika o dopuni Pravilnika o registraciji, statusu i transferu igrača Fudbalskog saveza Srbije (Službeni list FSS „Fudbal”, br. 48/13). Navedenom odredbom pravilnika propisano je da se u Pravilniku o registraciji, statusu i transferu igrača Fudbalskog saveza Srbije, posle člana 78. dodaje član 79. koji glasi: „*Ukoliko je klub iz kojeg igračica odlazi klub ženskog fudbala, ukupna naknada se utvrđuje u iznosu od 15% od naknade propisane čl. 77. i 78. ovog pravilnika.*” Ukazano je da je osporena odredba Pravilnika nesaglasna sa ustavnim i zakonskim odredbama o zabrani diskriminacije, jer su propisivanjem ovakvog pravila, po kome se u slučaju prelaska igračice iz jednog u drugi ženski fudbalski klub naknada koju klub plaća iznosi 15% od naknade koja je propisana za muški fudbalski klub, neposredno diskriminirani klubovi ženskog fudbala u odnosu na klubove muškog fudbala i to na osnovu pola njihovih igračica. Ocena Ustavnog suda je tražena u odnosu na odredbe čl. 15. i 21. Ustava, čl. 4, 6. i 20. Zakona o zabrani diskriminacije i čl. 4. i 34. Zakona o ravnopravnosti polova. Predložena je i obustava izvršenja pojedinačnog akta ili radnje preduzete na osnovu osporene odredbe Pravilnika o registraciji, statusu i transferu igrača Fudbalskog saveza Srbije.

Ustavni sud doneo je 9. juna 2015. godine zaključak kojim je odbacio predlog za ocenu ustavnosti i zakonitosti osporene odredbe pravilnika. U obrazloženju navedene odluke Ustavni sud navodi da *posebno normiranje učinjeno osporenom odredbom člana 1. Pravilnika o dopuni Pravilnika o registraciji, statusu i transferu igrača FSS, predstavlja pravno dopustivo razlikovanje. Polazeći od realne finansijske situacije i ekonomskih potencijala klubova ženskog fudbala, ovakvo normiranje predstavlja neophodan uslov da bi igračice, u smislu isplate obeštećenja i registracije, uopšte mogle da prelaze iz kluba u klub i da napreduju na ličnom i sportskom planu, kako bi se ukupan razvoj, kvalitet i napredak ove nedovoljno afirmisane sportske discipline mogao ostvarivati, a što predstavlja društveno prihvatljiv i opravdan, odnosno, u svemu legitiman cilj zasnovan i na principu proporcionalnosti.*

Odluka Ustavnog suda o predlogu za ocenu ustavnosti i zakonitosti tačke 15a Uputstva o vođenju matičnih knjiga i obrazaca matičnih knjiga

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti uputio je 2013. godine Ustavnom sudu predlog za ocenu ustavnosti i zakonitosti tačke 15a Uputstva o vođenju matičnih knjiga i obrazaca matičnih knjiga¹⁷⁵, kojom je propisano da se lično ime deteta, roditelja, supružnika i umrlog pripadnika nacionalne

¹⁷⁵ „Službeni glasnik RS”, broj 109/09, 4/10 – ispr, 10/10, 25/11 i 5/13

manjine upisuje u matičnu knjigu na jeziku i pismu nacionalne manjine posle upisa na srpskom jeziku ćirilčkim pismom, ispod njega istim oblikom i veličinom slova. U predlogu je istaknuto da je odredba ove tačke u suprotnosti sa odredbama čl. 21, 37. i 74. Ustava Republike Srbije¹⁷⁶, odredbama čl. 4. i 8. Zakona o zabrani diskriminacije¹⁷⁷, čl. 13. i 344. Porodičnog zakona¹⁷⁸, člana 9. Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina¹⁷⁹, člana 18a Zakona o službenoj upotrebi jezika i pisma¹⁸⁰ i odredbama člana 17. Zakon o matičnim knjigama¹⁸¹, odnosno, da se podzakonskim aktom izvršne vlasti ograničava pravo pripadnika nacionalnih manjina, koje je garantovano ustavom i zakonima.

Ustavni sud je doneo zaključak broj IUo-339/2013 od 25. juna 2015. godine kojim je odbacio predlog za ocenu ustavnosti i zakonitosti tačke 15a Uputstva o vođenju matičnih knjiga i obrazaca matičnih knjiga. U zaključku je navedeno da je Ustavni sud našao da se osporena tačka 15a Uputstva o vođenju matičnih knjiga i obrazaca matičnih knjiga ne može dovesti u ustavnopravnu vezu sa odredbama čl. 37. i 79. Ustava jer te odredbe Ustava regulišu slobodu izbora i korišćenja ličnog imena, kao i slobodu roditelja na izbor i korišćenje imena svoje dece, a ne na način upisa u matičnu knjigu rođenih, kao i da se *osporena tačka jednako odnosi na sve pripadnike nacionalnih manjina koji upisuju lično ime deteta, roditelja, supružnika i umrlog u matične knjige, to se one ne može dovesti u ustavnopravnu vezu ni sa odredbom člana 21. stav 3. Ustava*, niti prihvatiti navodi da je u suprotnosti sa čl. 4. i 8. Zakona o zabrani diskriminacije. Takođe, sud nalazi da se odredbama člana 9. Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, člana 18a Zakona o službenoj upotrebi jezika i pisma i člana 344. Porodičnog zakona uređuje pravo pripadnika nacionalnih manjina na izbor i korišćenje ličnog imena i upis ličnog imena u javne isprave, ali ne i način upisa. Ustavni sud je dalje našao da su ovim uputstvom, kao podzakonskim aktom uređena tehnička pitanja upisa na način kako je to propisano Zakonom o službenoj upotrebi jezika i pisma i da je predlog za ocenu ustavnosti i zakonitosti neosnovan. Pored toga, sud je ukazao da nije nadležan da u postupku normativne ustavnosudske kontrole opštih akata vrši ocenu primene prava na lično ime i primenu službene upotrebe jezika nacionalne manjine u upravnom postupku, već da se eventualne povrede ili uskraćivanje prava mogu utvrđivati u postupku po ustavnoj žalbi protiv konkretnog pojedinačnog akta.

4.11. Mišljenja na nacрте zakona i drugih opštih akata

Mišljenje o Nacrtu pravilnika o bližim kriterijumima za prepoznavanje oblika diskriminacije od strane zaposlenog, deteta, učenika i trećeg lica u ustanovi obrazovanja i vaspitanja

Na zahtev Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, u martu 2015. godine dato je mišljenje o Nacrtu pravilnika o bližim kriterijumima za prepoznavanje oblika diskriminacije od strane zaposlenog, deteta, učenika i trećeg lica u ustanovi obrazovanja i vaspitanja. Poverenica je u mišljenju istakla važnost pitanja prepoznavanja diskriminacije u obrazovno-vaspitanom sistemu i njegovom

¹⁷⁶ „Službeni glasnik RS”, broj 98/06

¹⁷⁷ „Službeni glasnik RS”, broj 22/09

¹⁷⁸ „Službeni glasnik RS”, broj 18/05 и 72/11 – drugi zakon

¹⁷⁹ „Službeni list SRJ”, broj 11/02, „Službeni list SCG”, broj 1/03 – Ustavna povelja, „Službeni glasnik RS”, broj 72/09 – dr. Zakon

¹⁸⁰ „Službeni glasnik RS”, broj 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05 – dr. zakon i 30/10

¹⁸¹ „Službeni glasnik RS”, broj 20/09

adekvatnom uređivanju na način koji bi omogućio da se diskriminacija prepozna i spreči. Ukazano je da ne postoji potreba da se ovim podzakonskim aktom definiše pojam i oblici diskriminacije. U vezi sa tim, poverenica je ukazala da data definicija diskriminacije u Nacrtu pravilnika nije u skladu sa zakonskom definicijom diskriminacije. Pored navedenog ni definisanje oblika diskriminacije u Nacrtu pravilnika nije izvršeno u skladu sa zakonskim definicijama datim u Zakonu o zabrani diskriminacije. Pojednim odredbama Nacrta pravilnika sužena je zakonska zabrana diskriminacije i izostavljani su važni elementi pojedinih oblika diskriminacije. Tako, na primer, u Nacrtu pravilnika nepotpuno i netačno je definisana posredna diskriminacija, odnosno, izostavljen je važan deo definicije koji se odnosi na potencijalnu opravdanost zakonitim ciljem i primerenim i nužnim sredstvima za postizanje cilja. Pri tome je kao netačna i nepotpuna data i definicija povrede načela jednakih prava i obaveza u članu 6. Nacrta pravilnika, dok je definicija zabrane pozivanja na odgovornost iz člana 7. Nacrta pravilnika nepotpuna. Pored navedenog, u Nacrtu pravilnika je uže definisano uznemiravajuće i ponižavajuće postupanje kao oblik diskriminacije nego što je to propisano odredbama Zakona o zabrani diskriminacije. Naime, propisano je da ovaj oblik diskriminacije može izvršiti samo treće lice, a ne i bilo ko od učesnika u procesu obrazovanja i vaspitanja.

Mišljenje o Nacrtu zakona o opštem upravnom postupku

Na zahtev Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave, u aprilu 2015. godine dato je mišljenje o radnoj verziji Nacrta zakona o opštem upravnom postupku i u septembru 2015. godine mišljenje o Nacrtu zakona o opštem upravnom postupku. Ocenjujući odredbe Nacrta zakona, najpre je izraženo zadovoljstvo zbog opredeljenja da se zakonski okvir u ovoj oblasti uskladi sa međunarodnim standardima, kao i sa načelima i pravilima Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ujedno, izraženo je i očekivanje da će donošenje ovog zakona doprineti da administrativni prostor Srbije u potpunosti odgovara standardima u pogledu poštovanja ljudskih i manjinskih prava, a naročito prava posebno marginalizovanih i stigmatizovanih društvenih grupa. Takođe je konstatovano da su pojedine primedbe Poverenika za zaštitu ravnopravnosti na radnu verziju teksta Nacrta zakona usvojene. Što se tiče konkretnih zakonskih rešenja, ukazano je na potrebu da se Nacrtom zakona na nedvosmislen način propiše oslobođenje plaćanja troškova osobama sa invaliditetom, za angažovanje tumača za potrebe opštenja i praćenja toka postupka, kao i da se na konkretniji način odredi način učešća osoba sa invaliditetom u upravnom postupku, u skladu sa propisima u ovoj oblasti i evropskim standardima. Na taj način bi se osigurao veći stepen pravne sigurnosti, olakšao rad organima uprave, a strankama u postupku olakšao položaj i omogućilo puno ostvarivanje prava na ravnopravnost. U mišljenju je takođe ukazano na to da osobe sa oštećenim vidom treba da imaju pravo da im sva pismena budu besplatno dostavljena u obliku koji im omogućava da sama saznaju njegovu sadržinu. Troškovi prepisa treba da padaju na teret budžetskih sredstava, kako se osobama sa invaliditetom ne bi nametali dodatni troškovi koje druge stranke nemaju, pri čemu je potrebno ostaviti mogućnost osobama sa oštećenim vidom da same izaberu oblik zapisa, koji im je prilagođen i razumljiv. U tom smislu je predloženo da se dopune i odredbe Nacrta zakona koje se odnose na obaveštavanje i dostavljanje. Poverenica je i ovaj put iskoristila priliku da ukaže na neophodnost da se, pre svega, obezbedi fizička pristupačnost organima uprave, što podrazumeva nesmetan pristup, kretanje i boravak u organu uprave osoba sa invaliditetom, kako bi svoja prava i obaveze uživali ravnopravno sa

drugim građanima. S tim u vezi, poverenica je podsetila i na odredbe Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom koju je Republika Srbija ratifikovala. Takođe, u mišljenju je ukazano i na odredbe Konvencije o pravima deteta. Ukazano je na to da bi Nacrtom zakona trebalo na adekvatan način konkretizovati i operacionalizovati pravo deteta na slobodno izražavanje mišljenja u upravnim postupcima u kojima se odlučuje o njegovim pravima i interesima i pravo deteta na nezavisnog zastupnika u slučajevima konflikta interesa između deteta i njegovog zakonskog zastupnika u upravnom postupku, kao i način saslušanja deteta kao stranke i svedoka u upravnom postupku, uz poštovanje međunarodnih standarda u oblasti prava deteta, što je od posebnog značaja sa aspekta zaštite deteta od diskriminacije. Na kraju, poverenica je ukazala, da je potrebno još jednom razmotriti način na koji je Nacrtom zakona definisano ko može biti stranka u postupku, ko može uložiti žalbu, kao i krug fizičkih i pravnih lica na čija prava, obaveze ili pravne interese može da utiče ishod upravnog postupka. Pored toga, imajući u vidu da su Nacrtom zakona predviđene značajne konceptualne izmene u odnosu na sada važeći Zakon o opštem upravnom postupku, Poverenica je ukazala da bi još jednom trebalo razmotriti dužinu roka koji je propisan prelaznim i završnim odredbama za usaglašavanje posebnih propisa sa ovim zakonom, kao i dužinu roka koji je propisan za početak primene zakona.

Mišljenje o Nacrtu zakona o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru

Na zahtev Ministarstva državne uprave i lokalne samouprava, 26. juna 2015. godine dato je mišljenje o Nacrtu zakona o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru. U mišljenju je istaknuto da je odredbom člana 5. stav 1. tačka 2. Nacrta zakona, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti stavljen u nepovoljniji položaj u odnosu na trenutno stanje, imajući u vidu da se Zakon o određivanju maksimalnog broja zaposlenih u republičkoj administraciji („Službeni glasnik RS”, broj 104/09) nije primenjivao na Poverenika. U izveštaju Evropske komisije o napretku naglašena je neophodnost poboljšanja kapaciteta Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i obezbeđivanja adekvatnih prostorija za rad zaposlenih, dok je u Izveštaju Evropske komisije o skriningu za Republiku Srbiju za poglavlje 23 posebno naglašeno da je potrebno ojačati institucionalne kapacitete tela koja su aktivna u ovoj oblasti, unaprediti njihovu međusobnu saradnju i obezbediti da tela zadužena za sprovođenje zakona delotvornije postupaju po eventualnim kršenjima prava. U mišljenju je istaknuto da određivanje maksimalnog broja zaposlenih treba i dalje da ostane u direktnoj nadležnosti Narodne skupštine Republike Srbije, koja daje saglasnost na akt o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, a ne da odlučuje skupštinski odbor, odnosno, da se ta odluka donosi na nižem nivou, kako je to predviđeno Nacrtom zakona o načinu utvrđivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru. Takođe, ovakav način odlučivanja bio bi suprotan i odredbama Zakona o zabrani diskriminacije.

Mišljenje o Modelu zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je, na zahtev Ministarstva pravde, 10. jula 2015. godine dala mišljenje o Modelu zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije. Naime, modelom novog zakona,

sastav Odbora, jednog od organa Agencije, uređuje se na drugačiji način u odnosu na važeći Zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije¹⁸². Članovi odbora se biraju na predlog: Administrativnog odbora Narodne skupštine, predsednika Republike, Vlade, Vrhovnog kasacionog suda, Državne revizorske institucije, Zaštitnika građana i Poverenika za informacije od javnog značaja, putem zajedničkog dogovora, kao i Socijalno-ekonomskog saveta, Advokatske komore Srbije i udruženja novinara u Republici Srbiji, putem zajedničkog dogovora. Imajući u vidu ovlašćenja, način izbora članova odbora i činjenicu da su dva nezavisna državna organa ovlašćeni predlagači članova Odbora, predloženo je da se u ovlašćene predlagače uvrstite i Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, koji je samostalan državni organ ustanovljen Zakonom o zabrani diskriminacije, nezavisan u obavljanju poslova utvrđenih ovim zakonom, sa širokim krugom zakonskih ovlašćenja koje ga čine centralnim nacionalnim mehanizmom za sprečavanje i suzbijanje svih oblika i vidova diskriminacije.

Mišljenje o Nacrtu zakona o izmenama i dopunama Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je 10. jula 2015. godine dao mišljenje o pojedinim rešenjima sadržanim u Nacrtu zakona o izmenama i dopunama Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, koji su relevantni sa aspekta propisa o zabrani diskriminacije. Odredbama člana 10. Nacrta zakona propisano je da se posle člana 10d dodaju članovi 10e i 10f. U članu 10f stav 2. tač. 1. i 2. propisane su radnje koje vrši interresorna komisija za procenu potreba za pružanjem dodatne obrazovne, zdravstvene ili socijalne podrške detetu i učeniku, kao rukovalac podataka u postupku prikupljanja i obrade podataka, pa je propisano da Komisija, između ostalog, prikuplja podatke o deci za koju je pokrenut postupak procene potrebe za pružanjem pomoći i vodi zbirku podataka o deci za koju je pokrenut postupak procene potrebe za pružanjem pomoći. Povodom navedenih odredaba poverenica je ukazala na pravilnu upotrebu termina i potrebu da se izraz: *postupak procene potrebe za pružanjem pomoći* zameni izrazom: *postupak procene potrebe za pružanjem dodatne obrazovne, zdravstvene ili socijalne podrške*, kako bi se izbegla stigmatizacija dece kojoj je podrška potrebna.

Pored toga, u novopredloženom članu 10f stav 7. propisano je: Naročito osetljivi podaci o deci i učenicima iz obe zbirke podataka prikupljaju se i obrađuju na osnovu saglasnosti njihovih roditelja, odnosno staratelja. U slučaju da roditelj, odnosno staratelj ne želi da dâ saglasnost za prikupljanje i obradu podataka o ličnosti svog deteta ili povuče saglasnost, članovi i koordinator komisije mogu nastaviti obradu podataka o ličnosti deteta i učenika u saradnji sa organom starateljstva ako je to u najboljem interesu deteta i učenika, u skladu sa zakonom. Na ovaj način bi se roditelji dece kao i sama deca kojima je potrebna dodatna podrška u obrazovanju, stavili u neravnopravan položaj u odnosu na druge roditelje i njihovu decu. Istaknuto je da ne postoji nijedan opravdan razlog za postojanje ovakvog izuzetka, imajući u vidu da ni u važećem Zakonu o osnovama sistema vaspitanja i obrazovanja, kao ni Nacrtu zakona nema slične odredbe kojom bi se dozvolila ili nastavila obrada podataka o detetu i učeniku, u slučaju da roditelj/staratelj ne želi da dâ saglasnost za prikupljanje i obradu podataka o ličnosti svog deteta ili povuče prethodno datu saglasnost. Pored toga, preporučeno je da se zatraži mišljenje Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti,

¹⁸² „Službeni glasnik RS”, br. 97/08, 53/10, 66/11 - odluka US, 67/13 - odluka US, 112/13 – autentično tumačenje i 8/15 - odluka US)

imajući u vidu činjenicu da je zaštita podataka o ličnosti u nadležnosti tog nezavisnog državnog organa.

Povodom odredaba Nacrta zakona koje se odnose na pripremu standarda i uslova za ostvarivanje posebnih programa za decu i učenike sa smetnjama u razvoju i sa invaliditetom u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja, ukazano je da uvođenje posebnih programa za decu i učenike sa smetnjama u razvoju nije u skladu sa antidiskriminacionim zakonodavstvom, kao i principima inkluzivnog obrazovanja. S tim u vezi data je i primedba i na predloženo rešenje u Nacrtu zakona po kojem bi škole za obrazovanje učenika sa smetnjama u razvoju mogle da ostvaruju prilagođene i izmenjene/posebne školske programe u odnosu na vrstu smetnje. Ovakvo rešenje je zastarelo i prevaziđeno, i predstavlja ozbiljan korak unazad koji ne doprinosi povećanju kvaliteta i dostupnosti obrazovanja. Usvajanje predložene odredbe predstavljalo bi vraćanje na tzv. medicinski model, koji je u suprotnosti sa principom pune socijalne inkluzije.

U članu 43. st. 5. i 6. Nacrta zakona propisano je da je član tima za inkluzivno obrazovanje u predškolskoj ustanovi i školi, pored ostalih, defektolog odgovarajuće specijalnosti, koji može biti iz druge ustanove. S tim u vezi ukazano je da je odredbama člana 77. ZOSOV-a definisano da se individualni obrazovni plan donosi za dete i učenika kome je usled socijalne uskraćenosti, smetnji u razvoju, invaliditeta i drugih razloga potrebna dodatna podrška u obrazovanju i vaspitanju. Samim tim, nije jasno iz kog razloga je propisano da defektolog treba da bude člana tima, imajući u vidu da je velika raznovrsnost dece i učenika kojima potencijalno može da bude potrebna dodatna podrška u obrazovanju. Važeće odredbe prema kojima se na predlog roditelja mogu uključiti stručnjaci van ustanove koji dobro poznaju dete za koje se izrađuje individualni obrazovni plan, sasvim su odgovarajuće i ne bi ih trebalo menjati.

Date su primedbe i na član 49. Nacrta zakona kojim je propisano da na osnovu mišljenja interresorne komisije, učenik sa smetnjama u razvoju može preći iz osnovne škole u školu za učenike sa smetnjama u razvoju, odnosno, iz škole za učenike sa smetnjama u razvoju u osnovnu školu, kada se proceni da je to u najboljem interesu učenika, uz saglasnost roditelja. Dato je mišljenje da predloženu odredbu ne treba usvojiti, jer se na ovaj način pravi razlika između učenika sa smetnjama u razvoju i ostalih učenika, što je suprotno antidiskriminacionim propisima. Naime, propisano je da roditelj bira školu u koju će upisati dete, a uloga interresorne komisije je da izvrši procenu potreba deteta za dodatnom podrškom u obrazovanju u cilju obezbeđivanja individualizovanog i kvalitetnijeg obrazovanja za dete. U mišljenju je predloženo i da se izmeni odnosno izostavi odredba člana 52. Nacrta zakona kojom je propisano da se za učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, prilagođavaju udžbenici, u skladu sa njihovim potrebama i mogućnostima, u skladu sa posebnim zakonom. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je dala mišljenje da je potrebno odustati od ovog rešenja jer ne postoji način za određivanje „mogućnosti” za obrazovanje po određenom udžbeniku.

Mišljenje o Nacrtu zakona o policiji

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti, podržavajući inicijativu Autonomnog ženskog centra da se uvedu „hitne mera zaštite” u Zakon o policiji, dala je mišljenje na Nacrt zakona o policiji 14. jula 2015.

godine. Pozdravila je aktivnosti Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost koje je iniciralo dijalog predstavnika Ministarstva pravde, Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja radi preduzimanja koordiniranih mera iz njihove nadležnosti i iniciranje usklađivanja porodičnog i krivičnog zakona u ovoj oblasti. U mišljenju je izražen stav da je neophodno dopuniti postojeći Nacrt zakona o policiji na taj način što bi se policijski službenici ovlastiti da u slučajevima nasilja u porodici, na mestu događaja, izriču hitne mere privremenog udaljavanja sa adrese stanovanja, iz kuće odnosno stana, lica koje vrši nasilje prema članovima porodice na minimum 14 dana, kao i privremene zabrane kontaktiranja sa članom porodice i sl, a u cilju sprečavanja daljeg vršenja nasilja. Takođe, pitanje vlasništva nad kućom odnosno stanom ne sme da ima bilo kakvog uticaja na izricanje predloženih mera. Na ovaj način bi se omogućilo izricanje „hitnih mera zaštite” žrtvi nasilja u situacijama neposredne opasnosti, nezavisno od pokretanja sudskih postupaka, koje bi pre svega imale preventivni karakter. Poverenica je istakla da ove mere ne treba poistovećivati sa postojećim raznovrsnim merama zaštite od nasilja u porodici i merama bezbednosti u našem zakonodavstvu koje se izriču tek nakon pokretanja sudskih postupaka tj. u brojnim slučajevima prekasno. Policiju takođe treba ovlastiti da zabrani nasilniku da se vrati na adresu stanovanja poštujući princip srazmernosti, na taj način što će oduzeti nasilniku ključeve od kuće/stana omogućavajući mu da sa sobom ponese potrebne lične stvari i što će ga informisati o mogućem alternativnom smeštaju i sl. kako je to učinjeno austrijskim zakonom o policiji koji predstavlja primer dobre prakse u Evropi. Imajući u vidu da je borba protiv nasilja nad ženama jedan od prioriteta čitavog društva, a time i policije, vrlo je važno da Nacrt zakona o policiji predvidi mogućnost izricanja ovih mera i ovlasti Ministarstvo unutrašnjih poslova za njihovo izricanje, a da se primena „hitnih mera zaštite” i načina hitnog reagovanja u slučaju njihovog kršenja detaljnije reguliše podzakonskim aktom. Poverenica je istakla i da Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) prepoznaje potrebu za postojanjem „hitnih mera zaštite”.

Mišljenja o Nacrtu zakona o udžbenicima

U toku 2015. godine (februar, jun i jul), na zahtev Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, dato je mišljenje na dostavljene tekstove Nacrta zakona o udžbenicima. U mišljenjima je ukazano da neka predložena rešenja u Nacrtu zakona nisu usklađena sa važećim antidiskriminacionim propisima i propisima kojima je uspostavljen pravni okvir inkluzivnog obrazovanja u Srbiji. Tako se odredbom člana 4. Nacrta zakona uvodi posebna kategorija udžbenika - udžbenici za učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom što je suprotno odredbi člana 21. Ustava Republike Srbije¹⁸³, koji zabranjuje svaki oblik neposredne i posredne diskriminacije po bilo kom ličnom svojstvu, odredbama člana 19. Zakona o zabrani diskriminacije, kojima je, pored ostalog, zabranjeno otežavanje ili uskraćivanje mogućnosti praćenja nastave i učešća u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima i razvrstavanje učenika po ličnom svojstvu; odredbama člana 26. navedenog zakona kojima je propisano da diskriminacija postoji ako se postupa protivno načelu poštovanja jednakih prava i sloboda osoba sa invaliditetom u političkom, ekonomskom, kulturnom i drugom aspektu javnog, profesionalnog, privatnog i porodičnog života; odredbama člana 3. stav 1. tačka 2. Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom kojim je diskriminacija definisana kao svako

¹⁸³ „Slglasnik glasnik RS”, broj 98/06

pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva) u odnosu na lica ili grupe, kao i na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način, a koje se zasniva na invalidnosti ili na razlozima u vezi sa njom. Odredba ovog člana ne može se smatrati ni posebnom (afirmativnom) merom namenjenoj deci sa smetnjama u razvoju. Zakonodavac je propisao da se izmene i prilagođavanja vrše na individualnom nivou i njihov smisao je da se učeniku obezbedi prilagođavanje/izmena u skladu sa njegovim individualnim potrebama, što se, pored ostalog, ostvaruje putem individualnog obrazovnog plana. S obzirom da nije predviđeno generalno menjanje sadržaja i/ili prilagođavanje nastavnog plana i programa za decu sa smetnjama u razvoju, nema osnova ni za postojanje posebnih udžbenika za učenike sa smetnjama u razvoju. S druge strane, postojanje udžbenika u drugim formatima, kao što su na primer udžbenici štampani na Brajevom pismu, udžbenici u audio formatu, sa uvećanim slovima i slično, ne predstavljaju diskriminaciju već upravo njeno otklanjanje, jer se na taj način uvažavaju specifičnosti određenih učenika.

Nacrtom zakona propisana je mogućnost da Vlada, u skladu sa raspoloživim sredstvima, iz budžeta, finansira, odnosno, sufinansira nabavku udžbenika, priručnika za obrazovanje odraslih i nastavnih pomagala, sa ciljem omogućavanja jednake dostupnosti udžbenika, priručnika i nastavnih pomagala učenicima i polaznicima iz socijalno/materijalno ugroženih porodica. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti pozdravila je ovo zakonsko rešenje, imajući u vidu činjenicu da su deca iz siromašnih i socijalno depriviranih sredina u riziku od diskriminacije zbog nepovoljnog društvenog i materijalnog položaja svojih porodica. Na ovaj način bi se podstaklo inkluzivno obrazovanje, otklonile prepreke i stovarile jednake mogućnosti za svu decu.

Povodom odredaba Nacrta zakona koje se odnose na jednake mogućnosti i zabranu diskriminacije, dato je mišljenje da je za praktičnu primenu ovog pravila, čije unošenje u Nacrt zakona zaslužuje sve pohvale, od velike važnosti da ono bude na odgovarajući način razrađeno, tako što bi se propisalo da udžbenici i sva druga nastavna sredstva i pomagala treba da promovišu pravo na nediskriminaciju, rodnu ravnopravnost i princip jednakih mogućnosti, kao i toleranciju i poštovanje i uvažavanje različitosti ljudskih identiteta. Imajući u vidu da su zabrana diskriminacije, kao i sam pojam diskriminacije, adekvatno regulisani u našem pravnom poretku, ukazano je na to da nema potrebe za posebnim definisanjem diskriminacije u Nacrtu zakona, već da je dovoljno unošenje odgovarajuće antidiskriminacione klauzule. Ukoliko se, međutim, ostane pri opredeljenju da se Zakonom o udžbenicima reguliše zabrana diskriminacije, to treba učiniti u skladu sa važećim antidiskriminacionim propisima.

Povodom odredaba Nacrta zakona koje se odnose na listu ocenjivača rukopisa udžbenika i postupak izbora ocenjivača rukopisa udžbenika, predloženo je da se razmotri propisivanje obaveznog učešća eksperata/kinja za oblast ljudskih prava i antidiskriminacionog zakonodavstva u radu Komisija za ocenu rukopisa. Time bi se obezbedili neophodni preduslovi za ostvarivanje inkluzivnog obrazovanja.

Takođe je u mišljenju iznet stav da je potrebno dopuniti odredbe Nacrta zakona odredbom po kojoj bi udžbenik trebalo povući iz upotrebe ako je svojim sadržajem suprotan odredbama ovog zakona, kojima je regulisano poštovanje zabrane diskriminacije i principa jednakih mogućnosti.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je još jednom ukazala da se korišćenjem reči i izraza samo u muškom rodu u tekstu Nacrta, kao generički neutralnih termina i za muški i za ženski rod, narušava princip ravnopravnosti polova. Imajući sve to u vidu, potrebno je da odredbe budućeg zakona budu napisane rodno diferenciranim jezikom, bilo korišćenjem forme i reči u muškom i ženskom rodu, ili uvođenjem klauzule da se sve zakonske odredbe podjednako odnose i na muškarce i žene.

Mišljenje o Nacrtu zakona o sportu

Postupajući po zahtevu Ministarstva omladine i sporta i koristeći svoja zakonska ovlašćenja, Poverenica za zaštitu ravnopravnosti, je 3. septembra 2015. godine dala mišljenje o pojedinim odredbama Nacrta zakona o sportu, u kojem je pre svega pohvaljena upotreba rodno senzitivnog jezika. Upotreba jezika u kojem se prisustvo, jednak status i uloga žena i muškaraca u društvu ravnopravno odražavaju i tretiraju sa jednakom vrednošću i dostojanstvom, suštinski je aspekt rodne ravnopravnosti i od značaja je za postizanje faktičke ravnopravnosti polova. U tom smislu, preporučeno je unošenje odredbe o obavezi označavanja položaja, profesija i zanimanja u muškom, odnosno ženskom gramatičkom rodu, u zavisnosti od roda nosioca položaja, profesije ili zanimanja, čime bi se napravio još jedan važan korak ka ostvarivanju faktičke rodne ravnopravnosti. Takođe je ukazano i na potrebu da se pojam diskriminacije i ličnih svojstava kao osnova diskriminacije uskladi sa odredbama Zakona o zabrani diskriminacije, kojima su ovi pojmovi definisani. Od izuzetnog značaja je propisivanje obaveze da svi sportski objekti moraju da budu pristupačni osobama sa invaliditetom, deci i starijim osobama. Predloženo je da se termini kao što su osobe „sa posebnim potrebama” i drugi slični stigmatizirajući izrazi eliminišu iz Nacrta zakona, odnosno zamene odgovarajućim terminima u skladu sa opšteprihvaćenim jezičkim i terminološkim standardima. Sve osobe sa invaliditetom, bez obzira na vrstu invaliditeta, imaju iste potrebe kao i svi drugi građani i građanke (za hranom, sigurnošću, kretanjem, emotivnim vezama, obrazovanjem, kulturom, sportom itd). Načini zadovoljavanja tih potreba zavise isključivo od spremnosti društva da podjednako tretira sve svoje građane i građanke, uz stvaranje jednakih mogućnosti za sve.

Mišljenje o Nacrtu zakona o dopunama Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je na zahtev Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, u oktobru i novembru 2015. godine dala mišljenje o Nacrtu zakona o dopunama Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom. U navedenim mišljenjima Poverenica je izrazila zadovoljstvo zbog izraženog opredeljenja da se zakonski okvir u ovoj oblasti uskladi sa međunarodnim standardima, kao i sa načelima i pravilima UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom¹⁸⁴. Ratifikacijom UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, Republika Srbija se obavezala da će obezbediti i unaprediti puno ostvarivanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda osoba sa invaliditetom, kao i da će preduzeti sve odgovarajuće mere, uključujući i zakonodavne, u

¹⁸⁴ Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom („Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 42/09)

cilju menjanja ili ukidanja postojećih zakona, propisa, običaja i prakse koji predstavljaju diskriminaciju prema osobama sa invaliditetom¹⁸⁵. Poverenica je pružila podršku nastojanju da se predloženim izmenama podstakne ravnopravnost i socijalna uključenost osoba sa invaliditetom, koje zbog prirode svog invaliditeta (telesnog ili senzornog ili bolesti), nisu u mogućnosti da se svojeručno potpišu, u situacijama kada se potpis zahteva kod ostvarivanja nekog prava ili usluge. Izraženo je zadovoljstvo što su načelno usvojene primedbe Poverenika za zaštitu ravnopravnosti date na prvi tekst Nacrta zakona i što je proširena upotreba pečata i u postupcima ostvarivanja prava pred organima javne vlasti, kao i da su u novom tekstu detaljnije uređeni izgled i upotreba pečata. Uvođenje mogućnosti korišćenja pečata koji sadrži podatke o ličnom identitetu ili pečata sa ugraviranim potpisom osobi sa invaliditetom koja ima trajne posledice telesnog ili senzornog oštećenja ili bolesti u postupcima pred organima javne vlasti, kao i prilikom korišćenja usluga, od velikog je značaja za svakodnevni život osoba sa invaliditetom, kao i za postizanje ravnopravnosti ovih lica u odnosu na druge građane koji su u mogućnosti da se svojeručno potpišu i ostvare svoja prava i koriste usluge. Takođe je u mišljenju na novodostavljeni tekst Nacrta zakona izraženo zadovoljstvo zbog spremnosti Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, da u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, kao nadležnog organa za oblast obrazovanja u narednom periodu pristupi izmenama člana 19. Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom i njegovom usaglašavanju sa domaćim i međunarodnim standardima u ovoj oblasti, a koji se odnose na njegovo usklađivanje sa članom 21. Ustava Republike Srbije, sa odredbama čl. 23. i 28. Konvencije o pravima deteta¹⁸⁶, sa članom 7. Konvencije o pravima osobe sa invaliditetom¹⁸⁷, sa odredbama čl. 4 – 14. Zakona o zabrani diskriminacije i sa odredbama čl. 3, 6. i 77. Zakona osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja¹⁸⁸. Na taj način bi u potpunosti bila usvojena ranija preporuka Poverenika koja se odnosi na izmenu ovog člana Zakona, čime bi se deca sa intelektualnim smetnjama, stavila u ravnopravan položaj sa drugom decom.

Mišljenje o Nacrtu zakona o rodnoj ravnopravnosti

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je 31. avgusta 2015. godine dala mišljenje na tekst Nacrta zakona o rodnoj ravnopravnosti, koji je prethodio tekstu Nacrta zakona o ravnopravnosti žena i muškaraca od 27. decembra 2015. godine. Na početku mišljenja, Poverenica je preporučila da se termin „rodna pripadnost” zameni terminom „rodni identitet”, koji podrazumeva duboko lično shvatanje sopstvenog roda, koje može i ne mora da se podudara sa polom koji je osobi pripisan rođenjem. Takođe, Poverenica za zaštitu ravnopravnosti ukazala je da je u definisanju diskriminacije u Nacrtu zakona na osnovu roda i rodnog identiteta izostavljeno jedno od suštinskih obeležja samog pojma diskriminacije, a to je da je diskriminacija neopravdano pravljenje razlike. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je ukazala na to da je neophodno da se pojam diskriminacije iz Nacrta zakona uskladi sa pojmom diskriminacije iz Zakona o zabrani diskriminacije, s obzirom da ovaj zakon predstavlja osnovni antidiskriminacioni zakon kojim se uređuje opšti režim zaštite od diskriminacije. Zatim, imajući u vidu predmet Nacrta zakona, predloženo je da se pored neposredne i posredne diskriminacije, koji

¹⁸⁵ Član 4. stav 1. tačka b. Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom („Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori”, broj 42/09),

¹⁸⁶ Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih Nacija o pravima deteta („Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 15/90, „Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori”, br. 4/96 i 2/97)

¹⁸⁷ („Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori”, broj 42/09),

¹⁸⁸ Zakon osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS”, br. 72/09, 52/11, 55/13 i 35/15)

predstavljaju dva osnovna oblika diskriminacije, definiše i zabrani višestruka diskriminacija, odnosno, „*diskriminacija po dva ili više ličnih svojstava*”, koja predstavlja težak oblik diskriminacije. Nadalje, Nacrtom zakona propisano je da su uznemiravanje i seksualno uznemiravanje neželjeni akti učinjeni sa namerom. Sa aspekta Zakona o zabrani diskriminacije, namera nije pravno relevantna u slučajevima diskriminacije, odnosno, za utvrđivanje činjenice da li je neko izvršio diskriminaciju ili ne, nije od značaja da li je postojala namera da se drugo lice diskriminiše. Diskriminacija se može izvršiti i bez postojanja namere, dakle i u neznanju da je akt koji se vrši diskriminatoran i bez postojanja svesti da se neko diskriminiše. Imajući u vidu navedeno, predloženo je da se iz teksta Nacrta izostavi izraz „namera” uvek kada je u korelaciji sa aktom diskriminacije. Pored navedenog ukazano je na neophodnost obavezne upotrebe rodno osetljivog (rodno diferenciranog) jezika u službenoj komunikaciji, a ujedno i na potrebu propisivanja neprimenjivanja rodno osetljivog jezika u svim opštim i pojedinačnim aktima koje donose državni organi, institucije, službe i organizacije, kao nedozvoljenog ponašanja. S obzirom na okolnost da su žene uključene u društveni, politički i javni život, neprihvatljiva je upotreba naziva njihovih zvanja i funkcija u muškom gramatičkom rodu. Na ovaj način nastavlja se sa tradicionalnom i rodno stereotipnom podelom zanimanja na „muška” i „ženska”, ne prate se promene koje su nesumnjivo nastupile, održavaju se postojeći stereotipi i predrasude i otežava ravnomerno uključivanje žena u društveni i politički život. Predloženo je i da se Nacrt zakona dopuni odredbama koje bi se odnosile na obavezu organa javne vlasti da upotrebljavaju rodno osetljiv (rodno diferenciran) jezik u službenoj komunikaciji, u svim opštim i pojedinačnim aktima koje donose u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti. Takođe, s obzirom da mali broj poslodavaca u Srbiji zapošljava više od 250 zaposlenih, Poverenica je predložila da se izmene odredbe Nacrta zakona koje se odnose na obavezu poslodavaca koji zapošljavaju preko 250 zaposlenih i da se uvede obaveza za poslodavce koji zapošljavaju više od 50 zaposlenih, da usvajaju planove mera za otklanjanje ili ublažavanje neravnomerne zaposlenosti muškaraca i žena, kao i da sačinjavaju izveštaje o sprovođenju planova mera za otklanjanje ili ublažavanje neravnomerne zaposlenosti.

Predloženo je i da se odredbe Nacrta zakona dopune odredbama kojima će državni organi, institucije, službe i organizacije biti dužne da preduzmu posebne mere za zapošljavanje teže zapošljivih grupa žena (npr. Romkinje, starije žene, žene sa invaliditetom, samohrane majke, žene žrtve rodno zasnovanog nasilja, žene drugačije seksualne orijentacije ili rodnog identiteta i dr). Takođe, u mišljenju je ukazano na to da u pojedinim odredbama Nacrta zakona dolazi do poistovećivanja diskriminacije i zlostavljanja na radu. Imajući u vidu navedeno, preporučeno je da se u Nacrtu zakona precizira da se aktom diskriminacije isključivo smatra uznemiravanje na radu ili u vezi sa radom *na osnovu pola i rodnog identiteta*, s obzirom da su rod i rodni identitet lična svojstva, a da lično svojstvo (osnov diskriminacije) predstavlja jedan od suštinskih i konstitutivnih elemenata diskriminacije. Što se tiče zabrane preraspodele radnog vremena porodiljama i trudnicama, Poverenica je ukazala da im se na ovaj način umanjuju prava koja imaju, prema odredbama Zakona o radu. Od izuzetne je važnosti da trudnice i porodilje imaju pravo da biraju da li žele ili ne žele da im se radno vreme preraspodeli. Poverenica je, takođe, predložila unošenje nove odredbe vezane za ocenjivanje zaposlenih tokom trudnoće i porodiljskog odsustva, kao i tokom odsustva sa rada radi nege deteta i posebne nege deteta, na taj način što zaposleni, čiji rad zbog ovih okolnosti nije vrednovan, ne mogu biti dovedeni u nejednak položaj u odnosu na ostale zaposlene, ukoliko im poslodavac na bilo koji način menja radnopravni status tokom njihovog odsustva sa rada.

Po pitanju obaveza sindikata, koji su propisani Nacrtom zakona, Poverenica je ukazala na dve nelogičnosti. Naime, propisana je dužnost sindikata da u svoje kolektivne ugovore i druge akte unesu odredbu kojom se garantuje zaštita od diskriminacije na osnovu roda i rodne pripadnosti. S obzirom na prirodu kolektivnih ugovora, predloženo je da se ove odredbe ne unose u kolektivne ugovore, imajući u vidu činjenicu da su kolektivni ugovori rezultat kolektivnih pregovaranja učesnika u pregovorima. Osim toga, Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je ukazala na to da je neprihvatljivo da se jednoj samostalnoj i nezavisnoj organizaciji zaposlenih, čije se delovanje zasniva i na principu dobrovoljnosti, nameće dužnost da pokreće sudske postupke. Zatim, Nacrtom zakona propisano je da ustanove socijalne i zdravstvene zaštite, kao i servisa za građanstvo (ustanove predškolskog i školskog obrazovanja, bez obzira na vlasništvo, pošte, poštanske štedionice, gradske i opštinske uprave) moraju svoj rad i raspored radnog vremena prilagoditi potrebama korisnika, organizovanjem rada u smenama, najkasnije tri meseca od dana stupanja na snagu ovog zakona. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti smatra da je ovo značajan korak u obezbeđivanju balansa između privatnog i profesionalnog života za sve zaposlene kojima su potrebne navedene usluge. Međutim, Poverenica je ukazala na to da treba imati u vidu i zaposlene u ovim službama i servisima za građanstvo, te precizirati da se rad u ovim službama može organizovati u dve smene sa punim radnim vremenom, kako bi se izbegla mogućnost da zaposleni budu prinuđeni da rade dvokratno. U suprotnom, zaposleni u ovim službama bi bili dovedeni u nejednak položaj u odnosu na zaposlene koji rade kod drugih poslodavaca, uz velike teškoće da usklade poslovni i privatni život. Po pitanju jemčenja rodne ravnopravnosti u sportu, Poverenica za zaštitu ravnopravnosti smatra da ove odredbe treba dopuniti tako da se rodna ravnopravnost u sportu jemči, pored osoba koje se aktivno bave sportom, i sportskim radnicima i radnicama. Osim toga, potrebno je izričito propisati zabranu nejednakog tretmana muških i ženskih sportskih klubova, kao i njihovih igračica i igrača, naročito po pitanju uslova za treniranje, zarada klubova, kao i zarada igrača i igračica.

Nacrtom zakona propisano je da su bračna i vanbračna zajednica izjednačene u pogledu svih prava i obaveza koje proističu iz tih zajednica (roditeljstvo, izdržavanje, imovinski i nasledni odnosi). Poverenica smatra da bi ovu odredbu trebalo dopuniti, na način da se uključe i prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, kao i prava na nasleđivanje. Pored toga, treba propisati rok u kome će se svi zakoni, u kojima bračna i vanbračna zajednica nisu u potpunosti izjednačene, uskladiti sa ovim zakonom. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti smatra da u delu zakona koji se odnosi na porodični život, treba propisati posebne mere za podsticanje očeva da koriste pravo na odsustvo radi nege deteta. Pored toga, potrebno je propisati određene mere (obavezne obuke i slično), namenjene zaposlenima u sistemu socijalne zaštite i pravosuđu, a kojima će se uticati na izmene stereotipa i predrasuda u vezi sa rodnim ulogama, odnosno, koje će doprineti izmeni uobičajene prakse da nakon prestanka zajednice života roditelja, u većini slučajeva, decu poveravaju majci na čuvanje i vaspitanje. Na kraju ovog odeljka Nacrta zakona propisano je da uslovi za osnivanje preduzeća između bračnih i vanbračnih drugova nisu restriktivniji od uslova za osnivanje preduzeća između drugih fizičkih lica. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti smatra da ovaj stav treba dopuniti, odnosno, propisati da nisu restriktivniji uslovi za osnivanje bilo kog oblika organizovanja koje podleže registraciji (npr. poljoprivredno gazdinstvo, udruženje građana, razni oblici preduzetništva i slično).

Takođe je predloženo da se Nacrtom zakona definiše proganjanje, kao poseban oblik rodno zasnovanog nasilja, uz propisivanje ovog protivpravnog ponašanja kao krivičnog dela. Time bi Republika Srbija, između ostalog, ispunila jednu od obaveza koju je preuzela ratifikacijom Konvencije

Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija). Proganjanje se može definisati kao praćenje ili uhođenje druge osobe ili nastojanje da se sa njom, direktno ili preko treće osobe ili na drugi način, uspostavi neželjeni kontakt i time kod nje izazove promena životnih navika, teskoba ili strah za njenu sigurnost ili sigurnost njoj bliskih osoba. Nadalje, Nacrt zakona nabraja lična svojstva na osnovu kojih se osobe koje su bile izložene nasilju u porodici smatraju „posebno osetljivim kategorijama” i kojima treba prilagoditi sve specijalizovane usluge za pružanje zaštite od nasilja u porodici. Poverenica je predložila proširenje liste ličnih svojstava (pol, invaliditet, seksualna orijentacija, jezička različitost, ruralni život), i drugim ličnim svojstvima koje osobe čine posebno ranjivim u situacijama rodno zasnovanog nasilja. Poverenica je predložila da se proširi lista posebno ranjivih osoba koje su preživele rodno zasnovano nasilje, tako što će se posebna pažnja posvetiti i osobama koje žive sa HIV/AIDS-om, trudnicama i porođiljama, migrantima i azilantima, samohranim roditeljima, starijim i nemoćnim osobama i slično. U delu Nacrta zakona koji se odnosi na rodno zasnovano nasilje, odnosno nasilje nad ženama i nasilje u porodici ukazano je i na problem trgovine ženama, s obzirom da je u pitanju jedan od oblika rodno zasnovanog nasilja nad ženama koji dovodi do najgrubljeg kršenja ljudskih prava i dostojanstva žena. Imajući u vidu da je građanskopravna zaštita od diskriminacije celovito regulisana Zakonom o zabrani diskriminacije, predložena je i izmena odredaba Nacrta zakona koje se odnose na sudsku zaštitu, tako što će se propisati da svako ima pravo da podnese tužbu za zaštitu od diskriminacije na osnovu roda i rodnog identiteta, a u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije.

Na kraju mišljenja preporučeno je da se dopune i kaznene odredbe Nacrta zakona tako što bi se propisali prekršaji za neispunjavanje zakonom propisanih obaveza i diskriminaciju na osnovu roda u pogledu prestanka radnog odnosa i radnog angažovanja, principa jednake zarade za isti rad ili rad jednake vrednosti, jemčenje rodne ravnopravnosti u sportu, sprečavanje diskriminacije na osnovu roda u obrazovanju, nauci i kulturi; uspostavljanje i finansiranje non-stop besplatne SOS linije za celu teritoriju Republike Srbije i pružanje usluga onima koji su pretrpeli nasilje u istoj prostoriji sa učiniocima nasilja. Pored navedenog, predloženo je i da se sudu ostavi na ocenu da, imajući u vidu okolnosti datog slučaja i prirodu izvršenog prekršaja, odluči da li će izreći meru javnog objavljivanja kazne o trošku kažnjnika, bez obzira na visinu izrečene kazne, uz obavezu izricanja ove mere u slučaju izricanja maksimalne kazne.

Mišljenje o Nacrtu zakona o ravnopravnosti žena i muškaraca

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je na zahtev potpredsednice Vlade 27. decembra 2015. godine dala mišljenje o Nacrtu zakona o ravnopravnosti žena i muškaraca. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je ukazala na to da je neophodno da se pojam diskriminacije iz Nacrta zakona uskladi sa pojmom diskriminacije iz Zakona o zabrani diskriminacije, s obzirom da ovaj zakon predstavlja osnovni antidiskriminacioni zakon kojim se uređuje opšti režim zaštite od diskriminacije. Posebni zakoni kojim se uređuje zabrana diskriminacije u pojedinim oblastima društvenog života ili u odnosu na pojedine društvene grupe, moraju biti u skladu sa ovim zakonom. Prilikom određivanja pojma diskriminacije izostavljena su dva ključna obeležja, koja su osnov razlikovanja diskriminacije od drugih protivpravnih ponašanja. Najpre, izostavljeno je jedno od suštinskih obeležja diskriminacije, a to je da je diskriminacija neopravdano pravljenje razlike. Postoji niz situacija kada je pravljenje razlike

opravdano, te ovako data definicija nije u skladu sa međunarodnim i nacionalnim antidiskriminacionim propisima. Takođe, iz definicije diskriminacije izostavljen je i drugi suštinski element diskriminacije – osnov diskriminacije. Zatim, ukazano je da bi ovim zakonom trebalo propisati zabranu višestruke diskriminacije. Predloženo je i da se Nacrt zakona dopuni odredbama koje bi se odnosile na obavezu organa javne vlasti da upotrebljavaju rodno osetljiv (rodno diferenciran) jezik u službenoj komunikaciji, u svim opštim i pojedinačnim aktima koje donose u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti. Takođe, s obzirom da mali broj poslodavaca u Srbiji zapošljava više od 250 zaposlenih, Poverenica je predložila da se izmene odredbe Nacrta zakona koje se odnose na obavezu poslodavaca koji zapošljavaju preko 250 zaposlenih i da se uvede obaveza za poslodavce koji zapošljavaju više od 50 zaposlenih da usvajaju planove mera za otklanjanje ili ublažavanje neravnomerne zaposlenosti muškaraca i žena, kao i da sačinjavaju izveštaje o sprovođenju planova mera za otklanjanje ili ublažavanje neravnomerne zaposlenosti.

Predloženo je i da se Nacrt zakona dopuni odredbama kojima bi bilo propisano da se zaposleni čiji rad nije vrednovan tokom trudnoće i porodiljskog odsustva, kao i tokom odsustva sa rada radi nege deteta i posebne nege deteta, ne može stavljati u nejednak ili nepovoljniji položaj u odnosu na ostale zaposlene, samo radi pomenutog odsustva. Pored navedenog predloženo je i da se preciziraju odredbe Nacrta zakona koje se odnose na radno vreme ustanova socijalne i zdravstvene zaštite, kao i servisa za stanovništvo (predškolski i školski boravak bez obzira na vlasništvo, pošte, poštanske štedionice, gradske i opštinske uprave) i prilagođavanje rada ovih ustanova potrebama korisnika i organizovanjem rada u smenama. Povodom odredbe Nacrta zakona kojom je propisano da su supružnici i vanbračni partneri ravnopravni u skladu sa zakonom, dato je mišljenje da je potrebno u potpunosti izjednačiti bračnu i vanbračnu zajednicu u svim sferama društvenih odnosa. S tim u vezi predloženo je preciziranje ove odredbe na taj način što bi propisivala da su supružnici i vanbračni partneri ravnopravni u svim pravima i obavezama u svim oblastima društvenog života, te da se propisi kojima se regulišu prava i obaveze supružnika i vanbračnih partnera u specifičnim oblastima društvenog života usklađuju sa ovom odredbom. S obzirom na navedeno predloženo je da se Nacrtom zakona propiše i rok u kome bi se izvršilo usklađivanje drugih zakona sa ovim zakonom. Takođe je predloženo da se u delu Nacrta zakona koji se odnosi na porodični život, propiše posebne mere za podsticanje očeva da koriste pravo na odsustvo radi nege deteta, kao i određene mere (obavezne obuke i slično) kojima bi se uticalo na izmene stereotipa i predrasuda u vezi sa rodnim ulogama.

Poverenica je takođe predložila da se Nacrtom zakona definiše proganjanje, kao poseban oblik rodno zasnovanog nasilja, uz propisivanje ovog protivpravnog ponašanja kao krivičnog dela. Time bi Republika Srbija, između ostalog, ispunila jednu od obaveza koju je preuzela ratifikacijom Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija). Takođe, je predloženo da se odredba Nacrta zakona koja se odnosi na to da nasilje nije dozvoljeno kako u javnom, tako i u privatnom životu, te da nije dozvoljeno obavezno posredovanje i pomirenje u razrešenju sporova u odnosu na nasilje, dopuni tako što ne bi bilo dozvoljeno ni pružanje usluga onima koji su pretrpeli nasilje u istoj prostoriji sa učiniocima nasilja. Naime, praksa je pokazala da prisustvo nasilnika u prostoriji gde žrtva daje izjavu o pretrpljenom nasilju sekundarno viktimizira žrtve, izlaže ih osećaju bespomoćnosti i eventualno dovodi u situaciju da zbog straha za svoju bezbednost, ne budu iskrene u opisivanju događaja i iznošenju svojih emocija i strahova od nasilnika. Ukazano je takođe na to da ovaj odeljak treba dopuniti, na taj način što će se svim osobama u situaciji

nasilja u porodici, bez obzira na njihova lična svojstva, obezbediti pružanje svih specijalizovanih usluga, uključujući i prihvatilišta za bezbedan smeštaj. Na kraju odeljka koji se odnosi na nasilje u porodici, ukazano je i na problem trgovine ženama, s obzirom da je u pitanju jedan od oblika rodno zasnovanog nasilja nad ženama koji dovodi do najgrubljeg kršenja ljudskih prava i dostojanstva žena.

Što se tiče odredaba Nacrta zakona koje se odnose na sudsku zaštitu u postupcima zaštite od diskriminacije predloženo je da se odredbe Nacrta zakona usklade sa Zakonom o zabrani diskriminacije. Na kraju je predloženo da kaznene odredbe Nacrta zakona treba dopuniti, odnosno, propisati prekršaje za neispunjavanje zakonom propisanih obaveza i diskriminaciju žena i muškaraca u pogledu prestanka radnog odnosa i radnog angažovanja, principa jednake zarade za isti rad ili rad jednake vrednosti i kršenje zabrane obaveznog posredovanja i pomirenja u razrešenju sporova u odnosu na nasilje i pružanje usluga žrtvama nasilja u porodici u istoj prostoriji sa učiniocima nasilja. Pored toga, predloženo je i propisivanje prekršaja kako za nadležan organ koji pruža specijalizovane usluge, tako i za odgovorno lice u ustanovi, ukoliko postupe protivno odredbama ovog zakona u delu koji se odnosi na pružanje bezbednog smeštaja i pristupa lica koja su pretrpela nasilje.

Mišljenje o Nacrtu zakona o izmenama i dopunama Zakona o državnim službenicima

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je na zahtev Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave, u decembru 2015. godine dala mišljenje o Nacrtu zakona o izmenama i dopunama Zakona o državnim službenicima. U mišljenju na tekst Nacrta zakona ukazano je da, ukoliko se želi uspostaviti službenički sistema zasnovan na načelima transparentnosti, konkurentnosti, prijema i napredovanja u službi na osnovu zasluga, pojedine odredbe Nacrta zakona je potrebno još jednom razmotriti. Imajući u vidu odredbe Ustava Republike Srbije i Zakona o zabrani diskriminacije dato je mišljenja da je potrebno izmeniti odredbe Nacrta zakona kojima se ograničava broj državnih službenika čiji rad može biti vrednovan sa ocenama „ističe se” i „naročito se ističe”. Kao obrazloženje izmena zakona navedeno je da je „u dosadašnjem sistemu ocenjivanja evidentan veliki broj najviših ocena, što je narušilo svrhu i smisao procene i vrednovanja njihovog učinka”. Međutim, usvajanje ovih izmena dovelo bi do povrede prava iz oblasti rada, kao i do mogućeg pravljenja razlike, isključenja odnosno davanje prvenstva pojedinim državnim službenicima što bi dovelo do narušavanja jednakih mogućnosti za ostvarivanje prava. Uvođenjem ograničenja, pojedini zaposleni ne bi bili vrednovani najvišom ocenom iako to zaslužuju, čime bi bili onemogućeni u ostvarivanju prava iz radnog odnosa koja su uslovljena postignutim ocenama, odnosno, vrednovanjem rada zaposlenih. Ukoliko se izmenama i dopunama Zakona o državnim službenicima želi unaprediti sistem ocenjivanja državnih službenika, odnosno želi postići ujednačeno i pravedno ocenjivanje koje motiviše zaposlene i uvećava produktivnost, neophodno je da se umesto uvođenja kvota u postupak ocenjivanja, uspostavi mehanizam podizanja kapaciteta ocenjivača u smislu objektivnog merenja efikasnosti procesa rada, uspostavljanjem standarda i jasnih merila koja bi se primenjivala prilikom ocenjivanja. S obzirom na to da, Zakon o državnim službenicima propisuje samo mogućnost napredovanja, a ne i obavezu napredovanja zaposlenih koji su u određenom periodu ocenjeni ocenama podobnim za napredovanje, nisu jasni razlozi za uvođenje ovih kvota. Uvođenje ograničenja koliki broj zaposlenih može biti ocenjen ocenom „ističe se” i „naročito se ističe” ne znači da će vrednovanje rada biti kvalitetnije i pravednije. Takođe, je

u mišljenju ukazano na to da je potrebno još jednom razmotriti odredbe Nacrta zakona koje se odnose na različite vrste ocena, odnosno različito vrednovanja rada državnih službenika na položaju i državnih službenika na izvršilačkim radnim mestima. Predloženim izmenama i dopunama nije propisano kako se vrednuju ocene državnog službenika na položaju, kada državnom službeniku prestane rad na položaju, ukoliko bude raspoređen na izvršilačko radno mesto u državnom organu. Postavlja se pitanje da li se predloženim izmenama i dopunama državni službenici na položaju stavljaju u nepovoljniji položaj u odnosu na državne službenike na izvršilačkim radnim mestima, iz razloga što ostaju bez mogućnosti za napredovanje, jer u periodu kada su bili na položaju nisu ocenjeni ocenama podobnim za napredovanje. S tim u vezi, ukazano je i na potrebu da se preciznije odredi ocena „zadovoljavajući“, odnosno da se precizira šta ona obuhvata, kako bi se izbeglo pravljenje razlika u odnosu na lica na položaju i državne službenike na izvršilačkim radnim mestima.

4.12. Sudski postupci

Jedno od značajnih ovlašćenja Poverenika za zaštitu ravnopravnosti jeste ovlašćenje da pokreće parnice za zaštitu od diskriminacije. Poverenik ima aktivnu procesnu legitimaciju u svim parnicama za zaštitu od diskriminacije, bez obzira na oblik i slučaj diskriminacije i bez obzira da li je žrtva diskriminacije pojedinac ili grupa lica. Poverenik pokreće antidiskriminacione parnice u opštem interesu, a sam procenjuje kada će i u kojim slučajevima podići tužbu za zaštitu od diskriminacije, imajući u vidu činjenicu da cilj i smisao parnice koje pokreće prevazilazi značaj koji one imaju sa aspekta zaštite prava samih diskriminiranih lica, odnosno grupe lica. U pitanju su tzv. strateške parnice, koje Poverenik pokreće i vodi u javnom interesu, sa ciljem da svojom procesnom aktivnošću, kao tužilac u parnici, doprinese doslednoj primeni propisa i unapređenju pravne prakse, da dodatno ohrabri i podstakne žrtve diskriminacije na pokretanje antidiskriminacionih parnica, kao i da pravno edukuje i senzibilize javnost za problem diskriminacije. Pored toga, cilj Poverenika je da svojom procesnom aktivnošću izdejsvuje donošenje povoljnih sudskih presuda, kojima se pored pružanja pravne zaštite diskriminiranim licima, upućuje i jasna poruka javnosti da je diskriminacija zabranjena i da se delotvorno kažnjava.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti ovlašćen je da istakne sve pravozaštitne zahteve koji su propisani Zakonom o zabrani diskriminacije, izuzev zahteva za naknadu materijalne i nematerijalne štete. Tužbu može podići ako je diskriminirano lice pristalo, u slučajevima kad se diskriminatorno postupanje odnosi isključivo na određeno lice, a pristanak nije potreban ako se akt diskriminacije odnosi na dva ili više lica i to ne samo u slučajevima kada se akt diskriminacije odnosi na grupu (individualno neodređenih) lica, već i onda kada su istim aktom diskriminacije diskriminirana dva ili više individualno određenih lica, članova grupe. Poverenik snosi teret vođenja parnice i on je taj koji treba da učini verovatnim da je tuženi izvršio akt diskriminacije, u skladu s pravilima o raspodeli tereta dokazivanja. Međutim, Poverenik nije titular prava koje se u postupku štiti i zato sva dejstva ove parnice i presude koja se u njoj donosi nastupaju neposredno za lice/lica čije se pravo u parnici štiti.

Postupak po pritužbi koji sprovodi Poverenik i parnica za zaštitu od diskriminacije predstavljaju dva potpuno različita i nezavisna oblika zaštite od diskriminacije, a sam postupak po pritužbi nema

karakter prethodnog postupka i ne predstavlja procesnu pretpostavku od koje zavisi dopuštenost pružanja pravne zaštite u antidiskriminacionoj parnici. Takođe, podizanje tužbe za zaštitu od diskriminacije nije mehanizam kojim se obezbeđuje poštovanje preporuka Poverenika za zaštitu ravnopravnosti.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti do sada je podneo 13 tužbi za zaštitu od diskriminacije. Od ovog broja, sedam tužbi je podneto zbog diskriminacije na osnovu pripadnosti romskoj nacionalnoj manjini, tri zbog diskriminacije na osnovu pola, jednu tužbu zbog diskriminacije na osnovu invaliditeta i dve tužbe zbog diskriminacije po više osnova.

Od ukupno 13 parnica za zaštitu od diskriminacije, šest je okončano u korist Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, tako što je sud u celosti usvojio postavljene tužbene zahteve Poverenika. U većini tužbenih zahteva, a u zavisnosti od oblika i slučajeva diskriminacije, kao i načina na koji je diskriminacija izvršena, pored zahteva za utvrđenje da je tuženi diskriminatorno postupao, Poverenik je od suda zahtevao i da se tuženom zabrani dalje vršenje radnje diskriminacije i/ili zabrani ponavljanje radnje diskriminacije. Ukoliko je u konkretnom slučaju to bilo moguće, Poverenik je tražio od suda da tuženog obaveže na izvršenje radnje kojom bi uklonio posledice diskriminatornog postupanja, kao i na objavljivanje presude u nekom od dnevnih listova sa nacionalnim tiražom.

U dva slučaja, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je povukao tužbu, s obzirom da je tuženi u jednom slučaju ukinuo spornu odluku, a u drugom slučaju izmenio pravilnik koji je bio povod za tužbu. Jedan postupak je prekinut, s obzirom da je tuženi brisan iz registra privrednih društava, dva predmeta su pred Apelacionim sudom u Beogradu, radi odlučivanja po žalbama, a jedan postupak je još uvek je u toku pred Višim sudom u Beogradu.

Samo jedan postupak je pravosnažno okončan odbijanjem tužbenog zahteva Poverenika za zaštitu ravnopravnosti.

Tokom 2015. godine, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nije podnosio tužbe za zaštitu od diskriminacije. U ovom delu izveštaja biće predstavljen tok postupaka u antidiskriminacionim parnicama koje su pokrenute prethodnih godina i odluke donete u 2015. godini. Pored toga, biće predstavljena i jedna krivična prijava koju je Poverenik podneo nadležnom tužilaštvu.

Diskriminacija romske dece u restoranu brze hrane

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti podneo je tužbu protiv restorana brze hrane u 2012. godini, jer radnik obezbeđenja nije dozvolio deci romske nacionalnosti da uđu u restoran sa ženom koja je htela da im kupi hranu u restoranu. Prvostepeni sud je rešenjem odbacio tužbu, uz obrazloženje da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nije imao saglasnost lica u odnosu na koja se tvrdi da je izvršena radnja neposredne diskriminacije. Viši sud u Smederevu odbio je žalbu Poverenika i potvrdio prvostepenu odluku. Odlučujući po reviziji Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, Vrhovni kasacioni sud je u septembru 2014. godine ukinuo rešenje Višeg suda u Smederevu i rešenje Prvog osnovnog suda u Beogradu, te predmet vratio na ponovni postupak i odlučivanje. Ova odluka Vrhovnog kasacionog suda veoma je značajna jer je sud zauzeo stav da Povereniku nije bila potrebna pisana saglasnost za

podnošenje tužbe, s obzirom da je u konkretnom slučaju tužbu podneo radi utvrđenja diskriminacije koju je tuženi izvršio prema grupi lica – deci romske nacionalnosti. Vrhovni kasacioni sud ukazao je da tužba Poverenika nije usmerena na utvrđenje diskriminacije prema određenom licu, u kom slučaju bi Povereniku bila neophodna pisana saglasnost za podnošenje tužbe, već na utvrđivanje diskriminacije prema grupi lica. Kao što je već rečeno, Vrhovni kasacioni sud je zbog ukidanja odluka, predmet vratio na ponovni postupak Višem sudu, kao stvarno nadležnom za odlučivanje o sporovima za zaštitu od diskriminacije, s obzirom da je izmenama i dopunama Zakona o uređenju sudova („Službeni glasnik RS”, br. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11 – dr. zakon, 78/11 – dr. zakon, 101/11 i 101/13), koji je počeo da se primenjuje od 1. januara 2014. godine, stvarna nadležnost za odlučivanje u sporovima za zaštitu od diskriminacije sa osnovnih sudova prešla u nadležnog viših sudova. Međutim, Viši sud u Beogradu se rešenjem od 16. marta 2015. godine oglosio stvarno nenadležnim za postupanje u ovoj pravnoj stvari i odredio da nakon pravosnažnosti rešenja spise predmeta dostavi Prvom osnovnom sudu u Beogradu, kao stvarno i mesno nadležnom sudu. Viši sud u ovom rešenju navodi da je saglasno članu 23. stav 1. tačka 7. Zakona o uređenju sudova nadležan u sporovima za zaštitu od diskriminacije i zlostavljanja na radu, te kako se u konkretnom slučaju ne radi o diskriminaciji na radu, to je za suđenje nadležan osnovni sud. Prvi osnovni sud je izazvao sukob stvarne nadležnosti, smatrajući da nije nadležan za postupanje u ovoj pravnoj stvari, već da je stvarno nadležan Viši sud u Beogradu, te je dostavio predmet Apelacionom sudu u Beogradu, radi rešavanja sukoba stvarne nadležnosti. Apelacioni sud u Beogradu je rešenjem od 1. jula 2015. godine odlučio da je za suđenje u ovoj pravnoj stvari nadležan Viši sud u Beogradu. Pripremno ročište u ovom predmetu održano je 9. decembra 2015. godine, tri i po godine nakon podnošenja tužbe, dok je sledeće ročište za glavnu raspravu zakazano za mart 2016. godine.

Rodna diskriminacija prilikom zapošljavanja

Vrhovni kasacioni sud je odlukom iz februara 2015. godine odbio reviziju lanca restorana izjavljenu protiv presude Apelacionog suda u Beogradu, kojom je preinačena presuda Prvog osnovnog suda u Beogradu. Presudom Apelacionog suda je u celosti usvojen tužbeni zahtev Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, u parnici zbog diskriminacije na osnovu pola, protiv lanca picerija koji zapošljava isključivo žene. Posle pojave oglasa na prodajnim mestima „*Želite li da postanete deo našeg tima? Potrebne devojke za rad na šalteru*”, dobrovoljni ispitivači diskriminacije prijavili su se na oglas za posao i razgovarali sa zaposlenima u piceriji, odnosno, sa osobama koje su se predstavile kao nadležne za razgovor o zapošljavanju. Razgovori su obavljeni na tri prodajna mesta u Beogradu i na sva tri mesta dobrovoljni ispitivač diskriminacije obavešten je da ne može da se zaposli jer je politika firme da zapošljava samo žene, dok je dobrovoljnoj ispitivačici diskriminacije posao ponuđen. Presudom Apelacionog suda utvrđeno je da je ovo privredno društvo objavljivanjem oglasa za posao „*Želite li da postanete deo našeg tima? Potrebne devojke za rad na šalteru*” izvršilo neposrednu diskriminaciju na osnovu pola u oblasti rada, tuženom je zabranjeno da ubuduće, na bilo koji način u okviru obavljanja svoje delatnosti ponavlja akt diskriminacije pri oglašavanju radnih mesta i prilikom zasnivanja radnog odnosa, na osnovu pola ili bilo kog drugog ličnog svojstva i naloženo mu je da objavi presudu u jednom dnevnom listu sa nacionalnim tiražom. Vrhovni kasacioni sud u svojoj odluci navodi da je drugostepeni sud, pravilnom primenom materijalnog prava, zaključio da je tuženi

navedenim postupanjem izvršio akt neposredne diskriminacije na osnovu pola, zbog čega je prvostepena presuda pravilno preinačena i tužbeni zahtev usvojen.

Premeštaj na niže radno mesto nakon povratka sa odsustva sa rada radi nege deteta

U martu 2015. godine odbijena je revizija Poverenika za zaštitu ravnopravnosti izjavljena protiv presude Apelacionog suda u Beogradu od 10. septembra 2014. godine. Ovim je okončan postupak po tužbi koju je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti podneo 2012. godine protiv jedne banke zbog premeštaja zaposlene žene na niže radno mesto po povratku sa porodijskog odsustva i odsustva sa rada radi nege trećeg deteta. Prvostepeni sud je odbio tužbeni zahtev Poverenika za zaštitu ravnopravnosti kojim je traženo da sud utvrdi da je banka premeštanjem zaposlene na niže radno mesto, odmah nakon povratka sa porodijskog odsustva i odsustva sa rada radi nege trećeg deteta, izvršila akt diskriminacije na osnovu pola, da sud naloži banci da zaposlenu vrati na radno mesto na kojem se nalazila pre odlaska na porodijsko odsustvo, kao i da banka objavi presudu u jednom dnevnom listu sa nacionalnim tiražom. Apelacioni sud u Beogradu odbio je kao neosnovanu žalbu Poverenika i potvrdio presudu prvostepenog suda, a Vrhovni kasacioni sud odbio je u martu 2015. godine reviziju Poverenika izjavljenu protiv presude Apelacionog suda u Beogradu.

Diskriminacija pripadnika romske nacionalne manjine prilikom pružanja bankarskih usluga

Krajem 2013. godine Poverenik je podneo tužbu protiv jedne banke, nakon situacionog testiranja diskriminacije koje je sprovedla nevladina organizacija za zaštitu prava romske nacionalne manjine. Na osnovu izveštaja o sprovedenom situacionom testiranju, utvrđeno je da je banka odbila da otvori tekući račun dobrovoljnoj ispitivačici diskriminacije i pripadnici romske nacionalne manjine, koja je u jednoj ekspozituri banke želela da otvori tekući račun. Naime, dobrovoljna ispitivačica diskriminacije došla je u banku i rekla da želi da otvori tekući račun jer treba da primi jednokratnu uplatu. Službenica banke je odbila da testerki situacionog testiranja otvori tekući račun, navodeći da ne može da otvori račun za jednokratnu uplatu. Dva sata kasnije, kontrolorka situacionog testiranja koja nije pripadnica romske manjine, došla je sa istim zahtevom u banku i račun joj je otvorila ista službenica. Tužbenim zahtevom Poverenik je zahtevao da sud utvrdi da je banka odbijanjem da pruži uslugu i otvori tekući račun dobrovoljnoj ispitivačici diskriminacije izvršila neposrednu diskriminaciju na osnovu njene nacionalne pripadnosti, da banci zabrani da ubuduće u okviru obavljanja svoje delatnosti ponavlja akt diskriminacije odbijanjem pružanja usluga pripadnicima romske nacionalne manjine, kao i da sud naloži banci objavljivanje presude u dnevnom listu sa nacionalnim tiražem. Nakon sprovedenog postupka, Viši sud u Beogradu je presudom od 7. septembra 2015. godine odbio tužbeni zahtev kao neosnovan, a Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je blagovremeno izjavio žalbu protiv ove presude. Postupak je u toku pred Apelacionim sudom u Beogradu koji odlučuje po žalbi Poverenika za zaštitu ravnopravnosti.

Diskriminacija pripadnika romske nacionalne manjine u agenciji za nekretnine

U novembru 2015. godine prekinut je postupak po tužbi koju je Poverenik podneo protiv privrednog društva čija je delatnost izdavanje nekretnina (agencija za nekretnine), nakon situacionog testiranja diskriminacije koje je sprovedela nevladina organizacija za zaštitu prava romske nacionalne manjine. Na osnovu izveštaja o sprovedenom situacionom testiranju, utvrđeno je da je agencija odbila da pruži uslugu i ponudi stan dobrovoljnom ispitivaču diskriminacije koji je pripadnik romske nacionalne manjine i koji je želeo da iznajmi stan. Usluga mu je odbijena, sa obrazloženjem da „*nemaju stanove koji odgovaraju njegovim zahtevima*”. Nakon sat vremena, u agenciju je došao kontrolor situacionog testiranja, mladić koji nije pripadnik romske manjine i koji je naveo da želi da iznajmi stan pod istim uslovima kao i dobrovoljni ispitivač diskriminacije. Njemu je usluga pružena, odnosno, agencija mu je ponudila dva stana koje je imala na raspolaganju, u skladu sa njegovim zahtevima. Tužbenim zahtevom Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je zahtevao da sud utvrdi da je ova agencija, odbijanjem da pruži uslugu i ponudi stan dobrovoljnom ispitivaču diskriminacije, izvršila akt neposredne diskriminacije na osnovu nacionalne pripadnosti, da se agenciji zabrani da ubuduće u okviru obavljanja svoje delatnosti ponavlja akt diskriminacije, kao i da sud naloži agenciji objavljivanje presude u dnevnom listu sa nacionalnim tiražem. Tokom ovog postupka, Viši sud u Beogradu se rešenjem od 4. marta 2015. godine oglasio stvarno nenadležnim za postupanje u ovoj pravnoj stvari, s obzirom da je nad tuženim pokrenut postupak likvidacije, zbog čega sud smatra da je za dalje postupanje u ovom predmetu nadležan privredni sud. Poverenik je izjavio žalbu protiv ovog rešenja Višeg suda, ističući da postavljeni tužbeni zahtevi nisu ni na koji način povezani sa činjenicom da je nad tuženim pokrenut postupak likvidacije, s obzirom da je osnov tužbenog zahteva zaštita od diskriminacije. Apelacioni sud u Beogradu je rešenjem od 9. aprila 2015. godine usvojio žalbu Poverenika, ukinuo rešenje Višeg suda u Beogradu i predmet vratio na ponovno suđenje. Međutim, kako je ovo privredno društvo, nakon sprovedenog postupka likvidacije, brisano iz registra privrednih društava Agencije za privredne registre, Viši sud je rešenjem od 17. novembra 2015. godine prekinuo postupak u ovoj pravnoj stvari.

Predsednik mesne zajednice diskriminiše Rome

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti podneo je 8. avgusta 2014. godine tužbu protiv predsednika mesne zajednice Sirča, jer je svojim izjavama od 17. jula 2014. godine: „*Sirča preživljava jako teške trenutke. Ni zemljotres ni poplave nisu Sirču tako degradirale kao ovo naseljavanje kosovskih Roma. Mi nismo rasisti, ali jednostavno sa njima ne možemo zajedno živeti, jer nam se narušava mir. Meštani Sirče su za vreme Turaka bežali u brda, u Trgovište, a izgleda da ćemo morati sad isto da uradimo. Mi sa njima ne možemo da se mešamo*”, koje su preneli mnogi mediji u Srbiji, izvršio težak oblik neposredne diskriminacije pripadnika i pripadnica romske nacionalne manjine. Na ročištu za glavnu raspravu 8. juna 2015. godine, tuženi je priznao tužbeni zahtev u celosti. Presudom Višeg suda u Beogradu od 8. juna 2015. godine, utvrđeno je da predsednik mesne zajednice Sirča izvršio težak

oblik diskriminacije pripadnika i pripadnica romske nacionalne manjine, zabranjeno mu je da ubuduće daje izjave i iznosi stavove kojima se diskriminiše romska nacionalna manjina, naloženo mu je da o svom trošku objavi javno izvinjenje romskoj nacionalnoj manjini u dnevnim novinama sa nacionalnim tiražom kao i da objavi presudu u jednom dnevnom listu sa nacionalnim tiražom. Presuda je pravosnažna.

Diskriminacija pripadnika romske nacionalne manjine prilikom zapošljavanja

Tužba je podneta 18. jula 2014. godine protiv jednog poslodavca zbog diskriminacije pripadnika romske nacionalne manjine u oblasti zapošljavanja. Naime, ovaj poslodavac je za rad na poslovima branja malina propisao u dokumentu pod nazivom „Napomena” da se „*ne primaju radnici romske nacionalnosti (zbog neslaganja sa radnicima druge nacionalnosti i mogućih posledica koje mogu nastati međusobno u toku zajedničkog boravka kod poslodavca)!!!*” Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je uz tužbu zahtevao da sud odredi privremenu meru, kako bi se odmah iz upotrebe povukao dokument „Napomena”. Sud je rešenjem usvojio traženu privremenu meru, koja će ostati na snazi do pravosnažnog okončanja postupka. Viši sud u Beogradu doneo je 22. oktobra 2015. godine presudu kojom je u potpunosti usvojen tužbeni zahtev Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Utvrđeno je da je tuženi uskratio pravo na rad pripadnicima romske nacionalne manjine, čime je izvršio diskriminaciju u oblasti rada na osnovu nacionalne pripadnosti. Presudom je naloženo tuženom da iz konkursnih uslova ukloni odredbe kojima se isključuju pripadnici romske manjine, da ubuduće ne ponavlja akt diskriminacije, da uputi pisano izvinjenje oštećenoj i da o svom trošku objavi presudu u listu sa nacionalnim tiražom. Na ovu presudu tuženi je izjavio žalbu, zbog čega je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti dostavio sudu odgovor na žalbu dana 11. decembra 2015. godine. Predmet je trenutno pred Apelacionim sudom u Beogradu koji odlučuje po izjavljenoj žalbi.

Krivična prijava zbog teksta „Istina o homoseksualcima”

Krivična prijava je podneta protiv nepoznatog izvršioca, urednika elektronskih novina „Sandžak PRESS”, koje se objavljuju na internet portalu <http://sandzakpress.net/>. Prijava je podneta zbog postojanja osnova sumnje da je objavljivanjem ovog teksta izvršeno krivično delo rasna i druga diskriminacija iz člana 387. stava 4. u vezi sa stavom 1. ovog člana Krivičnog zakonika RS. Na ovom internet portalu je 24. decembra 2014. godine objavljen tekst pod nazivom „*Istina o homoseksualcima*”, u kojem je iznet niz ideja, stavova i teorija kojima se direktno zagovara i podstrekava mržnja i diskriminacija protiv osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne čime se krše njihova osnovna ljudska prava i slobode zajemčene opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i ratifikovanim međunarodnim ugovorima.

4.13. Ishodi postupaka

U ovom delu izveštaja biće predstavljeni ishodi postupaka pred Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti u 2015. godini. Kao što je već napomenuto, broj građana koji se obraćaju Povereniku konstantno se povećava, pa je u toku 2015. godine postupano u 17% više predmeta. Povećan broj obraćanja građana svakako je rezultat veće vidljivosti institucije na kojoj poverenica zajedno sa zaposlenima u stručnoj službi intenzivno radi, ali i dalje ima mnogo slučajeva zbog kojih se građani obraćaju Povereniku za zaštitu ravnopravnosti i ukazuju na događaje, ponašanja i akte koji ne predstavljaju diskriminaciju.

U toku 2015. godine Poverenik za zaštitu ravnopravnosti postupao je u 1040 predmeta, od čega je 797 pritužbi što predstavlja bitno povećanje u odnosu na prošlu godinu. I broj preporuka mera za ostvarivanje ravnopravnosti se povećao, pa je u 2015. godini doneto 215 preporuka mera. Od 797 pritužbi koje je Poverenik primio u toku 2015. godine, u 149 slučajeva doneto je mišljenje, u 99 slučajeva utvrđena je diskriminacija, pa su uz mišljenje izdate i odgovarajuće preporuke, dok je u 50 slučaja doneto mišljenje da nije bilo diskriminacije. Pored toga, ove godine je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti utvrdio diskriminaciju u još 97 slučajeva u kojima su se pritužbe odnosile na odredbe Zakona o određivanju maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru, ali imajući u vidu činjenicu da je diskriminatorna odredba sadržana u zakonu, jedina mogućnost koju je Poverenik imao na raspolaganju bila je podnošenje predloga za ocenu ustavnosti Ustavnom sudu Republike Srbije, što je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti i učinio zajedno sa Zaštitnikom građana. Mišljenja i preporuke Poverenika u kojima je utvrđena diskriminacija, kao i pojedina mišljenja u kojima nije utvrđena diskriminacija, predstavljeni su u delovima izveštaja koji se odnose na pojedine osnove diskriminacije.

Zakonom o zabrani diskriminacije propisano je da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti ne postupa po pritužbi kada je po istoj stvari pokrenut postupak pred sudom ili je postupak pred sudom pravosnažno okončan; kada je očigledno da nema diskriminacije na koju podnosilac pritužbe ukazuje; kada u istoj stvari već postupao, a nisu podneti novi dokazi i kada je zbog proteka vremena od učinjene povrede prava nemoguće postići svrhu postupanja. U ovakvim slučajevima, podnosilac pritužbe se obaveštava o razlozima zbog kojih se dalje ne postupa po pritužbi, ali mu se istovremeno pružaju informacije o tome kome se može obratiti i na koji način može zaštititi svoja prava.

Pritužbe su odbačene u 209 slučajeva, od toga 85 zbog nenadležnosti Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, a 124 zbog nepotpunosti pritužbe i drugih razloga koje onemogućavaju postupanje po pritužbi. Pritužbe koje su odbačene zbog nenadležnosti odnosile su se na povrede prava čije je ispitivanje i utvrđivanje u nadležnosti drugih državnih organa. U ovim slučajevima se podnosioci pritužbe obaveštavaju o razlozima za odbacivanje pritužbe, a daju im se i informacije o tome koji je organ nadležan u konkretnom slučaju. Što se tiče odbacivanja pritužbi zbog nepotpunosti, najčešće podnosioci pritužbe ne naznače sve neophodne podatke da bi po pritužbi moglo da se postupa ili ne dostave dokaze, odnosno, ne dopune dokumentaciju u ostavljenom roku. Svaki podnosilac nepotpune pritužbe obaveštava se o razlozima zbog kojih je pritužba nepotpuna, kao i o tome koje podatke je neophodno da dostavi i/ili šta treba da priloži uz pritužbu, uz ostavljanje roka od 15 dana za dopunu

pritužbe. Ukoliko u ostavljenom roku podnosilac ne otkloni nedostatke, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti ne postupa dalje po pritužbi.

Postupak po pritužbi je obustavljen u 313 slučajeva, od toga u 285 jer je iz samih pritužbi bilo očigledno da nema povrede prava na koju podnosilac pritužbe ukazuje, u 13 slučajeva zbog pokrenutog ili okončanog sudskog postupka u istoj stvari, u jednom slučaju kada zbog proteka vremena nije bilo moguće postići svrhu postupanja, u osam slučajeva jer je po pritužbi već postupano a nisu ponuđeni novi dokazi, a šest postupka je okončano obustavom jer su pritužbe povučene.

U ovom delu izveštaja biće predstavljeni pojedini primeri iz pritužbi koje su upućene Povereniku, povodom kojih je postupak obustavljen jer je bilo očigledno da nema povrede prava iz antidiskriminacionih propisa, zbog nedostatka ličnog svojstva ili zbog nepostojanja uzročno-posledične veze između ličnog svojstva i učinjenog akta.

Osnivanje kampa samo za žene

Aktivistkinja jednog sajta pokrenula je podsajt sa ciljem povećanja broja žena koje uređuju ovaj sajt, kvalitativno i kvantitativno pospešivanje sadržaja rodne tematike i feminističkih termina. U pritužbi je istakla da je podatak da 97% muškaraca uređuje sajt na srpskom jeziku podstakao da organizuje regionalni kamp čije je učešće namenila isključivo ženama koje bi se ubuduće bavile uređivanjem sajta, ali da joj je jedan od kolega ukazao da takvi uslovi za učešće u kampu predstavljaju diskriminaciju muškaraca. Interesuje je da li se ovakvi uslovi konkursa u ovom kontekstu mogu smatrati diskriminatornim. U ovom slučaju važno je napomenuti odredbu čl. 14. Zakona o zabrani diskriminacije, kojom je propisano da se ne smatraju diskriminacijom posebne mere uvedene radi postizanja pune ravnopravnosti, zaštite i napretka lica, odnosno grupa lica koja se nalaze u nejednakom položaju. Takođe, odredbom čl. 7. Zakona o ravnopravnosti polova propisano je da se ne smatraju diskriminacijom ni povredom načela jednakih prava i obaveza donošenje posebnih mera radi otklanjanja i sprečavanja nejednakog položaja žena i muškaraca i ostvarivanja jednakih mogućnosti polova.

Dakle, prema zakonskim propisima u oblasti zaštite od diskriminacije, nije svako pravljenje razlike istovremeno i diskriminatorno postupanje. U konkretnom slučaju, organizator manifestacije može u skladu sa svojim mogućnostima i ciljevima projekta, da pruži određene povlastice pojedinim društvenim grupama koje se nalaze u nejednakom položaju, odnosno, da za te grupe ustanovi posebne mere. Odlukom podnositeljke pritužbe da organizuje regionalni kamp za žene iz Albanije, Srbije i sa Kosova, koji je namenjen isključivo ženama koje bi se bavile uređivanjem sajta, prepoznata je nedovoljna zastupljenost žena u uređivanju ovog internet sajta, čime se pruža posebna podrška radi postizanja pune ravnopravnosti. Iz ovoga proizlazi da je reč o posebnoj (afirmativnoj) meri, koja se ne smatra diskriminacijom.

Novčana naknada za žene povodom 8. marta nije diskriminacija

Podnosilac pritužbe smatra da je diskriminisan na osnovu svog pola jer za Međunarodni dan žena 8. mart, žene u prosveti i zdravstvenim ustanovama dobijaju novac.

Prema odredbama Zakona o radu poslodavac ima mogućnost da opštim aktom ili ugovorom o radu utvrdi pravo zaposlenih na druga primanja. Ovo je mogućnost koju poslodavac ima, ali ne i obaveza, pa je diskreciono pravo svakog poslodavca da odluči u kojim slučajevima i pod kojim uslovima će omogućiti druga primanja zaposlenima, a u skladu sa poslovnom politikom i finansijskim mogućnostima poslodavca. S druge strane, sama priroda drugih primanja koje poslodavac može da omogući svojim zaposlenima predstavlja vrstu mere, kojom se određeni zaposleni privileguju. Međutim, nije svako privilegovanje diskriminacija, odnosno, da bi privilegovanje određenog lica ili grupe lica predstavljalo diskriminaciju, potrebno je da bude neopravdano. Na primer, među drugim primanjima koje poslodavci često isplaćuju su i novogodišnji paketići za decu zaposlenih. Cilj ove mere nije diskriminacija zaposlenih koji nemaju decu, već spremnost poslodavca da pruži podršku zaposlenima koji imaju decu određenog (mlađeg) uzrasta.

Potrebno je ukazati i na činjenicu da druga primanja ne predstavljaju zaradu zaposlenih, kao ni naknadu zarade, te ne mogu biti dovedena u vezu sa načelom jednake zarade za rad jednake vrednosti. Stoga, novčani iznos koji su zaposlene žene eventualno primile povodom Međunarodnog dana žena, ne predstavlja diskriminaciju zaposlenih muškaraca, već posebnu meru poslodavca usmerenu na zaposlene žene. Ova mera je razumljiva i opravdana, posebno ako se ima u vidu lošiji društveni položaj žena u Srbiji, kao i činjenica da žene manje zarađuju od muškaraca, uprkos načelu ravnopravnosti polova koje je proklamovano i Ustavom i antidiskriminacionim propisima. Saglasno tome, u ovom slučaju može se konstatovati da očigledno nije došlo do neopravdanog pravljenja razlike ili nejednakog postupanja po bilo kom ličnom svojstvu.

Pripadnost službi nije osnov diskriminacije

U pritužbi koja je podneta protiv poslodavca, zaposleni navodi da menadžment kompanije diskriminiše zaposlene u Službi digitalizacije, tako što im onemogućava pristup LAN mreži, uskraćuje pravo na banjsko lečenje, ne plaća račune za skener i vrši povrede iz oblasti zdravlja i bezbednosti na radu. Dalje je naveo da mu je mesto rada premešteno u sobu koja je do skoro prokišnjavala i koristile su je osobe sa invaliditetom. Smatra da je diskriminisan zato što koristi ijekavski dijalekat, zbog ukidanja solidarne pomoći i zato što radi u Službi digitalizacije.

Da bi u konkretnom slučaju bio izvršen akt diskriminacije, važno je napomenuti da je potrebno da je neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje zasnovano na ličnom svojstvu, kao i da postoji uzročno posledična veza između ličnog svojstva i učinjenog akta diskriminacije. Prema činjenicama koje su navedene u pritužbi, nije učinjeno verovatnim da je postupanje poslodavca zasnovano na bilo kojem ličnom svojstvu podnosioca pritužbe. Odnosno, iako je ijekavski dijalekat

naveden kao lično svojstvo, postojanje tog ličnog svojstva nije dovedeno u vezu sa navedenim postupanjima. Pored toga, „pripadnost Službi digitalizacije” koju podnositelj navodi kao osnov diskriminacije, ne može se smatrati ličnim svojstvom u smislu Zakona o zabrani diskriminacije, jer se pre svega odnosi na radno mesto. Imajući u vidu okolnosti ovog slučaja, podnosilac pritužbe je obavešten o mogućnostima zaštite svojih prava prema Zakonu o sprečavanju zlostavljanja na radu.

Klasični filolozi nemaju isključivo pravo da predaju Latinski jezik

Pritužbu je podnela profesorka latinskog jezika protiv Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. U pritužbi je navela da je Pravilnikom o stepenu i vrsti obrazovanja nastavnika propisano da posao nastavnika latinskog jezika može da obavlja profesor, master ili diplomirani klasični filolog. Međutim, propisano je i da ukoliko škola ne zasnuje radni odnos sa osobom koja ispunjava ove uslove, posao nastavnika latinskog jezika može da obavlja i diplomirani ili master filolog koji je položio ispit iz predmeta latinski jezik u trajanju od najmanje četiri semestra. Podnositeljka smatra da je ovakvim rešenjem diskriminisana, zato što klasični filolozi ne mogu da nađu posao a latinski jezik u gimnazijama u velikoj meri predaju filolozi koji su završili italijanski ili francuski jezik.

Imajući u vidu navode iz pritužbe u konkretnom slučaju očigledno je da nema povrede prava u smislu Zakona o zabrani diskriminacije, jer nedostaje jedan od suštinskih i konstitutivnih elemenata diskriminacije - osnov diskriminacije. Samim tim, zvanje klasičnog filologa se ne može smatrati ličnim svojstvom, već predstavlja stepen i vrstu obrazovanja a ne osnov diskriminacije. Nepostojanje osnova diskriminacije ne znači da u postupku koji je opisan nije došlo do eventualne povrede drugih prava, koja nisu u nadležnosti Poverenika za zaštitu ravnopravnosti.

Neprevilnosti tokom izrade faksimila

Podnositeljka pritužbe podnela je pritužbu protiv direktorke doma zdravlja, jer joj je tokom odsustva sa rada koje je uzrokovano zdravstvenim razlozima, zatraženo da donese svoj štambilj kako bi bio privremeno objavljen, ali kada joj je po povratku na rad dodeljen novi faksimil on nije sadržao sva njena akademska i stručna zvanja, odnosno, na njemu nije pisalo „spec. paradontologije i oralne medicine”. Smatra da je diskriminisana zato što je pre godinu dana konkurisala za poziciju direktorke doma zdravlja i traži zaštitu od mobinga, samovolje i stvaranja atmosfere straha.

Da bi se nejednak tretman okarakterisao kao diskriminacija, potrebno je da se on zasniva na nekom ličnom svojstvu. Tačnije, neophodno je da se prema određenom licu nejednako postupa samo zato što je određene nacionalnosti, pola, veroispovesti, seksualne orijentacije i slično. U konkretnom slučaju, očigledno je da ne postoji lično svojstvo na osnovu kojeg je potencijalno napravljena razlika između podnositeljke pritužbe i njenih kolega. Eventualne nepravilnosti prilikom navođenja podataka u postupku izrade pečata moguće je utvrđivati pred drugim nadležnim organima, što je podnositeljka i

učinila obraćanjem Ministarstvu zdravlja, ali se one ne mogu kvalifikovati kao diskriminacija, jer nije nejednako tretirana na osnovu nekog svog ličnog svojstva.

Utvrđivanje viška zaposlenih i godine života

Podnositeljka pritužbe navodi da je diskriminisana odlukom Ministarstva za rad, boračka i socijalna pitanja, Odeljenja za zapošljavanje, u postupku programa za rešavanje viška zaposlenih. Navela je da je zaposlena u jednom javnom lokalnom televizijskom servisu, te da je poslodavac, na osnovu Programa Vlade Republike Srbije sačinio spisak zaposlenih koji su se prijavili da budu višak zaposlenih. Od ukupno 63 zaposlenih, prijavilo se 59, a samo je podnositeljka pritužbe odbijena, uz obrazloženje da ispunjava uslov za odlazak u penziju jer ima 61 godinu života i 35 godina radnog staža.

Uvidom u Odluku o utvrđivanju programa za rešavanje viška zaposlenih u postupku privatizacije za 2015. godinu utvrđeno je da je cilj ovog programa stvaranje ekonomskih uslova za profitabilno poslovanje i rast produktivnosti kroz poslovnu konsolidaciju privrednih društava, kao i rešavanje radnopravnog statusa viška zaposlenih u smislu obezbeđenja sredstava za ulaganje u novo zapošljavanje – samozapošljavanje, podizanje mogućnosti za novo zapošljavanje ili za prevazilaženje problema u periodu traženja novog zaposlenja kroz aktivno traženje posla. Stoga, može se zaključiti da je cilj donosioca odluke, odnosno Vlade, bio da kroz obezbeđenje sredstava za ulaganje u novo zapošljavanje reši radnopravni status viška zaposlenih koji bi usled različitih okolnosti, imali poteškoća prilikom nalaženja novog zaposlenja, kako bi se na taj način obezbedila finansijska sredstva do sticanja uslova za penziju, što predstavlja vrstu mere kojom se određena grupa zaposlenih privileguje. Međutim, nije svako privilegovanje diskriminacija, odnosno, da bi privilegovanje određenog lica ili grupe lica predstavljalo diskriminaciju, potrebno je da bude neopravdano. Odredbom čl. 21. st. 4. Ustava Republike Srbije i čl. 14. Zakona o zabrani diskriminacije, propisano je da se ne smatraju diskriminacijom posebne mere uvedene radi postizanja pune ravnopravnosti grupe lica koja se nalazi u nejednakom položaju. Kako se iz teksta odluke može videti, cilj ove mere nije diskriminacija zaposlenih koji ispunjavaju neku od zakonskih mogućnosti za odlazak u penziju, već spremnost poslodavca da pruži ekonomsku podršku zaposlenima koji još uvek nemaju uslove za odlazak u penziju. Samim tim, odluka poslodavca da finansijski pomogne zaposlenima koji su višak na radnom mestu a ne ispunjavaju uslov za odlazak u penziju, može se smatrati opravdanom.

S obzirom na činjenicu da podnositeljka pritužbe ima 61 godinu života i 35 godina radnog staža, odnosno, da ispunjava uslove za odlazak u penziju, Ministarstvo za rad, boračka i socijalna pitanja očigledno nije našlo osnov da je svrsta u privilegovanu grupu viška zaposlenih kojima je potrebno obezbediti meru za rešavanje radnopravnog statusa, imajući u vidu da ona ima mogućnost da ode u penziju i time obezbedi redovan mesečni prihod, za razliku od drugih zaposlenih, koji tu mogućnost nemaju. Saglasno tome, očigledno nije došlo do neopravdanog pravljenja razlike ili nejednakog postupanja po bilo kom ličnom svojstvu podnositeljke pritužbe.

Podnosilac pritužbe smatra da je diskriminisan jer ga nisu tužili

Podnosilac pritužbe je naveo da je diskriminisan kao slepa osoba, zato što nije tužen u postupku gde je bio investitor. Naveo je da je izvodio radove u svojoj kući i da je izvođač radova tužio njegovog sestrića zbog navodnog duga. Smatra da je izvođač radova svesno tužio njegovog sestrića koji ni na koji način nije učestvovao u radovima na nepokretnosti, jer misli da od njega može lakše da naplati dug, te da je na ovaj način diskriminisan jer nije tužio njega kao vlasnika zato što je slepa osoba bez velikih primanja.

Iz navoda iz pritužbe i priloženih dokaza može se zaključiti da u konkretnom slučaju ne postoji uzročno posledična veza između ličnog svojstva – invaliditeta i postupaka izvođača radova, protiv kojeg je podneta pritužba. Imajući u vidu da je diskriminacija neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje zasnovano na nekom ličnom svojstvu, u ovom slučaju nije došlo do pravljenja razlike ili nejednakog postupanja po bilo kom ličnom svojstvu podnosioca. Ujedno, podnosiocu pritužbe je objašnjeno da ne postoji mogućnost da bilo koji državni organ ili neko drugo lice naloži nekoj osobi koga će tužiti i da će tokom sudskog postupka u kojem je tuženi njegov sestrić, sud utvrditi da li je tužbeni zahtev osnovan, pri čemu tuženi ima pravo da istakne prigovor pasivne legitimacije.

Centar za socijalni rad odugovlači sa donošenjem mišljenja o starateljstvu nad decom

Podnositeljka pritužbe je navela da je u postupku razvoda već godinu i po dana, a da za to vreme centar za socijalni rad nije doneo mišljenje o starateljstvu nad njeno dvoje maloletne dece, čime je ugrozio njihova prava. Navela je da je trenutna procena centra za socijalni rad o psihološkom stanju oca u suprotnosti sa njihovom prethodnom procenom, te da su deca ugrožena ali da nisu preduzete radnje kako bi se to sprečilo. Istakla je da je neophodno što pre doneti odluku o starateljstvu jer su deca trenutno kod oca, uprkos njihovoj volji. Smatra da je ovakvim postupanjem centra za socijalni rad, diskriminirana kao majka i na osnovu bračnog i porodičnog statusa.

Prema Zakonu o zabrani diskriminacije, nejednak tretman kvalifikuje se kao diskriminacija ako su lice ili grupa stavljeni u lošiji položaj u odnosu na druga lica u istoj ili sličnoj situaciji upravo zbog nekog svog ličnog svojstva, kao što su nacionalna pripadnost, pol, invaliditet, bračni status, starosno doba ili bilo koje drugo lično svojstvo. Saglasno tome, diskriminacija na osnovu bračnog i porodičnog statusa postoji kada je osoba nejednako tretirana upravo zbog svog bračnog i porodičnog statusa, tj. zbog toga što jeste ili što je bila, odnosno što nije ili što nije bila u bračnoj ili vanbračnoj zajednici, ili zato što ima ili nema dece. Tako bi, npr. diskriminacija na osnovu bračnog i porodičnog statusa pred organima javne vlasti postojala bi ako bi nekome bilo uskraćeno ostvarenje prava samo zato što ima/nema decu ili zato što (ni)je u braku. Na osnovu navedenih činjenica, u ovom slučaju konstatovano je da nije učinjeno verovatnim postojanje uzročno - posledične veze između bilo kog ličnog svojstva podnositeljke i postupanja centra za socijalni rad. Podnositeljka pritužbe je informisana da ukoliko smatra da je centar za socijalni rad na bilo koji način ugrozio njena prava i prava njene dece, kao i da

je prilikom postupanja prekršio zakon, može da se obrati Zaštitniku građana u čijoj je nadležnosti kontrola zakonitosti i pravilnosti rada organa javne uprave.

Sanitarna inspekcija ne vrši kontrolu vode u selima gde nema vodovoda

Podnositeljka pritužbe je navela da se na selu i u sredinama gde nema vodovoda i gde stanovništvo koristi individualne bunare, ne kontroliše kvalitet vode u cilju suzbijanja zaraza, kao i da sanitarna inspekcija ne vrši analizu kvaliteta vode u seoskim školama i vrtićima koji imaju sopstvene bunare. Podnositeljka pritužbe smatra da je to u suprotnosti sa Konvencijom UN o pravima deteta i da predstavlja diskriminaciju dece u sredinama u kojima nema vodovoda. U konkretnom slučaju, nismo se upuštali u dalju ocenu navoda iz pritužbe, jer je prema navedenim činjenicama očigledno da nije došlo do pravljenja razlike ili nejednakog postupanja po bilo kom ličnom svojstvu.

Dim iz pekare ugrožava susedna domaćinstva

Pritužba je podnela žena protiv vlasnika pekare, jer smatra da su sve porodice koje žive u okolini pekare diskriminisane od vlasnika pekare koji ne poštuje propise i nema „*postrojenje za spaljivanje otpada*“. Da bi bilo koja odredba Zakona o zabrani diskriminacije mogla da se primeni, potrebno je da je došlo do pravljenja razlike ili nejednakog postupanja po bilo kom ličnom svojstvu, te zbog toga u konkretnom slučaju nema povrede prava u smislu Zakona o zabrani diskriminacije.

Zaposleni u javnom preduzeću nisu članovi političke stranke

Zaposleni u javnim preduzećima podneli su nekoliko pritužbi protiv svojih poslodavaca navodeći da su raspoređeni na manje vrednovana radna mesta ili da nisu unapređeni zato što nisu članovi političke stranke čiji je član direktor javnog preduzeća. U slučaju ovih pritužbi niko od podnosilaca pritužbe nije učinio verovatnim da je pretpostavljeni akt diskriminacije učinjen zbog njihove političke (ne)opredeljenosti. Podnosioci pritužbe su kao dokaze dostavljali izjave svedoka u kojima nije bilo činjenica kojima bi mogli da se potkrepe navode iz pritužbe. Niko od svedoka nije potvrdio da je čuo da je nekom od podnosilaca pritužbe rečeno da njihovo napredovanje ili premeštaj na drugo radno mesto zavisi od njihovog političkog opredeljenja ili da je na neki drugi način učinio verovatnim navode iz pritužbe. Navodi u iskazima svedoka predstavljaju njihove stavove i pretpostavke da je političko opredeljenje zaposlenih uzrokovalo promene radnog mesta. Zbog toga u konkretnom slučaju nema povrede prava u smislu Zakona o zabrani diskriminacije, što ne isključuje mogućnost da je bilo nekih drugih povreda prava koje nisu u nadležnosti ovog državnog organa.

Komšija drži konje u prednjem dvorištu

Podnosilac pritužbe je osoba sa invaliditetom a pritužbu je podneo protiv komšije koji drži konje u prednjem delu svoje parcele, uz navođenje da se konji nalaze 5 metara od njegovih ulaznih vrata, kao i da su konji više puta provaljivali u njegovo dvorište. Dalje je naveo da ga to uznemirava, da stvara neprijatan miris, prašinu i buku, ometa ga u svakodnevnom životu i pogoršava zdravstveno stanje. U konkretnom slučaju, imajući u vidu navode iz pritužbe, bilo je očigledno da nema povrede prava u smislu Zakona o zabrani diskriminacije, jer ne postoji uzročno-posledična veza između ličnih svojstava podnosioca pritužbe (invaliditet i zdravstveno stanje) i postupanja komšije.

Stipendiranje mladih talenata

Pritužbu je podnela redovna studentkinja jednog fakulteta protiv Ministarstva omladine i sporta Republike Srbije, jer zbog svojih godina (32 godine) nije imala pravo da konkuriše za stipendiju na konkurs Ministarstva omladine i sporta. Podnositeljka pritužbe smatra da godine starosti ne treba da budu prepreka za dobijanje stipendije i dalje napredovanje. Fond za mlade talente obrazovan je sa ciljem da se stvore mogućnosti za pružanje podrške u finansiranju školovanja i usavršavanja mladih talenata i predstavlja jednu od posebnih mera koje su usmerene ka tome da se pruži dodatna podrška mladim ljudima. Postavljanje gornje starosne granice obezbeđuje da stipendiju dobiju studenti koji nisu pravili pauzu u obrazovanju i koji su tokom svog školovanja bili efikasni. Pored toga, treba imati u vidu da je Nacionalnom strategijom za mlade¹⁸⁹ i Zakonom o mladima¹⁹⁰ propisano da su mladi - osobe od 15 do 30 godina. S obzirom na sve navedeno, evidentno je da finansiranje studenata završnih godina osnovnih ili master studija koji nisu navršili određene godine života, predstavlja jednu od posebnih mera koje su usmerene ka tome da se pruži dodatna podrška mladim ljudima, kao i pravo i mogućnost države da pruži dodatnu podršku jednom broju studenata koji su školovanje na akademskim studijama nastavili bez prekida u obrazovanju.

Povlastice za javni prevoz pratiocima slepih osoba

Roditelj deteta sa autizmom podneo je pritužbu protiv Direkcije za javni prevoz grada Beograda, jer je odredbama Pravilnika o tarifnom sistemu u javnom linijskom prevozu putnika na teritoriji grada Beograda¹⁹¹ propisano da pravo na besplatan prevoz imaju „*slepi i njihovi pratioci dok su sa njima*”, dok pratioci drugih osoba sa invaliditetom koje ne mogu same da se kreću nemaju pravo na besplatan prevoz. Prema zakonskim propisima u oblasti zaštite od diskriminacije, ne smatraju se diskriminacijom

¹⁸⁹ „Službeni glasnik RS”, broj 55/08

¹⁹⁰ „Službeni glasnik RS”, broj 50/11

¹⁹¹ „Službeni glasnik grada Beograda”, br. 96/14 i 1/15

posebne mere uvedene radi postizanja pune ravnopravnosti, zaštite i napretka lica, odnosno grupa lica koja se nalaze u nejednakom položaju. U konkretnom slučaju, Gradsko veće grada Beograda, kao donosilac pravilnika u skladu sa svojim ovlašćenjima i mogućnostima, odredilo je kategorije korisnika kojima želi i može da pruži određene povlastice, odnosno, prema kojima primenjuje posebne mere. Dakle, odluka da se pravo na besplatan prevoz omogući pratiocima osoba koje ne vide predstavlja posebnu meru.

Učiteljica nije dozvolila učeniku prvog razreda da ide na ekskurziju sa ostalom decom, jer je „nestašan”

Organizacija civilnog društva podnela je pritužbu kojom je ukazala na nejednak tretman jednog učenika prvog razreda osnovne škole. Naime, od roditelja učenika saznali su da njegova učiteljica odbija da ga vodi na ekskurziju koja se organizuje za sve učenike odeljenja. Njeno obrazloženje za ovu odluku je da je dečak „nestašan”. Organizacija ističe da je direktorka škole obavestila roditelje da nije nadležna u ovom slučaju, jer ekskurziju ne sprovodi škola, već njihova zaposlena po sopstvenoj inicijativi u saradnji sa privatnom turističkom agencijom. Da bi bilo koja odredba Zakona o zabrani diskriminacije mogla da se primeni, potrebno da je akt diskriminacije zasnovan *na ličnom svojstvu*. Saglasno tome, organizacija je informisana da ponašanje učenika u školi (nestašnost) ne predstavlja lično svojstvo u smislu Zakona o zabrani diskriminacije.

Pripadnik višestruko marginalizovane društvene grupe traži pomoć da ne plaća zakup za plac

Podnosilac pritužbe je osoba sa invaliditetom, izbeglica i veoma slabog imovnog stanja, koji je zatražio od Poverenik za zaštitu ravnopravnosti da mu pomogne u oslobađanju od plaćanja preostalog zakupa za plac za izgradnju porodične zgrade. Podnosilac pritužbe je obavešten da akt diskriminacije označava svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe kao i na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način na osnovu nekog na ličnog svojstva. Uz puno razumevanje teške situacije u kojoj se podnosilac pritužbe i njegova porodica nalaze, konstatovano je da ne postoji uzročna - posledična veza između bilo kog ličnog svojstva podnosioca pritužbe i postupanja javnog preduzeća kojem duguje zakup za plac.

Ne može se smatrati da postoji sloboda govora ako očekujemo da sve što drugi izjave mora biti u skladu sa našim ličnim vrednostima

Organizacija civilnog društva obratila se pritužbom protiv jednih dnevnih novina povodom teksta „Azilanti za Evropu i obrve čupaju”. U pritužbi je navedeno da je u ovom tekstu dnevni list izneo niz neutemeljenih pretpostavki da izbeglice koriste usluge kozmetičkih salona kako ne bi ličili na azilante, da narušavaju lepote Beograda, te da navodno raspolažu velikom količinom novca. Podnosilac pritužbe smatra da je ovim tekstom dnevni list izneo negativne predrasude prema izbeglicama, etiketirao ih i podstakao netrpeljivost građana Republike Srbije prema njima.

Analiza ovog teksta sa aspekta antidiskriminacionih propisa, pokazala je da se tekst u najvećem delu sastoji od citiranih izjava preduzetnika i zaposlenih u Beogradu koji pružaju usluge izbeglicama. Sagovornici opisuju kakvi su zahtevi izbeglica, šta kupuju i u kojoj meri, te prenose svoje utiske o njima kao mušterijama. Autorka teksta je prenela i citirala izjave, odnosno, mišljenja i zapažanja osoba koje su došle u susret sa izbeglicama, bilo da su im pružali usluge iz svoje delatnosti ili su obavljali poslove u blizini njihovog trenutnog mesta boravka. Odgovornost novinara/urednika za izjave koje je dalo neko drugo lice, u ovom slučaju preduzetnici i zaposleni, nije opravdana, naročito imajući u vidu da mediji imaju pravo da izveštavaju o različitim pojavama i pružaju različite informacije i stavove. Zatim, autorka teksta, u delu u kojem opisuje trenutni izgled parka Luke Čelovića (*urin se oseća u vazduhu, vetar prevrće otpad po okolnim ulicama, javnu česmu koriste kao kupatilo...*), iznosi svoj lični stav: [...] *osuđeni na čistinu najprometnijeg dela srpske prestonice, svesno ili nesvesno, narušili su sve lepote ovog dela grada [...] I tako iz dana u dan, dok azilanti ne odu u obećanu zemlju. Do tada, prizor koji će dočekati posetioce Beograda kad iskorače iz autobusa ili voza neće biti prijatan...*”

Imajući u vidu relevantne međunarodne i domaće pravne propise kojima se zabranjuje diskriminacija, ali i garantuje sloboda mišljenja i izražavanja, može se konstatovati da čitaoci elektronskih medija, onda kada taj medij omogućava komentarisane objavljenih tekstova, imaju pravo da izraze svoje mišljenje o tekstu koji su pročitali, asocijacijama koje im je tekst izazvao, kao i da izražavaju svoje stavove i ideje o različitim društvenim pojavama. U skladu sa tim, stav novinarke izražen u tekstu „Azilanti za Evropu i obrve čupaju” može biti predmet rasprave i javne debate, između ostalog i kroz komentare čitalaca. Međutim, treba imati u vidu da se ne može smatrati da postoji sloboda govora ako očekujemo da sve što drugi izjave mora biti u skladu sa našim ličnim vrednostima. Suština slobode govora je da imamo lično mišljenje, da ga iznosimo, ali i da drugi (uključujući novinare i novinarke) imaju mogućnost da iznesu svoje mišljenje i dileme. Sloboda izražavanja je veoma značajna u svakom demokratskom društvu i obuhvata, pre svega, slobodu da se ima sopstveno mišljenje, zatim slobodu da se informacije i ideje saopštavaju, ali isto tako i slobodu da se informacije i ideje primaju. Ova vrsta slobode je zaštićena, ona se može ograničiti samo izuzetno i to može biti u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u poverenju ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva. Komitet ministara Saveta Evrope navodi da se „*sva ograničenja ovog prava smatraju nespojivim sa prirodom demokratskog društva*”. Takođe, prema stanovištu Evropskog suda za ljudska prava, odredbom čl. 10. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda ne štite se samo informacije ili ideje koje se povoljno primaju ili se smatraju neuvredljivim ili nečim što ne izaziva reakcije, već i one koje vređaju,

šokiraju ili uznemiravaju, jer su takvi zahtevi pluralizma, tolerancije i širokumnosti bez kojih nema demokratskog društva. Saglasno tome, a prema činjenicama navedenim u pritužbi, očigledno je da nije došlo do pravljenja razlike ili nejednakog postupanja prema licima u čije ime je pritužba podneta. To, međutim, ne znači da nema eventualne povrede nekog drugog prava, koje nije u nadležnosti Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Zbog toga je podnosilac pritužbe obavešten da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti ne može dalje postupati po ovoj pritužbi i informisan je da ukoliko smatra da su u navedenom članku izneti neistiniti podaci ili podaci koji škode časti i ugledu nekih lica, a da pri tome ne doprinose javnoj raspravi, može podneti tužbu nadležnom sudu na čijem području se nalazi sedište izdavača, protiv odgovornog urednika medija koji je takve informacije preneo.

Kriterijum za rangiranje kandidata koji žele da polažu stručni ispit za turističkog vodiča i pratioca je datum i vreme predaje prijave na konkurs

Pritužba je podneta protiv Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija, a povodom oglasa za polaganje stručnog ispita za turističkog vodiča i turističkog pratioca. Podnosilac pritužbe smatrao je da je ovaj oglas diskriminatoran zbog načina rangiranja kandidata. Naime, u oglasu je navedeno da će rangiranje kandidata biti obavljeno isključivo na osnovu datuma i vremena predaje prijave poštom ili u pisarnici.

Podnosilac pritužbe je obavešten da akt diskriminacije označava svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe kao i na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način na osnovu nekog na ličnog svojstva. Saglasno tome, konstatovano je da ne postoji uzročno - posledična veza između bilo kog ličnog svojstva podnosioca pritužbe i postupanja Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija, imajući u vidu da rangiranje kandidata na osnovu datuma i vremena predaje pojedinačne prijave ne predstavljaju lična svojstva lica ili grupe lica propisana Zakonom o zabrani diskriminacije. Nepostojanje osnovna diskriminacije (ličnog svojstva) ne znači da nema povrede prava, već samo da ta povreda nije diskriminacija i samim tim nije u nadležnosti ovog državnog organa. Podnosilac pritužbe je obavešten da ima mogućnost da se obratite Upravnoj inspekciji, a u slučaju da mu Upravna inspekcija ne odgovori ili da ni nakon njihovog odgovora ne bude zadovoljan, obavešten je da ima mogućnost da podnese pritužbu Zaštitniku građana, koji kontroliše zakonitost i pravilnost rada organa uprave.

Stanovnici stambenih zgrada u čijoj se blizini nalaze ugostiteljski objekti smatraju da su u nepovoljnijoj situaciji u odnosu na stanare u čijim se zgradama nalaze ugostiteljski objekti

Pritužba je podneta povodom Odluke grada Beograda o radnom vremenu ugostiteljskih objekata, za koju podnosilac pritužbe smatra da je diskriminatorna jer ugostiteljski objekti koji se nalaze u okviru stambenih zgrada imaju ograničeno radno vreme (radnim danima do 23 časa, a vikendom do 24

časa), pa stanari ovih zgrada mogu da provode „*mirne noći*”. Međutim, ukoliko se ugostiteljski objekti nalaze van stambene zgrade, makar bili udaljeni samo jedan metar od stambenog objekta, ovom odlukom radno vreme im nije ograničeno. Stoga, stanovnici stambenih zgrada koje se nalaze u blizini ugostiteljskih objekata, trpe „*maltretiranje*” zbog preglasne muzike. Podnosilac pritužbe smatra da su ovakvom odlukom grada Beograda diskriminirani građani koji žive u stambenim zgradama koje se nalaze u blizini ugostiteljskih objekata u odnosu na građane koji stanuju u stambenim zgradama u okviru kojih se nalaze ugostiteljski objekti i čije radno vreme je ograničeno.

Podnosiocu pritužbe je ukazano da se može smatrati da je izvršen akt diskriminacije ukoliko je neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje zasnovano na ličnom svojstvu, kao i da je potrebno da postoji uzročno posledična veza između ličnog svojstva i učinjenog akta diskriminacije. Imajući u vidu navode iz ove pritužbe, podnosiocu pritužbe je ukazano da je u konkretnom slučaju očigledno da nema povrede prava u smislu Zakona o zabrani diskriminacije, jer nedostaje jedan od suštinskih i konstitutivnih elemenata diskriminacije - osnov diskriminacije. Nepostojanje osnova diskriminacije ne znači da u slučaju koji je opisao nije došlo do eventualne povrede drugih prava, koja nisu u nadležnosti ovog organa.

Škola ne daje informacije roditeljima o angažovanju ličnog pratioca za dete

Roditelji dečaka koji ima smetnje u razvoju podneli su pritužbu protiv osnovne škole koju njihov sin pohađa. Dečak je završio prvi i drugi razred, ali je početkom oktobra 2014. godine ostao bez personalne asistentkinje, koja je zbog neredovnog finansiranja odlučila da prekine sa radom. Roditelji su istakli da dete od tada ne pohađa nastavu i da su se više puta obraćali direktorki škole, ali im ona nije odgovorila da li će i kada biti angažovan lični pratilac za njihovo dete. Naveli su, takođe, da se ne usuđuju da dete šalju u školu bez podrške personalnog asistenta, jer se plaše neprijatnih događaja u kojima su učestvovala deca sa smetnjama u razvoju, a koja su bez podrške asistenata nastavila da pohađaju nastavu u ovoj školi. Podnosioci pritužbe smatraju da bi škola trebalo da na „*agresivniji način*” zatraži od lokalne samouprave angažovanje personalnih asistenata za učenike kojima je takva podrška potrebna. Roditelji su informisani da je odredbama Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja propisano da izuzetno, radi pružanja pomoći detetu, odnosno učeniku sa smetnjama u razvoju, obrazovno-vaspitnom radu može da prisustvuje i pratilac deteta, odnosno učenika. Sredstva za finansiranje ličnog pratioca učenika obezbeđuje lokalna samouprava. Stoga, u konkretnom slučaju, obaveza lokalne samouprave je da obezbedi dodatnu podršku ličnog pratioca detetu podnosioca pritužbe. Imajući u vidu da su roditelji pritužbu podneli protiv škole, koja nije nadležna u ovom slučaju, obavesteni su da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti ne može da postupa po njihovoj pritužbi koju su podneli protiv škole.

Diskriminacija ili zlostavljanje na radu

Podnositeljka pritužbe je navela da je godinama unazad izložena zlostavljanju na radu, da je procedura za zaštitu od mobinga kod poslodavca sprovedena, ali da još uvek nije dobila odgovor od direktorke, te smatra da je izložena diskriminaciji na svom radnom mestu zbog učešća u štrajku i komisiji za proveru zatečenog stanja u poslovanju, kao i zbog njene borbe protiv mobinga. Podnositeljka pritužbe je informisana da akt diskriminacije označava svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe kao i na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način, a koji se zasniva na rasi, boji kože, precima, državljanstvu, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskim ili političkim ubeđenjima, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, imovnom stanju, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima. Da bi bilo koja odredba Zakona o zabrani diskriminacije mogla da se primeni, potrebno je da se prema licu ili grupi lica nejednako (nepovoljnije) postupa zbog nekog njihovog ličnog svojstva. Sa druge strane, zlostavljanje na radu (mobing) predstavlja svako aktivno ili pasivno ponašanje prema zaposlenom ili grupi zaposlenih kod poslodavca koje se ponavlja, a koje za cilj ima ili predstavlja povredu dostojanstva, ugleda, ličnog i profesionalnog integriteta, zdravlja, položaja zaposlenog i koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje, pogoršava uslove rada ili dovodi do toga da se zaposleni izoluje ili navede da na sopstvenu inicijativu raskine radni odnos ili otkáže ugovor o radu ili drugi ugovor. Zlostavljanje na radu u određenim slučajevima može predstavljati i diskriminaciju, ali samo onda kada je zasnovano na nekom ličnom svojstvu zaposlenog. Učešće u štrajku i komisiji za proveru zatečenog stanja u poslovanju, kao i borba protiv mobinga ne predstavljaju lična svojstva u smislu Zakona o zabrani diskriminacije.

Zbog toga je podnositeljka pritužbe obaveštena da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti ne može dalje da postupa po njenoj pritužbi, kao i da je odredbama Zakona o sprečavanju zlostavljanja na radu zabranjeno zlostavljanje na radu i u vezi sa radom. Zaštita od zlostavljanja na radu ostvaruje se kod poslodavca (u postupku posredovanja i postupku utvrđivanja odgovornosti zaposlenog) i pred nadležnim sudom, u skladu sa zakonom. Zaposleni koji smatra da je izložen zlostavljanju od samog poslodavca, može da se neposredno obrati sudu za zaštitu od takvog ponašanja. U postupku pred nadležnim sudom, zaposleni koji smatra da je izložen zlostavljanju, između ostalog, može da zahteva i naknadu materijalne i nematerijalne štete. Takođe, imajući u vidu da podnositeljka pritužbe nije dobila odgovor direktorke o ishodu postupka za zaštitu od zlostavljanja na radu u instituciji u kojoj je zaposlena, o ovim okolnostima može da obavesti nadležnu inspekciju rada.

Poverenik ne postupa po pritužbi ukoliko je postupak pred sudom po istoj stvari već pokrenut ili pravosnažno okončan

Zaposlena žena je podnela pritužbu protiv poslodavca u kojoj je navela da je od 2009. godine izložena zlostavljanju na radu. Zbog toga je u oktobru 2012. godine podnela tužbu protiv poslodavca radi zaštite od zlostavljanja na radu, a postupak pred sudom je u toku. Podnositeljka pritužbe je navela da sve vreme sudskog postupka tvrdi da je ne samo zlostavljana na radu, već i diskriminisana zbog svojih političkih uverenja, što su potvrdile i izjave njenog pretpostavljenog, date na sudskom ročištu. Obaveštena je da je odredbom člana 36. stav 1. Zakona o zabrani diskriminacije propisano da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti neće postupati po pritužbi ukoliko je postupak pred sudom po istoj stvari već pokrenut ili pravosnažno okončan.

Podnositeljka pritužbe ponovo se obratila i istakla da je tužbu sudu podnela zbog zlostavljanja na radu, a ne zbog diskriminacije i da smatra da to nije ista pravna stvar. Obaveštena je da bez obzira što je konkretan predmet sudskog postupka utvrđivanje postojanja zlostavljanja na radu, svakako je u pitanju *ista pravna stvar*, imajući u vidu da su postupci pred sudom i pred Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti bazirani na činjenici da je poslodavac, kako ona tvrdi, u dužem vremenskom periodu onemogućava da obavlja svoj posao, vređa njeno dostojanstvo i ugled, te stvara neprijateljsko, ponižavajuće i uvredljivo okruženje zbog njenog političkog ubeđenja. Odredbom kojom je propisano da Poverenik neće postupati po pritužbi ukoliko je postupak pred sudom po istoj stvari već pokrenut ili pravosnažno okončan, zakonodavac isključuje mogućnost da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti postupa povodom pritužbe zbog diskriminacije kada je povodom istog akta pokrenut ili okončan sudski postupak, kako bi eliminisao svaku mogućnost da različiti organi zauzmu različite stavove o tome da li je u konkretnom slučaju došlo do povrede prava, jer bi to stvorilo pravnu nesigurnost i ugrozilo poverenje građana u institucije sistema. Podnositeljka pritužbe je zbog toga obaveštena da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti ne može da postupa po njenoj pritužbi saglasno čl. 36. st. 1. Zakona o zabrani diskriminacije, imajući u vidu da je pokrenula sudski postupak zbog zlostavljanja na radu koje je uzrokovano njenim ličnim svojstvom - političkim ubeđenjem.

Žena u situaciji nasilja u porodici traži pomoć i zaštitu

Podnositeljka pritužbe tvrdi da je bila izložena nasilju u porodici, ali je obaveštena da u njenom slučaju nema dovoljno dokaza za postupanje nadležnog javnog tužioca. Navela je i da su zaposleni u nadležnom centru za socijalni rad promenili ponašanje prema njoj i optužuju je da je ona zlostavljala supruga i članove njegove porodice. Istakla da je u toku postupak za razvod braka, te da je vrlo zabrinuta jer zaposleni u centru za socijalni rad prete da će joj oduzeti dete i smestiti ga u hraniteljsku porodicu. Uz puno razumevanje teške situacije u kojoj se podnositeljka pritužbe nalazi, konstatovano je da na osnovu činjenica koje je navela, nije učinila verovatnim postojanje uzročno - posledične veze između bilo kog njenog ličnog svojstva i postupanja javnog tužioca i centra za socijalni rad. Pored toga, podnositeljka pritužbe je obaveštena da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nema nadležnost

da pruža pravnu zaštitu žrtvama nasilja u porodici, niti ima mogućnost da pruža besplatnu pravnu pomoć u vidu pisanja podnesaka i zastupanju stranaka pred sudom i drugim državnim organima.

Međutim, podnositeljki pritužbe je ukazano na neke mogućnosti koje može da iskoristi u postupku zaštite od nasilja u porodici. Naime, činjenica da javni tužilac smatra da nema dokaza da je počinitelj izvršio krivično delo, ne znači da ona sama ne može da pokrene krivični postupak zbog izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici, tako što će podneti privatnu krivičnu tužbu. Takođe, ima mogućnost da zaštitu od nasilja u porodici zatraži i u parničnom postupku, podnošenjem tužbe za izricanje jedne ili više mera zaštita od nasilja u porodici (nalog za iseljenje nasilnog člana porodice iz porodičnog stana ili kuće, bez obzira na vlasništvo; nalog za useljenje u porodični stan ili kuću žrtve nasilja u porodici, bez obzira na vlasništvo; zabranu približavanja na određenoj udaljenosti; zabranu pristupa u prostor oko mesta stanovanja ili mesta rada i zabranu daljeg uznemiravanja). Ukoliko podnositeljka pritužbe odluči da podnese tužbu, a smatra da nema finansijskih sredstava, ima mogućnost da pisanim putem zatraži od suda da je oslobodi plaćanja troškova sudskog postupka i taksi. Što se tiče eventualnih nepravilnosti u radu centra za socijalni rad, na koje je u pritužbi ukazala, informisana je da je za kontrolu zakonitosti i pravilnosti rada organa uprave nadležan Zaštitnik građana.

Lični identitet osobe ne predstavlja osnov diskriminacije

Zaposlena žena tvrdi da je već sedam meseci „izložena diskriminaciji” čelnika lokalne samouprave jednog grada, koji od njenog poslodavca (javnog preduzeća) zahtevaju da joj otkáže ugovor o radu. Podnositeljka pritužbe je navela da je zbog pritiska rukovodstva grada, raspoređena na niže radno mesto, ali da i dalje radi „pod pretnjom otkaza”. Smatra da je u ovakvoj situaciji zato što je prijateljica i bliska saradnica narodne poslanice i članice SPS-a sa kojom rukovodstvo grada nije u dobrim odnosima, te podnositeljku pritužbe koriste da se politički obračunaju sa njenom prijateljicom. Iz sadržine pritužbe evidentno je da podnositeljka ukazuje na nejednak tretman, kome je, kako navodi, izložena zbog činjenice da je prijateljica i bliska saradnica članice SPS-a. Eventualni nejednak tretman koji opisuje u pritužbi uzrokovan je njenim ličnim identitetom - činjenicom da je prijateljica i bliska saradnica određene osobe, a ne nekim njenim ličnim svojstvom (kao što je npr. članstvo u političkoj stranci i sl). Podnositeljki pritužbe je ukazano da lični identitet jedne osobe, kao ni njene karakterne i druge lične osobine, navike i slično, ne predstavljaju osnov diskriminacije u smislu Zakona o zabrani diskriminacije, te se nejednak tretman kome je iz ovih razloga određena osoba izložena ne može pravno kvalifikovati kao diskriminacija.

Kako „stati na put” poslodavcima koji na razgovoru za posao postavljaju pitanja o bračnom i porodičnom statusu

Povereniku za zaštitu ravnopravnosti obratila se žena koja je navela da ima problem na razgovorima za posao zbog pitanja vezanih za njen bračni i porodični status. Istakla je da ima 28 godina, da je

udata i nema dece i da kada obavesti potencijalne poslodavce o ovim činjenicama, oni ne žele da je zaposle. Pitala je kako da „*stane na put*” takvom ponašanju poslodavaca na razgovoru za posao. Podnositeljka pritužbe je obaveštena da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti postupa samo u slučajevima kada je podneta pritužba protiv određenog lica ili institucije za koje podnosioci pritužbe smatraju da su ih diskriminirali. Pozvana je da, ukoliko želi, podnese pritužbu protiv konkretnog potencijalnog poslodavca koji je odbio da je zaposli zbog njenog bračnog i porodičnog statusa. Takođe, informisana je da na razgovorima za posao nema obavezu da odgovara na pitanja u vezi sa svojim bračnim i porodičnim statusom.

Porodica koja živi sa HIV-om traži da im se izda „potvrda” pomoću koje bi ostvarili pravo na azil u nekoj stranoj zemlji

Bračni par je u svom dopisu naveo da su osobe koje žive sa HIV-om i da zbog toga trpe maltretiranje od stanovnika sela u kojem žive, kao i nadležnih institucija kojima se obraćaju za pomoć. Tražili su od Poverenika za zaštitu ravnopravnosti da im izda „*potvrdu*” pomoću koje bi ostvarili pravo na azil u nekoj stranoj zemlji. Uz uvažavanje i razumevanje situacije u kojoj se nalazi ova porodica, kao i njihove potrebe da u svom mestu žive bezbedno i dostojanstveno, imajući u vidu zakonom propisanu nadležnost Poverenika, obavešteni su da Poverenik nema ovlašćenje da im izda potvrdu koja bi im omogućila ili pomogla da dobiju azil u nekoj od stranih zemalja. U konkretnom slučaju, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti može da postupa samo ukoliko je nekom članu njihove porodice, postupanjem neke od nadležnih institucija, onemogućeno da ostvare neko pravo ili ako ih neka osoba uznemirava i ponižava na osnovu činjenice da žive sa HIV-om. U tom slučaju mogu da se obrate Povereniku, a informisani su da je potrebno da podnesu pritužbu u kojoj će navesti sve neophodne informacije za postupanje.

Da li pravna lica mogu imati političko ubeđenje?

Organizacija civilnog društva, koja je osnivač jednog informativnog portala, podnela je pritužbu u kojoj je navedeno da su novinari informativnog portala na Savskom keju u Beogradu pokušali da snime intervju o projektu „Beograd na vodi”. Tokom pripreme intervjua, novinarima i njihovom sagovorniku prišli su komunalni policajci, dva puta ih legitimisali i upotreбили fizičku silu. Jedan komunalni policajac ponašao se veoma drsko i zahtevao od novinara da isključe opremu za snimanje i da se udalje sa lokacije na kojoj su se nalazili. Istaknuto je, takođe, da je ovaj komunalni policajac zapretio novinarima da će oštetiti njihovu imovinu, jer „*oseća da će kamera na stalku da padne i pokazao kako će da padne, naginjući kameru i stalak, čime je samo prividno maskirao svoju pretnju da će oštetiti imovinu novinarske ekipe, ako nastave da snimaju događaj i ne udalje se.*” Podnosioci pritužbe su naveli da je na lokaciji na kojoj su pokušali da snime intervju bilo i drugih građana koji su mirno prolazili i koje niko nije legitimisao i uznemiravao. Podnosioci pritužbe smatraju da je ovakvo ponašanje komunalnog policajca uzrokovano pretpostavljenim ličnim svojstvom - političkim ubeđenjem, jer je poznato da na

svom internet portalu analiziraju i kritikuju postupanje i izjave političara, kao i projekat „Beograd na vodi”.

Povodom događaja koji je opisan u pritužbi, bilo je potrebno utvrditi šta bi u konkretnom slučaju predstavljao eventualni osnov diskriminacije. Podnosioci pritužbe smatraju da je postupanje Komunalne policije grada Beograda bilo uzrokovano njihovim „*pretpostavljenim političkim ubeđenjem*”. Međutim, političko ubeđenje, po prirodi stvari, imanentno je fizičkim licima, imajući u vidu da je zabrana diskriminacije na osnovu političkog ubeđenja u neraskidivoj vezi sa slobodom misli, savesti i veroispovesti, koja je domaćim i međunarodnim pravnim propisima garantovana svakom građaninu. Termini „misao”, „uverenje” i „savest” mogu se odnositi na širok spektar intelektualne i duhovne aktivnosti pojedinca, ali tek javno izražavanje misli i ubeđenja može da otvori pitanja koja se tiču prava na slobodu izražavanja u kontekstu prava na nediskriminaciju. Polazeći od činjenice da je sloboda misli, savesti i veroispovesti jedan od najznačajnijih elemenata identiteta ličnosti i njenog koncepta života, kakav je stav zauzeo Evropski sud za ljudska prava u predmetu *Kokkinakis protiv Grčke* iz 1993. godine¹⁹², evidentno je da političko ubeđenje (kao i veroispovest), predstavlja rezultat intelektualnog i duhovnog procesa i čini deo identiteta osobe, pa, kao takvo, predstavlja lično svojstvo koje je, po prirodi stvari, vezano za pojedince, tj. fizička, a ne pravna lica. Imajući u vidu činjenicu da je pritužbu podnela organizacija civilnog društva (udruženje građana), koje ima status pravnog lica, konstatovano je da različiti entiteti koje stvaraju fizička lica objektivno ne mogu imati političko ubeđenje, već je ono odlika njihovih članova. Štaviše, imajući u vidu da organizacija koja je podnela pritužbu ne predstavlja političku stranku, već je udruženje građana, nikako se sa sigurnošću ne može tvrditi da svi njeni članovi dele ista politička ubeđenja, iako nesporno dele iste vrednosti, za koje se ipak ne može reći da su u direktnoj vezi sa njihovim političkim ubeđenjima. Naime, podnosioci pritužbe ne predstavljaju oblik političkog organizovanja, jer nemaju transparentan politički program i politička načela (kako je to slučaj sa političkim strankama). Saglasno tome, a imajući u vidu činjenicu da udruženje građana ne predstavlja oblik političkog organizovanja, građani koji čine ovo udruženje se ne mogu smatrati protagonistima njegovih političkih ideja i stavova, jer ih udruženje i nema, već isključivo mogu predstavljati i zastupati ciljeve udruženja koji su definisani u Registru udruženja. To svakako ne znači da članovi udruženja, kao pojedinci, ne mogu da iznose svoja politička ubeđenja ili da budu članovi neke političke stranke. Takođe, u odnosu na navod iz pritužbe da se članovi udruženja ne slažu sa uspostavljanjem projekta „Beograd na vodi”, ukazano je da ova činjenica ne predstavlja, niti može predstavljati političko ubeđenje, već je u pitanju stav, odnosno, mišljenje udruženja i njegovih članova o određenoj društvenoj pojavi, bez obzira što je u pitanju projekat za koji se zalaže vladajuća politička stranka, a udruženja građana imaju pravo da vrše nadzor nad aktivnostima i odlukama vlasti, da ih kritikuju, zahtevaju odgovornost i traže od predstavnika vlasti „*polaganje računa*” građanima i građankama. Na kraju, konstatovano je da se iz navoda iz pritužbe i priloženih dokaza može zaključiti da u konkretnom slučaju podnosioci pritužbe nisu učinili verovatnim postojanje uzročno-posledične veze između bilo kog ličnog svojstva udruženja i postupaka Komunalne policije grada Beograda. Zbog toga, u konkretnom slučaju, nema povrede prava u smislu Zakona o zabrani diskriminacije, te Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nije dalje postupao po ovoj pritužbi. Međutim, to ne isključuje mogućnost da je u postupku na koji je ukazano u pritužbi došlo do povrede nekih drugih prava, koja ne spadaju u nadležnost ovog državnog organa. S obzirom da iz navoda pritužbe proizlazi da su podnosioci podneli pritužbu Zaštitniku građana, ukazano im je da su se obratili državnom organu u čijoj je nadležnosti kontrola postupanja i zakonitosti rada Komunalne policije.

¹⁹² 14307/88, serija A br. 260-a od 25. maja 1993. par. 31

Različiti poreski tretman osoba koje su zaposlene u privrednim društvima u odnosu na osobe koje su zaposlene u preduzećima za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom

Podnosilac pritužbe je naveo da je osoba sa invaliditetom, da je zaposlen u jednom akcionarskom društvu, a da je njegov kolega, koji je takođe osoba sa invaliditetom, zaposlen u preduzeću za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, te da na osnovu Zakona o porezu na dohodak građana, pored neto zarade prima i novčani iznos obračunatog poreza na zarade. Naveo je da je Zakonom o porezu na dohodak građana propisano da su preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom oslobođena plaćanja poreza na zarade zaposlenih, dok njegov poslodavac – privredno društvo ima obavezu da porez na njegovu zaradu uplaćuje Poreskoj upravi. Podnosilac pritužbe je želeo da zna da li su osobe sa invaliditetom koje su zaposlene u privrednim društvima diskriminisane u odnosu na osobe sa invaliditetom koje primaju zaradu u preduzeću za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, imajući u vidu da pored zarade primaju i iznos obračunatog poreza na dohodak građana.

Zakonom o porezu na dohodak građana¹⁹³ propisano je da se ne plaća se porez na zarade osoba sa invaliditetom zaposlenih u preduzeću za radno osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom. Stoga je očigledno da je zakonodavac, prilikom propisivanja ove odredbe u Zakonu o porezu na dohodak građana, imao u vidu Zakon o radnom osposobljavanju i zapošljavanju invalida¹⁹⁴ koji od 2009. godine više nije na snazi. Ovim zakonom je ustanovljena posebna mera za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, odnosno, propisano je osnivanje privrednih društava za radno osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom koja se mogu osnovati i obavljati delatnost pod uslovom da imaju najmanje 40% osoba sa invaliditetom od ukupnog broja zaposlenih, odgovarajući prostor, odgovarajuću tehničku i drugu opremu za radno osposobljavanje i rad osoba sa invaliditetom i zaposlena stručna lica za radno osposobljavanje u zavisnosti od broja zaposlenih i vrste njihovog invaliditeta. Ovim preduzećima su se, za svaki mesec, obezbeđivala sredstva iz budžeta Republike po zaposlenoj osobi sa invaliditetom u iznosu od 50% prosečne zarade po zaposlenom u Republici Srbiji. Međutim, nakon prestanka važenja ovog zakona donet je Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom¹⁹⁵ kojim se podstiče inkluzija osoba sa invaliditetom, odnosno, njihovo ravnopravno uključivanje na tržište rada sa zaposlenima bez invaliditeta i propisuje obaveza svakog poslodavca koji ima najmanje 20 zaposlenih da ima u radnom odnosu određeni broj osoba sa invaliditetom. U tom smislu, prethodni i trenutno važeći zakon o zapošljavanju osoba sa invaliditetom, u potpunosti se razlikuju prema svrsi svoje primene i pristupu pravima i zapošljavanju osoba sa invaliditetom. I pored donošenja Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom i navedenih promena u politici zapošljavanja osoba sa invaliditetom, odredba u Zakonu o

¹⁹³ "Službeni glasnik RS", br. 24/01, 80/02, 80/02 - dr. zakon, 135/04, 62/06, 65/06 - ispravka, 31/09, 44/09, 18/10, 50/11, 91/11 - odluka US, 7/12 - usklađeni din. izn, 93/12, 114/12 - odluka US, 8/13 - usklađeni din. izn, 47/13, 48/13 - ispravka, 108/13, 6/14 - usklađeni din. izn, 57/14, 68/14 - dr. zakon i 5/15

¹⁹⁴ "Službeni glasnik RS", br. 25/96 i 101/05 - dr. zakon

¹⁹⁵ "Službeni glasnik RS", br. 36/09 i 32/13

porezu na dohodak građana nije promenjena. Podnosiocu pritužbe je ukazano da invaliditet ne može biti lično svojstvo na kojem se zasniva nejednak tretman osoba sa invaliditetom koje su zaposlene u preduzećima za radno osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom i onih koje su zaposlene kod drugih poslodavaca. Naime, osnov za pravljenje razlike u plaćanju poreza na zarade u ovom slučaju je oblik organizovanja poslodavca kod kog je zaposlena osoba sa invaliditetom, a to se ne može smatrati ličnim svojstvom u smislu odredbi Zakona o zabrani diskriminacije.

Podaci iz zvaničnog registra ispisani latinicom

Podnosilac pritužbe je naveo da Agencija za privredne registre na svom internet sajtu prikazuje podatke iz registra medija latiničnim pismom i smatra da APR, ovakvim postupanjem, diskriminiše njega lično, kao i celu javnost. Imajući u vidu navode iz pritužbe, podnosiocu je ukazano da je u konkretnom slučaju očigledno da nema povrede prava u smislu Zakona o zabrani diskriminacije, jer nedostaje jedan od suštinskih i konstitutivnih elemenata diskriminacije - osnov diskriminacije. Nepostojanje osnova diskriminacije ne znači da u postupku koji je opisao nije došlo do eventualne povrede drugih prava, koja nisu u nadležnosti ovog organa. Podnosilac pritužbe je obavešten da je Zakonom o službenoj upotrebi jezika i pisma¹⁹⁶ propisano da je u Republici Srbiji u službenoj upotrebi ćirilčno pismo, a latinično na način koji je utvrđen tim zakonom. Nadzor nad sprovođenjem ovog zakona vrše, u okviru svog delokruga, ministarstva nadležna za poslove u oblasti uprave, saobraćaja, urbanizma i stambeno-komunalnih poslova, prosvete, kulture i zdravstva.

Stepen obrazovanja i zanimanje nisu osnovi diskriminacije

U pritužbi je navedeno da jedna visokoškolska ustanova na televiziji sa nacionalnom frekvencijom reklamira svoj studijski program tako što promovise tezu da muškarci ne treba da budu „fizikalci”, jer će ih devojke izbegavati, već treba da završe školu i da će na taj način kod devojaka imati „veću prođu”. Podnosilac pritužbe smatra da je navedenom reklamom ova visokoškolska ustanova izvršila diskriminaciju na osnovu „nivoa obrazovanja, kao i po zanimanju”, te da je ovakav način reklamiranja obrazovnih institucija nedopustiv. Imajući u vidu navode iz pritužbe, podnosiocu je ukazano da je u konkretnom slučaju očigledno da nema povrede prava u smislu Zakona o zabrani diskriminacije, jer nedostaje jedan od suštinskih i konstitutivnih elemenata diskriminacije - osnov diskriminacije. Naime, stepen obrazovanja i zanimanje nisu osnovi diskriminacije (lična svojstva) u smislu Zakona o zabrani diskriminacije. Nepostojanje osnova diskriminacije ne znači da u slučaju koji je opisan u pritužbi nije došlo do eventualne povrede drugih prava, koja nisu u nadležnosti ovog organa. Podnosilac pritužbe je informisan da na osnovu Zakona o radiodifuziji može da podnese predstavku Republičkoj radiodifuznoj agenciji, u vezi sa sadržajem programa emitera, ako smatra da se tim programima vređaju ili ugrožavaju njegovi lični interesi ili opšti interes.

¹⁹⁶ (“Službeni glasnik RS”, br. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05 - dr. zakon i 30/10)

Povreda načela sekularnosti nije u nadležnosti Poverenika za zaštitu ravnopravnosti

Organizacija civilnog društva podnela je pritužbu protiv predsednika Republike Srbije Tomislava Nikolića, povodom njegove izjave da građanima „želi da u Boga veruju kao što veruju u sebe, jer ako ne veruju u sebe, ni Bog im ne može pomoći, a ako ne veruju u Boga, ni sebi ne mogu pomoći”. Podnosilac pritužbe smatra da je ovom izjavom predsednik diskriminisao sve ljude koji nisu vernici. Podnosiocima pritužbe ukazano je na činjenicu da bi bilo koja odredba Zakona o zabrani diskriminacije mogla da se primeni, potrebno je da se prema licu ili grupi lica nejednako postupa zbog nekog njihovog ličnog svojstva. U konkretnom slučaju, izjavom predsednika Tomislava Nikolića da želi građanima i građankama da veruju u Boga, jer u suprotnom „ni sebi ne mogu pomoći” nisu ispunjeni uslovi za primenu bilo koje odredbe Zakona o zabrani diskriminacije, jer se takvom izjavom ne uskraćuju niti ograničavaju prava nereligioznih osoba, niti se religioznim osobama daju posebne privilegije koje su uskraćene građanima i građankama koji ne dele ova verska uverenja. Takođe, ovakvom izjavom predsednika Republike Srbije, građani koji nisu religiozni i dalje zadržavaju sva zakonom garantovana prava da slobodno ispoljavaju svoja uverenja i stav prema religiji, odnosno, ova izjava nije prouzrokovala zabranu sticanja, održavanja ili iznošenja verskih ili drugih uverenja nereligioznih građana i građanki Republike Srbije. Na kraju, podnosiocima pritužbe je ukazano da eventualna povreda principa sekularnosti nije u nadležnosti Poverenika za zaštitu ravnopravnosti.

Pritužba zbog neupisivanja u imenik advokatskih pripravnika

Podnosilac pritužbe je naveo da je advokatska komora odbila da izvrši upis u imenik advokatskih pripravnika, sa obrazloženjem da nije dostavio diplomu Pravnog fakulteta u Republici Srbiji, iako ima stečeno obrazovanje diplomiranog pravnika na privatnom pravnom fakultetu. Smatra da mu je neopravdano uskraćeno pravo na upis i da je diskriminisan s obzirom da je advokatska komora vršila i vrši upis u imenik advokatskih pripravnika i licima koja, kao i on, imaju stečeno obrazovanje diplomiranog pravnika na privatnom pravnom fakultetu. Lično svojstvo na osnovu kojeg smatra da je diskriminisan je status diplomiranog pravnika privatnog pravnog fakulteta, međutim iz priloženih dokaza je utvrđeno da advokatske komore u Srbiji upisuju u imenik advokatskih pripravnika i lica koja imaju status diplomiranog pravnika sa privatnih pravnih fakulteta u Srbiji. Zbog toga je podnosiocu pritužbe ukazano da stečeno obrazovanje diplomiranog pravnika na privatnom pravnom fakultetu kao lično svojstvo ne može biti osnov diskriminacije u konkretnom slučaju jer nema uzročno-posledične veza između ličnog svojstva koje je navedeno i postupanja advokatske komore.

Objavljivanje ličnih podataka u dnevnim novinama

Advokat je podneo pritužbu zbog objavljivanja ličnih podataka svojih klijenata u dnevnom i štampanom izdanju jednih dnevnih novina, zbog čega smatra da su prekršene odredbe Ustava RS i Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, zatim pravo na pravično suđenje i pravo na pravnu sigurnost u kaznenom pravu. Podnosiocu pritužbe je ukazano da je za zaštitu podataka o ličnosti ovlašćen Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, a u skladu sa nadležnostima iz Zakona o zaštiti podataka o ličnosti. U konkretnom slučaju bilo je očigledno da nema povrede prava u smislu Zakona o zabrani diskriminacije jer nedostaje jedan od osnovnih elemenata diskriminacije - lično svojstvo, odnosno osnov diskriminacije.

Pritužba na rad zaposlenih u centru za socijalni rad

Podnosilac pritužbe navodi da je nadležnom centru za socijalni rad podneo prijavu zbog sumnje na zlostavljanje i zanemarivanje deteta, nakon čega su zaposlene u centru za socijalni rad obmanule sud jer nisu dostavile prijavu školskog pedijatra o zanemarivanju zdravlja deteta i dete ponovo uputile u nadležnu zdravstvenu ustanovu. Podnosiocu pritužbe je ukazano da je očigledno da nema povrede prava iz Zakona o zabrani diskriminacije, uz pouku kome može da se obrati ukoliko smatra da zaposleni u centru za socijalni rad nestručno i nesavesno obavljaju svoj posao.

Zlostavljanje na radu

Podnositeljka pritužbe je navela da je zaposlena u jednoj javnoj ustanovi a da je nadređeni rukovodilac svakodnevno zlostavlja, šikanira i maltretira, kao i saradnike, bez ikakvog razloga, što se odrazilo na njeno zdravlje. Podnositeljka pritužbe je obaveštena da zlostavljanje na radu (mobing) predstavlja svako aktivno ili pasivno ponašanje prema zaposlenom ili grupi zaposlenih kod poslodavca koje se ponavlja, a koje za cilj ima ili predstavlja povredu dostojanstva, ugleda, ličnog i profesionalnog integriteta, zdravlja, položaja zaposlenog i koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje, pogoršava uslove rada ili dovodi do toga da se zaposleni izoluje ili navede da na sopstvenu inicijativu raskine radni odnos ili otkaže ugovor o radu ili drugi ugovor. Zlostavljanje na radu u određenim slučajevima može predstavljati i diskriminaciju, ali samo onda kada je zasnovano na nekom ličnom svojstvu zaposlenog. U konkretnom slučaju nije utvrđeno da je postupanje nadređenog zasnovano na nekom ličnom svojstvu podnositeljke pritužbe. Obaveštena je, takođe da se zaštita od zlostavljanja na radu ostvaruje u postupku propisanom Zakonom o sprečavanju zlostavljanja na radu.

Pritužba na sudsku odluku

Organizacija za zaštitu ljudskih prava je podnela pritužbu protiv Upravnog suda, u kojoj je navedeno da je presudom Upravnog suda povređena zakonom i Ustavom propisana zabrana diskriminacije na osnovu nacionalne pripadnosti, jer se prema tumačenju suda odredbe Zakona o pravima civilnih invalida rata mogu primeniti samo na slučajeve pogibije lica koja su nastala isključivo na teritoriji Republike Srbije. Na osnovu presude Upravnog suda proizlazi da je tužba odbijena, uz pozivanje na princip državnog suvereniteta i teritorijalnog važenja Zakona o pravima civilnih invalida rata, jer se licima koja su poginula van teritorije Republike Srbije, kao i članovima porodice poginulih lica, iako imaju državljanstvo Republike Srbije, ne mogu u Republici Srbiji priznati prava propisana ovim zakonom. U obrazloženju presude je navedeno da Zakon o pravima civilnih invalida rata nijednom odredbom ne propisuje da se svojstvo civilnog invalida rata, odnosno civilne žrtve rata može priznati i licima koja su oštećenja organizma zadobila, odnosno, koja su poginula pod okolnostima iz člana 2. ovog zakona van teritorije Republike Srbije. Podnosiocu pritužbe je ukazano da Ustav RS propisuje samostalnost i nezavisnost sudova, a da sudske odluke može preispitivati samo nadležni sud u zakonom propisanom postupku, te da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nema ovlašćenja da na bilo koji način utiče na postupanje i odlučivanje sudova, zbog čega ne može postupiti po pritužbi.

Konkurs za posao uz posebne uslove

Podnosilac pritužbe je naveo da je osoba sa invaliditetom, da je obavio pripravnički staž u Osnovnom sudu i da je položio pravosudni ispit 2012. godine. Naveo je da je nekoliko puta razgovarao sa predsednikom Osnovnog suda o mogućnosti raspisivanja konkursa za sudijskog pomoćnika, na kojem bi pored opštih uslova, kandidati morali da ispune posebne uslove iz Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom, kako bi na taj način zasnovao radni odnos u sudu. Smatra da je predsednik Osnovnog suda u mogućnosti da izmeni Pravilnik o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta, nakon čega bi sud mogao da raspiše konkurs za sudijskog pomoćnika pod posebnim uslovima, čime bi se stvorila mogućnost da podnosilac pritužbe, kao jedina osoba sa invaliditetom koja ima položen pravosudni ispit u ovoj opštini, zasnuje radni odnos. Podnosiocu pritužbe je ukazano da je u konkretnom slučaju očigledno da nema povrede prava u smislu Zakona o zabrani diskriminacije, jer u situaciji koju je opisao u pritužbi nije došlo do neopravdanog pravljenja razlike, odnosno, nejednakog postupanja na osnovu njegovog ličnog svojstva.

Podnosilac pritužbe smatra da je diskriminisan na osnovu prebivališta

Podnosilac pritužbe je naveo da je preko sajta za kupovinu, od registrovanog člana kupio predmet koji je bio oglašen na prodaju po ceni od 69 dinara po komadu. Istakao je da je prodavca zamolio da mu

predmet pošalje kao preporučenu pošiljku, ali da je dobio odgovor od prodavca da je u opisu predmeta, pod stavkom uslovi prodaje, jasno napisano „*lično preuzimanje robe*”. Između ostalog, podnosilac pritužbe je naveo da se obratio preduzeću koje je vlasnik sajta za kupovinu, zato što je prodavac ocenio negativnom ocenom kupoprodaju i na taj način mu naneo povredu ugleda i časti, ali da je od korisničke službe dobio odgovor da nije povređen Pravilnik sajta za kupovinu, te da je bio u obavezi da se prethodno informiše o svim detaljima u vezi sa kupovinom predmeta. Podnosilac pritužbe smatra da je diskriminisan po osnovu prebivališta. U konkretnom slučaju imajući u vidu navode iz pritužbe, bilo je očigledno da nema povrede prava u smislu Zakona o zabrani diskriminacije, jer nedostaje jedan od suštinskih i konstitutivnih elemenata diskriminacije - osnov diskriminacije.

Nemogućnost ostvarivanja uslovi za otpremninu prema programu rešavanja viška zaposlenih

Podnosilac pritužbe je naveo da je osoba sa invaliditetom, da je u radnom odnosu u preduzeću u kojem je zaposleno još 12 osoba sa invaliditetom, kao i da posluju sa preduzećem koje je subjekt privatizacije. Nad preduzećem koje je u postupku privatizacije i sa kojim imaju saradnju u proizvodnji stakla, pokrenut je stečajni postupak, a da je prethodno donet program rešavanja viška zaposlenih, a preduzeće u kojem je zaposlen podnosilac pritužbe izuzeto je iz postupka privatizacije. Obraćao se Agenciji za privatizaciju i dobio obaveštenje da se odredbe Zakona o privatizaciji ne primenjuju na preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom. Smatra da mu je zbog toga uskraćeno pravo na otpremninu prema programu rešavanja viška zaposlenih za koji je podneo zahtev, te da je njegov radnopravni status neravnopravan u odnosu na ostale zaposlene, s obzirom na činjenicu da je zaposlen u preduzeću koje najvećim delom posluje sa preduzećem koje će biti likvidirano. S obzirom da preduzeće u kojem je podnosilac pritužbe zaposlen posluje kao preduzeće za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, ukazano mu je da se odredbe Zakona o privatizaciji ne odnose na ova preduzeća, kao i da se Odluka o utvrđivanju programa za rešavanje viška zaposlenih u postupku privatizacije za 2015. godinu ne može primeniti na preduzeće u kojem je on zaposlen. Činjenica da je preduzeće sa kojim posluju u procesu privatizacije ne utiče na status preduzeća u kojem je on zaposlen, s obzirom da je to nezavisno preduzeće. U skladu sa tim, Odluka o utvrđivanju programa za rešavanje viška zaposlenih u postupku privatizacije za 2015. godinu ne važi za preduzeće u kojem je zaposlen podnosilac pritužbe, s obzirom da nije u procesu privatizacije, što je uslov za primenu ove odluke. Podnosiocu pritužbe je ukazano da prema činjenicama koje je naveo, očigledno nije došlo do neopravdanog pravljenja razlike ili nejednakog postupanja po bilo kom ličnom svojstvu, te da u konkretnom slučaju nema povrede prava u smislu Zakona o zabrani diskriminacije.

Nemogućnost legalizacije objekta

Podnosilac pritužbe je naveo da je 2007. godine izgradio objekat za obavljanje zanatske delatnosti na zemljištu u svojini opštine. Istakao je da je 2013. godine podneo zahtev za legalizaciju tog objekta i da je od Opštinske uprave, Odsek za urbanizam i prostorno planiranje, dobio odgovor da je katastarska

parcela na kojoj se nalazi njegov objekat otuđena u korist fizičkog lica, u skladu sa odlukom opštine o preparcelizaciji. Između ostalog, navodi da je JKP Vodovod uputio zahtev za privremeni priključak na vodovodnu i kanalizacionu mrežu i da su ga oni obavestili da ne mogu da postupe po njegovom zahtevu jer mu opštinska uprava nije izdala adekvatno uverenje na osnovu koga bi mogli da priključe objekat podnosioca pritužbe na vodovodnu i kanalizacionu mrežu. Podneo je tužbu za utvrđivanje i uklanjanje stanja diskriminacije Višem sudu u Užicu protiv opštine, a smatra da je kontinuirano diskriminisan na osnovu statusa interno raseljenog lica. Podnosiocu pritužbe je ukazano da je odredbom člana 36. stav 1. Zakona o zabrani diskriminacije propisano da Poverenik postupa po podnetoj pritužbi, ukoliko postupak pred sudom po istoj stvari nije već pokrenut ili pravnosnažno okončan. Uvidom u pritužbu i dostavljene priloge, utvrđeno je da je podnosilac pritužbe pokrenuo sudski postupak. S obzirom da je toku sudski postupak povodom iste pravne stvari, obavešten je da Poverenik nije u mogućnosti da dalje postupa po pritužbi.

Italijan smatra da je diskriminisan u oblasti zapošljavanja u Srbiji

Jedan italijanski državljanin podneo je pritužbu protiv Nacionalne službe sa zapošljavanje u kojoj je naveo da je stalno nastanjeni stranac u Republici Srbiji, a da su prema odredbama Zakona o strancima stalno naseljeni strani državljani izjednačeni u pravima i obavezama sa domaćim državljanima. Međutim, Nacionalna služba za zapošljavanje je od njega zahtevala da pribavi dozvolu za rad za koju se plaća taksa u iznosu od 12.530,00 dinara. Istakao je da se od domaćih državljana ne traži dozvola za rad, što ga stavlja u nepovoljniji položaj. Da bi se pravilno sagledala situacija u kojoj se nalazi podnosilac pritužbe, bilo je potrebno analizirati propise koji regulišu prava stranaca. Podnosiocu pritužbe je najpre ukazano da se prava stranaca da stupaju u određene odnose, prema njihovoj dostupnosti, svrstavaju u tri kategorije. To su *apsolutno rezervisana prava*, koja su dostupna samo domaćim državljanima (biračko pravo, obavljanje javnih funkcija itd.), *relativno rezervisana prava*, koja su dostupna strancima ukoliko je ispunjen određeni uslov (reciprocitet, domicil u domaćoj državi, dozvola, odobrenje) i *opšta prava* koja su strancima dozvoljena pod jednakim uslovima kao i domaćim državljanima. Zakon o strancima u čl. 37. propisuje da je stranac kojem je odobreno stalno nastanjenje, izjednačen u pravima i obavezama sa državljanima Republike Srbije, osim u pogledu onih prava i obaveza od kojih je izuzet, na osnovu Ustava i zakona. Zakon o zapošljavanju stranaca propisuje bliže uslove za zasnivanje radnog odnosa sa stranim državljanima, pa se tako stranac zapošljava ukoliko su ispunjeni uslovi propisani zakonom, odnosno potvrđenim međunarodnim ugovorom. Zapošljavanje stranaca ostvaruje se pod uslovom da stranac ima odobrenje za stalno nastanjenje ili odobrenje za privremeni boravak i odobrenje za zasnivanje radnog odnosa (dozvolu za rad). Ovim je pravo stranaca da zasnuju radni odnos ustanovljeno kao *relativno rezervisano pravo*. Italijanskom državljaninu je dalje ukazano da postoji opravdani interes Republike Srbije da određena prava svrsta u red apsolutnih ili relativno rezervisanih prava za domaće državljane, što je praksa i u ostalim demokratskim društvima. Strani državljani imaju jednaka prava i obaveze u pogledu rada, zapošljavanja i samozapošljavanja kao i državljani Republike Srbije, ukoliko su ispunjeni navedeni zakonski uslovi. Zaštita prava i interesa domaćih državljana je zakoniti cilj, a priznavanje prava na rad strancima, uz postavljanje uslova kao što je izdavanje radne dozvole, primereno je sredstvo za postizanje tog cilja. Samim tim, u konkretnom slučaju nema povrede načela jednakih prava i obaveza.

Osuđenik podneo pritužbu protiv Kazneno-popravnog zavoda

Podnosilac pritužbe je zatražio da usmenim putem podnese pritužbu, s obzirom da se nalazi na izdržavanju kazne zatvora i da ne ume da piše i čita. Naveo je da je započeo sa izdržavanjem kazne zatvora u Nišu, ali je zbog radova na rekonstrukciji objekta prebačen u KPZ Beograd sa još nekim osuđenim licima. Zbog udaljenosti KPZ Beograd, otežan mu je kontakt sa porodicom, a iako su radovi na rekonstrukciji drugog paviljona KPZ u Nišu završeni, nije vraćen da ostatak kazne izdržava u Nišu. Zbog teškoća i pritisaka kojima je izložen, obratio se psihijatrijskoj službi za pomoć. Dobio je savet od lekarke psihijatrijske struke da bude sam u sobi, ali mu to nije omogućeno. Uprava kazneno popravnog zavoda donela je rešenje kojim mu je određena mera smeštaja pod pojačanim nadzorom, a u obrazloženju je navedeno da se mera izriče zbog prevencije remećenja reda i narušavanja bezbednosti u zavodu. Podnosilac pritužbe smatra da je to kazna jer je ušao u raspravu sa lekarkom koja je odbila da mu omogući adekvatnu terapiju. Takođe, kada se samopovredio tako što je napravio posekotine na ruci, lekarska pomoć mu je ukazana tek nakon 10 dana. Tokom boravka u zatvoru ujeo ga je miš, o čemu poseduje medicinsku dokumentaciju. Kada je upitan za razlog takvog postupanja, odnosno osnov diskriminacije, naveo je da je to pripadnost romskoj nacionalnoj manjini. Međutim, nije učinio verovatnim postojanje uzročne veze između svoje nacionalne pripadnosti i postupanja uprave zavoda na koje se pritužuje. Podnosilac pritužbe upućen je na Zaštitnika građana koji je nadležan da kontroliše zakonitost i pravilnost rada organa državne uprave.

Polaznik kursa za policajce udaljen zbog dijabetesa

Podnosilac pritužbe je pohađao kurs za policajce i saobraćajce tokom 2003. godine. Nakon završenog teorijskog dela obuke i donošenja rešenja o raspoređivanju, upućen je u Niš na lekarski pregled zbog određenih zdravstvenih problema sa nalogom da se nakon toga javi na vojno-policijsku obuku (logorovanje) na Goču. Na obuci je obavешten da su uslovi loši i da zbog zdravstvenog stanja treba da ide u Beograd na dodatne preglede. Tom prilikom je utvrđeno da je oboleo od dijabetesa. U lekarskom izveštaju je navedeno da je sposoban za rad u prvoj i drugoj smeni, kao i da se ne vraća na logorovanje, s obzirom da je njegovo odsustvo opravdano. Kada se u novembru 2003. godine javio na posao u MUP-u, saopšteno mu je da sačeka poziv. Umesto poziva za posao, dobio je odluku o udaljavanju sa posla zbog bolesti i odsustvovanja sa logorovanja na Goču. Naveo je da se fizički dobro oseća uprkos tome što boluje od dijabetesa i da je sposoban za rad u policiji, te da njegovo zdravstveno stanje ne sme da bude razlog za diskriminaciju i udaljavanje sa posla. Uvidom u pritužbu i dostavljene priloge utvrđeno je da je povodom ovog slučaja okončan sudski postupak pred Prvim opštinskim sudom u Beogradu, donošenjem pravnosnažne presude u aprilu 2008. godine. Tužbeni zahtev da se poništi sporno rešenje MUP-a odbijen je kao neosnovan, a u obrazloženju presude navedeno je da je odluka zasnovana na odredbi čl. 4. Odluke o prijemu polaznika škole, kojom je propisano da polaznicima škole unutrašnjih poslova – kursa za policajce i saobraćajne policajce, za koje se naknadno utvrdi da ne ispunjavaju uslove za prijem u školu unutrašnjih poslova – kursa za

policijce, prestaju prava i obaveze danom utvrđivanja činjenice o neispunjenju uslova. U presudi Apelacionog suda iz novembra 2010. godine, kojom je potvrđena prvostepena presuda, između ostalog, navedeno je da je sud imao u vidu nalaz veštaka u kome se navodi da su lica obolela od dijabetesa u svemu izjednačena sa drugim zaposlenim u pogledu obavljanja poslova u režimu *redovnog stanja*. Međutim, u obrazloženju se ističe da je od presudnog značaja sposobnost polaznika kursa za obavljanje poslova u stanju *neredovnosti*, a da je iz nalaza veštaka utvrđeno da kod podnosioca pritužbe takva zdravstvena sposobnost ne postoji. Takođe, podneo je i ustavnu žalbu protiv navedenih presuda Opštinskog i Apelacionog suda u Beogradu, koju je Ustavni sud odbacio rešenjem iz aprila 2012. godine. Podnosilac pritužbe je obavešten je o tome da je odredbom čl. 36. st. 1. Zakona o zabrani diskriminacije propisano da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti postupaju po podnetoj pritužbi, ukoliko postupak pred sudom po istoj stvari nije već pokrenut ili pravnosnažno okončan. Iz tih razloga nije bilo moguće postupati po pritužbi.

Nejednak tretman diploma stečenih u inostranstvu

Pritužba je podneta protiv Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, u kojoj je navedeno da je podnosilac pritužbe prilikom nostrifikacije diplome bio u obavezi da plati taksu, samo zato što srednja škola koju je pohađao pripada Federaciji Bosne i Hercegovine a ne Republici Srpskoj, iako se radi o jednoj državi. Podnosiocu pritužbe najpre je ukazano da je neophodno da se nejednako postupanje zasniva na nekom ličnom svojstvu da bi bilo koja odredba Zakona o zabrani diskriminacije mogla da se primeni, a zatim je upoznat sa relevantnim propisima. Odredbama Sporazuma o uzajamnom priznavanju dokumenata u obrazovanju i regulisanju statusnih pitanja učenika i studenata¹⁹⁷, koji je zaključen između Republike Srbije i Republike Srpske, diplome dodiplomskog, specijalističkog i postdiplomskog nivoa istog stepena stečene u Republici Srbiji i Republici Srpskoj daju pravo na nastavak obrazovanja, odnosno uzajamno su priznate prilikom ostvarivanja prava na zapošljavanje i u druge profesionalne svrhe, u skladu sa propisima koji su na snazi u svakoj potpisnici sporazuma. Diplome o stečenom srednjem i visokom obrazovanju stečene u Republici Srpskoj priznaju se prilikom nastavka obrazovanja i zapošljavanja u Republici Srbiji, bez obaveze sprovođenja postupka priznavanja. Ovaj sporazum zaključen je u skladu sa čl. 2. Sporazuma o uspostavljanju specijalnih paralelnih odnosa između Srbije i Crne Gore i Republike Srpske i predstavlja izuzetak od pravila po kome diplome o stečenom obrazovanju u inostranstvu prolaze postupak priznavanja.

Pritužba na senzacionalističko pisanje dnevnog lista o izbeglicama

Nevladina organizacija je podnela pritužbu protiv jednog dnevnog lista zbog članka pod naslovom „*Sve više izbeglica: migranti će uskoro islamizirati Srbiju*”. U pritužbi je navedeno da ovaj novinski članak doprinosi širenju straha, stvaranju neprijateljskog okruženja i produblivanju socijalne distance

¹⁹⁷ Sporazum je zaključen u Beogradu, 25. aprila 2005. godine, pod br. 680-01-70/05-01

građana prema izbeglicama i migrantima. Kao osnov diskriminacije navedena je njihova veroispovest, budući da se u tekstu navodi da sve veći broj migranata iz Sirije, Avganistana i Somalije donosi rizik od islamizacije Evrope i da će dovesti do toga da Srbija postane jedno od njihovih trajnih staništa. Podnosilac pritužbe smatra da senzacionalistički naslov članka i njegova sadržina, doprinose diskriminaciji migranata i stvaranju netrpeljivosti zbog njihove veroispovesti. Ustav Republike Srbije u čl. 46. i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u čl. 10. garantuju pravo na slobodu izražavanja. Ona podrazumeva slobodu posedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti. Ustav RS jemči slobodu mišljenja i izražavanja kao i slobodu da se govorom, pisanjem, slikom i na drugi način traže, primaju i šire obaveštenja i ideje, a odredbama člana 50. stav 3. zabranjena je cenzura. Odredbom člana 5. Zakona o javnom informisanju i medijima¹⁹⁸, propisano je da se u javnim glasilima slobodno objavljuju ideje, informacije i mišljenja o pojavama, događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdani interes da zna. Propisano je i ograničenje ovih prava u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta, sprečavanje nereda ili kriminala, zaštite zdravlja i morala, zaštite ugleda ili prava drugih. Nadležni sud može sprečiti širenje informacija i ideja putem sredstava javnog obaveštavanja samo ako je to u demokratskom društvu neophodno radi sprečavanja pozivanja na nasilno rušenje Ustavom utvrđenog poretka ili narušavanje teritorijalnog integriteta Republike Srbije, sprečavanja propagiranja rata ili podstrekavanja na neposredno nasilje ili radi sprečavanja zagovaranja rasne, nacionalne ili verske mržnje, kojim se podstiče na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje.¹⁹⁹ Takođe, jurisprudencija Evropskog suda za ljudska prava pokazuje da ograničenja ne smeju biti takva da *obeshrabre otvorenu raspravu o stvarima od javnog interesa*²⁰⁰. Sud je razvio bogatu praksu koja sadrži niz principa i pravila kojima se štampi dodeljuje povlašćeni status u uživanju sloboda sadržanih u članu 10. Evropske konvencije. U tom pogledu, Evropski sud za ljudska prava nalazi da *novinarska sloboda, takođe, obuhvata i moguće pribegavanje iznošenju mišljenja koja predstavljaju preterivanje ili čak provokaciju*²⁰¹. Uvidom u tekst povodom koga je podneta pritužba, utvrđeno je da se on uglavnom sastoji od mišljenja i stavova analitičara, dok je podatke o broju izbeglica naveo portparol Komesarijata za izbeglice i migracije. S obzorom da mediji imaju pravo da izveštavaju o različitim pojavama, pružaju i prenose različite informacije i stavove, bilo bi neprihvatljivo pozivati na odgovornost autora/urednika zbog prenošenja stavova drugih lica o pojavama u društvu koja su predmet javne diskusije. Saglasno tome, Poverenik se nije upuštao u dalju ocenu tvrdnji podnosioca pritužbe, jer je prema navedenim činjenicama očigledno da nije došlo do pravljenja razlike ili nejednakog postupanja prema izbeglicama na osnovu ličnog svojstva – veroispovesti.

Potraživanje oduzetog poljoprivrednog zemljišta

Podnositeljka pritužbe je navela da ona i ostali naslednici potražuju poljoprivredno zemljište oca, odnosno dede, koje je oduzeto tzv. „agrarnom reformom” 1946. godine. Prema važećem Zakonu o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju, vratiti se može u naturi svega oko 1 hektar poljoprivrednog zemljišta koje je u posedu Ministarstva poljoprivrede, dok se ostala zemlja nalazi kod privatnih lica i ne

¹⁹⁸ „Službeni glasnik RS”, broj 83/14

¹⁹⁹ Ustav Republike Srbije, („Službeni glasnik RS”, broj 98/06), član 50. stav 3.

²⁰⁰ Maronek v. Slovakia, 2001

²⁰¹ Dalban v. Romania, 1999; Prager and Oberschlick v. Austria, 1995; Dichand and Others v. Austria, 2002.

može biti vraćena, već obeštećena. Takođe, navela je da se u Nacrtu zakona o izmenama i dopunama Zakona o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju predlaže da u katastarskim opštinama gde je izvršena komasacija bude vraćeno drugo odgovarajuće poljoprivredno zemljište, pa smatra da su na taj način oni koji su sa teritorije katastarskih opština gde nije izvršena komasacija diskriminirani u odnosu na ostale učesnike u restituciji. Takođe je navela da ona i ostali naslednici ne prihvataju obeštećenje, već od države traže da se i njima vrati drugo odgovarajuće poljoprivredno zemljište. Podnositeljki pritužbe ukazano je da u konkretnom slučaju nema povrede prava u smislu Zakona o zabrani diskriminacije, jer nedostaje jedan od suštinskih i konstitutivnih elemenata diskriminacije - osnov diskriminacije.

Oduzimanje prava na stečeno obrazovanje svrstavanjem dijetetičara nutricionista u tehničko umesto medicinskog osoblja

Podnosioci pritužbe su naveli da zanimanje dijetetičar nutricionista postoji dugi niz godina, da se taj kadar obrazovao na Višoj medicinskoj školi, sada na Visokoj zdravstvenoj školi strukovnih studija u Beogradu, te da poseduju medicinsko obrazovanje i licencu zdravstvenih radnika. Takođe, navedeno je da se dijetetičar nutricionista svrstava u tehničko a ne medicinsko osoblje u 80% zdravstvenih ustanova sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite, uprkos medicinskom obrazovanju, što predstavlja oduzimanje prava na stečeno obrazovanje. Tražili su da se naloži sekundarnim i tercijarnim ustanovama zdravstvene zaštite da akt o sistematizaciji radnih mesta i ostala akta usklade sa adekvatnim medicinskim obrazovanjem koje nutricionisti dijetetičari poseduju i na taj način ih izjednače sa ostalim zdravstvenim radnicima, kako na profesionalnom planu tako i po pitanju koeficijenta za isplatu zarada. U konkretnom slučaju nije bilo povrede prava u smislu Zakona o zabrani diskriminacije, jer nedostaje jedan od suštinskih i konstitutivnih elemenata diskriminacije - osnov diskriminacije.

Odbijanje prijave zaposlene za program za rešavanje viška zaposlenih

Podnositeljka pritužbe je navela da je diskriminisana odlukom Ministarstva za rad, boračka i socijalna pitanja, Odeljenje za zapošljavanje, u postupku programa za rešavanje viška zaposlenih. Navela je da je zaposlena u regionalnoj televiziji i da je njen poslodavac, na osnovu Programa Vlade Srbije, sačinio spisak zaposlenih koji su se prijavili da budu višak zaposlenih. Od ukupno 63 zaposlenih, prijavilo se 59, a samo ona je odbijena, uz obrazloženje da ispunjava uslov za odlazak u penziju jer ima 61 godinu života i 35 godina radnog staža. Istakla je da je bila veoma povređena jer je država „*tera u penziju*” a da ona želi još da radi jer joj zakon to dozvoljava. Smatra da je diskriminisana odredbama zakona koji propisuje da žene treba da rade do 65. godine života i u smislu odluke Ustavnog suda koji je obustavio primenu odredbe zakona prema kojoj žene koje imaju 60 godina i šest meseci života treba da idu u penziju po sili zakona. Podnositeljki pritužbe ukazano je da ispunjava uslove za odlazak

u penziju, te da Ministarstvo za rad, boračka i socijalna pitanja očigledno nije našlo osnov da je svrsta u privilegovanu grupu viška zaposlenih kojima je potrebno obezbediti meru za rešavanje radnopravnog statusa, imajući u vidu da ima mogućnost da ode u penziju i time obezbedi redovan mesečni prihod, za razliku od drugih zaposlenih, koji tu mogućnost nemaju. Saglasno tome, prema činjenicama koje su navedene, očigledno nije došlo do neopravdanog pravljenja razlike ili nejednakog postupanja po bilo kom ličnom svojstvu. Samim tim, u konkretnom slučaju nema povrede prava u smislu Zakona o zabrani diskriminacije. Povodom navoda da je diskriminisana zato što kao žena nema iste uslove za odlazak u penziju kao muškarci, ukazano joj je da su društvene promene nastale protekle decenije, donele i izmene zakonodavstva, pa je i propisima kojima je regulisano pravo na penziju, propisano postepeno izjednačavanje uslova za odlazak u starosnu penziju za žene i muškarce. Za žene i muškarce u Republici Srbiji primenjivaće se isti uslovi za odlazak u starosnu penziju od 2032. godine. Do tada je propisano da se svake godine starosna granica za žene povećava za dva meseca, sve do potpunog izjednačavanja.

5. SARADNJA POVERENIKA

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti i zaposleni u stručnoj službi nastavili su i posebno intenzivirali tokom 2015. godine rad na povećanju vidljivosti institucije i promovisanju principa ravnopravnosti i zabrane diskriminacije. Ovo delovanje, pored redovnog obavljanja poslova iz nadležnosti Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, ostvareno je i kroz učešće na različitim predavanjima i prezentacijama, organizovanje promotivnih skupova i učešće na konferencijama, stručnim skupovima i okruglim stolovima. Dodatno je produbljena saradnja posebno sa drugim nezavisnim državnim organima, kao i organizacijama civilnog društva, međunarodnim organizacijama, državnim organima i institucijama i medijima.

U ovom delu izveštaja biće predstavljena intenzivna saradnja i aktivnosti poverenice i zaposlenih u stručnoj službi sa međunarodnim i domaćim organizacijama i institucijama, organizacijama civilnog društva i profesionalnim udruženjima, kao i sa medijima.

5.1. Saradnja sa organima javne vlasti

5.1.1. Saradnja sa Narodnom skupštinom Republike Srbije

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti odgovoran je za svoj rad Narodnoj skupštini Republike Srbije i pored obavljanja ostalih nadležnosti u skladu sa zakonom, dužan je da podnosi godišnji izveštaj o stanju u zaštiti ravnopravnosti. Imajući u vidu ključno mesto koje Poverenik kao nezavisni državni organ ima u sistemu zaštite od diskriminacije, kontinuirana podrška Narodne skupštine je od velikog je

značaja za efikasan rad i očuvanje nezavisnosti institucije. Tokom 2015. godine, nastavljena je i produbljena saradnja sa Narodnom skupštinom kroz različite aktivnosti, posebno sa Odborom za ljudska i manjinska prava i Ženskom parlamentarnom mrežom. Pored toga, uspešna saradnja ogleda se i u tome što je predsednica Narodne skupštine Republike Srbije prihvatila preporuku Poverenika da se budućim izmenama Poslovnika skupštine Srbije i Kodeksa ponašanja narodnih poslanika obezbedi poštovanje načela zabrane diskriminacije i uvede disciplinska odgovornost za njegovo nepoštovanje.

Iako nije razmatran na zasedanju Narodne skupštine, redovan Godišnji izveštaj Poverenika predstavljen je u aprilu 2015. godine Odboru za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova. Članovi odbora su tokom rasprave pohvalili petogodišnji rad poverenice Nevene Petrušić, istakavši značaj svega što je urađeno na planu suzbijanja i zaštite od diskriminacije i promovisanju ravnopravnosti. Osvrnuli su se i na problem nasilja nad ženama, rodnu ravnopravnost i diskriminaciju na nacionalnoj osnovi.

Na sednici Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova predstavljen je u Narodnoj skupštini Poseban izveštaj o diskriminaciji žena u Srbiji. U izveštaju je dat opis aktuelnog stanja i ukazano je na teškoće i diskriminaciju sa kojom se suočavaju žene u Srbiji. Izveštaj predstavlja svojevrsni poziv svim relevantnim akterima da udruženim snagama rade na suzbijanju seksizma, stereotipa i predrasuda. Predstavljajući su prisustvovali predstavnici nezavisnih tela, ministarstava, međunarodnih organizacija, ambasada, delegacije EU u Srbiji, civilnog društva, Ženske parlamentarne mreže, i drugi. Predsednica Koordinacionog tela Vlade Srbije za rodnu ravnopravnost Zorana Mihajlović najavila je izradu novog zakona o rodnoj ravnopravnosti, dok je koordinatorka Ženske parlamentarne mreže Gordana Čomić istakla da je napredak u smanjenju diskriminacija žena ipak vidljiv i nepovratan. Koordinatorka Kancelarije UN u Srbiji Irena Vojačkova Solorano napomenula je da je život bez nasilja osnovno ljudsko pravo, kao i da nije moguć razvoj društva bez pružanja jednakih prilika. Predsednik Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Meho Omerović ocenio je da je Srbija u borbi protiv diskriminacije postigla značajan napredak, ali da je u stvarnom životu položaj žena daleko od onog garantovanog zakonom i konvencijama.

Intenzivna saradnja sa Odborom za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova nastavljena je u oktobru 2015. godine, zajedničkim organizovanjem javnog slušanja na temu *Starenje – godine života: od privilegije do diskriminacije*, uz podršku USAID Projekta za reformu pravosuđa i odgovornu vlast. Predsednik odbora Meho Omerović rekao je da statistika i praksa pokazuju da su u društvu, posle Roma i osoba sa invaliditetom, starije osobe najdiskriminisane, ali da se o tome ne govori često u javnosti. Poverenica Brankica Janković napomenula je da se stanovništvo Srbije prema svim obeležjima, sa prosečnom starošću od 42,2 godine, može svrstati u grupu izrazito starih populacija i to ne samo u evropskim, nego i u svetskim okvirima. Međutim, Poverenik dobija manji broj pritužbi zbog diskriminacije na osnovu starosnog doba, a razlozi su brojni - slabija informisanost, nedovoljna upućenost u to šta je diskriminacija, koja često ume da bude prikrivena, ali i činjenica da stariji sugrađani često smatraju da moraju da trpe određeno ponašanje. Na osnovu dosadašnjih slučajeva, može se reći da se diskriminacija starijih najčešće dešava prilikom pružanja zdravstvenih usluga ili ostvarivanja prava iz oblasti zdravstvene zaštite i u oblasti rada i zapošljavanja. Poverenica je navela da je nasilje nad starijima ozbiljan problem i da je skoro 20% starijih izloženo nekom vidu nasilja - finansijskom, emotivnom, fizičkom i dr. Navela je i da je potrebno pristupiti izradi strateškog dokumenta za unapređenje položaja starijih s obzirom da je istekao rok važenja prethodne Nacionalne strategije o starenju. Na javnom slušanju govorili su i Nataša Todorović iz Crvenog krsta Srbije, koja je pojasnila mesto Srbije u Globalnom indeksu starenja za 2015. godinu, sociolog Srećko Mihajlović koji

se posebno osvrnuo na odnos starenja i rada i Nadežda Satarić iz organizacije Amity, koja je govorila o ulozi civilnog sektora u kreiranju politika zaštite starijih osoba. Javno slušanje održano je u Domu Narodne skupštine pred gotovo 100 učesnika, među kojima su bili i narodni poslanici, predstavnici Vlade Srbije i svih relevantnih državnih organa, institucija, ustanova i nevladinih organizacija koje se bave pitanjima i problemima starijih. Ovo je bio prvi put da se u Narodnoj skupštini govorilo posebno o položaju starijih građana i građanki.

Poverenica je u decembru učestvovala na raspravi o Nacrtu zakona o javnom okupljanju na zajedničkoj sednici Odbora za odbranu i unutrašnje poslove i Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova u Narodnoj skupštini Republike Srbije. Nakon upoznavanja članova odbora i gostiju sa Nacrtom zakona, poverenica je ukazala na nedostatke i dala smernice u cilju poboljšanja predloženog dokumenta, u skladu sa antidiskriminacionim propisima.

Dobra saradnja sa Ženskom parlamentarnom mrežom intenzivirana je tokom 2015. godine. Poverenica je u novembru učestvovala u radu treće Nacionalne konferencije Ženske parlamentarne mreže na kojoj su predstavljeni rezultati rada mreže i oblici saradnje sa mehanizmima za rodnu ravnopravnost na svim nivoima. Obraćajući se prisutnima, poverenica je naglasila značaj povećanja zastupljenosti žena na svim nivoima odlučivanja i podsetila da većinu biračkog tela u Srbiji čine žene. Govornici su istakli značaj Ženske parlamentarne mreže u procesu jačanja rodne ravnopravnosti, zatim neophodnost nastavka procesa integracije žena u političke aktivnosti u lokalnim sredinama, dok je poseban fokus u diskusiji bio na prikazu žena u medijima koji je ocenjen kao stereotipan u brojnim slučajevima, a neretko i seksistički.

Upravo to je bila tema decembarske sednice Ženske parlamentarne mreže na kojoj su predstavljeni rezultati istraživanja o položaju žena u medijima pod nazivom *Ko pravi vesti*. Istraživanje, koje je sprovedeno u okviru projekta *Global Media Monitoringa*, pokazalo je da su u srpskim medijima žene akterke u 22% priloga, tri i po puta manje od muškaraca, što je ispod evropskog i svetskog proseka. Snježana Milivojević, profesorka Fakulteta političkih nauka prezentovala je rezultate istraživanja prema kojima su žene u političkim vestima prisutne u 14% slučajeva, a u oblasti umetnosti, medija i sporta, tri puta češće. Poverenica je ocenila da je slika žena u našim medijima još uvek stereotipna i diskriminatorna, a u svom obraćanju objasnila je kada je i na koje načine reagovao Poverenik za zaštitu ravnopravnosti kada je u pitanju diskriminacije žena. Na skupu su govorile i koordinatorka Ženske parlamentarne mreže Vera Paunović i Zorana Mihajlović, predsednica Koordinacionog tela Vlade Srbije za rodnu ravnopravnost.

Poverenica je krajem decembra govorila na svečanom obeležavanju početka projekta *Jačanje političkog učešća osoba sa invaliditetom u Srbiji* koje je organizovano u Narodnoj skupštini. Na događaju kome su prisustvovali članovi Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova, kao i drugi poslanici i poslanice, govorili su predsednica skupštine Srbije Maja Gojković, ambasador SAD Majkl Kirbi u ime Agencija za međunarodni razvoj – USAID koja finansijski podržava projekat, kao i Gordana Rajkov, predsednica Centra za samostalan život invalida Srbije. Poverenica je posebno istakla da se osobe sa invaliditetom moraju više uključiti u sve društvene tokove, naravno da je i političko učešće veoma značajno za poboljšanje ukupnog položaja i da je neophodno da imaju predstavnike na najvišem nivou odlučivanja u našoj zemlji, odnosno u narodnoj skupštini. Takođe, istakla je i da Republika Srbija ima dobar zakonodavni okvir, ali da je neophodna dosledna primena svih postojećih propisa i naglasila potrebu za donošenjem nove strategije za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom, s obzirom da ove godine ističe rok važenja prethodne.

Tokom 2015. godine, predstavnici Poverenika za zaštitu ravnopravnosti prisustvovali su javnom slušanju *Nacionalna studija o društvenom problemu seksualnog zlostavljanja dece u Republici Srbiji* u organizaciji Ženske parlamentarne mreže i Incest trauma centar, zatim panel diskusiji *Kako Skupština kontroliše izvršnu vlast* koju su organizovali Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost (CRTA) i Otvoreni parlament, kao i predstavljanju godišnjeg izveštaja Gej-strejt alijanse o položaju LGBT osoba u Srbiji u organizaciji Odbora za ljudska i manjinska prava i rodnu ravnopravnost.

5.1.2. Saradnja sa predstavnicima izvršne vlasti

Od izuzetnog značaja za rad Poverenika za zaštitu ravnopravnosti je nastavak i produblјivanje saradnje sa predstavnicima izvršne vlasti u Republici Srbiji. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, u postupku po pritužbama, daje mišljenja i preporuke, između ostalog i organima javne vlasti za uklanjanje diskriminacije. S druge strane, Poverenik preporučuje organima javne vlasti i drugim licima mere za ostvarivanje ravnopravnosti, daje mišljenja na nacрте zakona i drugih opštih akata čije je kreiranje u nadležnosti izvršne vlasti.

Podršku radu institucije Poverenika za zaštitu ravnopravnosti pružio je i predsednik Vlade Republike Srbije, koji se sastao sa poverenicom u avgustu 2015. godine. Na sastanku je razgovarano o važnosti donošenja novih zakonskih rešenja za sprečavanje nasilja nad ženama, uz zajedničku konstataciju da je svako nasilje, kao i nasilje u porodici nedopustivo, te da je neophodno još energičnije raditi na njegovom sprečavanju. Jedna od tema sastanka bila je i položaj naših starijih građana, a poverenica je ukazala da bi obezbeđivanje odgovarajućih servisa podrške preveniralo brojne probleme koje starost nosi sa sobom. Zaključeno je da treba još intenzivnije raditi na ostvarivanju pune ravnopravnosti i smanjenju diskriminacije na svim nivoima, svih marginalizovanih grupa, među kojima su osobe sa invaliditetom, romska populacija, deca i mladi i ostale osetljive grupe. Tom prilikom je premijer rekao da će Vlada pronaći način da obezbedi adekvatan prostor za rad Poverenika za zaštitu ravnopravnosti.

U novembru 2015. godine održan je sastanak predsednika Vlade sa nezavisnim državnim organima. Na sastanku je razgovarano o problemima u funkcionisanju institucija i načinima za njihovo rešavanje, a sastanku su pored poverenice Brankice Janković, prisustvovali još i zaštitnik građana Saša Janković i poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti Rodoljub Šabić. Dogovoreno je da se sledeći sastanak održi u kratkom roku, kako bi se diskutovalo o napretku u rešavanju tekućih problema.

Posvećenost ostvarenju ciljeva Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i podršku sprovođenju aktivnosti pružili su i predstavnici različitih resora izvršne vlasti.

U januaru 2015. godine, prethodna poverenica se sastala sa Laslom Čikošem, državnim sekretarom ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna i socijalna pitanja. Na sastanku je bilo govora o aktuelnim temama kojima se ministarstvo bavi, uključujući probleme u vezi sa hraniteljstvom i inkluzivnim obrazovanjem. Podrška Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja radu Poverenika za zaštitu ravnopravnosti od izuzetnog je značaja, s obzirom na potrebu da se saradnja

između ova dva organa intenzivira i ubrza rešavanje, odnosno, uklanjanje strukturalne i individualne diskriminacije grupa koje su u nadležnosti ovog ministarstva.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti sastala se u junu 2015. godine sa potpredsednicom Vlade i predsednicom Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost Zoranom Mihajlović. S obzirom na važnost delovanja Koordinacionog tela, dogovoren je zajednički rad u oblasti ljudskih prava koji će uključivati borbu da sve marginalizovane grupe ravnopravno ostvaruju prava i da imaju jednake mogućnosti u društvu, u skladu sa svim relevantnim međunarodnim i domaćim dokumentima. Posebna pažnja na sastanku posvećena je ravnopravnosti žena i naporima koji moraju biti intenzivirani kako bi sve institucije nadležne za borbu protiv nasilja delovale u skladu sa svojim nadležnostima i odgovornostima. Dogovoreno i da Poverenik bude pozivan da prisustvuje redovnim sastancima Koordinacionog tela, kao i da može predlagati teme za pojedine sastanke, koje se, u odnosu na pritužbe građanki Povereniku za zaštitu ravnopravnosti pokažu kao značajne za razmatranje i rešavanje većih ili učestalih problema u pogledu rodne ravnopravnosti.

Imajući u vidu da je oblast obrazovanja od suštinskog značaja u izgradnji tolerantnog društva, o ključnim problemima i mogućem zajedničkom delovanju u oblasti zaštite od diskriminacije u obrazovanju, poverenica je razgovarala sa ministrom Srđanom Verbićem. Poverenica je istakla neophodnost hitnog donošenja Pravilnika o bližim kriterijumima za prepoznavanje oblika diskriminacije od strane zaposlenog, učenika i trećeg lica u ustanovi obrazovanja i vaspitanja i obezbeđivanja svih uslova za njegovu primenu. Dogovoreno je da se sprovede opsežno istraživanje o uzrocima stavova mladih koji dovode do netolerantnog ponašanja i diskriminacije. Bilo je razgovora o Živoj biblioteci, projektu Poverenika koji bi trebalo učiniti dostupnim što većem broju dece svih uzrasta. Poverenica je ukazala na problem segregacije romske dece u školama i dogovoreno je da se ovaj problem mora rešavati na sistemski način.

Dobra saradnja sa Ministarstvom unutrašnjih poslova potvrđena je i na sastanku koji je poverenica imala sa ministrom unutrašnjih poslova Nebojšom Stefanovićem u julu 2015. godine. Na sastanku je ključna tema bilo unapređenje normativnog okvira sistema zaštite od nasilja u porodici, kroz iniciranje promena zakona u pravcu ovlašćenja policijskih službenika da izriču hitne mere privremenog udaljavanja sa adrese stanovanja i privremene zabrane kontaktiranja sa članom porodice. Poverenica i ministar su se saglasili da je potrebno preduzimati sve mere u cilju unapređivanja efikasnosti i delotvornosti u pružanju zaštite od nasilja u porodici i da institucije moraju pravovremeno i efikasno pružati pomoć žrtvama nasilja.

Poverenica Brankica Janković i ministar pravde Nikola Selaković održali su radni sastanak na kom su razgovarali o unapređenju zakonodavnog okvira i mera u cilju poboljšanja zaštite marginalizovanih i manjinskih grupa u Srbiji, konstatujući da i dalje postoje slučajevi, ne samo u pravosuđu, već i u celom društvu, gde zbog različitih okolnosti dolazi do neravnopravnog položaja između građana. Ministar je istakao važnu ulogu institucije Poverenika u aktivnostima koje će doprineti smanjenju diskriminacije u društvu. Konstatovano je i da je radi postizanja istog cilja, potrebno, između ostalog doneti i Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, i učiniti rad sudova boljim i efikasnijim.

Prethodna poverenica se u maju 2015. godine sastala sa Ksenijom Milivojević, v.d. direktorkom Kancelarije za evropske integracije i razgovarala o pridruživanju Srbije Evropskoj uniji i doprinosu koji Poverenik pruža tom procesu. Ova izuzetno značajna tema intenzivirana je na sastanku u julu 2015.

godine, između poverenice Brankice Janković i šefice pregovaračkog tima Tanje Miščević. Sagovornice su donele zajednički zaključak o važnosti zajedničke borbe protiv diskriminacije u procesu evrointegracija i posebnoj ulozi Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, kao nezavisnog tela u pregovaračkom procesu, imajući u vidu doprinos koji Poverenik pruža svojim delovanjem. Posebnu ulogu Poverenik ima u aktivnostima koje se sprovode u okviru poglavlja 23 – *Pravosuđe i osnovna prava*, kao i u okviru poglavlja 19 – *Socijalna politika i zapošljavanje*. Od izuzetnog značaja je i zaključak da je zaštita ravnopravnosti i efikasna borba protiv diskriminacije jedno od sredstava da se dostignu standardi i vrednosti Evropske unije.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti ostvaruje intenzivnu i kvalitetnu saradnju od svog formiranja sa Kancelarijom za ljudska i manjinska prava. Kao nastavak uspešne saradnje na IPA 2011 projektu, krajem 2015. godine Kancelarija za ljudska i manjinska prava i Poverenik započeli su implementaciju novog IPA 2013 tvining projekta „*Podrška unapređenju ljudskih prava – nulta tolerancija na diskriminaciju*“. Ovaj projekat se realizuje uz podršku austrijskog Instituta za ljudska prava „Ludvig Bolcman“ i Kancelarije za nacionalne manjine Republike Slovenije. U okviru projekta, akcenat je stavljen na unapređenje borbe protiv diskriminacije na lokalnom nivou, kroz pružanje podrške partnerima, lokalnoj vlasti i lokalnim organizacijama civilnog društva u unapređenju njihovih kapaciteta za prepoznavanje slučajeva diskriminacije i suzbijanju diskriminacije.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, u skladu sa svojim zakonskim ovlašćenjima redovno i u roku dostavlja mišljenja na nacрте zakona i drugih opštih akata čije je izrada u nadležnosti izvršne vlasti. Pored davanja mišljenja i preporuka o nacртima zakona i drugih opštih pravnih akata, predstavnici institucije, učestvovali su na mnogobrojnim okruglim stolovima i tribinama na kojima su razmatrani nacрти zakona i drugih opštih akata koje predlažu organi izvršne vlasti. Poverenik svojim mišljenjima i preporukama ukazuje na nedostatke i daje smernice u cilju poboljšanja sadržine zakonskih tekstova, u okvirima svoje nadležnosti.

5.1.3. Saradnja sa jedinicama lokalne samouprave

Uspešna saradnja između Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i predstavnika jedinica lokalne samouprave je jedan od ključnih segmenata efikasne prevencije i zaštite od diskriminacije u našem društvu. Poverenik i predstavnici jedinica lokalne samouprave unapređuju svoju saradnju realizovanjem različitih aktivnosti čiji je cilj, između ostalog, podizanje kapaciteta predstavnika jedinica lokalne samouprave da sami prepoznaju oblike i vidove diskriminacije i da se takvim pojavama suprotstave.

Regionalna kancelarija Poverenika za zaštitu ravnopravnosti koja je otvorena u Novom Pazaru 2014. godine. Prilikom posete Regionalnoj kancelariji, poverenica je održala sastanak sa gradonačelnikom Novog Pazara Mehom Mahmutovićem i članovima Gradskog veća. Na kome se razgovaralo o konkretnim aktivnostima koje lokalna vlast preuzima kako bi rešila probleme koji se pojavljuju u vezi sa diskriminacijom i zaštitom ravnopravnosti. Takođe, bilo je reči o pristupačnosti javnih ustanova

osobama sa invaliditetom, kao i upotrebi bosanskog jezika. Poverenica je posebno ukazala da se prostorije kancelarije ne nalaze na mestu koje je prometno i gde se kreće veći broj građana, kao i da je i to razlog nedovoljne vidljivosti institucije o čemu svedoči i veoma mali broj pritužbi građana. Gradonačelnik je istakao da će pokušati da pronađe rešenje i dodeli Povereniku odgovarajući prostor u centru grada, što bi predstavljao veliki doprinos grada povećanju vidljivosti i dostupnosti Povereniku za zaštitu ravnopravnosti.

Tokom 2015. godine u sedam lokalnih samouprava u Srbiji održani su seminari za predstavnike lokalnih samouprava, pod nazivom „*Promocija tolerancije, suzbijanje diskriminacije i poštovanje prava interno raseljenih lica u Srbiji u potrazi za trajnim rešenjima*“. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, u saradnji sa Zaštitnikom građana i uz podršku Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbeglice održali su seminare koji su posvećeni promociji tolerancije, suzbijanju diskriminacije i poštovanju prava interno raseljenih lica u Srbiji u potrazi za trajnim rešenjima.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti sastala se u julu 2015. godine sa predstavnicima Podunavskog okruga, grada Smedereva i opštine Velika Plana. Tema ovih susreta je bilo sprečavanje diskriminacije i zaštita ravnopravnosti u svim oblastima društvenih odnosa, a pokrenuta su veoma značajna pitanja iz oblasti ljudskih prava i diskriminacije, uz odlučnost da se nastavi sa unapređivanjem aktivnosti na sprečavanju diskriminacije. Načelnik Podunavskog okruga Radislav Cokić, gradonačelnica Smedereva Jasna Avramović i zamenik predsednika opštine Velika Plana Miodrag Škorić istakli su primere dobre prakse koji se odnose na zapošljavanje osoba sa invaliditetom, kao i afirmativne mere za poboljšanja položaja romske nacionalne manjine. Gradonačelnica je izrazila želju da Smederevo bude antidiskriminacioni grad u kojem će se redovno održavati aktivnosti koje vode suzbijanju diskriminacije i unapređenju ravnopravnosti.

Snažnije lokalno delovanje Poverenika za zaštitu ravnopravnosti dogovoreno je na sastanku poverenice sa Mihaljem Njilašem, pokrajinskim sekretarom za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine i Janošom Orošem, pomoćnikom pokrajinskog sekretara za nacionalne manjine u oktobru 2015. godine. Na sastanku je bilo reči o nadležnostima Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i oblastima rada Pokrajinskog sekretarijata, kao i budućoj zajedničkoj saradnji u cilju unapređenja ravnopravnosti i suzbijanja diskriminacije.

U decembru 2015. godine, poverenica je učestvovala na skupu „*Rodna ravnopravnost na lokalnom nivou*“ na kojem su uručene Evropske povelje za rodnu ravnopravnost predstavnicama 34 opštine u Srbiji koje su potpisale Evropsku povelju o rodnoj ravnopravnosti. Povelju su potpisali: Novi Pazar, Ivanjica, Nova Varoš, Priboj, Prijepolje, Raška, Sjenica, Tutin, Prokuplje, Blace, Žitorađa, Kuršumlija, Leskovac, Bojnik, Vlasotince, Lebane, Medveđa, Crna Trava, Vranje, Bosilegrad, Bujanovac, Vladičin Han, Preševo, Surdulica, Trgovište, Brus, Aleksinac, Gadžin Han, Doljevac, Merošina, Svrlijig, Babušnica, Bela Palanka i Knjaževac. Na ovom skupu govorili su predstavnici Vlade Republike Srbije, a skup je organizovan uz podršku Agencije Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena – UN Women, Evropske unije i Vlade Švajcarske kroz razvojni program Evropski progres.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti podržao je svojim učešćem tematske skupove organizovane u regionalnim centrima Nišu, Kragujevcu i Novom Sadu, posvećene razgovorima o Novoj razvojnoj agendi Ujedinjenih nacija za period do 2030. godine, odnosno ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih nacija. Predstavnicima lokalnih samouprava predstavljena je agenda koja je usvojena u septembru 2015. godine na samitu Ujedinjenih nacija. Ona sadrži 17 opštih ciljeva koje su Ujedinjene nacije

proglasile prioritetnim za realizovanje, a Republika Srbija, kao potpisnica Agende, obavezala se da radi na njihovom sprovođenju u okviru svojih javnih politika. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti ukazuje na važnost ciljeva koji se odnose na obezbeđivanje zdravog života i promovisanja blagostanja za sve u svim dobrima, postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena i devojčica, promovisanje miroljubivih i inkluzivnih društava za održivi razvoj, obezbeđivanje pristupa pravdi za sve i izgrađivanje efikasnih, pouzdanih i inkluzivnih institucija na svim nivoima, kao i na druge ciljeve koji se mogu dovesti u vezu sa aktivnostima Poverenika za zaštitu ravnopravnosti.

5.2. Saradnja sa organizacijama civilnog društva

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nastavio je da razvija i unapređuje uspešnu saradnju sa organizacijama civilnog društva na ostvarivanju bolje zaštite od diskriminacije i unapređenja ravnopravnosti. Imajući u vidu da je civilni sektor prirodni partner Poverenika u borbi protiv diskriminacije, od kraja maja 2015. godine kada je izabrana za novu poverenicu, Brankica Janković održala je veliki broj sastanaka sa predstavnicima civilnog sektora koji se bave zaštitom određenih manjinskih grupa, odnosno, ljudskim i manjinskim pravima. Na ovim sastancima razmatrani su i dogovarani vidovi i pravci dalje saradnje u borbi protiv diskriminacije. Sastanci su održani sa Beogradskim centrom za ljudska prava, organizacijom „YUCOM“, Gej strejt alijansom, organizacijom „Iz kruga“, AS Centrom, Helsinškim odborom za ljudska prava, Beogradskim fondom za političku izuzetnost, Autonomnim ženskim centrom, Paradom ponosa, Gej lezbejskim info centrom, Partnerima za demokratske promene Srbije, predstavnicama Egala, Građanskih inicijativa, AMITI, MDRI-S, NOOSI i Bibije. Poverenica je razgovarala i sa nezavisnim ekspertkinjama u oblasti ljudskih prava, prava žena i prava deteta, predstavnicima Koalicije za monitoring inkluzivnog obrazovanja, predstavnicama 10 organizacija civilnog društva, članica Koalicije protiv diskriminacije i Koalicije za pristup pravdi.

Saradnja sa organizacijom YUCOM nastavljena je kroz zajedničke aktivnosti sa Pravosudnom akademijom, koje podržava OEBS. Održan je sastanak na kome su dogovorene dalje aktivnosti u cilju ujednačavanja sudske antidiskriminacione prakse apelacionih sudova u Srbiji, a sastanku su prisustvovali predstavnici Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, Vrhovnog kasacionog suda, Pravosudne akademije, OEBS-a i YUCOM-a.

U cilju zajedničkog delovanja na unapređenju ravnopravnosti, poverenica Brankica Janković na odvojenim sastancima razgovarala je sa direktorom Yucom-a, direktorkom Beogradskog centra za ljudska prava, kao i sa izvršnom direktorkom i predsednikom Gej strejt alijanse. Sa Yucom-om se razgovaralo o potrebi unapređenja sistema praćenja postupanja po preporukama Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, dok je sa Beogradskim centrom za ljudska prava najavljena saradnja na različitim projektima za unapređenje ljudskih prava posebno u oblastima koje nisu do sada bile adekvatno pokrivena. Na sastanku sa predstavnicima GSA dogovoreno je da će se raditi na tome da se predstavnici LGBT populacije ohrabre da u većem broju podnose pritužbe.

Na sastanku sa Fondacijom za otvoreno društvo dogovoren je nastavak realizacije projekta „*Simulacija suđenja u oblasti zaštite od diskriminacije*“, čiji je cilj da doprinese razvoju pravnog obrazovanja u ovoj oblasti i unapređenju ravnopravnosti. Fondacija za otvoreno društvo je važan

partner Poverenika na više značajnih projekata, a dogovoreno je da se ta saradnja proširi u narednom periodu.

Na sastanku sa predstavnicima organizacije „Egal“, poverenica je razgovarala o rešavanju položaja i statusu transrodnih osoba kroz primene zakonskih i podzakonskih rešenja, kao i o davanju podrške Poverenika ovoj organizaciji u nalaženju prostora - „Drop in“ centra za transrodne osobe.

Sa direktorkom Građanskih inicijativa razgovaralo se o nastavku saradnje, sa posebnim akcentom na pitanja i teme koje se tiču diskriminacije u nastavnim materijalima i školskim udžbenicima, kao i o zaštiti položaja nacionalnih manjina u Srbiji. Razgovarano je i o potrebi modifikovanja sadržaja tema u predmetu Građansko vaspitanje u cilju postizanja veće ravnopravnosti svih članova društava.

Sa predstavnicima organizacije „AMITY“ – snaga prijateljstva poverenica je razgovarala o izazovim odnosa srpskog društva prema starijima i posebno izraženoj diskriminaciji i nedovoljnom razumevanju starijih osoba, otežanom pristupu uslugama sa kojima se suočavaju, a naročito uslugama zdravstvene i socijalne zaštite, kao i o potrebi zajedničkog delovanja i organizovanja aktivnosti koje vode ka ukupnom poboljšanju položaja starijih.

Zabrinjavajući trend rasta broja osoba lišenih poslovne sposobnosti u Srbiji bio je tema sastanka sa predstavnicima Inicijative za prava osoba sa mentalnim invaliditetom (MDRI-S). Posebno je bilo reči o proizvoljnom načinu na koji se takve odluke donose, bez razmišljanja o njihovim dalekosežnim posledicama, kao i o nepostojanju alternativa ovom postupku.

Uspostavljanje kvalitetnije saradnje dogovoreno je i sa Nacionalnom organizacijom osoba sa invaliditetom Srbije, a na sastanku sa predstavnicima ove organizacije poverenica je razgovarala o važnosti edukacije osoba sa invaliditetom i organizacija osoba sa invaliditetom u prepoznavanju diskriminacije, analizi primene antidiskriminacionih zakona i sudske prakse. Istaknuta je neophodnost da sve ustanove i institucije moraju biti pristupačne za osobe sa invaliditetom i napomenuto da će se u narednom periodu posebna pažnja posvetiti sprečavanju višestruke diskriminacije žena sa invaliditetom, kao i pripadnika nacionalnih manjina sa invaliditetom.

Na sastanku predstavnicima romske ženske organizacije „Bibija“, poverenica je razgovarala o položaju Romkinja i važnosti osnaživanja ženskih romskih organizacija i lokalne romske zajednice za preuzimanja inicijativa u cilju postizanja održive integracije. Dogovoreno je da se ubuduće posebna pažnja posveti većem zapošljavanju Romkinja.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti zajedno sa Crvenim krstom Srbije organizovao je konferenciju povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad starijima pod nazivom „*Kako smanjiti diskriminaciju i nasilje nad starijima u Srbiji*“. Na ovoj konferenciji poverenica je ukazala da je najviše pritužbi zbog diskriminacije na osnovu starosnog doba podneto u oblasti pružanja usluga, posebno bankarskih i u oblasti zdravstvene zaštite i najavila je aktivnosti na ukidanju koncepta potpunog lišavanja poslovne sposobnosti kao i smanjenju diskriminacije i nasilja nad starijima. Na konferenciji su predstavljeni rezultati istraživanja Globalne alijanse za ljudska prava starijih.

Nastavak saradnje u o pogledu veće primene mehanizma medijacije koja predstavlja jedno od ovlašćenja Poverenika dogovoren je sa NVO Partneri za demokratske promene Srbije, Medijacija je vrlo važan postupak u procesu rešavanja povrede ravnopravnosti i u narednom periodu bi trebalo više raditi na stvaranju uslova za češću primenu u praksi.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti razgovarala je sa direktorkom Autonomnog ženskog centra o dosadašnjoj i budućoj saradnji u naporima da se mehanizmi zaštite žena od diskriminacije i rodno zasnovanog nasilja učine delotvornijim. Poverenica je pružila punu podršku aktuelnim inicijativama Autonomnog ženskog centra i aktivnostima za izmenu propisa, a posebno na usklađivanje domaćih propisa sa Istambulskom konvencijom, koju je Srbija ratifikovala među prvim zemljama. Poverenica je istakla da će pratiti stanje u ovoj oblasti i ukazivati na nedostatke u sistemu zaštite, posebno u pogledu hitnih mera zaštite.

Jačanje saradnje Poverenika i organizacija civilnog društva kao ključnih partnera u suzbijanju diskriminacije i zaštiti ravnopravnosti bila je glavna tema sastanka poverenice i direktorke Beogradskog fonda za političku izuzetnost. Dalje jačanje nezavisnih institucija je ključno za izgradnju društva u kojem će svi građani i građanke uživati ljudska prava. Na sastanku se razgovaralo o aktuelnom problemu migracija i azila. Takođe je dogovoreno da u fokusu buduće saradnje bude položaj i zaštita od diskriminacije romske populacije jer većina živi u izuzetno teškim uslovima, bez posla i mogućnosti da sebi obezbede minimum egzistencije a samim tim slobodan život. Tokom razgovora je istaknuto da će u narednom periodu biti uloženi zajednički naponi da se mehanizmi zaštite od diskriminacije učine značajno delotvornijim.

Poverenica je učestvovala je na obeležavanju Međunarodnog dana ponosa LGBT osoba i šetnji kroz centar Beograda od Trga republike do spomenika obešenim antifašistima na Terazijama u „Zoni slobodnoj od mržnje“. Akcija koja je organizovana treću godinu za redom, bila je posvećena antifašizmu, a cilj joj je da pored ukazivanja na položaj LGBT osoba u Srbiji, jača solidarnost sa drugim društvenim grupama i ukazuje na postojeće probleme u celom društvu. Ovogodišnju akciju „Zona slobodna od mržnje“ zajednički je organizovala grupa nevladinih organizacija koju čine Žene u crnom (ŽUC), Gej strejt alijansa, Gej lezbejski info centar, Asocijacija „Duga“ Šabac, Centar za kvir studije, udruženje „Hestija“, Komitet pravnika za ljudska prava -YUCOM i Savez antifašista Srbije.

Na sastanku sa predstavnicima Parade ponosa razgovaralo se o Nedelji ponosa i pripremama za Prajd u septembru 2015. godine, stanju u društvu u pogledu položaja pripadnika LGBT populacije i eventualnim bezbednosnim rizicima u vezi sa održavanjem Parade.

Sa predsednikom Gej lezbejskog info centra razgovaralo se o podršci festivalu Merlinka - Međunarodnom festivalu kvir filma , koji se redovno održava u decembru svake godine.

Poverenica i zaposleni u Stručnoj službi učestvovali su na Paradi ponosa i Trans prajdu 20. septembra 2015. godine. Parada ponosa je održana mirno i bez incidenata. Učesnici su prošetali od zgrade Vlade do platoa ispred Skupštine gde su poslali poruke ljubavi, tolerancije ali i solidarnosti sa migrantima.

Sa izvršnim direktorom „AS Centra“ razgovaralo se o problemima sa kojima se susreću osobe koje žive sa HIV-om, među kojima su najveći: nedostatak saradnje sa nadležnim organima, nedovoljna psihosocijalna podrška, nedovoljna preventivna zaštita, nepridržavanje preporuka Svetske zdravstvene organizacije i nedostatak medicinskih aparata.

Saradnja je nastavljena i sa organizacijom „Iz kruga“, sa čijim predstavnicama je poverenica razgovarala o položaju žena sa invaliditetom. Zaključeno je da su u cilju adekvatne zaštite naših građanki sa invaliditetom potrebna veće kompetencije centara za socijalni rad, kao nosilaca glavne

funkcije u sistemu socijalne zaštite, ali i da svi drugi sistemi treba da kreiraju odgovarajuće mehanizme koji mogu pomoći ostvarivanju svih prava žena sa invaliditetom.

Na sastanku sa direktorom organizacije 484, ključno pitanje je bilo kako najbolje rešiti probleme tražilaca azila, a kao najveći istaknuti su sledeći problemi - kontrola granica, privremeno zbrinjavanje i sistematsko zbrinjavanje. Takođe je dogovoreno da je potrebno raditi na daljoj senzibilizaciji građana i građanki u vezi sa problemima migranata.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti sastala se sa predstavnicama 10 organizacija civilnog društva, članica Koalicije protiv diskriminacije i Koalicije za pristup pravdi. U prostorijama Fonda za humanitarno pravo u Beogradu razgovaralo se o zajedničkoj saradnji, a bilo je reči da bi osnovni model buduće saradnje mogla biti zajednička javna slušanja u Narodnoj skupštini o problemima diskriminiranih grupa u Srbiji. Zajedničkim organizovanjem javnih slušanja skrenula bi se pažnja i ponudila rešenja za prevazilaženje sistemskih problema u vezi sa diskriminacijom.. Na sastanku su učestvovali predstavnici Centra za unapređivanje pravnih studija, Civil Right Defenders, Praxis, Regionalnog centra za manjine, Labris – organizacije za lezbejska ljudska prava, „Gayten“, LGBT, Udruženja studenata sa hendikepom, Inicijative mladih za ljudska prava, „CHRIS“, mreža odbora za ljudska prava i Fond za humanitarno pravo.

Poverenica je podržala rad Koalicije za monitoring inkluzivnog obrazovanja i na sastanku u sa njima navela da će se u nastavku saradnje raditi na rešavanju problema segregacije dece u školama. Koalicija za monitoring inkluzivnog obrazovanja ima osam članica organizacija civilnog društva i 56 roditelja, koji se biraju iz različitih grupa po unapred definisanim kriterijumima.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti govorila je na velikom broju skupova posvećenih temama iz oblasti nadležnosti institucije, uključujući „*Unapređenje pristupa ljudskim pravima starijih u Republici Srbiji*“ koji je organizovao Crveni krst Srbije u partnerstvu sa HelpAge International iz Velike Britanije, uz finansijsku podršku Evropske unije. Prisutne je upoznala sa radom Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i aktivnostima iz domena zaštite ljudskih prava starijih.

Na okruglom stolu „*Strateški pravci unapređivanja položaja pripadnika i pripadnica romske zajednice u Republici Srbiji*“ koji je organizovao Centar za unapređivanje pravnih studija, poverenica je ukazala da položaj romske zajednice u Srbiji nije ni blizu zadovoljavajućeg i da Romi još uvek imaju velike probleme u oblastima zapošljavanja, obrazovanja, zdravstvene zaštite i stanovanja. Više od 40% građana prepoznaje Rome kao najdiskriminisaniju zajednicu, ali ih istovremeno ne žele za članove porodice, komšije, prijatelje, vaspitače. Na skupu je zaključeno da strateška dokumenta predstavljaju smernice, ali da sama po sebi nisu dovoljna, te je potrebno učiniti dodatne napore da bi se ona operacionalizovala.

Tokom jedne od poseta regionalnoj kancelariji u Novom Pazaru, u avgustu 2015. godine, poverenica je imala sastanak sa predsednicom Sandžačkog odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda. Razgovaralo se o diskriminaciji žena prilikom zapošljavanja u ovom regionu i o problemima u vezi sa upotrebom bosanskog jezika u školama.

Na završnoj konferenciji Koalicije za ravnopravnost – Korak „*Tri pogleda na borbu protiv diskriminacije*“ sumirani su koraci koje je Srbija preduzela u borbi protiv diskriminacije. Koalicija

Korak²⁰² formirana je sa ciljem da sprovede regionalnu akciju na unapređenju stanja ljudskih prava i to kroz bavljenje pravima LGBT populacije, jačanje uloge žena u političkom i javnom životu i praćenje suđenja povodom diskriminacije. Konferencija je održana u okviru projekta „Umrežavanje civilnog društva u zaštiti ugroženih ljudskih prava“, koji se realizuje uz podršku Evropske komisije i ambasade Velike Britanije, a ispred Poverenika za zaštitu ravnopravnosti učestvovala je pomoćnica poverenice Kosana Beker, na panelu posvećenom koracima ka unapređenju žena u političkom i javnom životu.

Povodom svečanog obeležavanja početka projekta „Jačanje političkog učešća osoba sa invaliditetom u Srbiji“, poverenica za zaštitu ravnopravnosti pružila je punu podršku projektu i napomenula da broj podnetih pritužbi zbog diskriminacije na osnovu invaliditeta ne odgovara stvarnom položaju osoba sa invaliditetom. Ukazala je da je u proteklih 15 godina napravljen pomak, da je urađen dobar zakonodavni i strateški okvir koji pruža osnov za dobru zaštitu osoba sa invaliditetom, ali da su i dalje prisutne prepreke u obrazovanju, zapošljavanju, ostvarivanju usluga i pristupačnosti objekata i površina, kao i da u parlamentu nema nijedne osobe sa invaliditetom. Ovaj projekat sprovodi Centar za samostalan život invalida Srbije uz podršku Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID).

Na konferenciji, koja je održana 25. decembra 2015. godine, povodom predstavljanja istraživanja i publikacije „Dobro čuvana porodična tajna – zlostavljanje starijih osoba“, koju je organizovao Crveni krst Srbije i Poverenik za zaštitu ravnopravnosti na osnovu istraživanja o zlostavljanju starijih definisan je niz preporuka, od kojih je prva unapređenje normativnog okvira kroz izmene i dopune zakona koji regulišu pravnu zaštitu od nasilja. Poverenica je istakla da posebno treba razmotriti izmenu Krivičnog zakonika i definisanja posebnog krivičnog dela zanemarivanja i zlostavljanja starijih ili kao kvalifikovanog oblika krivičnog dela nasilja u porodici, kao da je potrebno izraditi strateški dokument o starenju za naredni period. Među preporukama koje je poverenica iznela su obavezne i kontinuirane edukacije profesionalaca iz institucija nadležnih za rešavanje slučajeva nasilja, promovisanje usluga SOS telefona, razvijanje usluge psihosocijalne pomoći, kao i informisanje starijih o njihovim pravima. Na konferenciji su predstavljeni rezultati istraživanja o učestalosti i modelima zlostavljanja starijih. Istraživanje je realizovao Crveni krst Srbije u saradnji sa poverenicom za zaštitu ravnopravnosti, uz podršku Populacionog fonda Ujedinjenih nacija.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti podržao je organizaciju konferencije o obrazovanju dece sa smetnjama u razvoju koju su sprovedli Inicijativa za prava osoba sa mentalnim invaliditetom MDRI-S i Inicijativa za inkluziju „Veliki Mali“. Konferencija je održana 30. oktobra 2015. godine u prostorijama Narodne skupštine Republike Srbije u okviru projekta „Deca sa smetnjama u razvoju u rezidencijalnim ustanovama kao žrtve višestruke diskriminacije“. Cilj konferencije je bio da predstavi podatke o položaju dece sa smetnjama u razvoju koja su u institucijama i otvori konstruktivnu diskusiju o teškoćama i barijerama pri ostvarivanju prava ove dece, posebno prava na obrazovanje. Pomoćnica poverenice Kosana Beker predstavila je na konferenciji delokrug rada Poverenika na sprečavanju diskriminacije i unapređenju ravnopravnosti dece sa smetnjama u razvoju. Slični skupovi u okviru projekta organizovani su i u drugim gradovima u Srbiji.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti otvorila je i zatvorila šesti Beogradski filmski festival osoba sa invaliditetom „BOSIFEST 2015“. Festival je pružio doprinos inkluziji osoba sa invaliditetom angažujući

²⁰² Koaliciju čine organizacije Yukom, Centar za građansko obrazovanje, Fond za humanitarno pravo Kosovo, Mreža odbora za ljudska prava CHRIS, Gej strejt alijansa, LGBT forum, Progres, Beogradski centar za ljudska prava i Inicijativa mladih za ljudska prava Kosovo.

njihove umetničke potencijale. Pored umetničkih sadržaja, ovaj festival promoviše primere uspešne prakse međunarodne zajednice i institucija u ostvarivanju inkluzije uz puno poštovanje različitosti. U okviru takmičarskog i revijalnog dela publika je mogla da pogleda filmove čiji su autori osobe sa invaliditetom ili filmove koji se bave životom osoba sa invaliditetom.

U okviru saradnje sa Evropskim centrom za prava Roma iz Budimpešte (ERRC), Poverenik za zaštitu ravnopravnosti organizovao je program stažiranja u Stručnoj službi Poverenika za stažiste romske nacionalnosti. Cilj šestomesečnog programa bio je da se stažistima obezbedi neposredno iskustvo u radu u nezavisnoj instituciji, specijalizovanoj za prevenciju i zaštitu od diskriminacije i unapređivanje ravnopravnosti. Pored toga, ciljevi programa su osnaživanje pripadnika romske nacionalne manjine kroz upoznavanje da radom i funkcionisanjem Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, sticanje praktičnog iskustva i znanja kroz svakodnevni rad u instituciji Poverenika, produbljivanje znanja o različitim aspektima politika ravnopravnosti koje su usmerene na inkluziju romske zajednice, podizanje svesti o neophodnosti uključivanja svih manjinskih grupa u rad organa javne vlasti i praktična primena znanja i veština stečenih tokom studiranja i/ili prethodnog radnog iskustva. Na kraju programa, poverenica je stažistima je uručila sertifikate i zahvalila im se na profesionalnom i odgovornom radu u Stručnoj službi.

5.3. Međunarodna saradnja

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nastavio je saradnju sa inostranim partnerima u zemlji i inostranstvu, na bilateralnom i multilateralnom planu, stavljajući poseban akcenat na međunarodnu saradnju - partnerstva i zajedničke aktivnosti sa misijama i kancelarijama međunarodnih organizacija, redovne aktivnosti u okviru članstva u Evropskoj mreži tela za ravnopravnost (EKVINET).

U okviru saradnje sa agencijama Ujedinjenih nacija, poverenica za zaštitu ravnopravnosti sastala se sa šeficom kancelarije UN u Srbiji Irenom Vojačkovom Solorano, sa kojom je razgovarala o nastavku i unapređenju međusobne saradnje. Tokom razgovora istaknuta je spremnost da se kroz zajedničke aktivnosti dodatno ojačaju kapaciteti Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Poverenica je razgovarala i sa Klodom Kanom, savetnikom kancelarije UN za ljudska prava, a posebnu pažnju posvetili su pitanjima unapređenja položaja Roma i problemu neformalnih romskih naselja, ali i potrebom za većim angažovanjem svih aktera u unapređenju ljudskih prava starijih građana.

O nastavku saradnje sa Agencijom Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena – UN Women, razgovori su vođeni i sa regionalnom direktorkom Kancelarije za Evropu i centralnu Aziju. Nakon razmatranja dosadašnje saradnje koju je Poverenik realizovao sa Kancelarijom UN Women u Srbiji, regionalnoj direktorki je predstavljen koncept budućeg zajedničkog projekta koji je usmeren na dalju edukaciju pravnih stručnjaka i prepoznavanje rodne diskriminacije, efikasniji pristup pravdi i Povereniku žena iz marginalizovanih grupa, jačanju kapaciteta Poverenika i dalju edukaciju medija. Sastanku su prisustvovala i direktorka kancelarije UN Women u Srbiji Asja Varbanova i koordinatorka programa Milana Rikanović.

Poverenika za zaštitu ravnopravnosti posetio je specijalni izvestilac UN o pravima branitelja ljudskih prava i tving ekspert Mišel Forst. Na sastanku se razgovaralo o položaju branitelja i braniteljki ljudskih prava, mogućnosti izgradnje pravnog okvira za njihovu zaštitu i nastavku saradnje čiji bi rezultat bio unapređenje položaja branitelja i braniteljki, a samim tim i veći stepen poštovanja ljudskih prava, uključujući i pravo na nediskriminaciju. Sastanku su prisustvovali predstavnici Kancelarije za ljudska i manjinska prava i predstavnici organizacija civilnog društva iz Centra za praktičnu politiku, Helsinškog komiteta za ljudska prava, Fonda za humanitarno pravo, Autonomnog ženskog centra, Žena u crnom i tving partneri Poverenika u Srbiji.

Poverenik je u 2015. godini imao brojne bilateralne susrete sa predstavnicima tela, organa i organizacija koja se bave zaštitom i unapređenjem ljudskih prava i ravnopravnosti iz drugih zemalja.

Poverenica za zaštitu od diskriminacije Republike Albanije Irma Baraku i pomoćnica poverenice Ardiana Hala posetile su Poverenika u aprilu 2015. godine. Tokom dvodnevne posete upoznale su se radom Poverenika, kao i sa preduzetim koracima i merama koje su do sada primenjene u Srbiji u borbi protiv diskriminacije i zaštiti ravnopravnosti. Albansku delegaciju su zanimali položaj i nadležnosti institucije, antidiskriminaciona zakonska rešenja koja je Srbija usvojila i njihova primena u praksi. Tokom predstavljanja konkretnih iskustava Poverenika u prevenciji i suzbijanju diskriminacije, predstavnice albanskog poverenika posebno su se zainteresovale za strateške parnice, testiranja diskriminacije i projekat „*Ne ceni knjigu po koricama - Živa biblioteka*“ i iskazale spremnost da se ova jedinstvena metodologija za suzbijanje negativnih stereotipa i predrasuda primenjuje i u njihovoj zemlji.

Delegacija Moldavije koju je predvodio zaštitnik građana Moldavije Mihail Kotorobai i predsednik Komisije za ravnopravnost Ian Feldman posetila je Poverenika za zaštitu ravnopravnosti Republike Srbije u novembru 2015. godine. Članovi moldavske delegacije upoznati su sa radom institucije i u direktnom razgovoru sa poverenicom i zaposlenima saznali su više o iskustvima i rezultatima koji su do sada ostvareni u zaštiti od diskriminacije i unapređenju ravnopravnosti. Upoznati su sa načinom postupanja po pritužbama i sa primerima iz prakse, a takođe i sa najznačajnijim projektima i oblicima saradnje koje Poverenik ostvaruje sa drugim nezavisnim telima, državnim organima, nevladinim organizacijama, medijima i međunarodnim partnerima. Predstavnik moldavske delegacije interesovala je izrada i postupak podnošenja redovnih i posebnih izveštaja Poverenika. Za delegaciju iz Moldavije organizovan je i sastanak sa nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima zaštite i ostvarivanja prava osoba sa invaliditetom u Srbiji.

U decembru 2015. godine delegacija iz Belorusije iz Ministarstva pravde, Akademije za upravu, Državnog centra za zakonodavstvo i pravna istraživanja i Društva osoba sa invaliditetom posetila je Poverenika za zaštitu ravnopravnosti radi upoznavanja sa nadležnostima i radom institucije. Članove delegacije posebno je interesovao način postupanja Poverenika po pritužbama i prijem pritužbi koje su poslate elektronskim putem.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je tokom godine takođe održala i brojne bilateralne sastanke sa predstavnicima ambasada u Beogradu u cilju uspostavljanja i daljeg razvijanja saradnje, realizovanja zajedničkih aktivnosti i projekata i razmene iskustava Poverenika i tela koja se bave zaštitom ravnopravnosti u tim zemljama.

Uspostavljanje saradnje sa Republikom Austrijom i telima zaduženim za borbu protiv diskriminacije dogovoreno je u julu 2015. godine na sastanku sa Oliverom Hilerom, atašedom za rad, socijalnu politiku i zaštitu potrošača ambasade Austrije u Srbiji. Na ovom sastanku je bilo reči i o iskustvima austrijskih organa u borbi protiv nasilja nad ženama i modelima koji mogu biti primenjeni u Srbiji.

Prilikom posete austrijskog ombudsmana za osobe sa invaliditetom Ervina Buhingera Srbiji u oktobru 2015. godine, razgovarano je o položaju osoba sa invaliditetom u obe zemlje i razmenjena su iskustva o aktivnostima koje se preduzimaju na unapređenju njihovog položaja. Posebno je bilo reči o inkluziji dece sa invaliditetom, imajući u vidu da visoki procenat dece sa smetnjama u razvoju ide u specijalne škole u obe zemlje, kao i njihovu slabu vidljivost i nedovoljnu uključenost u sistem obrazovanja. Napomenuto je da je u Srbiji i dalje prisutan problem kretanja i zapošljavanja osoba sa invaliditetom, zbog postojanja različitih barijera. Razgovaralo se i o položaju starijih u obe zemlje.

Sastanak sa hrvatskim ambasadorom u Srbiji Gordanom Markotićem protekao je u razmeni iskustava koja obe zemlje imaju u zaštiti ravnopravnosti, borbi protiv diskriminacije i unapređenju ljudskih prava u Srbiji i Hrvatskoj. Dogovorena je uzajamna poseta predstavnika nezavisnih tela obe zemlje i susret sa pučkom pravobraniteljicom kako bi se razmenile najbolje prakse rada i utvrdili oblici buduće saradnje.

Poverenica se sastala sa otpravnicom poslova ambasade Slovenije u Beogradu Matejom Norčič Štamcar, a tema razgovora bila je uspostavljanje saradnje Poverenika za zaštitu ravnopravnosti sa institucijama i nezavisnim telima u Republici Sloveniji.

Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID) nastavila je da prati rad i pruža podršku Povereniku za zaštitu ravnopravnosti. U cilju unapređenja postojeće saradnje, održano je više radnih sastanaka sa predstavnicima Projekta za reformu pravosuđa i odgovornu vlast (JRGA). Na sastancima je razgovarano o podizanju svesti o zaštiti ravnopravnosti i borbi protiv diskriminacije na području cele Srbije, a posebno u delovima južne i istočne Srbije koji su udaljeniji od većih gradskih centara i koji su infrastrukturno slabije razvijeni. Naglašen je značaj upoznavanja lokalne samouprave sa zaštitom od diskriminacije i važnosti tolerancije i ravnopravnosti. Kontinuirana saradnja i podrška ove agencije Povereniku rezultirala je i izradom *Priručnika za primenu antidiskriminacionog prekršajnog prava* koji je predstavljen u aprilu 2015. godine.

Na sastanku održanom u britanskoj ambasadi u oktobru 2015. godine, poverenica se sastala sa Filipom Hamondom, ministrom spoljnih poslova Velike Britanije, zajedno sa zaštitnikom građana Sašom Jankovićem i poverenikom za informacije od javnog značaja Rodoljubom Šabićem. Tom prilikom razgovarano je o Akcionom planu za Poglavlje 23, prvenstveno o napretku u oblasti ljudskih prava u kontekstu evropskih integracija Srbije, kao i o vladavini prava. Sastanku su prisustvovali i predstavnici organizacija civilnog društva.

Poverenica se u oktobru 2015. godine susrela sa novoizabranim ambasadorom Kraljevine Holandije u Srbiji Hendrikom van den Dolom. Teme razgovora bile su dosadašnja saradnja ostvarena na projektima o unapređenju položaja Roma i Romkinja u Srbiji i moguća buduća saradnja, a posebno je bilo reči o diskriminaciji starijih i LGBT populacije. Ovaj sastanak predstavlja nastavak uspešne saradnje Poverenika i ambasade Kraljevine Holandije koju je izuzetno dobro ocenio i prethodni ambasador Loran Stokvis. Ambasador Stokvis je prilikom susreta sa poverenicom u februaru 2015. godine, naročito istakao rezultate rada Poverenika u borbi protiv diskriminacije i unapređenju položaja

marginalizovanih grupa, istakao značaj osnaživanja položaja LGBT osoba i žena u srpskom društvu i napredak u ostvarivanju garantovanih prava.

O dosadašnjim projektima i saradnji sa ambasadorom Kraljevine Norveške, kao još jednog važnog partnera Poverenika, razgovarano je na sastanku poverenice i ambasadora Kraljevine Norveške u Srbiji Arne Sanes Bjernstada u oktobru 2015. godine. Razgovarano je o najvažnijim aktivnostima Poverenika za zaštitu ravnopravnosti u promociji ravnopravnosti, borbi protiv diskriminacije i poštovanju ljudskih prava, sa posebnim osvrtom na aktivnosti koje je Poverenik sproveo u 2015. godini u okviru dvogodišnjeg projekta koji finansira Norveška „*Neka ravnopravnost postane stvarnost.*“ Na sastanku je razgovarano i o institucijama u Norveškoj koje se bave zaštitom ravnopravnosti, a izražena je i obostrana spremnost za daljom saradnjom.

Tokom susreta sa Denisom Kifom, ambasadorom Velike Britanije u Srbiji koji je održan u novembru 2015. godine, razgovaralo se o odličnim rezultatima dosadašnje saradnje Poverenika i britanske ambasade, kao i o budućim projektima i aktivnostima, posebno u okviru projekta dobrog upravljanja. Tokom razgovora istaknuta je važnost rada Poverenika u borbi protiv diskriminacije i unapređenju položaja diskriminisanih grupa u Srbiji, posebno LGBT populacije, starijih i osoba sa invaliditetom.

U decembru 2015. godine poverenica se sastala sa ambasadorom Italije Đuzepeom Mancom. Na sastanku je konstatovano da postoji značajan prostor za saradnju Poverenika i italijanskih tela koja su zadužena za zaštitu ravnopravnosti kroz razmenu iskustava, zajedničke aktivnosti i projekte.

5.3.1. Saradnja sa Misijom OEBS-a u Srbiji

U 2015. godini nastavljena je saradnja sa misijom OEBS-a u Srbiji. Na sastanku sa ambasadorom Peterom Burkhardom, šefom misije OEBS-a u Srbiji u junu 2015. godine, istaknut je značaj nezavisnosti i stabilnih finansijskih izvora za dobar rad i funkcionisanje nezavisnih tela u Srbiji i podrške međunarodnih organizacija, naročito OEBS-a, na tom planu. Dogovorena je priprema i izrada više antidiskriminacionih priručnika, kao i edukacija zaposlenih u različitim sistemima., naročito nastavak saradnje na edukaciji sudija. Takođe je dogovorena i podrška jačanju saradnje i dubljem razvijanju odnosa između nezavisnih tela i Narodne skupštine, uključujući edukaciju i podizanje svesti o diskriminaciji narodnih poslanika, posebno onih koji su prvi put u parlamentu.

Veoma intenzivna bila je saradnja na polju rodne ravnopravnosti. Tako je sredinom jula u Aranđelovcu održan dvodnevni *Seminar o rodnoj ravnopravnosti u institucijama sektora bezbednosti.* Na seminaru je istaknuto da je poslednjih godina u sektoru bezbednosti ostvaren značajan napredak u ostvarivanju rodne ravnopravnosti kroz integrisanje rodne perspektive i unapređenje položaja žena, ali da je još uvek potrebno raditi na poboljšanju njihovog položaja. Učesnici seminara su upoznati sa ulogom i nadležnostima Poverenika u postupcima po pritužbama u sektoru bezbednosti, a razgovarano je i o doprinosu Poverenika u sprovođenju politika rodne ravnopravnosti u institucijama sektora bezbednosti.

Predstavnici Povernika učestvovali su na godišnjem Implementacionom sastanku ljudske dimenzije koji je u septembru 2015. godine organizovan u Varšavi, u okviru predsedavanja Republike Srbije OEBS-u. Na sesiji „Tolerancija i nediskriminacija“ govorili su o položaju žena u Srbiji, dosadašnjim dostignućima i narednim koracima usmerenim na unapređenje njihovog položaja. Zajedno sa predstavnicima Zaštitnika građana i Pokrajinskog ombudsmana, održan je radni doručak pod nazivom „Uloga nezavisnih institucija koja se bave zaštitom ljudskih prava u borbi protiv nasilja nad ženama i rodno zasnovane diskriminacije“, na kome je predstavljen Poseban izveštaj o diskriminaciji žena. Predstavnici Poverenika učestvovali su na pratećem događaju „Žene, mir i bezbednost; obeležavanje petnaestogodišnjice Rezolucije Saveta bezbednosti UN 1325 - konkretni primeri implementacije“ u organizaciji stalnih misija Finske, Austrije, Lihtenštajna, Islanda i Turske. Na događaju je zaključeno da rezoluciju treba revidirati u skladu sa novim svetskim tendencijama u migracijama i rastućim talasom terorizma.

Na ovom događaju je predstavljen i samoevaluativni izveštaj Republike Srbije u oblasti ljudskih i građanskih prava, uz poseban osvrt na slobodu govora i položaj Roma. Pored izlaganja predstavnika civilnog društva i akademske zajednice, predstavnici Poverenika su upoznali prisutne sa položajem žena u Srbiji, posebno se osvrnuvši na političko učešće žena, ekonomsko osnaživanje, suzbijanje diskriminacije Romkinja, ulogu medija u postizanju rodne ravnopravnosti i uticaj institucionalnih mehanizama u pospešivanju rodne ravnopravnosti.

Treća regionalna konferencija o slobodi izražavanja na internetu „*Gaining a Digital Edge: Freedom of Expression*“ održana je u oktobru 2015. godine u Beogradu, u organizaciji Misije OEBS u Srbiji, Škole javnih politika Centralnoevropskog Univerziteta u Budimpešti i Share fondacije. Konferencija je okupila novinare, medijske pravnike, predstavnike akademske zajednice, borce za ljudska prava, kao i predstavnike državnih institucija, a predstavnici Poverenika su učestvovali u njenom radu. Tom prilikom razmatrani su izazovi u zaštiti slobode izražavanja i drugih ljudskih prava koje nosi digitalno medijsko okruženje.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nastavio je da podržava rad Ženske parlamentarne mreže učešćem u radu treće Nacionalne konferencije održane novembra 2015. godine, koju je podržala Misija OEBS-a u Srbiji. Radni deo konferencije bio je posvećen rodno odgovornom budžetiranju na republičkom i lokalnom nivou, kao i praćenju izvršenja budžeta sa stanovišta rodne ravnopravnosti. Učesnici konferencije zaključili su da je neophodno nastaviti proces integracije žena, pre svega pripadnica manjinskih grupa, u političke aktivnosti u lokalnim sredinama. U radu konferencije učestvovali su predstavnici lokalnih samouprava, međunarodnih organizacija, organizacija civilnog društva i predstavnici nezavisnih tela, uključujući i Poverenika.

U organizaciji Udruženja tužilaca Srbije i Misije OEBS-a u Srbiji, u novembru 2015. godine organizovana je konferencija „*Unapređenje Zakonika o krivičnom postupku*“, na kojoj je okupljen veliki broj tužilaca, predstavnika međunarodnih organizacija i drugih aktera, uključujući i predstavnike Poverenika. Cilj konferencije bilo je razmatranje sveobuhvatnog pristupa unapređenju Zakonika o krivičnom postupku iz perspektive akademske zajednice i sudske prakse.

Misija OEBS je u periodu od 24. do 27. novembra 2015. godine organizovala je posetu predstavnika Poverenika za zaštitu ravnopravnosti Malti. U okviru posete održani su sastanci sa predstavnicima Ministarstva za socijalni dijalog, potrošačke odnose i građanske slobode, Nacionalne komisije za

promociju ravnopravnosti i osobe sa invaliditetom, Nacionalnog saveta žena Malte i Fondacije – ljudi za promene. Cilj posete je bio razmena znanja i iskustava sa institucijama za zaštitu ravnopravnosti na Malti, koje imaju značajan uticaj na kreiranje javnih politika u malteškom društvu. Posebna pažnja posvećena je diskriminaciji osoba sa invaliditetom u oblasti obrazovanja i pristupa javnim površinama.

Predstavnica Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i predstavnici Misije OEBS-a u Srbiji sredinom decembra bili su u Londonu zajedno sa novinarkama koje su osvojile prvu nagradu u okviru prve godišnje Medijske nagrade za toleranciju. Cilj posete je bilo upoznavanje sa medijima i organizacijama koje se bave slobodom informisanja i izveštavanjem o temama koje se odnose na unapređenja poštovanja ljudskih prava i borbe protiv diskriminacije, među kojima su medijske kuće *BBC* i *Gardijan* i organizacije *Media Legal Defence Initiative*, *Media Diversity Institute*, *Media Trust* i *Community Channel*.

5.3.2. Saradnja sa Delegacijom EU

Predstavnici Poverenika za zaštitu ravnopravnosti učestvovali su na godišnjoj konferenciji posvećenoj slobodi govora na zapadnom Balkanu i Turskoj „*Speak Up*“ koju organizuje Evropska Unija i Evropski parlament. Domaćini skupa bili su visoki komesar Evropske Unije za proširenje Johanes Han, visoki komesar Saveta Evrope za ljudska prava Nils Muižneks i potpredsednica Evropskog parlamenta Ulrike Lunaček. U odvojenim sesijama, raspravljalo se o napretku po pitanju medijskih sloboda, zatim o ulozi internet komunikacije u kontekstu demokratizacije, kao i o perspektivama i budućnosti medija u regionu. Podvučeno je da će sloboda izražavanja biti jedan od važnih kriterijuma za uspešni završetak pristupnih pregovora, dok je u vezi sa medijima u Srbiji istaknuta potreba za češćom tematizacijom položaja manjinskih i ugroženih grupa, pre svih Roma, žena, osoba sa invaliditetom i LGBT populacije.

Kontinuirana saradnja sa telima Evropske Unije nastavljena je i u 2015. godini. Delegacija EU u Srbiji nastavila je da podržava i prati rad Poverenika kroz projekte koje finansira EU u Srbiji i brojne zajedničke aktivnosti.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti Brankica Janković sastala se u julu 2015. godine sa šefom Delegacije EU u Srbiji Majklom Davenportom. Na sastanku je istaknuta velika uloga i značaj nezavisnih institucija, i naravno Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za sve građane Srbije u procesu evrointegracija. Razgovarano je o strateškim ciljevima i prioritetima rada Poverenika u narednom periodu i budućim pravcima saradnje, a posebno o aktivnostima iz Akcionog plana za Poglavlje 23 u pregovorima sa EU, kao i o sprovođenju aktivnosti na Tvining projektu čije realizacija počinje u drugoj polovini 2015.godine.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti započeo je u oktobru 2015. godine realizaciju tvining projekta „*Podrška unapređenju ljudskih prava i nulta tolerancija na diskriminaciju*“ u saradnji sa Kancelarijom za ljudska i manjinska prava. Evropski partneri na ovom projektu su Institut za ljudska i manjinska prava „Ludvig Bolcman“ iz Austrije i Kancelarija za ljudska i manjinska prava Vlade Republike Slovenije. Projektne aktivnosti namenjene su jačanju kapaciteta Poverenika u preveniranju i borbi

protiv svih oblika diskriminacije na lokalnom nivou i usmerene na intenziviranje saradnje sa nacionalnim savetima nacionalnih manjina, sprovođenje istraživanja o primeni Zakona o zabrani diskriminacije i percepciju javnosti o diskriminaciji i nejednakosti u Srbiji, usklađivanje Zakona o zabrani diskriminacije sa evropskim standardima, vođenje kampanja u vezi sa poboljšanjem implementacije preporuka Poverenika i analizu postojeće interne baze podataka Poverenika u cilju njenog unapređenja.

Velika pažnja u 2015. godini bila je posvećena oblasti socijalne inkluzije, kroz podršku unapređenju socijalno - ekonomskog položaja Roma. Poverenik je učestvovao na okruglom stolu „*Analiza strateških dokumenata koji se odnose na zapošljavanje Roma iz perspektive međunarodnih standarda ljudskih prava*“, koji je održan u Beogradu krajem maja, na inicijativu Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i Projektno - operativnog centra Ujedinjenih nacija u Srbiji (UNOPS) u okviru zajedničkog projekta EU i četiri partnerske organizacije UN. Cilj analiza je identifikovanje nedostataka koji utiču na puno ostvarivanje prava na rad romske nacionalne manjine. U završnoj diskusiji predstavnici Poverenika učestvovali su u razmatranju konkretnih mera za unapređenje položaja Roma u ovoj oblasti.

U julu 2015. godine održan je seminar „*Socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji*“, u organizaciji Evropske komisije i Vlade Republike Srbije. Seminar predstavlja nastavak primene Operativnih zaključaka zajedničkog seminara Srbije i Evropske komisije od 2013. godine, a organizovan je radi definisanja jasnih ciljeva u oblasti zapošljavanja, obrazovanja i smanjenja siromaštva ugroženih grupa stanovništva, a naročito Roma i Romkinja. Uz učešće predstavnika Narodne skupštine Republike Srbije, Nacionalnog saveta romske nacionalne manjine, organizacija civilnog društva, međunarodnih organizacija i nezavisnih tela, predstavnici Poverenika dali su doprinos definisanju prioriteta i konkretnih predloga za unapređenje socijalnog uključivanja Roma.

Jedan od prioriteta saradnje sa EU bio je i rad na suzbijanju nasilja nad decom u okviru zajedničkog projekta koji su realizovali Ministarstvo prosvete Republike Srbije, Centar za promociju zdravlja žena i Incest trauma centar, uz podršku ambasade Australije, Rekonstrukcije Ženskog fonda i Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom Vlade RS. U okviru projekta sprovedeno je prvo istraživanje o karakteristikama i rasprostranjenosti seksualnog nasilja nad decom u Srbiji i izrađena prva nacionalna studija koja je usmerena na informisanje javnosti o ovoj nedovoljno vidljivoj društvenoj pojavi. Poverenik je učestvovao u predstavljanju rezultata studije koja je obuhvatila decu, mlade i roditelje iz 97 osnovnih i srednjih škola sa teritorije čitave republike.

U okviru podrške civilnom društvu, EU je finansijski podržala projekat „*PROACTION – Zaštita od diskriminacije tražilaca azila i dece bez pratnje u migracijama*“, koji zajednički sprovode Grupa 484, Praksis i Međunarodna komisija pravnika. U okviru ovog projekta održan je trening o migracijama, diskriminaciji i međunarodnom pravu ljudskih prava. Predstavnici Poverenika učestvovali su na treningu koji je okupio nacionalne aktore koji učestvuju u zbrinjavanju migranata, kao i onih koji su uključeni u proces definisanja politika azila i migracija. Ciljevi treninga sastojali su se u pospešivanju zaštite ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava tražilaca azila, dece bez pratnje i migranata u pritvoru u kontekstu prava EU i međunarodnog prava.

5.3.3. Saradnja sa Fondom Ujedinjenih nacija za decu (UNICEF)

U skladu sa potpisanim Memorandumom o razumevanju sa Fondom Ujedinjenih nacija za decu u Srbiji (Unicef), Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je i u toku 2015. godine nastavio realizaciju zajedničkih planiranih aktivnosti.

Održana su tri seminara Panela mladih Poverenika za zaštitu ravnopravnosti „*Isterivači diskriminacije*.“ Na seminaru u Končarevu su od 19. do 21. februara 2015. godine članovi i članice Panela, kao članovi žirija, izabrali pobjedničke radove u kategoriji od 1. do 4. razreda i od 5. do 8. razreda, pristigle na likovni konkurs „*Svi smo jednaki i možemo zajedno*.“ Malobrojne pristigle fotografije za konkurs za fotografiju nisu ispunjavale minimalne tehničke zahteve konkursa, a nisu odgovorile ni na zadatu temu, zbog čega je žiri odlučio da ne dodeli nagradu za fotografiju. Deo seminara posvetili su istraživačkom radu na analizi sadržaja udžbenika za srednje škole i uz podršku ekspertkinje iz razvojne (dečje) psihologije došli do smernica koje su koristili za finaliziranje svojih analiza. Na osnovu rezultata istraživanja, izrađen je Izveštaj o istraživanju diskriminatornog sadržaja u udžbenicima za srednje škole. U drugom delu seminara panelistima i panelistkinjama su se obratili predstavnici Inicijative za prava osoba sa mentalnim invaliditetom (MDRI Srbija) i Inicijative za inkluziju VelikiMali. Kroz interaktivne i kreativne radionice mladi su se upoznali sa položajem dece i mladih sa smetnjama u razvoju u ustanovama socijalne zaštite.

Članovi Panela mladih ponovo su se sastali u Nišu u periodu od 23 - 25. avgusta 2015. godine radi učešća na radionici o položaju izbeglica koji prolaze kroz Srbiju. Radionicu su održali predstavnici UNHCR-a, nakon čega su panelisti proveli dan u Prihvatnom centru za migrante u Preševu. Nakon dvodnevni aktivnosti, članovi Panela su razgovarali o danu provedenom u centru za azilante, predložili promene u organizaciji prihvata izbeglica i razgovarali o temama za sledeći sastanak panela.

Poslednji u nizu planiranih seminara Panela mladih održan je uz pomoć ekspertkinje za rodnu ravnopravnost od 7. do 9. decembra u Orašcu, na temu roda, pola i seksualne orijentacije. Na seminaru je razgovarano i o daljoj saradnji sa MDRI Srbija na projektu „*Deca sa smetnjama u razvoju u institucijama kao žrtve višestruke diskriminacije*“. Sa članovima Panela dogovoreno je da narednih meseci organizuju različite aktivnosti u svojim lokalnim sredinama na temu položaja dece sa smetnjama u razvoju bez roditeljskog staranja, a u saradnji sa MDRI Srbija. Zaključnog dana seminara panelisti su razgovarali i sa dve „žive knjige“ osobom sa invaliditetom i volonterkom na SOS telefonima za žene koje su pretrpele nasilje.

Unicef je podržao i razvijanje priručnika o modelima desegregacije u školama kroz komparativnu analizu modela dobre prakse u suzbijanju segregacije romske dece, mapiranje stanja u Srbiji, identifikovanje izazova i dobre prakse i davanje preporuka za razvoj modela. U okviru projekta, na osnovu sprovedenog istraživanja korišćenjem metoda upitnika i intervjuva u više od 120 škola i predškolskih ustanova u Srbiji, izrađen je *Priručnik za desegregaciju škola i odeljenja*. Projekat je realizovan u cilju jačanja preventivne uloge Poverenika u suzbijanju diskriminacije i podršci koju pruža drugim sistemima da prepoznaju i reaguju na slučajeve diskriminacije romske dece, posebno u obrazovnim institucijama.

Izložba radova sa konkursa „Svi smo jednaki i možemo zajedno“ realizovana je od 16-21. marta 2015. godine u Dečijem kulturnom centru u Beogradu. Na svečanom otvaranju izložbe uručene su nagrade takmičarima i takmičarkama čiji su radovi proglašeni za najuspešnije.

Poverenik je uz podršku Unicefa izradio i odštampao niz publikacija, brošura i drugog promotivnog materijala. Publikovao je drugu zbirku stripova „*Nemoj da tolerišeš diskriminaciju! Traži zaštitu i reaguj!*“ Stripovi predstavljaju slučajeve iz prakse Poverenika za zaštitu ravnopravnosti u kojima su diskriminisana deca i objavljeni su 16. novembra u dnevnom listu Politika. Takođe, izdat je Drugi zbornik mišljenja i preporuka Poverenika za zaštitu ravnopravnosti – postupanje po pritužbama koje se odnose na diskriminaciju dece. Zbornik sadrži 43 mišljenja i preporuke donetih u postupcima po pritužbama zbog diskriminacije dece na osnovu nacionalne pripadnosti, jezika, invaliditeta, zdravstvenog statusa, kao i zbog višestruke diskriminacije. Od velikog značaja za rad Poverenika i podsticaj deci da se obrate za zaštitu od diskriminacije je ponovno štampanje obrasca pritužbe namenjene ovoj ciljnoj grupi sa jednostavnim tekstom i dizajnom, u velikom tiražu.

Zaposleni u stručnoj službi Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, u saradnji sa Ministarstvom zdravlja i Udruženjem pedijatara održali su šest predavanja na kursu „*Zaštita prava dece u zdravstvenom sistemu sa posebnim osvrtom na romsku i druge osetljive grupe dece*“. U okviru ovog projekta, pedijatri i patronažne sestre iz tri grada imali su prilike da se upoznaju sa nadležnostima Poverenika, pojmom i oblicima diskriminacije, kao i sa mehanizmima zaštite od diskriminacije.

Okrugli sto „*Politike i praksa inkluzivnog obrazovanja u Srbiji*“ održan je u novembru u okviru projekta „*Unapređenje obrazovanja u Srbiji kroz razvoj Mreže podrške inkluzivnom obrazovanju*“ koji je realizovala Mreža podrške inkluzivnom obrazovanju i Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Cilj okruglog stola bio je osvrt na aktuelnu situaciju u oblasti obrazovanja i predstavljanje narednih koraka nadležnih tela na polju unapređenja politike i prakse inkluzivnog obrazovanja.

5.3.4. Saradnja sa Nemačkom organizacijom za tehničku saradnju (GIZ)

Uspešna saradnja sa Nemačkom organizacijom za tehničku saradnju (GIZ), uspostavljena je u okviru projekata koji se odnose na reforme zakonodavstva i obrazovanja, kao i socijalnih prava osetljivih grupa u 2015. godini. Na zajedničkom sastanku poverenice i regionalnog direktora GIZ-a Sigmunda Milera, razmatrani su dalji modaliteti saradnje i podrške osnaživanju institucije Poverenika. Dogovoreno je da podrška bude usmerena na jačanje kapaciteta institucije i izradu strategije razvoja i preventivne aktivnosti sprečavanja i suzbijanja diskriminacije u oblasti rada i zapošljavanja. Dogovorena je podrška u realizaciji aktivnosti predviđenih Akcionim planom za poglavlje 23, kao što su izrada i distribucija priručnika za prepoznavanje i efikasno suzbijanje slučajeva diskriminacije namenjenih stručnoj javnosti i građanima i njihovoj medijskoj promociji.

Okrugli sto „*Anonimni, nepersonalizovani intervju – podrška u prevenciji diskriminacije u oblasti rada i zapošljavanja*“ održan je u okviru projekta GIZ-a za Pravne i pravosudne reforme u oktobru u Beogradu. Na okruglom stolu predstavljen je projekat „*Anonimna prijava za posao*“ a prisutni su se upoznali sa iskustvom Federalne agencije za borbu protiv diskriminacije Nemačke i Instituta za

istraživanje rada iz Bona u realizaciji ovog projekta. Okruglom stolu prisustvovali su predstavnici Nacionalne službe za zapošljavanje, Privredne komore Srbije, Infostuda, Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Pravosudne akademije i profesori pravnih fakulteta iz Beograda, Novog Sada i Niša.

Sredinom novembra 2015. godine u Aranđelovcu je održana dvodnevna radionica za zaposlene u Povereniku na kojoj su uz ekspertsku pomoć, započete aktivnosti na izradi druge strategije razvoja institucije. Nakon radionice, u decembru 2015. godine, održana su još tri radna sastanka u cilju daljeg rada na ovom važnom dokumentu, a nastavak aktivnosti i dovršetak rada na strategiji očekuje se u narednoj godini.

Poverenik se uključio u planiranje dvogodišnjeg regionalnog GIZ projekta „*Socijalna prava za ranjive grupe*“ koji finansira nemačko Savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ), na radionici u Skoplju u decembru 2015. godine. Projektne aktivnosti su usmerene pre svega na osnaživanje etničkih manjina, osobe sa invaliditetom, samohrane majke i devojke, izbeglice i interno raseljena lica, starije i pripadnike LGBT populacije da traže zaštitu svojih prava i da se prepoznaju kao ravnopravni članovi društva.

5.3.5. Saradnja sa Savetom Evrope

Uspešna saradnja sa Kancelarijom Saveta Evrope u Beogradu nastavljena je i tokom 2015. godine, a poverenica se u julu 2015. godine sastala sa šefom Misije Saveta Evrope u Beogradu Timom Kartrajtom, sa kojim je razgovarala o nastavku dosadašnje uspešne saradnje i budućim zajedničkim aktivnostima. Na sastanku je razgovarano i o preporukama Komesara SE za ljudska prava Nilsa Muižnieksa, koje su identične preporukama iz godišnjeg izveštaja Poverenika za 2014. godinu i o dodatnim naporima koje svi društveni akteri treba da preduzmu kako bi se preporuke što pre realizovale.

Komesar Saveta Evrope za ljudska prava Nils Muižnieks bio je u poseti Povereniku za zaštitu ravnopravnosti u martu 2015. godine. Komesar se posebno interesovao za položaj žena, LGBT osoba, osoba sa invaliditetom i pripadnika romske populacije u srpskom društvu, a pohvalio je rad Poverenika za zaštitu ravnopravnosti u prethodnih pet godina i istakao da je od izuzetne važnosti da se obezbedi kontinuitet u radu institucije. Sastanku je prisustvovao Nikos Sitaropoulos, zamenik direktora kancelarije komesara Saveta Evrope za ljudska prava.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti i Kancelarija Saveta Evrope u Beogradu nastavili su saradnju na projektu „*Ne ceni knjigu po koricama – Živa biblioteka u Srbiji*“, koji se uz podršku Ministarstva omladine i sporta uspešno sprovodi od 2012. godine. Poverenik je od septembra 2014. godine preuzeo koordinacionu ulogu na projektu i nastavio sa implementacijom i unapređenjem uspostavljenih standarda u realizaciji projektnih aktivnosti radi smanjenja uticaja negativnih stereotipa i predrasuda kao glavnih uzroka diskriminacije u društvu.

Trodnevni nacionalni trening za organizatore „Živih biblioteka“ održala je Grupa „Hajde da...“ u Sremskim Karlovcima, uz finansijsku pomoć Kancelarije za ljudska i manjinska prava. Prisustvovali su

mu aktivisti i aktivistkinje iz 19 organizacija civilnog društva koji su imali priliku da se obučavaju za organizovanje „Živih biblioteka“ u lokalnim zajednicama iz kojih dolaze. Na treningu su predstavljeni standardi kvaliteta u metodologiji organizovanja „Živih biblioteka“, a cilj je bio podizanje kapaciteta organizacija civilnog društva i osnaživanje nove generacije boraca za ljudska prava u Srbiji. Na treningu su razmenjena iskustva predstavnika organizacija civilnog društva i nastavljeno njihovo umrežavanje u cilju dalje saradnje u borbi za ljudska prava.

Četvrta po redu „Živa biblioteka“ održana je na Beogradskom sajmu u okviru Sajma obrazovanja „ZVONCE“ od 29. do 30. oktobra 2015. godine. Na Sajmu je predstavljeno 27 knjiga, a među najčitanijim našli su se lezbejka, gej, transrodna osoba i žrtva porodičnog nasilja. „Živoj biblioteci“ prisustvovalo je između 400 i 450 posetilaca koji su ostvarili 787 čitanja. Za organizaciju projekta angažovano je 46 volontera, podeljeno je 350 majica i 600 publikacija.

„Živa biblioteka“ je održana i u Novom Sadu u decembru 2015. godine, u organizaciji udruženja „Balkan idea“. Čitaoci su u holu „Studija M“ imali priliku da izaberu neku od 23 knjige, među kojima su bile i knjige pripadnika manjinskih grupa, osoba sa anoreksijom, majki tinejdžerki, LGBT, osoba koja živi sa šećernom bolešću, osoba sa invaliditetom i druge knjige. „Živa biblioteka“ u Novom Sadu je bila dobro medijski ispraćena, a ostvareno je ukupno 171 čitanje.

5.4. Ostali vidovi saradnje

U organizaciji Poverenika za zaštitu ravnopravnosti organizovan je radni sastanak sa austrijskim Ombudsmanom za osobe sa invaliditetom Ervinom Buhingerom i predstavnicima civilnog sektora koji se bave položajem osoba sa invaliditetom. Poverenica je tom prilikom predstavila Poseban izveštaj o diskriminaciji osoba sa invaliditetom. Posebnost ovog izveštaja ogleda se u činjenici da je samoinicijativno pripremljen, shodno oceni Poverenika da postoji potreba da se Narodnoj skupštini prezentuje trenutno stanje u ostvarivanju ravnopravnosti osoba sa invaliditetom. Predstavnici organizacija civilnog društva predstavili su izazove sa kojima se u svom radu susreću, među kojima se izdvajaju težak položaj osoba sa intelektualnim teškoćama, nedostatak kapaciteta za pružanje usluga personalnih asistenata, kao i problem višestruke diskriminacije žena sa invaliditetom. Istovremeno, istaknuti su i primeri dobre prakse kao što su organizacija međunarodnog filmskog festivala koji se bavi osobama sa invaliditetom BOSIFEST i donošenje Zakona o upotrebi znakovnog jezika. Ombudsman za osobe sa invaliditetom Austrije podelio iskustva iz svoje zemlje, istakavši da je najveći broj slučajeva kojima se austrijski Ombudsman bavi iz oblasti obrazovanja i pristupa javnim ustanovama.

Podstaknut izbegličkom krizom u Evropi i na Bliskom istoku i potrebom za sveobuhvatnim institucionalnim odgovorom na izazove sa kojima se zemlje u regionu susreću, Zaštitnik građana je u novembru organizovao međunarodnu konferenciju „*Ombudsmani/nacionalne institucije za zaštitu ljudskih prava – Izazovi u ostvarivanju ljudskih prava u izbegličkoj/migrantskoj krizi*“, na kojoj je učestvovala poverenica.

U organizaciji Američke agencije za međunarodnu saradnju (USAID), u okviru Projekta za reformu pravosuđa i odgovornu vlast, u oktobru 2015. godine organizovana je obuka pod nazivom „Efikasnost u pokretanju prekršajnog postupka“. Predstavnici Poverenika aktivno su učestvovali u ovoj obuci, u okviru koje je organizovan i okrugli sto koji je okupio učesnike projekta i predstavnike nezavisnih institucija, na kome je Poverenik izneo predloge za povećanje efikasnosti prekršajnog postupka.

Inovativni kurs znanja „Parlament i demokratija“ održan je u aprilu 2015. godine na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, u organizaciji Centra za demokratiju Fakulteta političkih nauka, uz podršku projekta „Jačanje nadzorne uloge i javnosti u radu Narodne skupštine“, koji sprovode Program Ujedinjenih nacija za razvoj, Narodna skupština Republike Srbije, uz podršku Švajcarske agencije za razvoj i saradnju. Pomoćnica poverenice za zaštitu ravnopravnosti bila je jedna od predavačica na ovom kursu, sa temom saradnje Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i Narodne skupštine.

Populacioni fond Ujedinjenih nacija (UNFPA) u saradnji sa Evropskom mrežom žena protiv nasilja (WAVE) i Centra za promociju zdravlja žena organizovao je konsultativni sastanak u vezi revidiranog trening paketa za zdravstvene radnike na temu rodno zasnovanog nasilja. Namenjen unapređenju odgovora zdravstvenog sistema na rodno zasnovano nasilje, cilj projekta bilo je definisanje održivih rešenja u poboljšanju odgovora zdravstvenog sistema. Na osnovu iskustva iz prakse, predstavnici Poverenika dali su aktivan doprinos unapređenju trening paketa.

Uz podršku ambasade Kraljevine Republike Norveške, a u organizaciji Centra za međunarodne i bezbednosne poslove (ISAC fond) predstavljeni su krajnji rezultati istraživačkog projekta „Srpsko-rumunski odnosi i status vlaške nacionalne manjine u Srbiji“. Poverenica je prisustvovala na predstavljanju ovih rezultata.

U organizaciji Svetske banke i Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, u junu je održana regionalna konferencija „Politike i praksa inkluzivnog obrazovanja u jugoistočnoj Evropi“. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti učestvovala je u predstavljanju najboljih primera međunarodne prakse u ovoj oblasti i definisanju ključnih tema vezanih za budućnost i razvoj inkluzivnog obrazovanja u Srbiji. Regionalna konferencija, kojoj je prisustvovalo 170 učesnika iz desetak zemalja, deo je projekta Monitoring i evaluacija inkluzivnog obrazovanja, koju realizuju Ministarstvo prosvete i Svetska banka, uz podršku UNICEF-a, Tima za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva i Fonda za otvoreno društvo.

Populacioni fonda Ujedinjenih nacija (UNFPA) podržao je istraživanje o zlostavljanju starijih koje je objavio Crveni krst Srbije u saradnji sa Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti, o čemu je bilo više reči u prethodnom delu izveštaja. Ova podrška je veoma bitna, jer diskriminacija starijih još uvek nije adekvatno prepoznata kao problem u našem društvu, a retka su istraživanja koja se bave ovom temom. Pored toga, poverenica je učestvovala u evaluaciji Strategije o starenju, čiju izradu je pomogao UNFPA.

Tokom 2015. godine, predstavnici Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i Zaštitnika građana održali su u sedam lokalnih samouprava u Srbiji seminare namenjene zaposlenima u lokalnim samoupravama koji su usmereni na promociju tolerancije, suzbijanje diskriminacije i poštovanje prava interno raseljenih lica, uz podršku i u organizaciji Visokog komesarijata za izbeglice Ujedinjenih nacija (UNHCR).

5.4.1. Saradnja sa Evropskom mrežom tela za ravnopravnost (EKVINET)

U toku 2015. godine nastavljena je uspešna saradnja Poverenika za zaštitu ravnopravnosti sa EKVINET mrežom, kroz učešće na radnim sastancima, treninzima i seminarima u organizaciji ovog tela. Važna uloga Poverenika za zaštitu ravnopravnosti Republike Srbije u okviru mreže, potvrđena je u oktobru 2015. godine, kada je na Redovnoj godišnjoj skupštini EKVINET mreže, pomoćnica poverenice Kosana Beker još jednom izabrana za članicu Izvršnog odbora mreže.

Krajem marta 2015. godine predstavnici Poverenika učestvovali su u radu radne grupe Ekvineta za formulisanje praktičnih politika, koja je održana u Briselu. Kao prvi prioritet definisana je izrada Perspektive o radu tela za ravnopravnost na unapređenju ravnopravnosti i suzbijanju diskriminacije na osnovu religijskih i drugih uverenja. Praktična primena ovog dokumenta bila je tema seminara održanog u novembru u Londonu, na temu jačanja kapaciteta zaposlenih u telima za ravnopravnost, pod sloganom „*Pitanje vere. Religijsko i drugo uverenje u radu tela za ravnopravnost*“. Primarni cilj seminara bio je odgovor tela za ravnopravnost na diskriminaciju na osnovu religijskog i drugog uverenja. Sloboda misli, savesti i veroispovesti, prožimanje i sukobljavanje ovog osnova diskriminacije sa drugim ličnim svojstvima, seksualna orijentacija i rodni identitet bile su uže teme za diskusiju. Razmatrane su i strategije tela za ravnopravnost za borbu protiv verske diskriminacije i predstavljeni nalazi Praktične politike Ekvineta o radu tela za ravnopravnost na ovom polju. Predstavnici Poverenika aktivno su učestvovali u razvijanju strategija za suzbijanje diskriminacije u oblasti religijskog i drugog uverenja, u okviru tematskih radnih grupa.

U junu 2015. godine u Briselu je održan je seminar o primeni Evropske povelje o osnovnim pravima. Učesnici su govorili o značajnom mestu povelje u sistemu ljudskih prava i različitim dimenzijama njene praktične primene. Takođe, razmatrane su specifičnosti Povelje sa aspekta prava na azil i zaključeno je da iako je suviše rano oceniti efikasnost povelje po ovom pitanju, od velike je važnosti da države promovišu ovaj dokument, kao i da ustanove tačnu vezu između direktiva i nacionalnih zakona. U završnom delu seminara učesnici su definisali višestruku diskriminaciju i edukaciju kao tematske fokuse u okviru oblasti rodne ravnopravnosti.

Pitanja balansa između poslovnog i privatnog života i diskriminacije na osnovu pola i porodičnog statusa razmatrana su na dvodnevnom seminaru Ekvineta koji je održan početkom jula u Talinu. Ocenjeno je da će dalji napredak u ovoj oblasti zavisiti od sveobuhvatnih promena na individualnom, institucionalnom i socijalnom nivou, dok su kao poluge promena viđeni unapređenje svesti, zakonodavnog okvira i aktivnosti poslodavca kao nosioca modela dobre prakse. Predstavnici Poverenika imali su prilike da se upoznaju sa reformama po pitanju roditeljskog odsustva koje su sprovedene u zemljama EU, kao i efektima tih mera na smanjenje diskriminacije na osnovu pola i porodičnog statusa. U direktnoj razmeni iskustava zaključeno je da se mogućnost rada od kuće koriste uglavnom žene, kao posledica ubeđenja da je rad od kuće sekundarna aktivnost koju koriste zaposleni čija je primarna obaveza briga o porodici. Interesantan primer dobre prakse predstavili su predstavnici Malte, koji su učesnike upoznali sa „*Ocnom ravnopravnosti*“ – sertifikatom koji se dodeljuje kompanijama koje ustanove rodnu ravnopravnost kao osnovu za promociju potencijala svih zaposlenih bez obzira na pol i porodični status. Seminar je završen razmenom iskustava iz prakse u

okviru radionice koju su organizovale predstavnice Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, na kojoj je ukazano na društvene predrasude i institucionalne prepreke u postizanju balansa između posla i privatnog života.

Tokom septembra 2015. godine predstavnici Poverenika učestvovali su na dvodnevnom treningu posvećenom upravljanju projektima i apliciranju za EU fondove koji je održan u Sofiji. Uz učešće predstavnika tela za ravnopravnost iz država članica EU ciljevi treninga bili su usmereni ka jačanju nacionalnih kapaciteta za upravljanje projektima i apliciranju za EU fondove. U razmeni iskustava predstavljeni su programi za koje tela za ravnopravnost mogu da konkurišu, uključujući i strukturne fondove. Detaljno su objašnjeni prioriteti svakog pojedinačnog programa, metodologija konkurisanja i specifična pravila u vezi sa programiranjem budžeta.

U svetlu Direktive 2014/54/EU o slobodi kretanja, u septembru je u Bratislavi održan sastanak radne grupe Ekvineta posvećen diskriminaciji na osnovu nacionalnosti, odnosno, državljanstva. Predstavnici Poverenika učestvovali su u radu radne grupe i formulaciji zaključaka o neophodnosti formiranja nacionalnih tela koja će se baviti promocijom i podrškom jednakom tretmanu radnika Evropske Unije i članova njihovih porodica. Takođe, razmatrana su iskustva u vezi sa migracionim tokovima i diskriminacije na osnovu nacionalnosti. Zaključivši da je mali broj pritužbi zbog diskriminacije na osnovu nacionalnosti, odnosno, državljanstva uglavnom rezultat nepoznavanja mehanizmima zaštite, predstavnica Poverenika govorila je o velikom broju migranata sa Bliskog istoka koji prolaze kroz Srbiju.

U toku novembra održani su sastanci dve radne grupe Ekvineta u Berlinu, na kojima su predstavnici Poverenika aktivno učestvovali. Prvi sastanak okupio je članove radne grupe za komunikaciju koji su ovogodišnje zasedanje posvetili borbi protiv govora mržnje, sa posebnim fokusom na govor mržnje koji dolazi od političkih aktera. Naglašena je važnost međunarodne koordinacije u osudi govora mržnje dok je naročito istaknut značaj društvenih mreža u praćenju i promovisanju svakodnevnog rada tela koja se bave ravnopravnošću. Razmena iskustava o aktuelnom stanju po pitanju rodne ravnopravnosti bila je tema drugog skupa radne grupe za rodnu ravnopravnost. Uz prisustvo evropske komesarke za pravo, potrošače i rodnu ravnopravnost, članovi radne grupe razmatrali su aktivnosti na nivou EU po pitanju rodne ravnopravnosti kao što su Priručnik o jednakim zaradama i Putokaz Evropske komisije o balansu između posla i privatnog života. U zaključnom delu sastanka, radilo se na definisanju smernica i prioriteta u radu ove Ekvinet grupe sledeće godine.

Sredinom novembra 2015. godine u Strazburu su održana dva tematski povezana sastanka radne grupe Ekvineta za formiranje politika sa ciljem pripreme *Perspektive o socijalnim i ekonomskim pravima*. Značaj ovih sastanaka je u formulisanju načina pristupa temi iz perspektive tela za ravnopravnost, posebno imajući u vidu različite prakse država članica mreže. Predstavnici Poverenika aktivno su učestvovali u izradi ove perspektive. Drugi sastanak okupio je i predstavnike Saveta Evrope i organizacije FRA. Ustanovljena je zajednička platforma sa ciljem unapređenja rada država članica na sprovođenju obaveza preduzetih potpisivanjem i ratifikovanjem Revidirane evropske socijalne povelje.

Organizovana pod sloganom „Sloboda kretanja – izazov ili prilika?“ konferencija u decembru u Parizu bila je posvećena implementaciji Direktive 2014/54/EU kao i oceni spremnosti tela za ravnopravnost za nove nadležnosti koje ona propisuje. Svoja viđenja na ovu temu su izložili su predstavnik Direktorata za proširenje Evropske komisije, komisije za ravnopravnost zemalja EU, akademske

zajednice i članovi Ekvineta. Istovremeno, ukazano je na nedostatak efikasnosti pojedinih vlada u implementaciji direktive, čija je kompletna integracija predviđena do maja 2016. godine. U kontekstu pristupnih pregovora Republike Srbije sa EU i usaglašavanja pravnog okvira, razmatrani su modaliteti implementacije ove direktive u Srbiji.

5.4.2. Godišnja konferencija Poverenika

Ključna uloga Poverenika za zaštitu ravnopravnosti da svojim preporukama utiče na otklanjanje i zaštitu od diskriminacije i unapređuje ravnopravnost u svim oblastima i na svim nivoima, uticala je na neophodnost ustanovljavanja redovnog godišnjeg skupa na kome bi se svi relevantni akteri u društvu upoznali sa praksom i izazovima u radu. Zbog toga je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti 16. novembra, na Međunarodni dan tolerancije koji je ujedno i dan institucije, organizovao konferenciju „Srbija na putu nediskriminacije i tolerancije: Iskustva Poverenika za zaštitu ravnopravnosti“. Uz podršku Fondacije za otvoreno društvo koja kroz osnaživanje nezavisnih tela, pomaže razvoju demokratskog i otvorenog društva zasnovanog na vladavini prava, ova aktivnost postaje važan instrument u promociji ljudskih prava. Zahvaljujući direktnom televizijskom prenosu na javnom servisu, najšira javnost Srbije upoznata je sa naporima u zaštiti od diskriminacije i unapređenju ravnopravnosti.

Ovogodišnja konferencija okupila je više od 200 predstavnika državnih institucija, diplomatskih misija, među kojima EU i OEBS, ambasadora, civilnog sektora i medija. Na početku su okupljeni minutom ćutanja odali poštu žrtvama terorističkih napada u Parizu. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti Brankica Janković otvorila je skup porukom da Srbija ide putem ravnopravnosti, tolerancije i poštovanja svake vrste različitosti i da je ravnopravnost vrednost kojom pre svega treba da se potvrdi zrelost društva. Iz stereotipa o bilo kojoj manjinskoj i marginalizovanoj grupi, u stanju smo da veoma brzo stvorimo predrasude, a onda lako stignemo i do diskriminacije koja je, uprkos evidentnim pomacima i vidljivom napretku u pojedinim segmentima društva i dalje prisutna pojava, rekla je poverenica.

U uvodnom delu konferencije, obratio se i premijer Srbije Aleksandar Vučić rečima da su tolerancija i različitost prednosti srpskog društva, ali i uslov budućnosti, mira i stabilnosti. Premijer je pozvao građane i institucije da se svi zajednički uspešnije uhvate u koštac sa diskriminacijom i ukazao da u Srbiji postoji pravni okvir, strategija i akcioni plan. Pozivam vas da se zajedno još odlučnije i uspešnije uhvatimo u koštac sa netolerancijom i diskriminacijom, kao i da ove pojave iskorenimo i izgradimo društvo u kojem su ljudsko dostojanstvo i jednakost među ljudima neprikosnovene vrednosti koje kao društvo prihvatamo, jer bez njih nema stabilnosti i napretka, zaključio je premijer.

Šef Delegacije EU u Srbiji Majkl Davenport poručio je da je tolerancija vrednost koju će Evropa braniti i da neće stati pred strahom i terorom. On je ukazao da je Srbija pokazala posvećenost u borbi za ljudska i manjinska prava. Govoreći o diskriminaciji, on je ocenio da je to globalni fenomen prisutan u svim zemljama i da je Srbija proteklih godina napravila veliki napredak u borbi protiv diskriminacije. Prema njegovim rečima, neophodne su jake demokratske institucije u koje građani imaju poverenje, kao i postojanje pravnog okvira kojim će se regulisati suzbijanje ove pojave.

Direktor Komiteta pravnika za ljudska prava Milan Antonijević istakao je da 16. novembar treba posvetiti sumiranju onoga što je na polju tolerancije i borbe protiv diskriminacije i zaštite ljudskih prava učinjeno u Srbiji, dodajući da zakonski okvir postoji, ali da ono gde ne smemo biti zadovoljni, jeste sama primena. Direktor YUCOM-a je takođe ocenio da je neophodan dijalog u društvu radi jačanja tolerancije, ali i ukazao da pojedine poruke koje dolaze iz pojedinih verskih zajednica, moraju da naiđu na osudu, kao i da je potreban efikasniji rad sudova i tužilaštva.

Mediji su nezaobilazni saveznici u zaštiti od diskriminacije i borbi za ravnopravnost i važan deo fronta protiv netolerancije. Zbog toga je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, u saradnji sa Misijom OEBS-a u Srbiji od 2015. ustanovio godišnju medijsku nagradu za toleranciju, čiji je cilj uspostavljanje takve atmosfere u društvu koja će imati nultu toleranciju za diskriminaciju. Nagrade su na konferenciji uručili poverenica Brankica Janković i šef Misije OEBS-a u Srbiji Peter Burkhard. Prema njegovoj oceni, ravnopravnost i dostojanstvo su osnov za ostvarivanje prava, dok diskriminacija podriva osnove tolerantnog i demokratskog društva i lišava nas ekonomskog i kulturnog prosperiteta. Misija OEBS-a u Srbiji ostaje dosledna saradnji sa Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti na daljem promovisanju tolerancije i nediskriminacije, zaključio je Burghard.

Na konkursu koji je trajao od 20. septembra do 15. oktobra 2015. godine, pristiglo je gotovo 50 medijskih radova. Žiri je nakon analize pristiglih radova, odlučio da pored dve kategorije, za najbolje radove u kategoriji tv/radio prilog i kategoriji štampa/on-line, uvede i treću kategoriju za reportažu. Pobednici su odlučeni glasovima sedmočlanog žirija u kojem su bili: profesor Fakulteta političkih nauka Veselin Kljajić, profesorka Fakulteta za medije i komunikacije Jelisaveta Blagojević, predstavnik Udruženja novinara Srbije Jelena Spasić, predsednik Nezavisnog udruženja novinara Srbije Vukašin Obradović, predstavnik Nezavisnog društva novinara Vojvodine Dragana Prodanović, šefica Odeljenja za medije u Misiji OEBS-a u Srbiji Gordana Janković i šefica Kabineta poverenice za zaštitu ravnopravnosti Antigona Andonov.

I mesto:

- Reportaža/dokumentarni film „PozHIVtivan sam“, novinarke Sandre Mandić, VICE Srbija, emitovan na TV Prva
- TV/radio za prilog „Dva lica Veterničkog doma“, novinarke Jovane Uhrin, TV B92, emitovan na TV B92
- Štampa/on-line za tekst „I država siluje, zar ne?“, novinarke Jovana Gligorijević, novinarke lista Vreme, objavljen u nedeljniku Vreme

II mesto:

- Reportaža/dokumentarni film „Slučaj Živote Milanovića“, novinarke Gordane Lazarević, PG Mreža, emitovan na RTS 2
- TV/radio za prilog „Život sa HIV-om kao borba protiv vetrenjača“, novinarke Ane Šuvalije Pešić, RTS, emitovan na RTS-u 1
- Štampa/on-line drugo mesto dele tekst „Iz prve ruke: Golgota izbeglica“, novinara Mihaila

Medenice lista Nedeljnik, objavljen u listu Nedeljnik i tekst „Marina – priča o diskriminatoru u svakome od nas“, novinarka Ivane Petrović, City Radio Niš, objavljen na portalu City Radio Niš

III mesto:

- Reportaža/dokumentarni film „Šifra F64“, novinarka Petre Živić, VICE Srbija, emitovan na TV Prva
- TV/radio za prilog „Šabački đaci iz Kine“, novinarka Tanje Dimitrić Mijailović, dopisnice RTS-a iz Šapca, emitovan na RTS-u
- Štampa/on-line za tekst „Poljoprivrednice bez radnih prava“, novinarka Sandre Iršević iz Subotice, tekst je objavljen u Subotičkim novinama

Drugi deo konferencije bio je posvećen odnosu medija prema fenomenima diskriminacije i netolerancije, kao i temama ravnopravnosti i ljudskih prava. U ovom delu skupa pored predstavnika Poverenika učestvovali su predsednik Upravnog odbora Asocijacije medija Zoran Sekulić, koji je podsetio da su neravnopravnost i diskriminacija zabranjeni Ustavom i zakonima, ali su i dalje svakodnevne pojave. Uloga medija u suzbijanju diskriminacije jeste ogromna ali nije jedina, već zavisi od snaga na političkoj sceni, ponašanja političke elite i kulture javnog govora. Članica Saveta Regulatornog tela za elektronske medije (REM) Gordana Suša predstavila je rezultate analize rodne ravnopravnosti u upravljačkim strukturama medija, koji pokazuju da su žene još uvek izvršiteljke posla, a muškarci na rukovodećim pozicijama. Ona je ocenila da je na javnom servisu situacija ipak bolja nego na komercijalnim televizijama, kada je u pitanju ravnopravnost žena i muškaraca, odnosno njihova raspodela funkcija i moći, zaključivši da je i u samom REM-u u kome je devet članova, donedavno bila samo jedna žena, a sada ih je dve.

Na kraju, ne manje bitan podatak da su konferenciji prisustvovali novinari, snimatelji i fotoreporteri iz više od 30 redakcija. Brojne objave u štampanim, elektronskim i on line medijima, potvrđuju da su mediji prepoznali značaj ovog događaja. Imajući u vidu nivo skupa, govornike, kao i važnost i potrebu da se o pitanjima tolerancije, nediskriminacije i zaštite ljudskih prava govori pred najširoom javnošću, konferenciju je direktno prenosio Javni servis na drugom programu (RTS 2).

5.4.3. Nacionalno takmičenje u simulaciji suđenja

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nastavio je uspešnu saradnju sa Fondacijom za otvoreno društvo na realizaciji projekta „*Simulacija suđenja*“ (Moot court) iz oblasti zaštite od diskriminacije“. Treće po redu nacionalno takmičenje u simulaciji suđenja sprovedeno je u periodu od septembra do decembra 2015. godine. Takmičenje je namenjeno studentkinjama i studentima osnovnih i master studija prava u Srbiji i ove godine se sastojalo od izrade tužbe i odgovora na tužbu, kao i simulacije rasprave na ročištu na osnovu zadatog slučaja iz oblasti prava nacionalnih manjina. Cilj ovog takmičenja je da

doprinese podizanju nivoa znanja iz oblasti antidiskriminacionog prava, kao i unapređenju ravnopravnosti u Republici Srbiji.

Na takmičenje se prijavilo 27 timova, odnosno, 75 studenata i studentkinja sa akreditovanih pravnih fakulteta na teritoriji Republike Srbije, što je oko 40% više u odnosu na 2014. godinu. Studenti koji su učestvovali na takmičenju pokazali su visok stepen znanja iz oblasti zaštite od diskriminacije pripadnika nacionalnih manjina. Pored toga, oni su na takmičenju vežbali praktične veštine, povećali senzibilnost za ovu oblast, kao i razumevanje pojma diskriminacije, što će im koristiti u daljem profesionalnom radu. Osam timova koji su najbolje ocenjeni u pisanoj fazi takmičenja takmičilo se u usmenoj (finalnoj) fazi takmičenja. Finalna faza takmičenja održana je u zgradi Upravnog suda u Beogradu i sastojala se iz dva ročišta u kojima su timovi menjali uloge tuženog i tužioca. Njih je na finalnim ročištima ocenjivalo stručno i nepristrasno sudsko veće od tri, odnosno, pet sudija. Sudije na simulaciji suđenja bili su advokati, sudije i pravni stručnjaci.

Po okončanju takmičenja proglašeni su pobednici u usmenoj fazi takmičenja, najbolji govornik i pobednici u pisanom delu takmičenja. Proglašenje pobednika i dodela nagrada organizovana je u Službenom glasniku u Beogradu. Studenti Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu Milijana Tomić, Milica Stanković i Ivan Popović pobedili su na ovogodišnjem takmičenju. Sonja Stanković i Jovana Momčilović sa Univerziteta „Lazar Vrkatić“ iz Novog Sada, Odeljenje u Nišu odnele su pobjedu u kategoriji najbolji pisani podnesak. Milica Škaro i Stefan Raičević sa Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, osvojili su drugo mesto u usmenom delu takmičenja. Za najbolju govornicu takmičenja proglašena je Milijana Tomić, studentkinja Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu.

Projekat „Simulacija suđenja u oblasti zaštite od diskriminacije“ realizovan je u partnerstvu sa Pravosuđnom akademijom uz podršku Upravnog suda koji je ustupio prostorije za održavanje takmičenja. Partnerstvo sa ovim organizacijama, odnosno institucijom doprinelo je kvalitetnijem radu, boljim uslovima za održavanje finalnih rundi takmičenja i boljoj motivaciji studenata/kinja učesnica/ka projekta.

5.4.4. Beogradski maraton – Ravnopravno do cilja

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti u partnerstvu sa Savezom za sport osoba sa invaliditetom Beograda (SSOSIB) održao je 18. aprila akciju pod sloganom „*Ravnopravno do cilja*“ u okviru 28. Beogradskog maratona. Cilj akcije je podizanje vidljivosti sportista i sportistkinja sa invaliditetom, promovisanje inkluzivnog društva i ukazivanje na probleme sa kojima se susreću osobe sa invaliditetom. Nepristupačnost javnih objekata i površina jedan je od osnovnih problema u ostvarivanju ravnopravnosti osoba sa invaliditetom. Iako je propisano da objekti i površine u javnoj upotrebi moraju da budu izgrađeni u skladu sa standardima pristupačnosti, kojima se osigurava nesmetano kretanje i pristup osobama sa invaliditetom, deci i starijim osobama, mnogi objekti nisu pristupačni, uključujući i prostorije državnih organa, javne površine i sportske centre, što otežava ostvarivanje mnogih prava i onemogućava punu društvenu inkluziju osoba sa invaliditetom.

Promotivni pult Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i Saveza za sport osoba sa invaliditetom posetilo je oko 400 posetilaca od kojih oko 250 sportista i sportistkinja sa invaliditetom. Mnogi od njih učestvovali su u Trci zadovoljstva sa ostalim građanima Beograda i Srbije. Zainteresovani građani imali su priliku da se upoznaju sa radom Poverenika za zaštitu ravnopravnosti dok su kroz upitnik testirali svoje znanje iz oblasti diskriminacije i ljudskih prava. Pored toga, učesnici su imali priliku da se druže i razgovaraju sa sportistima sa invaliditetom. U toku ove akcije, osobama sa invaliditetom i prisutnim građanima volonteri su podelili 350 majica, kačketa, letaka i publikacija Poverenika za zaštitu ravnopravnosti.

6. MEDIJSKO IZVEŠTAVANJE

Iz godine u godinu, mediji sve veću pažnju posvećuju izveštavanju o temama nediskriminacije i ravnopravnosti. Ono što bi u najkraćem mogla da bude ocena medijskog prostora kada su u pitanju ove teme, jeste pomak u odnosu na osetljive, marginalizovane i manjinske grupe koje ranije nisu bile vidljive i prepoznatljive u javnosti, ili se o njima pisalo samo kada je bilo povoda. Istovremeno, novinari i novinarkе, prepoznavali su važnost određenih tema, pre svega onih koji su se odnosile na položaj žena.

Jedna od vesti koja je obeležila prethodnu godinu, odnosila se na diskriminaciju na osnovu pola, jer je mesecima u fokusu medija bio Zakon o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru i pokretanje postupka ocene ustavnosti pred Ustavnim sudom, od strane Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i Zaštitnika građana. Ogromna medijska pažnja izazvana je zbog iskazivanja nezadovoljstva velikog broja doktorki medicine, nastavnica i profesorki i drugih žena zaposlenih u javnom sektoru koje bi saglasno odredbama ovog zakona morale, protiv svoje volje, ranije da se penzionišu.

Pored ovoga, medijsku pažnju izazvala je i neprimerena izjava ministra odbrane Bratislava Gašića upućena jednoj novinarki. Ova tema bila je danima jedna od najvažnijih, tim pre što je najavljena smena ministra. Poverenica je osudila ovu izjavu, naglašavajući da je takvo obraćanje nedopustivo i uvredljivo ne samo za novinarku, nego i za sve žene u Srbiji. Takođe je isticano da se stereotipi i predrasude prema ženama moraju temeljno suzbijati i da političari i javne ličnosti treba da budu pozitivni primeri kako se gradi demokratsko i tolerantno društvo.

Više puta tokom 2015. u medijima, posebno štampanim, mogli su da se pročitaju tekstovi i vide fotografije i fotomontaže koje vređaju domaće političarke, kao i političarke u regionu. Reakcije poverenice koja je kroz više saopštenja, upozorenja kao i izjave medijima osudila vređanje i omalovažavanje političarki u javnosti prenosili su gotovo svi mediji.

Nasilje nad ženama bila je česta tema u medijima, a jedan od razloga je činjenica da je broj ubijenih žena u porodičnom i partnerskom nasilju bio veći nego u prethodnoj godini, kao i da je jedan broj žena nadležnima prijavljivao nasilje pre nego što su stradale. Istovremeno, u slučajevima u kojima su žrtve nasilja bile javne ličnosti i partnerke javnih ličnosti, često se pisalo senzacionalistički, uz

otkrivanje identiteta i detalja iz života žrtve. Poverenica je reagovala, ukazujući da je nedopustivo da se nasilnicima pruža medijski prostor u kojem se njihovi postupci relativizuju. Takođe, mediji su izveštavali o potrebi usklađivanja relevantnih zakona u ovoj oblasti, a bavili su se i predlogom Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i nevladinih organizacija da se propisi izmene u skladu sa tzv. „Austrijskim modelom“, prema kojem policija ima ovlašćenja da na licu mesta nasilnika udalji iz kuće nakon prijavljenog akta nasilja, bez obzira na to ko je vlasnik nepokretnosti.

Kao i prethodnih godina, najveća medijska pažnja kada su u pitanju nacionalne manjine, bila je usmerena na Rome i Romkinje, ali sada ne samo u vidu izveštavanja o različitim incidentima, već i o aktivnostima koje se preduzimaju u vezi sa unapređenjem njihovog položaja. U isto vreme, priče o romskoj nacionalnoj manjini u Srbiji nisu zauzele najviše medijskog prostora samo u aprilu kada se obeležava njihov dan, već su se teme koje se odnose na svakodnevni život ove najugroženije nacionalne manjine, pojavljivale tokom cele godine.

Mediji su pratili ceo proces stažiranja Roma u instituciji Poverenika za zaštitu ravnopravnosti – od početka raspisivanja konkursa, do njihovog dolaska i šestomesečne prakse. Uz informaciju da je njihovo stažiranje organizovano u okviru projekta Evropskog centra za prava Roma i Romkinja, svi mediji su isticali važnost ovakvog primera kao dobru praksu čiji je cilj da se mladim pripadnicima romske populacije obezbedi neposredno iskustvo u radu u nezavisnoj instituciji. Istovremeno, prenošene su poruke poverenice o neophodnosti uključivanja Roma i Romkinja u rad organa javne vlasti.

Veliku pažnju privukla je priča o nameri nadležnih u opštini Zemun da rasele neformalno romsko naselje Grmeč koje se nalazi na teritoriji te lokalne samouprave. Mediji su izvestili da je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti obišao stanovnike tog naselja, kao i da preduzima korake da se raseljavanje spreči. Kako je opština Zemun potom postupila po preporuci Poverenika i obustavila iseljavanje, ta priča je i u nekoliko navrata nalazila prostor u medijima.

U toku godine mediji su posvećivali više pažnje problemima sa kojima se osobe sa invaliditetom suočavaju, posebno povodom usvajanja novih zakona i izmena postojećih koji su u vezi sa osobama sa invaliditetom. Prenete su i ocene Nacionalne organizacije osoba sa invaliditetom da su izmene Zakona o radu loše uticale na njihovo zapošljavanje jer sada poslodavac može osobu sa invaliditetom da proglasi tehnološkim viškom ukoliko nije u mogućnosti da joj nađe radno mesto u skladu sa radnim sposobnostima, zbog čega je podneta inicijativa za ocenu ustavnosti.

Samo povremeno mediji su se bavili problemima sa kojima se deca sa smetnjama u razvoju i invaliditetom suočavaju prilikom ostvarivanja prava na obrazovanje. Prenosili su stavove roditelja da nadležni organi ne obezbeđuju adekvatnu stručnu, finansijsku i materijalnu pomoć. Pored toga, pažnju medija je privuklo mišljenje Poverenika da je opština Smederevska Palanka diskriminisala učenicu sa invaliditetom jer joj nije obezbedila prevoz do škole i time joj otežala ostvarivanje prava na obrazovanje, kao i priča o devojčici koja zbog bolesti kičme ima probleme sa hodom i kojoj je škola preporučila da se upiše u drugu školu koja joj je fizički pristupačnija.

Mediji su tokom 2015. godine povremeno izveštavali o položaju starijih osoba u Srbiji, posebno o javnom slušanju koje je Poverenik organizovao sa Odborom za ljudska i manjinska prava i

ravnopravnost polova u Narodnoj skupštini Republike Srbije, 25. oktobra 2015. na temu Godina života kao osnov za diskriminaciju. Takođe, posebnu pažnju posvetili su i istraživanju o zlostavljanju starijih koje je sproveo Crveni krst Srbije u saradnji sa Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti i uz podršku UNFPA, pa su mediji izveštavali o rezultatima ovog istraživanja. Ukazano je da je skoro 20% starijih osoba doživelo neki oblik zlostavljanja i nasilja, a prenete su i preporuke za poboljšanje položaja starijih.

Položaj, prava i problemi LGBT populacije i u 2015. godini bili su česta tema u svim medijima. Kao udarnu vest dana svi su preneli izvinjenje ministra spoljnih poslova Ivica Dačića predstavnicama NVO Labris u prostorijama Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Ivica Dačić je postupio po preporuci poverenice, sastao se sa predstavnicama ove nevladine organizacije i lično im se izvinio zbog svojih diskriminatornih izjava. Ovaj događaj bio je povod da se mediji u narednim danima bave porukama političara o LGBT osobama i njihovim pravima.

Organizacija i održavanje Parade ponosa kao i Trans prajda bile su glavne vesti uoči njihovog održavanja u septembru. Svi mediji su izvestili da su Poverenica i zaposleni u Povereniku učestvovali i na Trans prajdu i na Paradi ponosa, i preneli su njene izjave da prava LGBT osoba još su uvek nisu dovoljno zaštićena u Srbiji, iako su u prethodnom periodu načinjeni pomaci u pogledu unapređenja položaja, uključujući i održavanje parada. Kao najvažnija informacija, isticano je da su parade prošle mirno i bez incidenata, ali uz jake policijske snage koje su obezbeđivale skupove. Većina medija je korektno izvestila o ovim događajima, dok su tek poneki tabloidi imali tekstove u kojima pripadnike LGBT populacije nazivaju uvredljivim imenima i analiziraju troškove za organizaciju parada. Mediji su takođe ispratili i obeležavanje Međunarodnog dana ponosa 27. juna i učešće poverenice i zaposlenih u Povereniku u šetnji koja je tim povodom bila održana u centru Beograda.

Jedna od udarnih priča bila je slučaj transseksualne osobe, majorke Helene V. zbog čega je Povereniku za zaštitu ravnopravnosti podneta pritužba protiv Vojske Srbije i Ministarstva odbrane. Mediji su pokazali visok nivo razumevanja za teškoće sa kojima se Helena suočila i njena životna priča postala je tema koja se tokom čitave godine nalazila u različitim medijskim sadržajima. Prateći njen položaj, ukazivalo se na širok spektar problema sa kojima se suočavaju transrodne osobe u Srbiji, koje su faktički do pojavljivanja ovog slučaja, u javnosti bile gotovo nevidljive. Mišljenje poverenice kojim je utvrđena diskriminacija, bila je jedna od udarnih vesti u svim medijima, koji su svojim izveštavanjem i interesovanjem za ovaj konkretan slučaj, pomogli da transrodne osobe postanu vidljivije u našem društvu.

Mediji su takođe dosta prostora dali vesti da je bivši pripadnik neonacističke organizacije Nacionalni stroj odlučio da promeni pol. Izveštavali su o problemima sa kojima se sada suočava Dajana Pospiš, posebno o fizičkim napadima i teškoj ekonomskoj situaciji. Poverenica je reagovala navodeći da transrodne osobe ne smeju da budu prepuštene same sebi.

Tokom 2015. godine jedna od redovnih tema u medijima bila je migrantska kriza. Mediji su pratili aktivnosti Poverenika za zaštitu ravnopravnosti koje su bile preduzimane u odnosu prema migrantima i pojedinim slučajevima diskriminacije kojima su tokom kratkog boravka u Srbiji bili izloženi. Takođe, svi su prenosili i vesti o posetama poverenice prihvatnim centrima, razgovorima sa migrantima, predstavnicima Crvenog krsta, UNHCR-a i drugih. Mediji su reagovali na izjave predsednika opštine

Kanjiža Mihalja Bimba, zbog njegovih izjava protiv azilanata Takođe je objavljena vest i da je Mihalj Bimbo postupio po preporuci Poverenika i da se javno izvinio zbog svojih diskriminatornih izjava.

Ukoliko bismo o medijskim temama koje se odnose rad i aktivnosti Poverenika u 2015. govorili iz ugla statistike, onda treba istaći da je broj objava tri puta veći nego u prehodnoj godini. Međutim, ono što je uz tu cifru takođe važno, jeste činjenica da se i kvalitativno povećao broj tekstova i priloga koji temama diskriminacije, ravnopravnosti, tolerancije, prilaze sa mnogo više senzibilisanosti, uz prepoznavanje načina na koji mogu ne samo da informišu, već i da edukuju i promovišu vrednosti i poštovanje različitosti. Upravo zbog toga, prepoznajući medije kao prirodne saveznike, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je od 2015. u saradnji sa OEBS-om ustanovio godišnju medijsku nagradu za toleranciju, sa ciljem da afirmiše značaj medijskog izveštavanja o unapređenju ravnopravnosti u našem društvu, kao i suzbijanju predrasuda i stereotipa prema manjinskim, marginalizovanim i ugroženim grupama. Više o dodeli nagrada možete pročitati u odeljku *Godišnja konferencija Poverenika*.

7. IZVRŠAVANJE OBAVEZA PO ZAKONU O SLOBODNOM PRISTUPU INFORMACIJAMA OD JAVNOG ZNAČAJA

Poverenik obezbeđuje slobodan pristup informacijama postupajući po zahtevima za slobodan pristup informacijama od javnog značaja, objavljivanjem Informatora o radu i drugih informacija na internet prezentaciji, izveštavanjem Narodne skupštine, obaveštavanjem javnosti putem saopštenja, publikacijama, održavanjem konferencija za štampu i na druge odgovarajuće načine.

U 2015. godini podneto je samo dva zahteva za slobodan pristup informacijama od javnog značaja, na koja je odgovoreno u zakonskom roku od 15 dana od dana prijema. Oba zahteva podnela su fizička lice.

Tabelarni prikaz podnetih zahteva po kategorijama:

Red .br.	Tražilac informacije	Broj podnetih zahteva	Br. usvojenih/ delimično usvoj. zahteva	Broj odbačenih zahteva	Broj odbijenih zahteva
1.	Građani	2	2	-	-
2.	Mediji	-	-	-	-
3.	Nevladine organizacije i dr. udruženja građana	-	-	-	-
4.	Političke stranke	-	-	-	-
5.	Organi vlasti	-	-	-	-
6.	Ostali	-	-	-	-
7.	Ukupno	2	2	-	-

Prilikom davanja informacija posebno se vodi računa o zaštiti podataka o ličnosti, u skladu sa Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti²⁰³. Stranka u postupku pred Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti ima pravo na poverljivost svih privatnih podataka koji se nalaze u spisima predmeta i sa kojima stranka upozna Poverenika ili drugo ovlašćeno lice.

Informator o radu Poverenika za zaštitu ravnopravnosti dostupan je na internet prezentaciji (www.ravnopravnost.gov.rs). Radi lakšeg ostvarivanja prava na slobodan pristup informacijama od javnog značaja, građanima je omogućeno da na internet adresi Poverenika za zaštitu ravnopravnosti preuzmu obrasce sa primerima za podnošenje zahteva za slobodan pristup informacijama. Zahtev se može podneti u pisanoj formi i bez korišćenja obrazaca. Bitno je da se u zahtevu jasno navede koja se informacija traži i/ili na šta se konkretno ona odnosi, tj. što precizniji opis tražene informacije. Zahtev može, ali ne mora da sadrži i razloge za podnošenje zahteva, kao i druge podatke koji olakšavaju pronalaženje tražene informacije. Uvid u dokument koji sadrži traženu informaciju je besplatan.

Zahtev za pristup informacijama od javnog značaja koje se odnose ili su nastale u vezi sa radom Poverenika, može se podneti u pisanoj formi na adresu: Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beogradska br. 70, 11000 Beograd ili elektronskom poštom, na adresu: poverenik@ravnopravnost.gov.rs.

8. IZVEŠTAJ O IZVRŠENJU FINANSIJSKOG PLANA

Zakonom o budžetu Republike Srbije²⁰⁴ za 2015. godinu Povereniku za zaštitu ravnopravnosti opredeljena su sredstva u iznosu od 72.904.000 dinara. Ukupna sredstva su u toku godine uvećana za iznose donacija i iskorišćena su za finansiranje redovne delatnosti i funkcionisanja stručne službe Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, u skladu sa finansijskim planom i Planom javnih nabavki, kao i za finansiranje aktivnosti koje proističu iz ugovorenih obaveza prema donatorima.

Struktura planiranih izdataka Poverenika je:

- Za plate, dodatke i naknade zaposlenih – 70% ukupnih rashoda,
- Za korišćenje roba i usluga – 27% ukupnih rashoda
- Za izdatke za nefinansijsku imovinu – 3% ukupnih rashoda.

Od ukupno odobrenih sredstava u budžetu Republike Srbije za 2015. godinu, potrošeno je 46.737.187 dinara, odnosno, 64% sredstava.

U strukturi realizovanih plaćanja kategorije rashoda koja se odnosi na plate, dodatke i naknade zaposlenih dostigla je nivo od 71% od planiranih sredstava, prvenstveno zbog nemogućnosti da se ostvari realizacija odobrenog kadrovskog plana Poverenika. Nedovoljna veličina poslovnog prostora, kao ograničavajući faktor, biće prevaziđen u 2016. godini jer je zaključkom Vlade – Komisije za

²⁰³ „Službeni glasnik RS”, br. 97/08, 104/09 – dr. zakon, 68/12 – odluka US i 107/12

²⁰⁴ „Službeni glasnik” broj 142/14

stambena pitanja i raspodelu službenih zgrada i prostorija 77 Broj 361-11575/2015 od 30. oktobra 2015. godine, Povereniku za zaštitu ravnopravnosti dodeljen novi prostor u Bulevaru kralja Aleksandra br. 84.

Racionalno trošenje odobrenih sredstava naročito je vidno kod kategorije rashoda koje se odnose na korišćenje usluga i roba, donacije, dotacije i transfere i ostale rashode imajući u vidu da je kod njih ostvaren nivo od 52%.

Izdatke za nefinansijsku imovinu Poverenik nije ni imao u 2015. godini.

U donjoj tabeli su dati detaljni podaci o odobrenim i potrošenim aproprijacijama u 2015. godini.

Екон. клас.	Програмска активност / Пројекат	О П И С	Одобрена средства	Извршење буџета	Процент извршења
1	2	3	4	5	6
I - IV		УКУПНО	74,779,470	47,557,204	64
I		Приходи из буџета извор 01	72,633,000	46,737,187	64
411	0012	Плате, додаци и накнаде запослених	39,660,000	28,641,347	72
412	0012	Социјални доприноси на терет послодавца	6,900,000	5,128,542	74
413	0012	Накнаде у природи	100,000	99,372	99
414	0012	Социјална давања запосленима	183,000	163,749	89
415	0012	Накнаде трошкова за запослене	4,350,000	2,597,108	60
416	0012	Награде запосленима	300,000	70,809	24
421	0012	Стални трошкови	4,150,000	2,836,127	68
422	0012	Трошкови путовања	3,780,000	1,482,224	39
423	0012	Услуге по уговору	6,650,000	3,627,305	55
424	0012	Специјализоване услуге	600,000	183,644	31
425	0012	Текуће поправке и одржавање	450,000	275,749	61
426	0012	Материјал	2,900,000	1,346,687	46
462	0012	Дотације међународним организацијама	300,000	245,435	82
481	0012	Дотације невладиним организацијама	10,000	0	0
482	0012	Порези, обавезне таксе и казне	200,000	13,589	7
483	0012	Новчане казне по решењу судова	100,000	25,500	26
511	0012	Зграде и грађевински објекти	400,000	0	0
512	0012	Машине и опрема	1,350,000	0	0
515	0012	Нематеријална имовина	250,000	0	0
II		Донације од иностраних земаља извор 05	1,000	0	0
422	0012	Трошкови путовања	1,000	0	0
III		Донације од невладиних организација извор 08	1,970,853	645,400	33
	0012	Норвешки пројекат Нека равноправ. постане стварност	421,073	250,000	59
421	0012	Стални трошкови	10,000	0	0
423	0012	Услуге по уговору	312,000	250,000	80
465	0012	Остале дотације и трансфери	99,073	0	0
	4003	Пројекат симулације суђења MOOT COURT	1,549,780	395,400	26
422	4003	Трошкови путовања	954,580	270,000	28
423	4003	Услуге по уговору	595,200	125,400	21
IV		Пренета средства из претх. година извор 15	174,617	174,617	100
	0012	Затварање различитих пројеката из претходних година	28,766	28,766	100
423	0012	Услуге по уговору	22,800	22,800	100
465	0012	Остале дотације и трансфери	5,966	5,966	100
	4003	Пројекат симулације суђења MOOT COURT	145,851	145,851	100
422	4003	Трошкови путовања 227	145,851	145,851	100

Osim budžetskih sredstava, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je koristio i sredstva iz donacija u ukupnom iznosu od 814.051 dinara.

Nakon perioda od dve godine, završen je i od donatora prihvaćen izveštaj o sprovođenju projekta „Neka ravnopravnost postane stvarnost” koji je realizovan sredstvima odobrenim od Ministarstva inostranih poslova Kraljevine Norveške, u periodu od 1. oktobra 2013. godine do 30. septembra 2015. godine. Ukupna donirana sredstva iznosila su NOK 772.000 (EUR 100.000), pri čemu je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti učestvovao sa dodatnih NOK 85.820, u dinarskoj protivvrednosti. Ovo učešće Poverenika u 2015. godini iznosilo je 537.577 dinara. Projekat je sproveden u saradnji sa Kućom ljudskih prava i demokratije, kao implementacionim partnerom.

U toku 2015. godine nastavljena je saradnja sa Fondom za otvoreno društvo na projektu „Simulacija suđenja – Moot Court”. Fond je donirao sredstva u iznosu od 1.279.780 dinara. S obzirom da su se, dinamički gledano, sredstva počela realizovati tek krajem godine, veći deo koji je ostao na raspolaganju, biće stavljen u funkciju u 2016. godini.

Strukturno posmatrano, učešće sredstava iz projekata i donacija koja su utrošena u toku 2015. godine dato je u donjoj tabeli.

Izvor finansiranja		Utrošena sredstva
Kraljevina Holandija	Projekat - <i>Equal chance for better prospects – strengtening Roma people in combating discrimination</i>	22.800
Kraljevina Norveška	Projekat - <i>Making equality a reality</i>	250.000
Fondacija za otvoreno društvo	Projekat – <i>Simulacija suđenja „Moot court”</i>	541.251
Ukupno:		814.051

9. PREPORUKE ZA SUZBIJANJE DISKRIMINACIJE I UNAPREĐENJE RAVNOPRAVNOSTI

U Redovnom godišnjem izveštaju za 2014. godinu, na osnovu podataka prikupljenih u postupku po pritužbama i uvida u ključne probleme u ostvarivanju i zaštiti ravnopravnosti, dato je 23 preporuke čije bi sprovođenje doprinelo efikasnijem i delotvornijem sprečavanju i suzbijanju diskriminacije. Za razliku od prethodne godine, kada je Narodna skupština²⁰⁵ pozvala Vladu i nadležne državne organe da preduzmu neophodne mere u cilju što potpunije realizacije preporuka Poverenika, u 2015. godini u Narodnoj skupštini Republike Srbije nije razmatran Redovan godišnji izveštaj Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za 2014. godinu.

Može se konstatovati da se i u prethodnoj godini, kao i u ranijim godinama, nastavio trend delimičnog sprovođenja preporuka opšteg karaktera koje Poverenik daje u svojim godišnjim izveštajima, za razliku od preporuka koje se odnose na konkretne slučajeve diskriminacije, koje se skoro u potpunosti sprovode.

U 2015. godini sprovedene su neke od preporuka koje je Poverenik dao u svojim ranijim izveštajima, ali veći broj preporuka i dalje nije sproveden ili je sproveden samo delimično. Treba naglasiti da je u šestoj godini postojanja institucije, u skladu sa preporukama koje je Poverenik svake godine davao, obezbeđen adekvatan poslovni prostor za rad Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i da se preseljenje Stručne službe i početak rada u novom prostoru planira za polovinu 2016. godine.

Uzimajući u obzir ranije date preporuke, od kojih je najveći broj i dalje aktuelan, na osnovu uvida stečenih u postupku po pritužbama tokom 2015. godine, kao i na osnovu drugih relevantnih dostupnih podataka o problemima u ostvarivanju ravnopravnosti, dajemo sledeće preporuke:

1. Uspostaviti i operacionalizovati jedinstven, centralizovan i standardizovan sistem za prikupljanje, beleženje i analizu relevantnih podataka za praćenje pojave diskriminacije i načina funkcionisanja sistema pravne zaštite od diskriminacije.
2. Bez odlaganja pristupiti izradi dokumenata strateškog tipa čije je važenje isteklo u 2015. godini. Novi strateški dokumenti treba da budu bazirani na evaluaciji prethodno važećih strategija i uz uvažavanje trenutnog stanja i potreba društvenih grupa na koje se odnose. Prilikom pripreme svih strateških dokumenata obezbediti rodnu perspektivu, realno definisati ciljeve i aktivnosti, obezbediti izvore finansiranja i spovesti širok konsultativni proces sa svim zainteresovanim grupama. Pored toga, potrebno je pristupiti blagovremenoj izradi onih strateških dokumenata čije važenje ističe u 2016. godini.
3. Intenzivirati rad na sprovođenju mera utvrđenih nacionalnim, pokrajinskim i lokalnim strateškim dokumentima i akcionim planovima, koje treba da omoguće postizanje pune ravnopravnosti depriviranih i marginalizovanih društvenih grupa, uključujući žene i decu iz ovih grupa, kako bi se stvorili uslovi da efektivno uživaju sva garantovana prava bez diskriminacije, uz obaveznu participaciju predstavnika ovih društvenih grupa.

²⁰⁵ Zaključak od 5. juna 2014. godine povodom razmatranja Redovnog godišnjeg izveštaja Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za 2013. godinu, „Službeni glasnik RS“, broj 60/2014

4. Propisati obavezu „urodnjavanja“ svih javnih politika (gender mainstreaming), tj. integrisanje rodne perspektive u javne politike, kako bi se obezbedilo uklanjanje sistemskih i strukturnih uzroka rodne neravnopravnosti i stvorili uslovi za transponovanje rodne ravnopravnosti, kao evropske vrednosti, na koherentan i sistematičan način. Nastaviti rad na integrisanju rodne perspektive u sve odluke i politike na nacionalnom, pokrajinskom i lokalnom nivou. Obezbediti doslednu primenu pravila o rodnoj analizi nacрта zakona i drugih propisa i analizi njihovih efekata na žene i muškarce.
5. Propisati obavezu svih organa javne vlasti i privatnih poslodavaca da razviju interne mehanizme za suzbijanje i zaštitu od diskriminacije, vođenje rodno balansirane kadrovske politike i upravljanje nacionalnom, etničkom, verskom, jezičkom i drugom raznovrsnošću.
6. Preduzeti sve potrebne mere kako bi sastav državnih organa, organa lokalne samouprave i drugih organa javne vlasti odgovarao nacionalnom sastavu stanovništva na njihovom području, povećanjem broja zaposlenih pripadnika nacionalnih manjina i njihovim školovanjem i osposobljavanjem za obavljanje poslova.
7. Usvojiti Zakon o rodnoj ravnopravnosti, kako bi se obezbedilo uklanjanje sistemskih i strukturnih uzroka rodne neravnopravnosti i omogućilo uživanje svih garantovanih prava u skladu sa Ustavnim načelom ravnopravnosti polova i obavezom razvijanja politike jednakih mogućnosti.
8. Unaprediti normativni okvir sistema zaštite od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, u skladu sa standardima utvrđenim ratifikovanom Istanbulsom konvencijom. Takođe, potrebno je da svi organi javne vlasti preduzmu sve potrebne mere iz svoje nadležnosti radi unapređivanja efikasnosti i delotvornosti u pružanju porodičnopravne i krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, uz obezbeđivanje koordinisanog i efikasnog delovanja institucija sistema u pružanju podrške i pomoći žrtvama.
9. Bez odlaganja doneti Pravilnik o bližim kriterijumima za prepoznavanje oblika diskriminacije od strane zaposlenog, učenika i trećeg lica u ustanovi obrazovanja i vaspitanja i obezbediti sve uslove za njegovu primenu.
10. Usvojiti Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, kojim će se obezbediti delotvoran pristup pravdi, bez diskriminacije po bilo kom osnovu, uključujući i pristup pravdi za žrtve diskriminacije.
11. U što kraćem roku izmeniti propise koji se odnose na lišenje poslovne sposobnosti u skladu sa savremenim socijalnim modelom invaliditeta i međunarodnim standardima u ovoj oblasti, kako bi se obezbedilo da osobe sa invaliditetom, uz odgovarajuću podršku, na ravnopravnoj osnovi uživaju sva garantovana prava.
12. Unaprediti pravni položaj transpolnih osoba, donošenjem posebnog zakona ili izmenama i dopunama postojećih propisa, kako bi se transpolnim osobama omogućilo da novi identitet u potpunosti integrišu u svoj privatni i profesionalni život, uz puno poštovanje prava na privatnost.
13. Doneti propise kojima se omogućava registracija istopolnih parova i regulišu dejstva, pravne posledice i način prestanka registrovanih partnerstva, u skladu sa preporukama Saveta Evrope.
14. Izmeniti Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom i izričito propisati da pravo na roditeljski dodatak može da ostvari i otac deteta, ukoliko majka nema državljanstvo Srbije.

15. Kontinuirano raditi na edukaciji nosilaca pravosudnih funkcija, policijskih službenika, zaposlenih u državnoj upravi, zaposlenih u sistemu obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite i zaposlenih u inspekcijama rada iz oblasti antidiskriminacionog prava, kako bi se obezbedilo da pravilno i ujednačeno tumače i primenjuju antidiskriminacione propise, u skladu sa međunarodnim standardima i praksom međunarodnih institucija.

16. Preduzeti mere kako bi se u nastavne programe i nastavne materijale integrisale teme koje razvijaju kulturu mira, tolerancije, razumevanja i uvažavanja različitosti, rodne ravnopravnosti i nediskriminacije. Iz nastavnih materijala ukloniti diskriminatorne sadržaje i sadržaje koji podržavaju stereotipe i predrasude. U programe srednjih škola uvesti zdravstveno vaspitanje o reproduktivnom i seksualnom zdravlju.

17. Obezbediti jednake mogućnosti u pristupu visokom obrazovanju mladima iz podzastupljenih grupa, uključujući i osobe sa invaliditetom, uvođenjem posebnih mera i dopunom standarda za akreditaciju visokoškolskih ustanova u pogledu pristupačnosti prostora, obezbeđivanja asistivnih tehnologija i odgovarajućih servisa za podršku studentima. Inicirati usvajanje internih pravila o načinu postupanja u slučajevima diskriminacije u visokoškolskim ustanovama.

18. Izjednačiti Republiku Srbiju kao poslodavca za direktne i indirektno budžetske korisnike sa ostalim poslodavcima u pogledu načina ispunjavanja obaveze zapošljavanja osoba sa invaliditetom.

19. Izmeniti i dopuniti Zakon o zabrani diskriminacije, u saradnji sa Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti, u cilju postizanja pune usklađenosti sa pravnim tekovinama Evropske unije, a posebno u pogledu obima izuzetaka od načela jednakog postupanja i obaveze da se obezbedi razumno prilagođavanje radnog mesta za osobe sa invaliditetom. Takođe, izmenama i dopunama propisati adekvatna rešenja za prevazilaženje problema i teškoća koji su uočeni u primeni zakona.

PRILOG: STATISTIČKI PRIKAZ RADA POVERENIKA U 2015. GODINI

Broj predmeta po godinama

Predmeti	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Pritužbe	124	346	465	716	666	797
Preporuke mera	2	22	117	24	198	215
Tužbe		3	5	3	2	
Mišljenja na nacрте akata		2	3	6	2	17
Prekršajne prijave		2	6	2	1	
Predlog Ustavnom sudu			1	2	3	1
Zakonodavne inicijative		2	1			
Upozorenja	1	8	2	10	6	9
Saopštenja*	4	22	17	15	20	35
Ukupan broj predmeta*	127	385	600	763	878	1040

*Saopštenja ne ulaze u ukupan broj predmeta.

Broj predmeta u 2015. godini

Predmeti	2015.
Pritužbe	797
Preporuke mera	215
Mišljenje na nacрте akata	17
Predlog Ustavnom sudu	1
Krivične prijave	1
Upozorenja	9
Saopštenja*	35
Ukupan broj predmeta*	1040

Podnosioci pritužbi

Fizička lica podnosioci pritužbi

Fizička lica podnosioci pritužbi	2015.	%
Muškarci	360	54,8
Žene	297	45,2
Ukupan broj	657	100,0

Ostali podnosioci pritužbi

Podnosioci pritužbi	2015.	%
Fizička lica	657	82,4
Organizacije	101	12,7
Pravna lica	20	2,5
Državni organi	11	1,4
Grupa lica	8	1,0
Ukupan broj podnosilaca pritužbi	797	100,0

Osnov diskriminacije (lično svojstvo)

Pritužbe po osnovu diskriminacije	broj	%
Pritužbe u kojima je navedeno lično svojstvo	554	69,9
Pritužbe u kojima nije navedeno lično svojstvo	243	30,1
Ukupan broj pritužbi	797	100,0

Osnov diskriminacije po broju (jedno/više ličnih svojstava)

Pritužbe u kojima je navedeno jedno lično svojstvo	460
Pritužbe u kojima je navedeno više ličnih svojstava	94
Ukupan broj pritužbi u kojima je navedeno lično svojstvo	554

Pritužbe u kojima je navedeno lično svojstvo	broj	%
Pol	143	22,1
Nacionalna pripadnost ili etničko poreklo	119	18,4
Invaliditet	73	11,3
Starosno doba	61	9,4
Neko drugo lično svojstvo	57	8,8
Verska ili politička ubeđenja	35	5,4
Seksualna orijentacija	31	4,8
Bračni i porodični status	24	3,7
Zdravstveno stanje	23	3,5
Članstvo u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama	21	3,2
Rodni identitet	21	3,2
Državljanstvo	17	2,6
Imovno stanje	12	1,8
Boja kože	2	0,3
Izgled	2	0,3
Jezik	2	0,3
Osuđivanost	2	0,3
Rasa	2	0,3
Genetske osobenosti	1	0,1
Ukupno	648	100,0

*U 94 pritužbe, kao osnov diskriminacije, navedeno je više ličnih svojstava.

Pritužbe u kojima je navedeno lično svojstvo po podnosiocu pritužbe	Broj	%
Pol	143	22,1
<i>Organizacije</i>	7	
<i>Pravna lica</i>	3	
<i>Državni organ</i>	2	
<i>Grupe lica</i>	2	
<i>Fizička lica</i>	129	
<i>Muškarci</i>	21	
<i>Žene</i>	108	
Nacionalna pripadnost ili etničko poreklo	119	18,4
<i>Organizacije</i>	32	
<i>Pravna lica</i>	9	
<i>Državni organ</i>	3	
<i>Fizička lica</i>	75	
<i>Muškarci</i>	50	
<i>Žene</i>	25	
Invaliditet	73	11,3
<i>Organizacije</i>	6	
<i>Državni organ</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	66	
<i>Muškarci</i>	41	
<i>Žene</i>	25	
Starosno doba	61	9,4
<i>Organizacije</i>	7	
<i>Pravna lica</i>	1	
<i>Državni organ</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	52	
<i>Muškarci</i>	27	

<i>Žene</i>	25	
Verska ili politička ubeđenja	35	5,4
<i>Organizacije</i>	4	
<i>Pravna lica</i>	2	
<i>Fizička lica</i>	29	
<i>Muškarci</i>	22	
<i>Žene</i>	7	
Seksualna orijentacija	31	4,8
<i>Organizacije</i>	18	
<i>Pravna lica</i>	1	
<i>Državni organ</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	11	
<i>Muškarci</i>	7	
<i>Žene</i>	4	
Bračni i porodični status	24	3,7
<i>Pravna lica</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	23	
<i>Muškarci</i>	3	
<i>Žene</i>	20	
Zdravstveno stanje	23	3,5
<i>Organizacije</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	22	
<i>Muškarci</i>	15	
<i>Žene</i>	7	
Članstvo u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama	21	3,2
<i>Organizacije</i>	4	
<i>Pravna lica</i>	3	
<i>Fizička lica</i>	14	
<i>Muškarci</i>	10	
<i>Žene</i>	4	
Rodni identitet	21	3,2

<i>Organizacije</i>	14	
<i>Pravna lica</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	6	
<i>Muškarci</i>	3	
<i>Žene</i>	3	
Državljanstvo	17	2,6
<i>Organizacije</i>	4	
<i>Fizička lica</i>	13	
<i>Muškarci</i>	10	
<i>Žene</i>	3	
Neko drugo lično svojstvo	57	8,8
<i>Organizacije</i>	10	
<i>Fizička lica</i>	47	
<i>Muškarci</i>	32	
<i>Žene</i>	15	
Ukupan broj podnosilaca po navedenim ličnim svojstvima*	648	100,0

*U 94 pritužbe, kao osnov diskriminacije, navedeno je više ličnih svojstava.

Osnov diskriminacije – nacionalna pripadnost

Pritužbe – nacionalna pripadnost	broj	%
Romska nacionalna manjina	60	50,4
Albanska nacionalna manjina	8	6,7
Bošnjačka nacionalna manjina	8	6,7
Vlaška nacionalna manjina	6	5,0
Rumunska nacionalna manjina	5	4,2
Hrvatska nacionalna manjina	4	3,4
Mađarska nacionalna manjina	4	3,4
Bugarska nacionalna manjina	2	1,7
Slovačka nacionalna manjina	1	0,8

Slovenačka nacionalna manjina	1	0,8
Druge nacionalne manjine	20	16,8
Ukupan broj pritužbi	119	100,0

Osnov diskriminacije – starosno doba

Pritužbe – starosno doba	Broj	%
Od 18-65	26	42,6
Deca – do 18 godina	20	32,8
Stariji – preko 65	15	24,6
Ukupan broj pritužbi	61	100,0

Oblasti društvenih odnosa na koje se pritužbe odnose

Pritužbe po oblasti diskriminacije	Broj	%
U postupku zapošljavanja ili na poslu	289	36,2
Postupak pred organima javne vlasti	185	23,2
Prilikom pružanja javnih usluga ili pri korišćenju objekata i površina	66	8,3
Javno informisanje i mediji	53	6,6
Nešto drugo	40	5,0
Obrazovanje i stručno osposobljavanje	39	4,9
Javna sfera / Opšta javnost	29	3,6
Zdravstvena zaštita	18	2,3
Stanovanje	13	1,6
Privatni odnosi	12	1,5
Socijalna zaštita	12	1,5
Penzijsko i invalidsko osiguranje	11	1,4
Ostvarivanje kolektivnih manjinskih prava	9	1,1
Delovanje u sindikatima, pol. strankama, NVO i dr. organizacijama	7	0,9

Kultura, umetnost, sport	7	0,9
Pravosuđe	3	0,4
Imovinska prava i odnosi	2	0,2
Ostalo	2	0,2
Ukupan broj pritužbi	797	100,0

Oblasti diskriminacije po podnosiocima	Broj	%
U postupku zapošljavanja ili na poslu	289	36,3
<i>Pravna lica</i>	6	
<i>Organizacije</i>	24	
<i>Grupe lica</i>	5	
<i>Državni organi</i>	2	
<i>Fizička lica</i>	252	
<i>Muškarci</i>	92	
<i>Žene</i>	160	
Postupak pred organima javne vlasti	185	23,2
<i>Pravna lica</i>	6	
<i>Organizacije</i>	13	
<i>Državni organi</i>	3	
<i>Fizička lica</i>	160	
<i>Muškarci</i>	115	
<i>Žene</i>	45	
Prilikom pružanja javnih usluga ili pri korišćenju objekata i površina	66	8,3
<i>Organizacije</i>	12	
<i>Državni organi</i>	2	
<i>Fizička lica</i>	52	
<i>Muškarci</i>	34	
<i>Žene</i>	18	
Javno informisanje i mediji	53	6,6
<i>Pravna lica</i>	6	
<i>Organizacije</i>	32	

<i>Državni organi</i>	2	
<i>Fizička lica</i>	13	
<i>Muškarci</i>	6	
<i>Žene</i>	7	
Nešto drugo	40	5,0
<i>Pravna lica</i>	1	
<i>Organizacije</i>	3	
<i>Fizička lica</i>	36	
<i>Muškarci</i>	24	
<i>Žene</i>	12	
Obrazovanje i stručno osposobljavanje	39	4,9
<i>Pravna lica</i>	1	
<i>Organizacije</i>	6	
<i>Državni organi</i>	2	
<i>Fizička lica</i>	30	
<i>Muškarci</i>	14	
<i>Žene</i>	16	
Javna sfera/opšta javnost	29	3,6
<i>Organizacije</i>	7	
<i>Fizička lica</i>	22	
<i>Muškarci</i>	16	
<i>Žene</i>	6	
Zdravstvena zaštita	18	2,3
<i>Organizacije</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	17	
<i>Muškarci</i>	10	
<i>Žene</i>	7	
Stanovanje	13	1,6
<i>Organizacije</i>	3	
<i>Državni organ</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	9	

<i>Muškarci</i>	8	
<i>Žene</i>	1	
Privatni odnosi	12	1,5
<i>Organizacije</i>	2	
<i>Fizička lica</i>	10	
<i>Muškarci</i>	7	
<i>Žene</i>	3	
Socijalna zaštita	12	1,5
<i>Fizička lica</i>	12	
<i>Muškarci</i>	6	
<i>Žene</i>	6	
Penzijsko i invalidsko osiguranje	11	1,4
<i>Fizička lica</i>	11	
<i>Muškarci</i>	9	
<i>Žene</i>	2	
Ostvarivanje kolektivnih manjinskih prava	9	1,1
<i>Organizacije</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	8	
<i>Muškarci</i>	4	
<i>Žene</i>	4	
Delovanje u sindikatima, pol. strankama, NVO i dr. organizacijama	7	0,9
<i>Organizacije</i>	1	
<i>Državni organi</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	5	
<i>Muškarci</i>	2	
<i>Žene</i>	3	
Pravosuđe	3	0,4
<i>Fizička lica</i>	3	
<i>Muškarci</i>	2	
<i>Žene</i>	1	
Imovinska prava i odnosi	2	0,3

<i>Fizička lica</i>	2	
<i>Muškarci</i>	2	
Ukupno	797	100,0

Oblast rada i zapošljavanja

Napomena: Procentualne vrednosti za navedena lična svojstva računate su u odnosu na broj podnosilaca pritužbi za pritužbe u kojima je navedeno lično svojstvo, a ne u odnosu na ukupan broj pritužbi za datu oblast.

Podnosioci pritužbi u oblasti rada i zapošljavanja	broj	%
Pritužbe u kojima nije navedeno lično svojstvo	59	19,3
Pritužbe u kojima je navedeno lično svojstvo	246	80,7
<i>Pol</i>	121	49,2
<i>Pravna lica</i>	2	
<i>Organizacije</i>	5	
<i>Grupa lica</i>	2	
<i>Državni organ</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	111	
<i>Muškarci</i>	14	
<i>Žene</i>	97	
<i>Invaliditet</i>	23	9,3
<i>Državni organi</i>	1	
<i>Pravna lica</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	21	
<i>Muškarci</i>	10	
<i>Žene</i>	11	
<i>Starosno doba</i>	21	8,5
<i>Organizacije</i>	5	
<i>Fizička lica</i>	16	
<i>Muškarci</i>	9	
<i>Žene</i>	7	

<i>Nacionalna pripadnost ili etničko poreklo</i>	19	7,7
<i>Pravna lica</i>	2	
<i>Organizacije</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	16	
<i>Muškarci</i>	11	
<i>Žene</i>	5	
<i>Bračni i porodični status</i>	14	5,7
<i>Pravna lica</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	13	
<i>Muškarci</i>	1	
<i>Žene</i>	12	
<i>Verska ili politička ubeđenja</i>	14	5,7
<i>Pravna lica</i>	1	
<i>Organizacije</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	12	
<i>Muškarci</i>	9	
<i>Žene</i>	3	
<i>Članstvo u političkim, sindikalnim i dr. organizacijama</i>	13	5,3
<i>Pravna lica</i>	2	
<i>Organizacije</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	10	
<i>Muškarci</i>	7	
<i>Žene</i>	3	
<i>Zdravstveno stanje</i>	7	2,8
<i>Organizacije</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	6	
<i>Muškarci</i>	4	
<i>Žene</i>	2	
<i>Neko drugo lično svojstvo</i>	6	2,4
<i>Organizacije</i>	2	
<i>Fizička lica</i>	4	

<i>Muškarci</i>	3	
<i>Žene</i>	1	
<i>Ostalo</i>	8	2,9
Ukupno	246	100,0

Postupanje organa javne vlasti

Napomena: Procentualne vrednosti za navedena lična svojstva računata su u odnosu na broj pritužbi u kojima je navedeno lično svojstvo, a ne u odnosu na ukupan broj pritužbi za datu oblast.

Lična svojstva u pritužbama u oblasti postupanja organa javne vlasti	broj	%
Pritužbe u kojima nije navedeno lično svojstvo	74	36,6
Pritužbe u kojima je navedeno lično svojstvo	128	63,4
<i>Nacionalna pripadnost ili etničko poreklo</i>	32	25,0
<i>Organizacije</i>	6	
<i>Pravna lica</i>	3	
<i>Državni organi</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	22	
<i>Muškarci</i>	17	
<i>Žene</i>	5	
<i>Invaliditet</i>	15	11,7
<i>Organizacije</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	14	
<i>Muškarci</i>	12	
<i>Žene</i>	2	
<i>Neko drugo lično svojstvo</i>	14	10,9
<i>Fizička lica</i>	14	
<i>Muškarci</i>	12	
<i>Žene</i>	2	
<i>Starosno doba</i>	13	10,2
<i>Fizička lica</i>	13	

<i>Muškarci</i>	8	
<i>Žene</i>	5	
<i>Verska ili politička ubeđenja</i>	11	8,6
<i>Organizacije</i>	1	
<i>Pravna lica</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	9	
<i>Muškarci</i>	9	
<i>Pol</i>	8	6,3
<i>Pravna lica</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	7	
<i>Muškarci</i>	2	
<i>Žene</i>	5	
<i>Zdravstveno stanje</i>	7	5,5
<i>Fizička lica</i>	7	
<i>Muškarci</i>	6	
<i>Žene</i>	1	
<i>Ostalo</i>	28	21,9
Ukupno	128	100,0

Javno informisanje i mediji

Napomena: Procentualne vrednosti za navedena lična svojstva računate su u odnosu na broj podnosilaca pritužbi za pritužbe u kojima je navedeno lično svojstvo, a ne u odnosu na ukupan broj pritužbi za datu oblast.

Podnosioci pritužbi u oblasti javnog informisanja i medija	broj	%
Pritužbe u kojima nije navedeno lično svojstvo	4	28,9
Pritužbe u kojima je navedeno lično svojstvo	69	71,1
<i>Seksualna orijentacija</i>	21	30,4
<i>Pravna lica</i>	1	
<i>Organizacije</i>	16	
<i>Državni organi</i>	1	

<i>Fizička lica</i>	3	
<i>Muškarci</i>	1	
<i>Žene</i>	2	
<i>Rodni identitet</i>	17	24,6
<i>Pravna lica</i>	1	
<i>Organizacije</i>	13	
<i>Fizička lica</i>	3	
<i>Muškarci</i>	1	
<i>Žene</i>	2	
<i>Nacionalna pripadnost ili etničko poreklo</i>	11	15,9
<i>Pravna lica</i>	3	
<i>Organizacije</i>	6	
<i>Fizička lica</i>	2	
<i>Muškarci</i>	1	
<i>Žene</i>	1	
<i>Ostalo</i>	20	28,5
Ukupno	69	100,0

Pružanje usluga i/ili korišćenje javnih površina i objekata

Napomena: Procentualne vrednosti za navedena lična svojstva računate su u odnosu na broj pritužbi u kojima je navedeno lično svojstvo, a ne u odnosu na ukupan broj pritužbi za datu oblast.

Lična svojstva u pritužbama u oblasti pružanja usluga i/ili korišćenja javnih površina i objekata	broj	%
Pritužbe u kojima nije navedeno lično svojstvo	22	28,9
Pritužbe u kojima je navedeno lično svojstvo	54	74,1
<i>Invaliditet</i>	18	33,3
<i>Organizacije</i>	3	
<i>Fizička lica</i>	15	
<i>Muškarci</i>	7	

<i>Žene</i>	8	
<i>Neko drugo lično svojstvo</i>	9	16,7
<i>Pravna lica</i>	1	
<i>Organizacije</i>	5	
<i>Fizička lica</i>	3	
<i>Muškarci</i>	2	
<i>Žene</i>	1	
<i>Starosno doba</i>	7	13,0
<i>Fizička lica</i>	7	
<i>Muškarci</i>	4	
<i>Žene</i>	3	
<i>Nacionalna pripadnost ili etničko poreklo</i>	6	11,1
<i>Organizacije</i>	2	
<i>Fizička lica</i>	4	
<i>Muškarci</i>	4	
<i>Ostalo</i>	14	26,0
Ukupno	54	100,0

Obrazovanje i stručno usavršavanje

Napomena: Procentualne vrednosti za navedena lična svojstva računane su u odnosu na broj podnosilaca pritužbi za pritužbe u kojima je navedeno lično svojstvo, a ne u odnosu na ukupan broj pritužbi za datu oblast.

Podnosioci pritužbi u oblasti obrazovanja i stručnog usavršavanja	broj	%
Pritužbe u kojima nije navedeno lično svojstvo	13	26,0
Pritužbe u kojima je navedeno lično svojstvo	37	74,0
<i>Starosno doba</i>	12	32,4
<i>Pravna lica</i>	1	
<i>Organizacije</i>	2	

<i>Državni organ</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	8	
<i>Muškarci</i>	5	
<i>Žene</i>	3	
<i>Nacionalna pripadnost ili etničko poreklo</i>	8	21,6
<i>Organizacije</i>	3	
<i>Državni organ</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	4	
<i>Muškarci</i>	3	
<i>Žene</i>	1	
<i>Invaliditet</i>	6	16,2
<i>Organizacije</i>	1	
<i>Fizička lica</i>	5	
<i>Muškarci</i>	3	
<i>Žene</i>	2	
<i>Ostalo</i>	11	29,7
Ukupno	37	100,0

Protiv koga su pritužbe podnete

Protiv koga su pritužbe podnete	2015.	%
Državni organi	361	50,5
Pravna lica	198	27,7
Fizička lica	120	16,8
Organizacije	25	3,5
Grupa lica	11	1,5
Ukupno	715	100,0
Broj predmeta sa jednim diskriminatorom		593

Broj predmeta sa više diskriminatora	122
Ukupno	715

Broj pritužbi po regionima

Broj pritužbi po regionima	2015.	%
Beogradski region	202	25,3
Region Šumadije i Zapadne Srbije	155	19,4
Region Vojvodine	99	12,4
Region Južne i Istočne Srbije	76	9,5
Region Kosova i Metohije	2	0,2
Nepoznati region *	263	33,0
Ukupan broj pritužbi	797	100,0

* Region je nepoznat kada je pritužba poslata elektronskom poštom a podnosilac ne naznači opštinu prebivališta.

Ishodi postupaka

Ishodi postupaka po pritužbama	2015.
Utvrđena diskriminacija	99
Utvrđena diskriminacija – podnet predlog Ustavnom sudu	97
Nije bilo diskriminacije	50
Nenadležnost	85
Nepotpunost (nedostaci)	124
Nema povrede prava	285
Vodi se ili je okončan sudski postupak	13
Već je postupano ali nisu ponuđeni novi dokazi	8
Zbog protoka vremena nije bilo moguće postići svrhu postupanja	1

Povučena pritužba	6
-------------------	---

NAPOMENA: Deo pritužbi iz 2014. godine rešen je u 2015. godini. Deo predmeta iz 2015. godine nije završen do kraja godine.

Postupanje po preporukama

Postupanje po preporukama	2015.	%
Postupljeno po preporuci	41	89,1
Nije postupljeno po preporuci	5	10,9
Ukupan broj	46	100,0

Postupanje po predmetima

Postupanje po predmetima	2015.	%
Završen	760	95,4
U radu	37	4,6
Ukupan broj	797	100,0